4945

ՃՐԱԳ

Ա. Ա. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

24
Դ-49

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1 OCT 2009

«Ճրագ» պարբերաթերթիկի շարքով
9րդ եւ 10րդ միացեալ հատորներ

Հրատարակութիւն
Մ. Մ. Ջամալեան Հրատարակչական Հիմնադրամ
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
ի Նիւ Եորք

24
Դ-49

ՃՐԱԳ

Ա. Ա. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Ն. Ե.
1940

19.07.2013

4945

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԿՐՏԻՉ Մ. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

1863–1934

4715-88

ԾՐԱԳԸ

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՄԸ

Ծրագը իր ներկայ կազմով կամ երեւոյթով նոր է, բայց իր նշուլող լոյսովը՝ նոյնը: 1929, Ապրիլ 1էն սկսանք իբրեւ պարբերաթերթիկ հրատարակել Ծրագը, պայմաններու պահանջին համաձայն, երբեմն ութը եւ երբեմն տասնեւվեց էջերով: Ամէն մէկ թիւը անբացառ պարունակած է այն «հոգեւոր» եւ կրօնա-քանաստեղծական խորհրդածութիւնները որոնք հեղինակը նախապէս հրատարակած է Նիւ Եորքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին Շաբաթական Թերթիկին մէջ, որուն խմբագրութիւնը վարած է ան իր հովուութեան քսանեւհինգ տարիներուն ընթացքին, 1915, Ապրիլ 1էն ի վեր:

Ծրագ պարբերաթերթիկին վերջին թիւին թուականն է Մայիս 1, 1938: Ըսել է երկու տարիէ ի վեր Ծրագը «գրուանի տակ» դրուած մնաց: Եւ արդէն 1929էն 1938 Ծրագի հրատարակութիւնը ռեւէ ատեն կանխորոշեալ թուականներով—ինչպէս ամսական, երկամսեայ կամ եռամսեայ—չէ եղած: Երբ «իւղ»ը հայթայթուած է Ծրագն ալ վառած ենք, երբեմն տարեկան վեց կամ աւելի անգամներ, երբեմն, չորս, կամ աւելի պակաս:

Այս անգամ, միացնելով բոլոր անտիպ թիւերը, հատորիկի մը մէջ ամփոփուած կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն: Ձեւի կամ կազմի նման փոփոխութեան շատ օրինակներ կան: Պարբերաթերթ մը երբեմն միահատոր «Տարեգիրք»ի կը վերածուի, կամ, հակառակը: Մեր ըրած այս փոփոխութիւնն ալ հետեւողական է, ոչ թէ ինքնատիպ:

Ու մենք այս փոփոխութեան համար արդարացի պատճառներ ունէինք:

Նախ, վերջին երկու երեք տարուան ընթացքին «Հոգեւոր Կեանք» ընդհանուր խորագրին ներքեւ մեր արտադրած խորհրդածութիւնները դիզուած կ'սպասէին հրատարակուելու Ծրագի մէջ: Ատոնք փոխանակ իբրեւ պարբերաթերթիկ առանձին տետրակներով հրատարակելու, աւելի գործնական սեպեցինք մէկ անգամէն այսպէս առանձին հատորով մը հրատարակել: Ու պահելով հրատարակութեան նախատիպ անունը, նոյն ատեն պահած կ'ըլլանք նաեւ անոր պատմական շարունակութիւնը:

Երկրորդ, այս խորհրդածութեանց գէթ վերջին «բերքը» այսպէս առանձին հատորիկի մը մէջ լոյս ընծայելով գոհացում տուած կ'ըլլանք մեր ընթերցողներուն որոնք յամառաբար խնդրած են մեզմէ որ անոնք ճիշտ այս ձեւով մատչելի ըլլան, ինչպէս է ոեւէ գիրք, կրկին ընթերցման համար: Մեր ընթերցողներուն կողմէ այս «հոգեւոր» խորհրդածութիւններուն օգտակարութեանը մասին տրուած վկայութիւնները, բնականաբար, մեծ քաջալերութիւն եւ ուրախութիւն տուած են մեզի:

Երրորդ, ճիշտ այս պարունակութեամբ հատորի մը հրատարակութեան պարագային կրնայինք օգտուիլ հանգուցեալ Մկրտիչ Մ. Ջամալեանի Հիմնադրամէն (Ֆընտ) որուն մասին առանձին հատուածով մը արդէն բացատրութիւն տուած էինք: Այսպէս, ներկայ տնտեսական անձուկ պայմաններուն տակ ծրագ ոեւէ ձեւով, կազմով հրատարակել անկարելի պիտի ըլլար:

Ծրագը, իբրեւ պարբերաթերթիկ, ձրիաբար ղրկուած է եւ ժողովուրդին ձեռքը տրուած է մասնաւորաբար արտասահմանեան համայնքներու մէջ: Իր ներկայ ձեւին մէջ սակայն աշխարհագրական սահմանաւորութիւնը կը վերցնենք: Որոշուած անուանական գինը պատճառ մը չէ որ չունեցողին դարձեալ ձրի չտրուի: Բայց գոյացած հասոյթը պիտի դառնայ Ջամալեան Հիմնադրամին ապագային այս եւ նման հրատարակութիւններու գործածուելու համար:

Բառ մը երկուք ալ ներկայ հատորիկին պարունակութեան նկատմամբ:

Որքան որ կարելի է նիւթերը գլխաւոր բաժանումներու տակ դրած ենք: Ամէնն ալ «հոգեւոր» են բայց ամէնուն ներշնչման առիթը կամ շարժառիթը նոյնը չէ: Բաժանումը ըրած ենք նկատի ունենալով որքան ընթերցողին՝ նոյնքան եւ հեղինակին միտքն ու հոգին: Ծնունդի եւ Զատկի առթիւ մեր խորհուրդները պատմութեան մը կամ գունաւոր պատկերի մը ձեւին տակ ներկայացուցած ենք: Բնութիւնը մեր գիրքը եղած է շարունակ: Հարիւրով կը հաշուուին այն նիւթերը որոնք Բնութենէն ներշնչուած են: Ատոնց վերջին հունձքը դրած ենք այս հատորիկին առաջին մասին մէջ: Ամէն մէկը անձամբ տեսնուած, դիտուած, փորձառած երեւոյթներէ ներշնչուած է: «Մրրիկ»ին շարքը արդիւնքն է այն ներշնչումներուն

զորս քաղեցինք, ճամբորդութեան մը առթիւ, տեսնելով 1938ի Սեպտեմբերին ահաւոր մրրիկին գործած աւերները Նիւ Ինկլէնտի կողմերը: «Կրակին Դէմ»ի շարքը հաւատարիմ վերարտադրութիւնն է այն խոկումներուն զորս ունեցած եմ լռիկ վայրկեաններ անցնելով ձմեռ գիշերներ տանս կրակարանին դէմ նստած: «Մակընթացութիւն եւ Տեղատուութիւն» գլուխները արդիւնքն են Ֆէյրֆիլտ, Գըն., ծովեզրը անցուցած պահերուս, թաղուած մտածութեանց այնքան անծիր անհունութեան մը մէջ որքան մեր առջեւ տարածուած ծովունը: Եւ այսպէս, միւսները որոնք այս հատորիկին էջերուն մէջ կ'երեւին եւ ասկէ առաջ երեւցած են:

Մեր ընթերցողներուն Աստուծոյ եւ իր տիեզերքին հետ հոգեւոր հաղորդակցութեանց «միջնորդ» (medium) մը ըլլալ կ'ուզենք այս հատորիկովը: Եթէ դոյզն չափով մը յաջողինք, լիովին վարձատրուած պիտի զգանք մենք զմեզ:

Ա. Ա. Պ.

ՉԱՄԱԼԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

Նիւ Եորքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին անդամներէն, Մկրտիչ Մ. Չամալեան, երբ մեռաւ, կտակ մը չունէր· բայց իր պատուական տիկինը եւ զաւակները, վստահ ըլլալով թէ եթէ կտակ մը ունեցած ըլլար, բաժին մը հանած պիտի ըլլար այն եկեղեցիին զոր հոգեւին սիրած էր եւ որուն մէջ գործած էր անձնուիրաբար անոր հիմնարկութենէն ի վեր, հազար տոլարի գումար մը նուիրեցին եկեղեցիին իբրեւ մասնաւոր Հիմնադրամ (Fund) գործածուելու համար որոշ պայմաններով որոնք ատենին ներկայացուեցան եկեղեցւոյ Խնամակալութեան եւ, այդ գումարին հետ, ընդունուեցան:

Այդ գրաւոր պայմաններէն հոս մէջ կը բերենք կարեւորագոյնները:

> The gift to the church in behalf of late M. M. Chamalian shall be designated "M. M. Chamalian Memorial Fund for Publication."
>
> The Fund shall be held by the church as a Trust Fund, to be used exclusively and specifically for the purpose for which it is given, namely, publications, either in pamphlet or book form, of an inspirational or devotional nature, to be either sold or distributed freely, according to the discretion of the Publication Committee, to be nominated by the Pastor and approved by the Board of Trustees.
>
> If any publication, of which the expense is wholly defrayed from this Fund, is sold, the entire proceeds from the sale must be returned to the Fund.
>
> The present pastor of the church, Rev. A. A. Bedikian, shall be the permanent editor of all publications undertaken by the Committee.

Այս հատորիկը առաջին հրատարակութիւնն է որուն ծախքը կը հոգացուի վերոյիշեալ հիմնադրամէն:

ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ԿԵԱՆՔԸ

ՆՈՒԱԳԵՆՔ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ քնարը մարդուս հոգին է։ Չկայ նուագարան մը որուն արտադրած նուագը աւելի քաղցր ըլլայ քան այն նուագը զոր Աստուած կ'արտադրէ դպչելով մարդու մը հոգիին թելերուն որոնք կազմուած են բարութենէ, հաւատքէ, սէրէ, քաջութենէ, սրբութենէ, վեհանձնութենէ, խոնարհութենէ, գոհունակութենէ, անձնուիրութենէ։ Միայն Բնութիւնը չէ որ կ'երգէ։ Անտառին թռչուններուն թովիչ երգին նման թովչական է կեանք մը որուն տիրական խազը (note) սէր է։ Նուագը միայն ձայնը չէ, հապա, էականապէս, ներդաշնակութեան սկզբունք մը որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէ ձայներու, գոյներու մէջ, ինչպէս նաեւ՝ կեանքի մէջ—հոգեւոր յատկութիւններու մէջ։

Թռչունին կոչումն է երգել. երբ չ'երգէ իր կոչման դէմ մեղանչած կ'ըլլայ։ Ծաղիկն ալ իր գոյներուն եւ բոյրերուն զանազանութեամբը իր կոչումին կը ծառայէ։ Աստղերուն երգը իրենց պսպղուն լոյսն է։ Աստուած ամբողջ տիեզերքը կազմած է երգի համար։ Իսկ մարդ արարածներուն եզական առանձնաշնորհումն է ո՛չ միայն վայելել այդ համերգը հապա նաեւ անոր մասը կազմել։ Որպէսզի մարդիկ չ'աւրեն համերգը, հապա լրացնեն զայն, պէտք է որ, օրինակի համար, սիրել գիտնան։ Ատելութիւնը մարդու մը սրտին մէջ երկու աղետալի հետեւանք կ'ունենայ—մէկ մը ենթական ինք կը խլացնէ տիեզերքի համերգին հանդէպ, եւ երկրորդ, անոր մէջ կը մտցնէ խըռպոտ խազ մը, այսինքն անոր ներդաշնակութիւնը կ'աւրէ։ Այս է մեղք եւ մեղանչում։ Մեղքի աւելի լաւագոյն սահման գտնել դժուար պիտի ըլլար—կեանքի նուագին եղծումը։

Աստուած, ըսինք, մեր մէջ սիրտ մը դրեր է որ զայն մեր նուագարանը ընենք։ Ոեւէ նուագարանէ կրնանք թէ՛ ներդաշնակ եւ թէ՛ աններդաշնակ ձայներ հանել։ Նմանապէս՝ սրտէն։ Ինչո՞ւ համար սիրտը իր «սիրոյ» նուագը չտայ փոխանակ «ատելութեան» երգի։ Երբ կրնանք սիրելով երջանիկ ըլլալ եւ մեր հոգին զգայուն պահել (tuned) տիեզերքի համերգին, ինչո՞ւ համար ատելով ապերջանիկ ըլլանք եւ զրկուինք մեր կեանքին ամէնէն թանկարժէք վայելքէն։ Բարութիւնն է բնականոն կեանքի պայմանը։ Չարութիւնը շեղում է բընականոն կեանքէ։ Քրիստոսի դեսպանութեան նպատակն էր մարդոց շեղեալ, եղծեալ կեանքը վերադարձնել իր բնականոն ընթացքին։ Քրիստոնեայ ըլլալ կը նշանակէ պահպանել հոգիին նուագը։ Օրէնքի, կանոնի հպատակութեան խնդիր չկայ։ Օրէնք եւ կանոն խտացած են սա մէկ հիմնական նկատումին մէջ—ի՞նչպէս զգանք, խորհինք, խօսինք որ մեր կեանքին նուագը չեղծուի, որ մեր հոգիին բոլոր խազերը լրացուցիչ մասերը ըլլան ամբողջ տիեզերքի համերգին։

Արդէն կան տարրեր որոնք չարունակ կ'սպառնան մեր հոգիին նուագը աւրելու, ինչո՞ւ մենք կամովին աւելցնենք զանոնք, կամ ըստեղծենք։ Անանկ մը կազմուած ենք մարմնաւորապէս եւ հոգեւորապէս որ չենք կրնար ցաւերէ խուսափիլ։ Պիտի հիւանդանանք, պիտի տառապինք, եւ պիտի մեռնինք։ Բայց որքան ատեն որ առողջ ենք ինչո՞ւ համար ցաւ ստեղծենք։ Երբ մեր շուրջը զմայլանքի եւ ներշընչումի առարկաներ շատ կան ինչո՞ւ համար փնտռենք այնպիսի երեւոյթներ եւ փորձառութիւններ որոնք մեր մէջ նողկանք կ'արթնցնեն։ Երբ շինարար եւ օգտակար նիւթի մը վրայ կրնանք խորհիլ ու խօսիլ, ինչո՞ւ համար միտքը եւ լեզուն ծառայեցնենք ունայն, չար, վընասակար խորհուրդներու եւ խօսքերու։

Կեանքը կարճ է. ամէնէն երկարն ալ տակաւին կարճ է, յիրաւի, ստուերի մը պէս որ կ'երեւի եւ շուտով կ'անյայտանայ։ Ինչո՞ւ համար կեանքը չապրինք եւ չվայելենք տրամաբանապէս, բարոյապէս, գիտականապէս կարելի լաւագոյն կերպով։

ՑԱՅԳԱՆՈՒԱԳ

ԳԻՇԵՐՆ ալ իր նուագը ունի: Խոնջած հոգիին համար աւելի փայ-
փայիչ է գիշերուան նուագը քան ցորեկուանը: Ամէն մէկ խաղը այս
նուագին զսպուած է, մեղմիկ, անուշիկ, նման լճակի մը ծփանքին,
կամ, լուսնին շողերուն խաղին, հազիւ լսելի, ձայնէ աւելի դդուանք
մը հմայական: Գիշերուան նուագը երազի մը պէս է, որ երազողը
կը տեղափոխէ իրականէն անիրական աշխարհը, որ եւ է՝ երանա-
կանը: Հեռուներէն կուգայ ան եւ կը մտնէ իր ակերուն խորհրդա-
ւորութիւնը: Երկի՞նք արդեօք...: Ա՜հ, գիշերը սարսուռ չունի երբ
նուագ ունի:

Գիշերը կը լռեցնէ աշխարհի ժխորը որպէսզի պատրաստէ մեզ
լսելու իր նուագը: Գիշերուան նուագը ցորեկին անլսելի է: Մեր
զգայարանքները պէտք է որ անզգայանան որպէսզի կարենանք լսել
գիշերուան նուագը: Արեւը պէտք է ժողվէ, տանի իր ճառագայթները
եւ ցորեկուան փառքը իր լիութիւնովը թաղուի խաւարին ծոցը, որ
գիշերուան երգը հասնի մեր ականջներուն: Ականջը դադրելու է լսե-
լէ, եւ աչքը՝ տեսնելէ, որ ցորեկով չլսուածը եւ չտեսնուածը գիշե-
րով վայելել կարելի ըլլայ:

Գիշերը երկնաւորին դուռը կը տանի մեզ: Գիշերը այն «ոսկեղէն
սանդուխն» է որով կրնանք աշխարհքէն վեր բարձրանալ եւ հաղոր-
դակցիլ «վերնոյ» հետ: Աշխարհքէն նահանջը գիշերը կ'սկսի: Հոգին
գիշերը կ'արթննայ, եւ կ'զգայնանայ հանդէպ հոգեւորին—Աստուծոյ
յայտնութեանց: Զգայարանական աչքով ինչ որ տեսնենք արգելք
կ'ըլլայ տեսնելու ինչ որ հոգեկանապէս տեսանելի է:

Գիշերուան նուագին կը կարօտի հոգիս: Լռութիւն, առանձնու-
թիւն, Աստուած...: Մենք թէ՛ ցորեկ կ'ուզենք թէ՛ վայելքը այն ե-
րանութեան որ գիշերուան նուագը միայն կարելի կ'ընէ: Աշխարհիքի
սիրոյն բեռովը թեւածել դէպի Աստուած, անկարելի է: Կէսօրուան
պայծառութեան (glamour) մէջ է ամէն ունայնութիւն: Ցորեկը՝ աշ-
խարհքի վայելքներուն, իբրեւ ոսկեհիւս վարագոյր, զԱստուած կը
ծածկէ մեր տեսութենէն, մեր զգայութենէն: Այդ վարագոյրը պատ-
ռելու է: Ան որ զԱստուած կը փնտռէ արեւ աշխարհքին վրայ սեւ
թաւիշ մը փռելու է եւ լռիկ նստելու եւ սպասելու է լսելու համար
Աստուծոյ ձայնը որ գիշերային նուագի մը պէս կը հնչէ:

Կեանքն ալ իր ցորեկէն վերջ իր գիշերը ունի, բայց այդ գիշերը
աննուագ չէ: Թող անցնին օրերը եթէ պիտի հասցնեն զիս վերահաս
գիշերին որուն նուագը «զուարթունք երգեն քաղցրալուր ձայներով»...
եւ «կանգնեալ ի բեւեռ դուռն ոգիք լուսավառ նուագեն»...: Նուա-
գը որ կ'սկսի երբ տարիները մեզ կը մօտեցնեն մեր վերջալոյսին ա-
ւելի քաղցր է քան այն նուագը որ կեանքի ցորեկը—երբ երիտասար-
դութիւնը իր զենիթին վրայ է—կրնայ տալ:

Ու մահը նուագին վերջը չէ, հապա՝ նուագին տեղափոխութիւնը:
Մահը գիշեր չէ. մահը Երկինքի ցորեկին սկիզբն է: Մահը երկինքի
նուագասրահին դուռը կը գոցէ մեր ականջին բայց հոն նուագը երբեք
չդադրիր:

Ամէն տեսակ փորձառութեան գիշերը իր նուագը ունի, եթէ միայն
ականջ տանք այդ նուագին: Դառն արտասուաց մէջ իսկ կայ երգ մը
զոր հոգին մեղմօրէն կ'երգէ՝

«Սրբէ արցունքներդ
Մ'ըլլար յուսահատ...
Խաւա՞ր է գիշերը.
Լոյս պիտի ծագի...»

Նուագ եւ գիշեր... ուրեմն գիշերուան համար ալ փառք Տիրոջը
յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՋՈՒՐԻՆ ՁԱՅՆԸ

Ա.

ՋՈՒՐՆ ալ լեզու ունի: Ու, ինչպէս մարդը, նաեւ ջուրը բազ-
մալեզուեան է: Ամէն տեղ, ամէն պայմանի տակ, եւ ամէն ժամանակ
նոյն լեզուով չի խօսիր ան: Ջուրը ջուր է, անփոփոխ, ամէն տեղ եւ
ամէն ժամանակ, բայց ձայնը—ըսենք «լեզուն», եւ յիրաւի՛ լեզու—
միշտ փոփոխական է:

Վերցո՛ւր գաւաթ մը ջուր, եւ թափէ՛: Եթէ թափուած ջուրին
լոյծ մարմինը բաղխի կարծր սալայատակի մը ու փշրուի, պիտի
ճչայ: Իսկ եթէ գիրգ ու կակուղ հողին հանդիպի, ականջիդ պիտի
հասնի ձայն մը զոր չենք կրնար ձայնականօրէն բացատրել բայց հոգե-
կանօրէն՝ կրնանք: Ըսե՞նք թէ ձայն մըն է սա որ կը համապատաս-
խանէ այն զսպուած զգացումին որ եթէ արտայայտուէր պիտի ըլլար
«Ա՜հ, փա՛ռք, փա՛ռք, փա՛ռք:» Երեւակայութի՞ւն. ո՛չ, իրականու-
թիւն: Փորձէ՛ որ համոզուիս: Ջուրը գոհ է երբ Մայր Երկրի[illegible] ծա-
րաւը կը յագեցնէ, երբ կը ծառայէ այն նպատակին որուն համ[illegible] գո-
յութեան բերուած է նախախնամական կամքով: Այս սպառումը—այս
արդիւնաբեր անձնազոհութիւնը—թափուած ջուրին լեզուն փառաբա-
նութեան երգի կը փոխէ: Երբ սակայն մսխուի ջուրը, ա՛յն ատեն է
որ կը բողոքէ ճիչով մը:

Հապա սա առո՞ւն, որ կը կլկլայ, կը կարկաչէ օրն ի բուն: Կան-
չեցէ՛ք բանաստեղծը որ գրի առնէ, եթէ կրնայ, անոր «մրմունջը»,
ու անոր արձագանգը հասցնէ մեր հոգիին: Բայց թէ կրնա՞յ իրօք,
ստուգելու համար ականջդ տո՛ւր մէկ մը առուին երգին, մէյ մըն ալ
բանաստեղծին նկարագրութեանը, կամ արտադրմանը՝ այդ նո՛յն եր-
գին: Մարդկութիւնը մէկ Պախ մը ծնած է, բայց ամէն առու մէյմէկ
Պախ է: Թէ՛ կ'երգէ թէ՛ կը խօսի: Դի՛ր քար մը իր ընթացքին վրայ
եւ տե՛ս իր երգին նիւթը (theme) կը փոխէ բայց կը շարունակէ եր-
գել: (Հակադրաբար, դի՛ր քար մը երգող մարդու մը ոտքին տակ եւ
տե՛ս թէ ի՛նչ կը պատահի...:) Երբ թռչուններու գողը մտնէ իր ձայնը
կը մեղմացնէ չի մի գուցէ խռովէ անոնց հոգւոյն անդորրութիւնը:
Երբ ընդարձակ հովտի մը մէջ մտն զայ, անսանձ խնդութեան երգովը
օդը կը լեցնէ: Առուին երգը ո՞ր երաժիշտը միթէ կրցաւ ձայնագրել,
կամ ո՞ր բանաստեղծը՝ նկարագրել: Նորէն ականջ դրէ՛ք առուին եր-
գին եւ ապա՛ պատասխան տուէք...:

Հապա անձրեւին թըփթըո՞ւքը: Երգ մըն ալ ան է: Երբ թռչուն-
ները լռեն, անձրեւին երգը կ'սկսի: Մութին մէջ երգը՝ անձրեւինն է:
Մութին մէջ յիրաւի, բայց անորն ալ երկինքի երգն է: Ի՞նչ զարմանա-
լի մարդիկ ենք մենք: Երբ արեւը զլանայ իր լոյսը եւ ամպերը ցորեկը
գիշեր չինեն, կը դժգոհինք, կը տրտնջենք: Բայց միթէ ամէն բարիք
երկունքով չի՞ ծնիր: Ինչո՞ւ ծնածը չենք տեսներ ու երկունքովը կը
գրաւուինք: Անձրեւը իր երգովը կը քարոզէ: Ակա՛նջ տուր այդ քարո-
զին, ո՛վ ապերախտ մարդկութիւն: Մթութեան մէջ Տիրոջը օրհնու-
թեան դեսպաններն են անձրեւին կաթիլները որոնք ցնծութեան երգով
վար կ'իջնեն երկինքէն: Մութին հանդուրժէ որ անձրեւը վայելես:
Անձրեւներով կը պատրաստէ Աստուած գարունը եւ ամառը: Եթէ անձ-
րեւ չիջնէր արեւն ալ հեգնանք մը պիտի ըլլար:

Բ.

ԳՈՌՈՒՄ ու գոչո՞ւմ կ՚ուզէք լսել—գացէ՛ք ծովափը։ Երկիրը իր անդնդային թոքերը կը պատռէ կարծես, ա՛յնքան խլացուցիչ է ովկիանոսին վերցուցած աղաղակը։ Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ է անոր բողոքին իմաստը։ Արդեօք մինչեւ անհունութեան խորը, Տէր Աստուծո՞յ հասցնել կ՚ուզէ իր աղաղակը։ Համբերութիւն չունի ովկիանոսը։ Չի հանդուրժեր հովերուն որոնք հիւսիսէն կամ հարաւէն կը փչեն։ Անմիջապէս կը կատղի, կը փրփրի եւ մոլեգին կռիւի կը բռնուի անոնց հետ։ Ու այսպէս կը ղրկէ իր ալիքները ամէն ուղղութեամբ հարուածելու անողորմաբար ամէն ինչ որ իրենց ճամբուն վրայ կ՚իյնայ, մինչեւ հեռաւոր եզերքներ, ուր փշրուելով ժայռերու կուրծքին վրայ կը նահանջեն պարտեալ, վիրաւոր առիւծի մը նման մռնչական։ Ա՛հ, ո՛չ, կատաղութեան մէջ արդարութիւն չկայ։ Գոռացող ձայն չեմ սիրեր. ո՞վ կը սիրէ։ Այդ ձայնը միայն կը վախցնէ բայց չի հպատակեցներ։ Ո՛չ Աստուծոյ եւ ո՛չ ալ սիրոյ ձայնը կը գոռայ։

Ինչպէս դպրոցականներ՝ որոնք երբ արձակուին՝ դուրս կը խուժեն դպրոցին դռներէն եւ չաղակրատելով եւ ոստոստելով փողոցն ի վար կը վազեն, սա սահանքին ջուրերն ալ խնդալով, խաղալով ժայռէ ժայռ կը ցատկռտեն եւ երբ հասնին բլուրին ստորոտը, կը հանդարտին, եւ հետզհետէ զսպելով իրենց խանդն ու խնդուքը ու խօսուռատուքը, թափօր կազմած յառաջ կ՚ընթանան գրեթէ անձայն, կամ մեղմիկ երգով մը մրմնջական։

Երբ սահանքի մը քովն եմ ա՛լ չեմ կրնար հեռանալ անկէ։ Աչքս, ականջս կը բռնուին հմայքով մը որմէ զերծանիլ անկարելի կը գտնեմ։ Քանի նայիմ այնքան նայիլ կ՚ուզեմ սահանքի մը որուն ջուրերը ոչ եւս ջուր են հապա բիւրեղակերպ պարիկներ։ Քանի նայիմ ջուրը կը գոյափոխուի աչքերուս առջեւ եւ նիւթը կը դառնայ կեանք։ Թէ՛ ջուրը իրաւ իրաւ կեանք է, ո՛չ միայն խմողը գիտէ, հապա նաեւ ան որ կը դիտէ սահանքը։ Ու նաեւ քանի մօտիկ ընեմ անոնց զուարթ խօսակցութեան այնքան աւելի կը հասկնամ անոնց խօսած լեզուն եւ կը հետաքրքրուիմ անով։

Ու ի՞նչ կը խօսին սահող ջուրերը—ո՛չ, այս ջրակերպ անանուն էակները։

«Ա՛հ, կ՚ըսեն անոնք, ի՛նչ երանութիւն, բլուրները տեսանք, արեւին ճառագայթները մեր մէջ լոգանք առին, թռչունները մեզ իրենց հայելին ըրին ու մեր դիմացը չքուեցան, չխոկուեցան բեմ ելլելէ առաջ իրենց երգահանդէսը սկսելու համար, գգուանք վայելեցինք ամէն զեփիւռէ եւ հովէ. բայց հիմա պիտի խոնարհինք եւ իջնենք հովիտը, ու թաղուինք մութին մէջ։ Վայելեցինք. կը բաւէ. ցատկռտելով ահա՛ կը դիմենք ինքնակորուսման եւ մոռացութեան գետը որ վարը մեզի կ՚սպասէ։»

Երգ ու խնդութիւն բլուրին վրայ—շատ հասկնալի. բայց նաեւ երգ ու խնդութիւն այսպէս սահանքն ի վար—անհասկնալի՛ մարդկային բնութեան համար։

Երբ վայելքը դադրի մե՛նք չենք երգեր վայելքի յիշատակովը։ Մեր երգը միայն բլուրներուն, բարձանց երգն է։ Հովիտները լուռ կ՚իջնենք մենք—բողոքով, դանդաղով շատ շատ, բայց առանց երգի։

Բարձրանալ կը սիրենք բայց ո՛չ՝ խոնարհիլ։ Բայց խոնարհիլը առաքինութիւն է, եթէ բարձրանալը վայելք մըն է։ Ան որ երգով սահիլ, իջնել գիտէ աւելի մեծ յաղթանակ կը տանի քան ան որ կ՚երգէ երբ կը բարձրանայ։

«Երանի՛ հեզերուն, վասնզի անոնք պիտի ժառանգեն երկիրը։»

Գ.

«ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ եկէ՛ք, ո՛վ ծարաւածներ»։ Այս է նիւթը (theme) սա աղբիւրին որուն մարմարեայ շրթունքներէն միօրինակ երգով մը կը հոսի ջուրը։ Աղբիւրին երգը ամէնէն հովուերգականն է։ Այս բացատրութեամբ կրնամ միայն արձագանգ ստեղծել ընթերցողիս մէջ այն տպաւորութեան որ աղբիւրին ձայնը կը գործէ ականջիս անդին ու խորը, բուն իսկ հոգիիս վրայ։ Աղբիւրին միշտահոս ջուրը երբ կը թափի այն տաշտին մէջ որ ինք իսկ փորած է երկրին գոգը իր անդադրում փայփայանքներովը, կը յօրինէ երգ մը որ անմիջապէս երեւակայութեանս առջեւ կը դնէ պատկերը հովիւի մը որ իր սրինգը կը նուագէ «խոտաւէտ արօտներու մէջ եւ հանդարտ ջուրերու քով։»

Խաղաղութեան երգն է աղբիւրին երգը։ Համբերութիւն եւ սպասում կայ անոր խաղերուն մէջ։ Չի յոգնիր, չի դադրիր ան երգելէ։ Աստուծոյ սիրոյն թարգմանն է աղբիւրը։ Սէր—երգ—Աստուած. ահա՛ կեանքի էական բաղադրութիւնը։ Եւ աղբիւրը մէկ արձագանգն է կեանքի, միանգամայն մարդկային եւ աստուածային։

Կայ նաեւ լռութեան ձայնը։ Լռութիւն եւ ձայն—ի՞նչ առեղծուած։ Բայց ինչ որ տեսականօրէն անկարելի կը թուի, գործնական, փորձառական իրականութիւն մըն է յաճախ։ Ամէն ձայն ականջով չի լսուիր. կան ձայներ ալ որոնք կը լսուին վեցերորդ զգայարանքով։ Ա՛յդ է լռութեան ձայնը—ձայն մը որ հոգիին միայն լսելի է։

Ջուրին բազմազան ձայներուն համերգին (symphony) մէջ լռութիւնն ալ իր տեղը ունի։ Ու լռութեան ձայնին տէրն է ցօղը։ Երբ ցօղը թռչի եւ գայ գաղտագողի թառի ծաղկի մը բաժակին մէջ, կամ տերեւի մը քնքոյշ երեսին վրայ, ո՞վ երբեք կ՚իմանայ երկնից մէջ կամ երկրի վրայ. ո՛չ մէկ ականջ։ Անձայն, անաղմուկ կը շարժի ան։ Երգ ունի ան, եւ չունի։ Երգ մըն է ցօղինը որ չերգուիր։ Երգ մըն է որուն խաղերը, եթէ ներելի է ծայրայեղ փոխաբերութիւն մը գործածել, բիւրեղ կտրած են յեղակարծօրէն, անբացատրելի մոգութեամբ։ Ո՞վ կազմեց ցօղը, ո՞ւրկէ եւ ինչպէ՞ս թռաւ, իջաւ երկիրը ծածկելու մարգարտայեռ քօղով մը։ Ո՛չ ոք գիտէ։ Հովին պէս, որուն ուրկէ՛ գալը եւ ո՛ւր երթալը մարդ չի գիտեր, ցօղն ալ նոյնքան խորհրդաւոր երեւոյթ մըն է, թէեւ երկուքն ալ հաւասարապէս բնական երեւոյթներ են։

Ցօղին լուռ երգը իր գեղեցկութիւնն է։ Նաեւ իր յատկանշական առաքինութիւնը—իր համեստութիւնը։ Յաւիտենական ճշմարտութիւնը հոս ալ կը հաստատուի—«Ան որ իր անձը կորսնցնէ, պիտի գտնէ զայն»։

Լռիկ մնջիկ կուգայ ցօղը եւ իր մարգարիտ հոգին կուտայ ծաղկին ու խոտին անխտիր, իր գեղովն ու կեանքովը։ Չըսեր, «Ես ակ մըն եմ նրբին եւ պէտք է որ զամուած մնամ այս ծաղկին սրտին վրայ ու փայլիմ, որպէս ադամանդը կուսան մը մատանիին վրայ»։ Ո՛չ. հապա իր գեղը եւ կեանքը կը փոխէ որ գեղ ու կեանք տայ ծաղիկին։ Պահիկ մը կը զարդարէ եւ կը հպարտացնէ զանիկա իր փայլփլուն պսակովը, ապա կը կշտացնէ անոր ծարաւը ի՛նք կորսուելով անոր մէջ։

Անէացման երգն է լռութեան երգը։ Եւ ա՛յս է ահա՛ ցօղին երգը։

Ո՛վ Աստուած, քո՛ւ երգդ ալ ա՞յդ է արդեօք, զի քեզմով լեցուն է տիեզերքը, բայց ո՞րն է, ո՞ւր է քու ձայնդ...։

Ու ջուրերուն այս համերգին մէջ ամէնէն շատ ցօղին երգէն կը յափշտակուի հոգիս։ Ո՛չ գետակին, ո՛չ անձրեւին, ո՛չ ծովուն, ո՛չ սահանքին, ո՛չ ալ աղբերակին երգին կը նախանձիմ երբ ցօղը կայ ի՛ր երգովը։ Ա՛հ, իցիւ թէ ցօղ ըլլայի եւ ես, ու կեանք տայի անէանալով, պարպուելով կեանքէս։ Կեանքի լուռ երգը... ի՛մ երգս...։

ԾԱՂԻԿԻՆ ԱՌԱԿԸ

ԾԱՂԻԿԸ հոմանիշ է գեղեցկութեան: Ամէն ծաղիկ գեղեցիկ է: Տգեղ ծաղիկ չկայ: Տգեղը ծաղիկ չկրնար ըլլալ: Գեղեցկութիւնը ծաղիկ ըլլալու բացարձակ պայման մըն է:

Ծաղիկի մը կը նայինք որովհետեւ, ոեւէ գեղեցկութեան պէս, անոր գեղեցկութիւնը մեր աչքերը կը հրապուրէ: Գեղեցկութեան հանդէպ կամաւոր կուրութիւն անկարելի է: Պիտի հարցնէք թերեւս—«Բայց ի՞նչ է գեղեցկութիւն:» Պարզ պատասխան մը այս հարցումին սա է—ինչ որ կայ ծաղիկին մէջ զոր աչքով տեսնելէ վերջ՝ նաեւ կ'զգանք: Կամ, սանկ բացատրենք—Աչքին պատկերին հոգեկան փորձառութիւնն է գեղեցկութիւնը: Նախ՝ տեսնուած, ապա՝ զգացուածը գեղեցկութեան սահմանը, նաեւ ըմբռնումը, կը լրացնեն:

Ծաղիկին գեղեցկութիւնը նկարագրելու հարկ չկայ: Կը բաւէ ըսել—«Ծաղիկը գեղեցիկ է:»

Մարդ էակն ալ կրնայ ծաղիկի մը նմանիլ գեղեցկութիւնով: Արտաքնապէս, մարմնապէս, այո՛: Բայց մանաւանդ՝ հոգեւորապէս: Դիմաց գեղէ զուրկ մէկն ալ կրնայ իր դէմքը գեղեցկացնել քաղցր ժպիտի մը լուսաւոր գոյնով: Հոգիին գեղեցկութիւնը բազմաթիւ միջոցներով արտայայտութիւն կը գտնէ: Մարդ գեղեցիկ է իր խորհուրդներովը: Սէրը մարդկային հոգիին ամէնէն հմայիչ գեղեցկութիւնն է: Ատելութիւնը հոգին կ'եղծանէ: Մեր սիրովը, մեր բարեացակամութեամբը ծաղիկին պէս կրնանք գեղեցիկ ըլլալ: Նաեւ մեր լեզուովը, մեր վարմունքովը, մեր գիրքովը, օհ, հազարումէկ կերպերով որոնց թուումը աւելորդ է: Բայց կերպով մը գեղեցիկ ըլլա՛նք, վերջապէս:

Ապա, դիտեցէք ծաղիկներուն բազմազան գոյները: Գոյները տարբեր են բայց ամէնն ալ աչքաց հաճելի են, ամէնն ալ գեղեցիկ գոյներ են: Մէկը կրնայ մասնաւոր գոյն մը նախընտրել ուրիշէ մը, բայց ատիկա անձնական նախընտրութեան խնդիր է. այլապէս ամէն գոյն իրեն յատուկ գեղեցկութիւնը ունի:

Մարդ կրնայ, ծաղիկին պէս, իր ինքնատիպ անհատականութիւնը պահել բայց տակաւին գեղեցիկ ըլլալ: Ուրիշներու նման ըլլալու պարտաւոր չենք բայց մեզի յատուկ կերպով մը գեղեցիկ ըլլալու պարտաւոր ենք: Ամէն ծաղիկ անպատճառ վարդ ըլլալու չէ որ գեղեցիկ ըլլայ. կամ ամէն վարդ անպատճառ կարմիր ըլլալու չէ որ գեղեցիկ ըլլայ. դեղին վարդն ալ գեղեցիկ է, նաեւ մանուշակը, նաեւ մեխակը, նաեւ շուշանը, ամէն ծաղիկ, վերջապէս: Մարդ պարտաւոր չէ ուրիշի մը պէս բարի ըլլալ որպէսզի բարի եղած ըլլայ: Բարութիւնը արտայայտուելու մէկ կերպ չունի, հապա՝ հազար կերպ ունի: Կրնա՞ս կերպով մը, քու կերպովդ, բարի ըլլալ, եւ բարութիւն ընել, ա՛յդ է կարեւորը: Քրիստոնեայի մը կեանքին ապացոյցները շատ են: Ամէն մարդ նոյն կերպովը, նոյն խօսքովը, նոյն գործովը չապացուցաներ իր քրիստոնէութիւնը, հապա՝ իրարմէ տարբեր՝ եւ իրարու աննման կերպերով յաճախ:

Եւ վերջապէս, ծաղիկին բոյրն ալ անոր նկարագրին մէկ յատկանիշը երեւան կը բերէ: Իր բոյրովն է որ իր կեանքը բաժինը կ'ընէ նաեւ ուրիշներուն:

Մենք եւս մեր բոլոր բարի գործերովը կրնանք մեր կեանքը բաժինը ընել ամէն անոնց որոնց հետ կ'ապրինք եւ կը շփուինք: Անձնակեդրոն եւ անձնասէր կեանքը անբոյր ծաղիկի նման է: Մարդ իր գեղեցկութեան վրայ բոյր կ'աւելցնէ երբ իր ունեցած տաղանդները կը գործածէ ուրիշին համար եւս: Ու, չմոռնանք առածային այն ճշմարտութիւնը, թէ կեանքը բաժնելով կ'աւելնայ, կ'առատանայ:

ԿԱՄԵԼԻԱ (*)

«ԾԱՂԿԱՆՑ Թագուհին»—վարդը—թերեւս կարելի ըլլայ նկարագրել բայց ո՛չ կամելիան: Գեղեցկութիւնը՝ երկինքի նման՝ աննկարագրելի է: Ոչ մէկ լեզու բաւական բառ ունի նոյնիսկ անբաւարար չափով թարգմանելու տեսանելի գեղեցկութեան մը ներքին, հոգեկան փորձառութիւնը: Գեղեցկութիւն, սէր, երաժշտութիւն, Աստուած՝ այնպիսի խորունկ փորձառութիւններ են որոնք բառերով արտայայտել կարելի չէ: Լեզուն՝ բաղդատմամբ մեր հոգիին կամ մտքին, այսինքն, մեր զգալու եւ խորհելու, մէկ խօսքով, փորձառելու՝ կարողութեան, տկար կարողութիւն մըն է:

Կամելիան գունէ վարդին չափ գեղեցիկ է, ու նաեւ, վարդէն աւելի, դիւթական: Ձիւնի պէս սպիտակ է եւ ձիւնի պէս զգայուն: Բոյրը տարաշխարհիկ հմայողութեամբ կը փայփայէ ունդունքը բայց թեթեւ շունչ մը մեռելային դալուկով մը կը ներկէ անոր ձիւնասպիտակ մարմինը: Կախարդանքը իր կեանքին գնովը կը կատարէ: Կը կախարդէ... եւ կը մեռնի: Կախարդանքը իր գոյութեան գերագոյն նպատակն է բայց այդ նպատակին համար պէտք է որ մեռնի, եւ կը մեռնի: Ինչ որ ունի—գեղ ու բոյր—անվերապահօրէն մեր առջեւ կը դնէ: Անոր գեղն ու բոյրը դրական եւ անդիմադրելի հրաւէր է առնելու բոլոր ունեցածը: Փուշ չունի, արգելք չունի. անոր ամբողջ կազմին եւ էութեան մէջ «ոչ» չկայ: Բոյրը ինքնին բռնադատիչ հրաւէր մըն է hոտոտելու կամելիան: Բայց այդ իսկ բռնադատութեան եւ անվերապահ առատասրտութեան մէջ է, առեղծուածաբար, անոր արգելքը: «Ա՛ռ, բայց երբ առնես մահս կը վճռես» կ'ըսէ ան լռելեայն: Բոյրը կ'առնես, բայց կեանքը՝ որմէ կը բղխի այդ բոյրը՝ կը մահացնես: Գեղեցկութիւնն ալ սրբութիւն մըն է: Ա՛հ, չըլլայ որ դպչիս անոր, չըլլայ որ անձնասիրութեանդ զոհես զայն:

Մե՛ղք, մենք մե՛ր վայլածովը կը շահագրգռուինք միայն: Բայց թէ ի՛նչ գին կը վճարուի մեր վայելքը հայթայթելու համար՝ քիչ անգամ, եթէ երբեք, կ'ըմբռնենք, կը գնահատենք ըստ արժանւոյն: Կ'առնենք տրուածը բայց տուողն ալ կը մեռցնենք:

«Ես եկայ որ դո՛ւք կեանք ունենաք, եւ աւելի առատ կեանք:» Ասիկա է օրէնքը ոեւէ արժէքի համար: Քրիստոս իր կեանքը տուաւ որ մենք կեանք ունենանք: Քրիստոսի սիրոյն առատաձեռնութեան սահման չկայ: Հրաւէրը մշտական յանկերգ մըն է—«Եկէ՛ք ինծի»: Ու երբ կ'երթանք, կ'առնենք իրմէն իր բոլոր ունեցածը—իր սէրը, իր կեանքը: Տուողը ինք է. առնողը՝ մենք: Ան կը մաշի, կ'սպառէ իր կեանքը որ մե՛նք ապրինք: Ինք կ'աղքատանայ որ մե՛նք հարստանանք: Ինք յերկիր կուգայ որ մե՛նք երկինք երթանք: Ինք՝ Որդի Աստուծոյ՝ կ'ըլլայ Որդի Մարդոյ որ իր եւ մեր միջեւ եղբայրակցութիւն ստեղծէ եւ զմեզ ժառանգակից ընէ իրեն՝ իր Հօրը թագաւորութեանը մէջ: Իր անձը կը կորսնցնէ որ զայն գտնէ մե՛ր անձերուն մէջ, կերպարանափոխուած: Քրիստոսի կեանքը միայն հրաշալի պատմական իրականութիւն մը չէ, հապա նաեւ դերազանցապէս հրաշալի «խորհուրդ» (sacrament) մըն է որուն մէջ ամփոփուած, պահուած է Աստուծոյ նկարագրին էութիւնը: Ու այդ «խորհուրդ»ին մէկ լուսաբանութիւնն է կամելիան իր եթերային կեանքովը եւ մահովը:

(*) «Կարտինիա» ծաղիկը: Հայերէնը փոխ առնուած է ֆրանսերէն անունէն որ է "Camelia":

ԺԵՌԱՊԱՐՏԷԶ

Ա.

ԲՆՈՒԹԵԱՆ սիրոյն ծնունդն են սա գունազեղ ծաղիկները, ամէնն ալ նրբիրան, փափուկ այլ առոյգ, ժպտուն ու սիրուն։ Սէրը ամէն ատեն, ամէն տեղ գեղեցկութիւն կը ծնի արդէն։ Ինչպէս Բնութեան մէջ, նոյնպէս եւ մարդկային հոգիին մէջ։ Տգեղութիւն եւ գեղեցկութիւն իրարու հետ արենակցական կապ չունին, նոյն մայրը չունին։

Հապա՛, ժայռը եւ հողը զիրար դրկեցին, իրարու հետ սիրոյ դաշինք կնքեցին եւ այս սէրէն ծնաւ ժեռապարտէզը (rock-garden)։ Հողը ամբարտաւան չգտնուեցաւ եւ իր ինքնաբաւութեան վրայ չծանրացաւ։ Հողը ոեւէ ատեն կրնար պարտէզ մը ծնիլ, բայց այն ծաղիկները որոնք ժեռապարտէզի մը զարդերը միայն կրնային ըլլալ, անհրաժեշտ կ'ընէին մերկ քարերու ամուսնութիւնը հողին հետ։ Պաղ քարը ի՞նչ սնունդ կրնար տալ ծաղկանց արմատներուն. ոչի՛նչ. բայց կրնար իր շուքը տալ անոնց, նաեւ իր զովութիւնը, եւ տամկութիւնը։ Անոնք հողին տուածէն աւելի պէտք ունէին եւ ինչ որ հողը չէր կրնար տալ, ժայռը կուտար։ Երկուքը այդպէս զիրար լրացուցին։ Եթէ իւրաքանչիւրը իր ունեցածին առաւելութեան վրայ պնդէր փոխանակ իրարու հետ գործակցելու՝ իրարու հետ պիտի կռուէին։ Մէկը քար, միւսը՝ հող—առանձնապէս նկատելով իւրաքանչիւրը, ո՛րքան աննման իրարու, ո՛րքան հակասական՝ յատկութիւններով։ Բայց տե՛ս դուն թէ քարին եւ հողին հաշտութենէն, գործակցութենէն, բարեկամութենէն ի՛նչ չքնաղ արդիւնք յառաջ եկաւ—պարտէզ մը։

Դրախտին գաղտնիքը սէր է, մի՛ մոռնար։ Ընկերութեան կեանքին մէջ ոեւէ կառուցուածքի, որ շնորհք եւ տեւականութիւն ունի, շաղախը սէր է։ Պայման չէ որ խառնուածքները նոյնը ըլլան, կամ գաղափարները, կամ աւանդութիւնները, որպէսզի գործակցութիւն կարելի դառնայ։ Բաւական է որ սէր ըլլայ։ Սէրը լուծիչ ոյժ ունի։ Երկու թշնամիներ կ'առնէ եւ կը լուծէ անոնց թշնամութիւնը եւ երկուքին միջեւ բարեկամութեան հրաշքը կը գործէ։ Կան մարդիկ որ իրարմէ այնքան տարբեր են որքան քարը՝ հողէն, բայց սէրը, փոխանակ թողելու որ անոնք զիրար վանող բեւեռներ մնան մինչեւ վերջը, զանոնք կը վերածէ լրացուցիչ ուժերու։

Մեր ընկերային յարաբերութեանց մէջ ամէնուն սիրով մօտենանք։ Գաղափարի տարբերութիւնները իբրեւ քաշուած սուր ամէնուն երեսին ճօճելէ զգուշանանք։ Մեր յարաբերութիւնները միշտ մեզի նմաններու հետ պիտի չըլլայ, հապա, աւելի յաճախ, մեզի աննմաններու հետ, եւ ամէն կերպով աննման։ Ինչու համար շարունակ զարնուինք, արիւնինք եւ արիւնենք։ Հողին եւ ժայռին բարեկամութեան հրաշքէն ներշնչուինք։ Աննմաններու հետ բարեկամութեամբ եւ սիրով մեր ալ կեանքը պարտէզի մը կրնայ վերածուիլ։

Քրիստոսի օրինակն ալ այդ կը սորվեցնէ մեզի։ Յիսուս մեղաւորին երես չդարձուց, թէեւ ինք անբիծ եւ անմեղ էր։ Սէրը իր բոլոր յարաբերութիւններուն «հասարակ յայտարարն» էր։ Իր աշակերտները նոյն մտքով, նոյն աւանդութիւններով, նոյն առաքինութիւններով, նոյն նկարագրով մարդիկ չէին։ Բայց սէրը մտերմական ի՛նչ անոյշ շրջանակ մը ստեղծած էր։ Առաջին քրիստոնեաները տարբեր տուներէ, տարբեր քաղաքներէ, տարբեր լեզուներէ մաղուած մարդիկ էին, բայց անոնցմէ կազմուեցաւ այն եկեղեցին որուն հիմերը երկու հազար տարիներէ ի վեր անսասան կը մնան։ Քրիստոնէական եկեղեցիին միութեան հիմն ու ապացոյցը անոր դաւանանքը, վարդապետութիւնը, կամ կազմակերպութիւնը չէ, հապա սէրն է։

Միշտ այդպէս։ Քարը եւ հողը իրար բեր եւ պարտէզ մը կը բուսնի։ Ստեղծագործիչ ուժը սիրոյ մէջ է։

Բ.

ԺՈՒԺԿԱԼ եւ սակաւապէտ ծաղիկներ միայն կրնան աճիլ ժեռապարտէզի մը մէջ եւ զարդարել զայն այնպիսի գունազեղ գեղեցկութեամբ մը որ ոեւէ կանոնաւոր պարտէզի մը նախանձը շարժի։ Ափ մը հող քարերու գիրկին մէջ բաւական կը թուի այս ծաղիկներուն կեանքին բոլոր պահանջները լիուլի գոհացնելու։ Քչիկ կ'առնեն բայց շատ կուտան։ Ժուժկալ են իրենց պահանջին մէջ բայց առատաբուռն՝ իրենց տուածին մէջ։

Ժեռապարտէզի մը ծաղիկներուն տնտեսութիւնը (economics) մերինին չի նմանիր։ Մեր տնտեսութիւնը հիմնուած է սակարկութեան վրայ։ Մենք գոնէ մեր տուածին չափ կը պահանջենք, եւ առհասարակ՝ աւելին։ Երբ մեր տուածին եւ առածին միջեւ հաւասարակշռութիւնը խանգարուի ապերջանիկ կ'զգանք։ Քիչ ընդունիլ եւ տակաւին մեր բոլոր ունեցածը տալ անվերապահութեամբ եւ ուրախութեամբ՝ մեր հաշուոյն չգար։ Ընդհանրապէս խօսելով, շատ կը սիրենք մեզ շատ սիրողները։ Մեր սէրերը ոչ միայն խտրական են, հապա նաեւ՝ առեւտրական։ Քրիստոսի սէրը սակայն տիեզերական էր։ Անիկա միայն սիրողը չէր սիրեր, հապա նաեւ՝ չսիրողը։ Աշխարհքէն ի՞նչ ընդունեց ան. ոչի՛նչ բայց իր անձը տուաւ աշխարհքին։ Խաչը առաւ եւ փոխարէնը փրկութիւն տուաւ։ Անոր կեանքին սեւեռեալ նպատակն էր սպառիլ եւ ոչ թէ շահիլ։

Մենք զմեզ քրիստոնեայ դաւանելու իրաւունք չունինք մինչեւ որ չփոխենք մեր կեանքին տնտեսութիւնը, այսինքն, մինչեւ որ «աւելի երանելի» չսեպենք «տալը քան առնելը»—ոչ միայն նիւթով, հապա սրտով, սիրով, հոգեւոր իմաստով, մինչեւ որ անձնուրացութիւնը չնուաճէ եւ իր տիրապետութեան չենթարկէ մեր անձնասիրութիւնը, մինչեւ որ մեր ընկերը մեր անձին պէս չսիրենք։

Ժեռապարտէզը հոգեւոր խորունկ սկզբունքներու լուսաբանութիւն մըն է։ Առանց շատ սնունդ ընդունելու հողէն, գեղեցկութեամբ կը հագուին սա ծաղիկները, եւ անոյշ անոյշ կը ժպտին։ Գոհունակ կեանքի կատարեալ պատկեր մը կը ներկայացնեն անոնք։ Չեն դժգոհիր թէ իրենց արմատները խորութիւն չունին ծանծաղ հողի մէջ, կամ թէ սնունդի առատ մթերքէ զրկուած են։ Աղքատ են իրենց ունեցածովը բայց հարուստի պէս կ'զգան, կը վարուին։ Մեծ փառասիրութիւններէ զերծ են։ Չեն նայիր անդին խորունկ հողի մէջ տնկուած ծաղիկներուն որոնք բարձր հասակ ունին եւ մեծկակ բողբոջներ կ'արձակեն։ Անոնք թզուկ կը մնան, փոքրիկ ու նրբին բողբոջներ միայն կրնան ցուցադրել, բայց նորէն գեղեցիկ են, փայլուն, ժպտուն։ Եթէ հոգի ունենային ժեռապարտէզին սա համեստունակ ծաղիկները, եւ մշակեալ կանոնաւոր պարտէզի մը միւս ծաղիկները, ըսենք, վարդերը կամ դալիաները, պիտի գտնէինք թէ երկուքին միջեւ երանութեան զգացումը նոյնն է։

Ա՜հ, այսպէս, յիրաւի։ Երանութեան ներքին զգացումովը հարուստ ենք, կամ եթէ այդ չկայ, ինչ որ ալ ըլլայ մեր ունեցածը, աղքատ ենք։ Աւաղ որ մենք յաճախ կը հետապնդենք հարստութիւն մը որ մեզմէ դուրս է, առանց ոեւէ ընդունակութիւն ունենալու հոգիով հարստանալու։ Ժեռապարտէզի մը ծաղիկը դէթ չե՞նք կրնար ըլլալ, եթէ վարդ չենք։ Այս խորհուրդով եւս զբաղինք։ Կ'արժէ։

❀ ❀ ❀

Գ.

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆՆ ալ, լուսոյ պէս, նոյն ակը եւ նոյն բնութիւնը ունի: Ինչ որ գեղեցիկ է, ինչպէս ալ որ արտայայտուի—գոյնով, ձայնով, ձեւով, հոգիով—նոյն գեղեցկութեան էութեան արտացոլացումն է (reflection): Գեղեցիկը միշտ գեղեցիկ է: Նոյնպէս լոյսը միշտ լոյս է եւ արեւին էութեան մէկ մասը, կամ արտայայտութիւնը: Այսպէս ծաղիկին գեղեցկութիւնը, նաեւ՝ խօսքերու գեղեցկութիւնը, նաեւ՝ դիմաց գեղեցկութիւնը, զգացումներու, վարմունքի, գաղափարներու գեղեցկութիւնը: Ու գեղեցկութեան ակը Աստուած է: Ինչպէս սէրը, զօրութիւնը, իմաստութիւնը Աստուծոյ բնութիւնը կը կազմեն, նոյնպէս եւ՝ գեղեցկութիւնը:

Երբ ժեռապարտէզը կը դիտեմ ամէն մէկ ծաղիկին եւ մշտադալարին մէջ կը տեսնեմ Աստուծոյ ժպիտը: Երբ Աստուած իր գեղեցկութիւնը տայ որքա՛ն գեղեցիկ կ՛ըլլան քարուտ տեղուանքն իսկ: Աստուած անջրդի հողերէն պարտէզներ կ՛ստեղծէ:

Մեր կեանքին տգեղութիւնները, ամայութիւնները կրնան գեղեցկանալ եթէ Աստուծոյ պատեհութիւն տանք մեր մէջ փայլեցնելու իր հոգիին գեղեցկութիւնը: Երբ մեր դրամը կորսնցնենք, յաճախ կը կորսնցնենք նաեւ մեր Աստուածը: Դրամը կրնայ մեր շուրջը գեղեցկութիւն ստեղծել բայց մեր մէջը գեղեցկութիւնը միայն Աստուած ինք կրնայ ստեղծել: Ու մենք երբ արտաքին գեղեցկութիւնը կորսնցնենք, երբեան կը բերենք տգեղութիւնը մեր հոգիին, մեր լեզուին, մեր խօսքերուն: Գոնէ անուշ խօսինք, անուշ վարուինք, վերաբերինք երբ մեր արտաքին պայմանները կը փոխուին, կը դժուարանան: Ժեռապարտէզը ներշնչիչ օրինակ մըն է տուեալ նուազագոյն պայմանները առաւելագոյն չափով օգտագործելու: Փոխանակ անապատ մնալու, քարերն ալ պարտէզ կազմեցին: Մեր դժբաղդութիւնները ինչո՞ւ միայն աւերակոյտ մը ըլլան մնան մեր կեանքին մէջ. արդեօք կարելի չէ՞ անոնցմով պարտէզ մը կազմել: Ան որ Աստուծմով լեցուած է կրնայ: Աստուած կրնայ ժպտիլ քու մէջէդ, քու բոլոր փորձառութիւններուդ մէջ, ինչ որ ալ ըլլան անոնք, ինչպէս արեւին ճառագայթները ամպերը կը ճեղքեն եւ մթնցած երկիրը լոյսով կ՛ուրախացնեն: Աստուծոյ գեղեցկութիւնը կը բաւէ մեր կեանքին քայքայուած ինկած քարերովն իսկ մեր մէջ պարտէզ մը ստեղծելու:

Դարձեալ, ժայռը, քարը թէեւ ինքնին անհրապոյր, բայց գեղեցիկ երեւելու համար գեղեցիկ ծաղկի մը ընկերակցութիւնը փնտռեց: Չէ թէ որ ամէն մէկերնիս ալ նոյն նկարագրովը կը ծնինք, բայց մեր նկարագիրը ազնուացնելը կամ վատթարացնելը մեր ձեռքն է: Ոմանք իրենցմէ լաւագոյններուն ընկերակցութիւնը կը սիրեն եւ անոնց գեղեցկութիւնովը իրենք ալ կը գեղեցկանան: Ուրիշներ հեռու մնալով ամէն տեսակ շինարար ազդեցութիւններէ հետզհետէ կը բրտանան: «Ըսէ՛ ընկերդ, ըսեմ ո՛վ ըլլալդ»: Այո՛, մենք մեր յարաբերութիւններուն արտադրութիւնն ենք: Մեր խօսած խօսքերը մեր լսած խօսքերէն աւելի աղէկ չեն կրնար ըլլալ: Ան որ իր սրտին մէջ ատելութիւն եւ նախանձ կը սնուցանէ քաղցրութիւն ինչպէ՞ս ունենայ:

Միշտ յայտնի է մարդոց կեանքէն թէ Աստուծոյ հետ ի՛նչ յարաբերութիւն ունին: Աստուծոյ հետ բարեկամ եղողը Աստուծոյ բնութիւնը իր մէջ պիտի ցոլացնէ անպատճառ:

Վերջապէս կարեւոր հարցը ան չէ թէ մենք ի՞նչ ենք. հապա ան՝ թէ ի՞նչ կ՛ուզենք ըլլալ: Անտաշ ժայռ մը թերեւս, բայց կրնանք գեղեցիկ պատկերի մը մաս կազմել: Մենք մէկի արժէք կրնանք ունենալ բայց յիսուն արժել հարիւրի արժէքի մը հետ ընկեր ըլլալով: Քրիստոս այս կ՛ընէ մարդուս համար: Իր արժէքը կը միացնէ մերինին եւ մեր մէկը հազարի կը բարձրացնէ: Ժայռ մը պարտէզ կը շինէ...:

ԼԱՑՈՂ ՈՒՌԵՆԻՆ

Ո՛Չ, ժպիտը, խանդը, երգը չեն ուռենիին նկարագրին յատկանիշերը: Շիտակ ածականով որակած են անոր նկարագիրը երբ «լացող» կոչեր են զայն: Մելամաղձոտ ծառ մըն է ան: Անոր բաժին ինկած կը թուի ըլլալ արցունքը: Նոյնիսկ արեւուն շողերուն մէջ լոգանք առած ատեն, գլուխը հակած, անժպիտ եւ մռայլ սգաւորի մը պատկերը կը ներկայացնէ ան: Գետակներու եզերքը միայնութիւն կը փնտռէ ուռենին, եւ իր սգաւորի արցունքը կը խառնէ, լուռ ու մունջ, անոնց կարկաչուն հոսանքներուն: Թէ որ հոգի ունենար ուռենին, պիտի ըսէինք թէ սիրակորոյս [illegible] մըն է որ գլխուն վարսերը քօղը ըրած, ապաստան առած է միայնութեան մը մէջ, ջուրի մը եզերքը, յուսահատ, այլ ակնապարար դեղովը, իր սրտին կրակը արցունքով մարելու:

Լա՛ւ դիտեցէք—հպարտութեան ո՛չ մէկ նշան կայ ուռենիին վրայ: Տխրութիւնը կը կծկէ հոգիին հպարտութեան բոլոր առագաստները եւ խոնարհութեան պատմուճան կը հագցնէ անոր: Ուռենին համեստութեամբ չուզեր, կարծես, նոյնիսկ իր հասակը ցուցադրել եւ իր ճիւղերը կը բոլորէ դէպի վար: Փոխանակ երկինք մխրճելու զանոնք, կը սիրէ անոնցմով երկրիս երեսը գգուել, կամ մտերմանալ իրեն նման «մելամաղձոտ լճակի» մը հետ:

Ցիրաւի, Բնութեան մէջ երկու հակասական խաղ կայ. մէկը զուարթ խաղն է, իսկ միւսը՝ տխուրը: Բայց այս երկուքովն է որ Բնութիւնը իր լիութիւնը կ՛ստանայ: Բնութիւնը գեղեցիկ է ո՛չ թէ միայն որովհետեւ երգ ու ցնծութիւն կայ անոր մէջ, հապա նաեւ՝ որովհետեւ տխրութիւն եւ լռութիւն կայ: Ելի՛ր լերան մը կատարը եւ Բնութիւնը իր ամէնէն զուարթ սիմֆոնիովը պիտի զուարճացնէ քեզ. բայց իջիր մութ ձոր մը եւ հոգիդ պիտի մռայլի տիրող լռութեամբը, տխրութեամբը, եւ մենութեամբը: Ուռենին, իր կարգին, Բնութեան մէջ այդ տխուր խաղին մէկ արձագանգն է:

Եւ ինչ որ կը դիտենք Բնութեան մէջ, հաւասարապէս ճշմարիտ է կեանքի մէջ:

Ինչո՞ւ արհամարհենք վիշտը: Արցունքն ալ իր փառքը ունի. փշրուած թագի մը մարգարիտներն են անոնք: Ամէն գնով տառապելէն կը խուսափին ոմանք: Ինչո՞ւ: Որքան անտրամաբանական է ասիկա: Տառապելէ խուսափելու համար կեանքէ խուսափելու է: Կեանքի հարստութեան մէկ մասն է, անեղծուածաբար, տառապանքը: Միայն ժպիտով, միայն երգով, միայն երջանկութեամբ կեանքը հարուստ չի կրնար ըլլալ:

Մա՛յր եղիր, սիրէ՛ եւ մի՛ տառապիր. կարելի՞ է. ո՞վ փորձեց եւ յաջողեցաւ: Սիրելը տառապիլ է: Աստուած ալ կը տառապի որովհետեւ կը սիրէ: Տառապելէ խուսափելու համար ուրեմն մի՛ սիրեր. ու եթէ չսիրես ո՞ւր կը մնայ ապրելու արդարացումը:

Ուռենին փառաբանութիւնն է տառապանքի, սուգի, արցունքի սկզբունքին որ կեանքի էական մասն է: Երգով կը տառապինք. կը տառապինք որ երգենք...:

Այսպէս է ահա, կեանքը:

Կեանքի տիպարին, Յիսուս Քրիստոսի՝ մէջ նոյնը կը տեսնենք:

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ ՏԵՐԵՒԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

ՄԱՀԸ նաեւ քեզի համար է, ո՛վ տերեւ: Դո՛ւն ալ մահկանացու ես, զի դուն ալ, մեզի նման, կեանք ունիս: Կեանքդ մահը կարելի եւ անխուսափելի կ'ընէ: Եթէ չ'ապրէիր նաեւ չէիր մեռներ: Քար չես որ ո՛չ ապրիս եւ ո՛չ ալ մեռնիս: Մահդ՝ յետահայեացօրէն՝ կեանքդ կը հռչակէ: Մահուանդ իրականութիւնը՝ կեանքիդ խորհուրդը կը շեշտէ մեր մտքին մէջ: Մահով մահուան վրայ չենք խորհիր. ընդհակառակը, մահով կեանքի վրայ կը խորհինք: Մահը այսպէս «կեանքի եւ յարութեան» պայման կը դառնայ:

Անփառունակ մահդ փառաւոր կեանքիդ խեղդուած արձագանգը կը կրէ իր մէջ: Դալուկդ, այսօր, առողջ ու կայտառ օրերուդ պատմութեան մաշած մէկ էջը կը ներկայացնէ: Կ'ըսես հեծեծագին, «Աւա՛ղ, ի՛նչ էի եւ ինչ եղայ. բայց դո՛ւք այսօր երեւցածիս մէջ տեսէք ի՛նչպէս որ կ'երեւէի երբեմն»:

Ներկան անցեալէն չի կրնար գողնալ իր ունեցածը: Անցեալին փառքը կը մնայ միշտ անցեալինը, անձեռնմխելի եւ անեղծելի: Ներկային անշքութիւնը ներկայինն է: Ան որ անցեալին մէջ հարուստ էր, նորէն հարուստ էր, թէեւ ներկային մէջ աղքատ ըլլայ: Տերեւին ալ դալուկը ներկային յատուկ է. ինչ որ սակայն անցեալին կը պատկանի տերեւին կանաչութիւնն է: Անցեալը ներկային հետ կը կազմէ կեանքի շարունակականութիւնը (unbroken stream): Թէեւ ներկային մէջ ապրինք եւ սակայն ներկային մէջ չենք կրնար կղզիանալ: Ներկային մէջի հիւծումը՝ անցեալին մէջի կենսունակութիւնը չի հերքեր: Այսպէս է աշնան դալկացեալ եւ անկեալ տերեւին վկայութիւնը:

Գիտեմ, երբեմն, երբ ուժգին կպչած, կառչած էիր ծառիդ ճիւղերուն, հովերէն չէիր վախնար: Հովերը պարընկերներդ էին: Զեփիւռը կ'օրօրէր եւ կը քնացնէր քեզ իր փայփայանքով: Կուրծքդ արեւուն բացած, ազատօրէն կը շնչէիր: Ուրախ եւ ժպտուն էր կեանքդ: Կապերովդ գոհ էիր, զի շնորհիւ կապերուդ՝ կեանքդ կարելի կը դառնար: Մեռար երբ կապերդ թուլցան եւ կտրուեցան: Այն վայրկեանին որ մարմինդ կտրուեցաւ այն կենսահիւթէն որ ծառը՝ իր առատ մըթերքէն քեզի ալ բաժին կը հանէր, գոյնդ կորսնցուցիր, սկսար դալկանալ, հիւծիլ, եւ վերջապէս դիակնացած իյնալ, մարդոց ոտքին տակ կոխկռտուելու, եւ հովերէն հալածուելու, ծեծուելու անողորմաբար:

Որքա՜ն իրական պատկեր է սա նաեւ այն քրիստոնեաներուն որոնք Քրիստոսի կենդանի հոգիէն կտրուած են, ու զրկուած՝ անոր կենսաւորիչ ուժէն եւ սնունդէն: «Ես եմ որթը... Իմ մէջս կեցէք եւ ես՝ ձեր մէջը... Ան որ իմ վրաս հաստատուած չէ, դուրս կը ձգուի (կը փրթի, կ'իյնայ) եւ կը չորնայ...:» Հոգեւոր անկախութիւնը ապստամբութիւն է, եւ ապստամբութեան պատիժը՝ մահ: Քրիստոնեան այնքան ատեն հոգեւորապէս կենսունակութիւն կրնայ ունենալ որքան ատեն որ իր հոգին մտերմական հաղորդակցութեան մէջ կը պահէ Քրիստոսի հետ, կամ որքան ատեն որ անկէ կախեալ է: Լոյս ակնկալել առանց ելեքտրական հոսանքի աղբիւրի մը՝ անկարելի է: Կեանքէ կեանք կը ծնի: Կեանքով կեանքը կը սնուցուի: Քրիստոնէական կեանքի աղբիւրը Քրիստոս է: Առանց Քրիստոսի ուրեմն ինչպէ՞ս ապրիլ որ քրիստոնէական կեանք կարելի ըլլայ:

Դադարէ Քրիստոսի հետ հաղորդակցելէ եւ դուն ալ պիտի նմանիս աշնան տերեւի մը որուն վրայ ինչ որ ըսուի տակաւին միայն տխուր դամբանական մը պիտի ըլլայ:

«ՍՈՒՐԲ ԵՐԿԻՐ»

«ԱՅՆ տեղը որուն վրայ կը կենաս՝ սուրբ երկիր է»: Աստուած միայն Մովսէսին այսպէս չըսաւ: Գացէ՛ք, կեցէ՛ք, Բնութեան ծոցը, ծառի մը ներքեւ եւ, եթէ հոգեւոր սուր զգայարանք ունիք, նոյն «լուռ» ձայնը պիտի լսէք—«Սո՛ւրբ երկիր», սուրբ վայր: «Երկի՞նքն» միայն «Աստուծոյ փառքը կը պատմէ:» Ո՛հ, նոյնքան եւ նոյնպէս՝ երկիրը: Եթէ «երկինքն» է Աստուծոյ գահը, «երկիրն» ալ անոր պատուանդանն է: «Տիրոջն է երկիրը եւ անոր լիութիւնը»: Անտարակո՛յս: «Երկիրը սուրբ է» որովհետեւ Աստուծոյ շունչը կայ անոր վրայ. անոր ներկայութեան փառքը պատած է զայն: «Աստուած ամէն տեղ է» —Բնութիւնը այդ յանկերգը կը յեղյեղէ մեր ամէն մէկ քայլափոխին: Ո՛ր դին որ դառնանք՝ անվրէպ Աստուծոյ կը հանդիպինք Բնութեան մէջ, եւ ուր որ է Աստուած՝ հոն «սուրբ» է:

Երբ կը դիտեմ ծառերը, որոնք անարատ կոյսերու պէս, իրենց հարսանեկան թրթռուն հանդերձը հագած են, միայն չեմ զմայլիր անոնց վրայ, հապա կ'ակնածիմ անոնցմէ: Անոնք վրաս կը գործեն սրբութեան տպաւորութիւնը որ միայն անմեղ մանուկ մը պիտի գործէր: Ու ամէն ծառի տերեւները իրենց թարմութեամբն ու քնքուշութեամբը՝ դէթ ինծի՝ կը յիշեցնեն մանկան մը եթերային մորթը: «Աստուած միայն կրնայ ծառ մը շինել» բայց նաեւ ծառ մը միայն կրնայ «Անոր անունը գովել» սրբութեամբ:

Թռչունները՝ նմանապէս: Թռչունին երգը երկինքի նուագին մէկ արձագանգն է: Ուր որ, ծառի մը մէկ ճիւղին վրայ օրօրուելով, թռչուն մը կ'երգէ, կանգ առէ՛ք, գլխարկնիդ հանեցէք, լուռ կեցէք զի «սուրբ» տեղի վրայ էք. Աստուած կայ այդ վայրին մէջ:

Բնութիւնն ալ «Աստուծոյ տաճարն» է: Հոգեւոր սարսափելի անկում կը նշանակէ երբ մարդ անզգայ է—խուլ կամ կոյր—Բնութեան յայտնաբերած խորհրդաւոր իրականութեան՝ որ է իսկ եւ իսկ Աստուած: Աստուած ի՛նքն է որ սրբութիւն կը ներշնչէ: Սուրբ է ինչ որ սրբութեան զգացումով կը լեցնէ մեր ամբողջ էութիւնը:

Յիրաւի՛, ո՛ւր որ կը կոխենք, սուրբ է: Վառող մորենին խորհըրդանիշն է Աստուծոյ կենդանի հոգիին որ կ'արտայայտուի Բնութեան մէջ:

Սրբութեա՞ն կարօտ կ'զգաք, թողուցէ՛ք քաղաքին մայթերը, հեռացէ՛ք մարդակերտ քարայրներէն, փողոցի ժխորէն, արուեստական հաճոյքներէն, եւ գացէ՛ք թռչունի մը երգին ունկնդրեցէք, դաշտին խոտին հոտը շնչեցէք, ծաղիկներուն հետ խօսակցեցէք, կամ, լաւ եւս դուք մտիկ ըրէք ծաղկանց «լեզուին»:

Մարդոցմէն յոգնած եւ յուսախաբուած հոգիներ, Աստուծո՛յ մօտեցէք: «Սուրբ է, սուրբ է Տէրը»: Սրբութիւն մարդո՞ց մէջ... այո՛, կայ երբ զգաս դո՛ւն, թէեւ ինքդ՝ անսուրբ: Երբ ծառ մը իր սրբութիւնը կ'զգացնէ, ինչպէ՞ս չզգացնէ մարդ մը, եթէ իր մէջ սրբութիւն կայ: Աստուծոյ հոգիին ներկայութեան մէկ ապացոյցը սրբութեան անդիմադրելի եւ անուրանալի ներշնչումն է: Սրբութիւնը յատկութիւն մը չէ, հապա՝ ապացոյցը աստուածային կենդանի ներկայութեան՝ ենթակային հոգւոյն մէջ: Սուրբ է ինչ որ սրբութիւն կը ներշնչէ: Սրբութիւնը գեղեցիկ է. տգեղը անսուրբ է: Հոգին, խօսքը, վարմունքը, կեանքը կը գեղեցկանան երբ Աստուած իր սրբութիւնը փոխ կուտայ:

Ո՛վ Աստուած, քեզմով սրբացուր մեզ: Թող ըսուի նաեւ մեզի համար «սուրբ է այս մարդուն հոգին», ինչպէս կ'ըսենք, «սուրբ է երկիրը»:

ՍԵՒ ՍՏՈՒԵՐՆԵՐ

ՃՇՄԱՐԻՏՆ Է, սեւ ստուերները լուսոյ հերքումը չեն, հապա՝ լուսոյ հաստատութիւնը, յայտարարութիւնը: Եթէ լոյս չըլլայ, ստուեր անկարելի կը դառնայ: Բացասական երեւոյթ մը ահա՛ որ ծնունդ կ'առնէ դրական երեւոյթէ մը, եւ անոր փաստ է: Խաւարը ստուեր չունի: Կէս գիշերուան մէջ ստուեր չկայ, բայց կէսօրուան ատեն, երբ արեւը իր զենիթին վրայ է, ստուերները ամէն կողմ թանձր են:

Մեր հոգեւոր բնութեան մէջ եւս երեւոյթը տարբեր չէ: Ամէն տեսակ «ստուերոտ» կամ տխուր փորձառութեան տրամաբանական եզրակացութիւնը դրական է: Կը տառապինք ո՛չ թէ սիրոյ բացակայութեան՝ հապա՝ լեցունութեան հետեւանքով: Ուր որ սէր չկայ, հոն տառապանք չկայ: Տառապանքը սիրոյ «ստուերն» է: Խաչին ստուերը կը յայտարարէ Աստուծոյ սէրը: Գեթսեմանիին ընմաղրութիւնն էր տառապող սրտի մը որ մեղաւոր աշխարհի մը համար բաբախեցաւ: Սէր եղած տեղը նաեւ յուսախաբութիւն կայ, ու մեղք, ու անկում: Ցիրաւի, սիրոյ մէկ «ստուերն» է մեղքը: Շատ մը մեղքեր կրնան սիրով բացատրուիլ: Սիրողը կրնայ իյնալ. չսիրողը անկումի փորձութենէն զերծ է: Յիսուսի բացատրութիւնը այս էր—«Շատ սիրեց...:»

Ստուերներու մէջ յոյս ծրարուած է: Տիեզերքի ամէնէն լուսաւոր խորհուրդները ստուերներով կը յայտնագործուին:

Արդարութեամբ միշտ չենք շահիր. թերեւս աւելի յաճախ, կը կորսնցնենք: Եթէ արդար ըլլալ կ'ուզենք յանձնառու ըլլալու ենք զոհելու, վրայ տալու: Արդարութիւնն ալ իր «ստուերները» ունի: Բայց նաեւ կորուստի, զրկանքի, զոհի «ստուերներովը» երեւան կուգայ արդարութեան փառաւոր իրականութիւնը:

Ճազի մէջ աններդաշնակ խաղ չի կրնար նշմարուիլ, որովհետեւ արդէն աններդաշնակ խաղերու քաոս մըն է ճազը: Բայց դիր մէկ սխալ խաղ Պէթովէնեան սինֆոնիի մը մէջ եւ անմիջապէս յայտնի պիտի ըլլայ ան: Հոս սխալի մը «ստուերը» կատարելութիւն կը մատնէ: Մէկ սեւ բիծ մը սպիտակութեան մը վրայ աչքը կը ծակէ, թէեւ սեւին վրայ հազար բիծն ալ պիտի թաղուէր, ու աննշմար մնար ամէն աչքի: Ոեւէ տեսակ կատարելութեան մէջ անկատարութիւն աչքառու է: Բայց կատարելութեան խորհուրդով կը դիտենք անկատարութիւնը: Ուրիշ խօսքով, «ստուերը» մեր մէջ կը շեշտէ, կամ շեշտելու է, դրականութիւնը՝ իրերու եւ երեւոյթներու, եւ կեանքի բոլոր փորձառութիւններուն: Անգամ մըն ալ կրկնենք—Ամէն ստուեր լուսոյ ծնունդ է եւ լուսոյ յայտարարիչ:

Այս նոյն տրամաբանութեամբ նաեւ՝ մահը: Մահը կեանքի «ստուերն» է: Մահ կարելի է որովհետեւ կեանք կայ: Մահը կեանքը կը հաստատէ, կեանքի փաստ է: Մահը չի խափաներ կեանքը, հապա՝ կը հռչակէ զայն: Յոյսը չթաղուիր մահուան մէջ հապա՝ կը վերածնի: Մահը վախճան չէ. սկզբնաւորութիւն է: Երբ մահը վրայ կը հասնի փոխանակ ըսելու «կ'ապրիմ», կ'ըսենք, «պիտի ապրիմ:» Բայը անփոփոխ կը մնայ, միայն ժամանակը կը փոխուի ներկայէն՝ ապառնիի: «Ո՞ւր է, ո՛վ մահ, քու յաղթանակդ:» Յաղթանակը միշտ կեանքինն է: Երբ ստուերները կ'երկարին, արեւը չկորսուիր: Մայրամուտը արշալոյսին հաւաստիքն է: Նոյնիսկ ստուերներն լուսոյ պատգամախօսներն են եւ կը հաստատեն մեր հաւատքը ամէն տեսակ արժէքի յաւիտենականութեան մասին:

ՄԱԿԸՆԹԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՂԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ա.

ԱՆՀԱՇՈՒԵԼԻ հսկայ զօրութիւն մը ովկիանոսին ջուրերը կը վերցնէ եւ կը հոսեցնէ դէպի իր տարածուն շրջապատը եզերող հեռաւոր ցամաքները: Մակընթացութիւնը մէկն է այն հրաշքներէն զորս տիեզերքի մէջ գործող զօրութիւններ յառաջ կը բերեն: Զօրութիւն մըն է որ լեռները իրենց խարիսխներուն վրայ կը հանգչեցնէ, զօրութիւն մը՝ որ սահանքներուն ջուրերը ջրափետուրէ թեւերով վար նետուիլ կ'ստիպէ մարտական աղաղակով մը, զօրութիւն մը՝ որ երկինքի աստղերը իրենց ծիրերուն վրայ կը պահէ, զօրութիւն մը՝ որ արեւը իր հրամաններուն կը հպատակեցնէ, զօրութիւն մը՝ որ ծառերը կը հագուեցնէ ու կը մերկացնէ, զօրութիւն մը՝ որ կը բանեցնէ բնութեան բոլոր գործարանները եւ ահա՛ երկիրը կը ծածկուի օր մը մարգարիտներով, եւ ուրիշ օրեր՝ կամ ձիւնով եւ կամ անձրեւներով:

Ամէն օր այս զօրութիւններուն գործած հրաշքները մեր աչքին առջեւ են եւ զարմանալի է որ ապշանքով, հիացումով, նաեւ ահով եւ պատկառանքով չենք դիտեր զանոնք միշտ: Ասոր համար, ի մէջ այլոց, երկու պատճառներ կրնանք տալ: Նախ, որովհետեւ այս զօրութեանց հրաշալի յայտնութիւնները պատահական չեն, հապա շարունակական են եւ ուստի մեզի սովորական կը թուին: Առանց օդի հինգ վայրկեան չենք կրնար ապրիլ բայց երբ շարունակ օդին մէջ ենք գիտակից չենք անոր գոյութեան եւ դերին: Երկրորդ, որովհետեւ մարդ էակը իր վրայ չափազանցուած համարում ունի եւ կ'ապրի այն խորհուրդովը թէ ինչ որ ի՛նք կրնայ ընել աւելի հրաշալի է քան ինչ որ իրմէն դուրս զօրութիւններ կրնան: Բայց չմոռնանք թէ այդ բոլոր զօրութիւնները Աստուծմէ են, եւ Աստուծոյ մէջ են: Որպէսզի մարդ խոնարհի պէտք է որ իր ահի, ապշանքի, պատկառանքի գիտակցութիւնը զգայուն պահէ բնութեան մէջ գործող զօրութիւններուն նկատմամբ: Զօրութիւնը զԱստուած կը յայտնէ: Առանց զօրութեան չենք կրնար սահմանել եւ ըմբռնել զԱստուած: Աստուած սէր է: Բայց սէրն ալ զօրութիւն է:

Զօրութիւնը ինքնին բարի է: Չըլլայ որ արհամարհենք զօրութիւնը որովհետեւ անիկա կը կիրարկուի չար նպատակներու եւ արդիւնքներու համար: Բարի արդիւնքով չէ որ արդիւնքին պատասխանատու զօրութիւնը բարի կ'ըլլայ կամ, ընդհակառակը, չար արդիւնքով՝ չար: Աստուած իր նկարագիրը բնաւ չի փոխեր: Աստուած չարիք չըներ: Բայց բարի զօրութիւններ չարերու ձեռքը կրնան չարիք գործել:

Գիտութիւնը ինքնին բարի է: Բնագիտութիւնը, քիմիաբանութիւնը, օրինակի համար, բարի են բայց կրնան չարիքի համար գործածուիլ: Իմացական զօրութեան առջեւ միշտ երկու ճամբայ կը բացուի. մէկը բարի նպատակի կ'առաջնորդէ, միւսը՝ չար նպատակի: Ազգերու առաջնորդներ կրնան իրենց ազդեցութիւնը եւ զօրութիւնը գործածել բարիքի համար, եւ կամ չարիքի համար: Ի՛նչ մեծ օրհնութիւն պիտի ըլլային ազգերու այն առաջնորդները որոնք փոխանակ աշխարհակալական ծրագիրներու հետամուտ ըլլալով, պայքարի, արիւնալի պատերազմներու դուռ բանալու, ազգերու միջեւ խաղաղութեան, արդար եւ եղբայրական յարաբերութեան, փոխադարձ վստահութեան, գործակցութեան, ընկերային տիեզերական երջանկութեան, ապահովութեան, բարգաւաճման առաքեալներ ըլլային եւ առ այդ գործածէին իրենց զօրութիւնը: Բայց ո՛չ: Կ'երեւի թէ ան որ զօրութեան կը տիրանայ կը գինովնայ իր զօրութեամբը եւ ագահութեան, անձնապաշտութեան վիհի մը մէջ կը գլորի:

Յիսուսի նայինք: Ան ալ զօրութիւն ունէր: Աստուած անոր տուաւ «ամէն իշխանութիւն» բայց ան իր զօրութիւնը գործածեց փրկութեան համար—մարդոց գերագոյն բարւոյն համար:

Բ.

ՏԻԵԶԵՐՔԻ մեծագոյն զօրութիւնները անաղմուկ, աննշմար, լուռ եւ գաղտնի կը գործեն: Այսպէս՝ մակընթացութիւնը: Երբ ովկիանոսին ջուրերը դէպի ցամաք յառաջ խաղան, կէս գիշերուան մէջ լուռ ու մունջ, գաղտագողի յառաջացող բանակի մը պէս, չեն տեսնուիր: Առուակ մը երբ հոսի աւելի աղմուկ կը հանէ քան երբ ամբողջ ովկիանոս մը շարժի եւ իր ջուրերը ծաւէ դէպի ցամաք: Ջուրին շարժումը չես տեսներ բայց շարժման արդիւնքը կը տեսնես վերջապէս: Մակընթացութիւնը եղերքին չոր աւազը կը ծածկէ ջրեղէն սաւանի մը տակ: Հո՛ն՝ ուր երբ ոտքդ դնէիր ջուրը հազիւ թէ մատներդ կը թաղէր, մակընթացութեան միջոցին թերեւս մինչեւ մէջքդ բարձրանայ: Ե՞րբ եկաւ, բարձրացաւ ջուրը եւ ցամաքը այսպէս անյայտացաւ, ընկղմեցաւ անոր ներքեւ—դժուար է ըսել: Բնութեան աճպարարութեան մէկ արդիւնքն է կարծես այս երեւոյթը: Ջուրը կուգայ կը տիրէ ցամաքին բայց մենք իր տիրապետութիւնը հաստատելէն, աւարտելէն վերջն է որ գիտակից կ'ըլլանք այդ իրողութեան:

Պզտիկութիւն եւ աղմուկ իրարու անբաժան ընկեր են: Մեծութեան մէջ է լռութիւնը: Հսկայ ուժեր առանց փողի եւ թմբուկի կը գործեն: Պզտիկ ձայնի մը համար միայն ձայնապատիկ (megaphone) կը գործածեն: Պզտիկ կարողութիւններ փառաբանութենէ կ'ախորժին որովհետեւ միայն բռնազբօսիկ փառաբանութիւնով կրնան իրենց վրայ ուրիշներու ուշադրութիւնը հրաւիրել: Ունայնամտութիւնը լուռ խոստովանութիւն մըն է հոգեւոր եւ իմացական աղքատութեան: Ան որ իր ուժերուն գիտակից է, միայն մէկ շահադրգռութիւն կ'ունենայ—գործածել իր ուժերը սահմանեալ, սեւեռեալ նպատակ մը կամ նպատակներ իրագործելու համար:

Աստուած ալ այսպէս կը գործէ—հանդարտութեամբ, լռութեամբ, բայց անթեքելի հաստատամտութեամբ եւ անդիմադրելի ազդուութեամբ: Մեծ սկզբունքներ, մեծ ճշմարտութիւններ մակընթացութեան պէս կը յայտնուին եւ կը նուաճեն ամէն տեսակ ստութիւն, չարութիւն, անիրաւութիւն: Արդարութիւնը, սէրը, բարութիւնը լուռ ուժեր են բայց նուաճող ուժեր են: Երբ ճշմարտութիւնը յայտնուի ամբողջ ովկիանոսի մը ջուրերուն շարժման նման անդիմադրելի ուժով մը կը յայտնուի: Ո՞վ կրնայ կեցնել ովկիանոսին մակընթացութիւնը: Նմանապէս ո՞վ կրնայ ճշմարտութեան դէմ կենալ: Ճշմարտութիւնը կրնայ ուրացուիլ, կրնայ հալածուիլ բայց անկարելի է զայն պարտութեան մատնել: Այսպէս նաեւ ամէն տեսակ յաւիտենական սկզբունք:

Մենք ո՛չ միայն թերահաւատ քրիստոնեաներ ենք հապա նաեւ՝ անհամբեր քրիստոնեաներ յաճախ: «Երկնից Թագաւորութիւնը» եթէ այսօր չգայ, կը խորհինք թէ բնաւ գալիք չունի: Աստուած իր յայտնութիւնները միայն մեր դարուն, մեր սերունդին, մեր երկրին, մեր քաղաքին վերապահած չէ: Մեր չտեսածը, մեր չլսածը, վաղը, օր մը վերջապէս, հեռաւոր կամ մօտաւոր ապագային մէջ պիտի լսուի ու տեսնուի: Երբ արդիւնքները ուշանան տակաւին վստահ ըլլանք այն զօրութիւններուն վրայ որոնք վերջապէս իրենց արդիւնքը պիտի տան:

Եթէ ակէ մը վճիտ ջուր կը հոսի փոյթ չէ թէ որքան կը խառնակես ակը եւ կը պղտորես աւազանին մէջ ամբարուած ջուրը, ան նորէն պիտի հանդարտի եւ իր յատակին յստակ հայելին ըլլայ: Մեր կեանքին մէջ ալ ինչ որ կ'ուզէ թող պատահի, վերջապէս ճշմարտութիւնը, արդարութիւնը, սէրը, բարին պիտի յաղթանակեն: Բարոյական օրէնքներ ֆիզիքական օրէնքներու պէս անվրէպ կը գործեն: Աշխարհք կրնայ կործանիլ բայց Աստուած կը մնայ եւ Աստուած սէր է, արդարութիւն է, բարութիւն է, ճշմարտութիւն է:

Գ.

ԾՈՎՈՒՆ մակերեսը եւ յատակը իրարու ո՛րքան աննման են: Մակերեսը դիտելով կարելի չէ գիտնալ յատակին վրայ ի՛նչ կայ: Մակերեսը կրնայ ժպտիլ, ծփալ, կամ փրփրիլ, կատղիլ, բայց անոր յատակին պարունակութիւնը կը մնայ գաղտնիք: Երբ սակայն տեղատուութիւնը սկսի, եւ ջուրերը քաշուին, հեռանան եղերքէն այն ատեն երեւան կուգայ անոր յատակը եւ ինչ աղտեղութիւն որ կուտակուած կը մնայ անոր վրայ: Մակընթացութիւնը եւ տեղատուութիւնը կը կատարէ դերը վարագոյրի մը որ երբ բացուի անակնկալ տեսարաններ կը պարզէ դիտողին աչաց:

Այսպէս է նաեւ մարդոց կեանքը: Ամէն կեանք իր «յատակը» ունի որ աչքէ ծածկուած է: Մեր կեանքին մակերեսին վրայ տեսնուածը անոր յատակին վրայ եղածէն տարբեր է յաճախ: Մեր յայտնի ուրախութիւնը մեր բոլոր ուրախութիւնը չէ. մէկ մասը, եւ թերեւս մեծագոյն մասը պահուած է մեր մէջ, անյայտ ամէն աչքէ: Ո՛չ ալ մեր ցաւերը միայն այնչափ են որքան կրնան յայտնուիլ ոեւէ հաղորդելի միջոցով, լեզուով, գրչով, մաշումով, տառապանքով: Կան ցաւեր որոնք կը նմանին հրաբղխային լեռներու որոնք կը մխան, կ'եռան լերան ընդերացը մէջ թէեւ չեն յայտնուիր ժայթքումով: Մեր կեանքը խորունկ ծով մըն է որուն յատակը ծածուկ է: Մակերեսէն անկարելի է տեսնել, չափել, գատել անոր խորունկութիւնը եւ ինչ որ թաղուած, պահուած է անոր յատակը: Մարդկային կեանքը, տիեզերքին պէս, իր խորհրդաւորութիւնը (mystery) ունի, այսպէս:

Բայց երբ յատակը բացուի ինչե՛ր արդեօք երեւան պիտի գան: Անակնկալնե՜ր: Ուրախ մակերեսի մը տակ պահուած տաղնապ եւ մռայլ երբեմն. կամ, բարութեան դիմակի մը տակ, մեղք եւ չարութիւն. կամ, բարեպաշտութեան շպարին տակ, անձնապաշտութիւն, նիւթապաշտութիւն: Ամէն գեղեցիկ դէմքի տակ գեղեցիկ հոգի մի՛ փնտռէք: Իսկական գեղեցկութիւնը մորթին ներքեւը պահուած է: Անկեղծութիւնը հագուստի նման դրսէն չի կրնար հագցուիլ, պէտք է որ ներքին բնութիւն ըլլայ: Անկեղծ հոգին անկեղծ խօսք ունի: «Անկեղծ» խօսք կրնայ լեզուին խարդախութիւնը ըլլալ սոսկ. բայց անկեղծ հոգիէն բղխած խօսքը միայն իսկապէս անկեղծ է:

Ծովուն յատակը ինչ աղտեղութիւն ալ կենայ ջուրերը կը ծածկեն զայն: Այսպէս նաեւ Աստուծոյ շնորհքը կը ծածկէ մեր կեանքին յատակը ընկղմած ամէն մէկ մեղք եւ չարութիւն:

«Ով Փրկիչ իմ, շնորհքիդ ծով
Թող մեղքիս լեռները թաղէ»···

Եթէ Աստուծոյ սիրոյն «մակընթացութիւնը» չըլլայ, մենք ինչպէ՞ս կրնանք կենալ անոր դատաստանին առջեւ: Մեր մերկութեանը մէջ անոր աչքերուն որքա՛ն նողկալի պիտի երեւէինք: Բայց ան մեզ կը սիրէ: Անոր սէրը մեր մերկութիւնը կը ծածկէ: Անոր սէրը մեզ կը հագուեցնէ հարսի եւ փեսայի պէս:

Ինչ որ Աստուած կ'ընէ, մե՛նք ինչո՞ւ չընենք իրարու: Ինչո՞ւ զիրար դիտենք եւ դատենք ինչպէս որ կ'երեւինք երբ «տեղատուութիւն» մը մեր կեանքը կը մերկացնէ եւ նշաւակ կ'ընէ մեր տգեղութիւնները կամ աղտեղութիւնները: Սիրոյ մակընթացութեան մէջ թաղենք ատոնք եւ այնպէս իրարու հետ յարաբերինք: Առանց սիրոյ կեանքը անկարելի է ապրիլ:

Դ.

ԾՈՎԵՐՈՒՆ պէս կեանքն ալ ունի իր մակընթացութիւնը եւ տե-
ղատուութիւնը—իր ելքն եւ իր էջքը, իր լոյսը եւ իր խաւարը, իր
ժպիտը եւ իր արցունքը, իր յաղթանակը եւ իր ձախողանքը: Կեան-
քի մէջ միօրինակութիւն չկայ: Կեանքը փոփոխական փորձառութիւն-
ներով հիւսուած է: Այսօր հարուստ եղողը, վաղը կրնայ աղքատա-
նալ: Այսօրուան փառքը վաղը կրնայ ցնդիլ: Այսօր երջանիկ եղողը,
վաղը կրնայ կսկծալ սուր յուսախաբութիւնով: Այսօր առողջ եղողը,
վաղը կրնայ հիւանդ հեծել:

Դժգոհ ենք կեանքէն ճիշդ այս պատճառաւ: Մենք կ'ուզենք որ
մեր ունեցածը կամ վայելածը տեւական ըլլայ: Չենք գոհանար տասը
տարուան առողջութիւնով եթէ ամիս մը միայն ցաւով տառապինք:
Երբ կը շահինք կ'ուզենք որ անդադար շահինք: Երբ երջանիկ ենք
կ'ուզենք որ մեր երջանկութիւնը անխափան շարունակէ մեր կեան-
քին բոլոր օրերը: Մեր կեանքին ջուրերը միշտ իրենց մակընթացու-
թեան մէջ կ'ուզենք տեսնել: Իրաց եւ փորձառութեանց տեղատուու-
թեան հետ չենք հաշտուիր: «Ունայնութիւն ունայնութեանց ամէն
ինչ ունայնութիւն է» ողբասաց յոռետեսը, վստահ եղէ՛ք, «շատ օր
եւ արեւ տեսած» մէկն է: Ագահը զրկանքը աւելի սուր կերպով կ'զգայ:
Ամէն օր կշտացողը եթէ օր մը անօթի մնայ աւելի անտանելի կը գտնէ
անօթութիւնը քան ուրիշ մը որ ամէն օր կէս անօթի կ'անցնէ:

Բայց ենթադրենք թէ կարելի ըլլար միօրինակութիւնը կամ տե-
ւականութիւնը ամէն վայելքի, ամէն փորձառութեան որ մեզի ցան-
կալի եւ սիրելի է: Այդ կարելիութեամբ աւելի երջանիկ պիտի ըլլա-
յի՞նք: Այս հարցման մեր պատասխանը տարակուսական չէ, հապա
բացորոշ եւ հաստատ: Միօրինակութենէն կը ծնի տաղտուկը եւ տաղ-
տուկը մարդ էակին երջանկութեան նպաստ մը չէ: Մարդիկս այնպէս
շինուած ենք որ ամէն փորձառութիւն հակադրութեամբ կը գնահա-
տենք: Ժխտական փորձառութիւն մը անհրաժեշտ է դրականը գնա-
հատելու համար: Մինչեւ որ հիւանդ չըլլանք առողջութեան արժէքն
ու նշանակութիւնը չենք կրնար ըստ արժանւոյն գնահատել: Կ'ըսեն,
«Հարուստը դրամին յարգը գիտէ»: Ո՛չ. մարդկային հոգեբանութիւ-
նը ատոր հակառակը պիտի հաստատէր: Դրամի պակասը կամ դրամի
պէտքը պիտի ստիպէր մեզ դրամին յարգը ճանչնալ: Եթէ աղքատու-
թիւն չըլլայ, ինչպէ՞ս կրնայ հարստութիւն ըլլալ: Չունենալով կըր-
նանք ունենալը գնահատել եւ ունենալ բաղձալ: Եթէ խաւար չըլլար
լոյսը իր նշանակութիւնը պիտի կորսնցնէր: Մեղքը՝ սրբութեան եւ
առաքինութեան նշանակութիւն կուտայ: Եթէ լեղի չըլլայ քաղցրու-
թիւնը անըմբռնելի փորձառութիւն մը պիտի դառնայ: Սէրը ժխտումն
է ատելութեան: Եթէ ատելու կարելիութիւն չըլլար, սիրել ինչպէ՞ս
կարելի պիտի ըլլար: Ուրեմն երկու հակոտնեայ փորձառութեանց
հակադրութիւնը կարելի կ'ընէ գնահատումը մէկուն, կամ միւսին:
Մահուան անխուսափելիութիւնը կուտայ կեանքին իր նշանակութիւ-
նը: Առեղծուածային հնչէ թերեւս, բայց իրողութիւնը այն է թէ
երջանիկ ենք միայն երբ կրնանք նաեւ ապերջանիկ ըլլալ: Տառապիլը
լրացուցիչ պայման մըն է կեանքի լիութեան: Տառապանք չենք փնտռեր
բայց երջանկութեան հասնելու համար տառապանքի մէջ կ'իյնանք:
Սիրոյ գաւաթը խմողը գիտէ թէ անոր քաղցրութեան հետ լեղի ալ
խառնուած է:

Մակընթացութիւնով եւ տեղատուութիւնով կ'ապրինք կեանքը եւ
առանց մէկուն կամ միւսին կեանքը անկարելի պիտի ըլլար: Չէ՞.
Խորհէ՛:

ԿՐԱԿԻՆ ԴԷՄ

Ա.

ԿՐԱԿԸ դէմս է: Անքթիթ աչօք կը դիտեմ անոր բոցերը որոնք
անհամբեր շտապով վեր կը թռչին եւ կ'անհետանան օդին մէջ:

Մանրեբորբ մը փայլ, ջերմութիւն, շարժում, կեանք... եւ դա-
դար, անշարժութիւն, ցրտութիւն, խաւար...: Այս է կրկնուած կար-
գը որքան ատեն որ կրակը կենդանի է: Կրակին կեանքը այս հա-
կադրութեանց մէջ է: Բոցը բոցին կը յաջորդէ: Ծնունդ եւ մահ գրեթէ
ձեռք ձեռքի կ'ընթանան: Կը վառի, կը մարի, մէկը միւսին ետեւէ
ծնունդի եւ մահու անվրէպ եւ արագ յաջորդութեամբ մը: Նայէ՛ կրա-
կին դէմ եւ դիտէ՛ անոր բոցը եւ այս պիտի ըլլայ տեսածդ:

Ի՞նչ է կեանքը: Պատասխան մըն ալ կրակը ունի: Յաջորդութիւն
մը փորձառութեանց: Մենք առհասարակ կը փորձուինք կեանքը նկա-
տել իր միակողմանի փորձառութիւններովը: Մեր փորձառութիւննե-
րուն մէջ ինչ որ փայլուն է, միայն այդ կեանք կը սեպենք: Միայն
ժպիտ, ուրախութիւն, սէր, յաջողութիւն, ծափ, փառք, առողջու-
թիւն, հաճոյք, եւն. կեանքը կեանք կ'ընեն մեզի համար: Ցաւը, յու-
սախաբութիւնը, կորուստը, նեղութիւնը, զրկանքը, հիւանդութիւնը,
մահը կեանք չենք սեպեր: Կեանքն ալ իր յանդաչափը (rhythm)
ունի: Ու կեանքի յանդաչափութիւնը կ'ստեղծեն ո՛չ թէ մեր միօրի-
նակ փորձառութիւնները հապա՝ հակադիր փորձառութիւնները: Ու
հակադրութիւնը երբ դադրի կեանքն ալ կը դադրի: Ուրախութիւնը,
օրինակի համար, տխրութեան վրայ յաղթանակ մըն է. բայց եթէ
տխրութեան կարելիութիւն չըլլայ, ինչպէ՞ս յաղթանակ ըլլայ: Եթէ
մահ չըլլայ, կեա՞նք ինչպէ՛ս ըլլայ: Մէկը միւսին ծնունդն է, եւ
մայրը: Ու երկուքով կը շինուի կեանքը: Մահը հակառակութիւնը չէ
հապա՝ լրացումն է կեանքի: Կեանքը լման չէ, ամբողջութիւն մը չէ
եթէ անոր մէջ իրենց տեղն ու բաժինն չունին բաղձացեալներուն հետ՝
նաեւ անբաղձալի փորձառութիւններ—առողջութեան հետ՝ հիւանդու-
թիւն, վայելքի հետ՝ զրկանք, փառքի հետ՝ մոռացութիւն, եւն., եւն.:

Եթէ պիտի գոհանանք, կեանքի համար գոհանանք եւ ո՛չ թէ այն
փորձառութիւններուն համար որոնք կեանքի խառնուրդին միայն ա-
նուշ մասը կը կազմեն: Ու եթէ պիտի գանգատինք նորէն կեանքի դէմ
գանգատինք: Ինչո՞ւ ցաւի համար գանգատինք: Ցաւը կեանքի մասն է:
Մասը ամբողջութենէն լաւագոյն չէ: Պտուղին օրհնութիւնն ալ, ա-
նէծքն ալ ծառին կը պատկանին: Ա՛յս է պտուղը, անոյշ կամ լեղի.
ի՞նչ պիտի ընես: Անոնք որ կեանքէն գոհ են կեանքը իր ամբողջու-
թեամբը կը նկատեն: Գոհ են ո՛չ թէ որովհետեւ լեղի չեն ճաշակեր
հապա որովհետեւ, հակառակ իր լեղիին, կեանքը, իբրեւ կեանք,
օրհնութիւն մը կը սեպեն: Կեանքով օրհնուած ենք. ա՛յդ է կարեւորը
եւ ո՛չ թէ անոր պարունակութեամբը: Անոր պարունակութեան մէջ
մեր բոլոր փնտռածը չենք կրնար գտնել. բայց կեանքը՝ կեանք է.
չի մոռնանք: Կեանքի մէջ սա եւ նա չունենալնուս համար չի՛ գանգա-
տինք. գոհ ըլլանք որ կեանք ունինք:

Ասիկա կը նշանակէ մակերեսէն խորունկը իջնել: Կեանքի մակե-
րեսին վրայ տատանելով անոր խորհուրդին չենք կրնար թափանցել:
Ու խորունկը իջնելու համար հաղորդակից ըլլալու ենք Աստուծոյ հո-
գիին հետ: Աստուած մեր մէջ երբ յայտնուի կեանքն ալ իր գաղտնի-
քը կը պարզէ: Առանց Աստուծոյ ոչ թէ միայն կեանքը չենք կրնար
ապրիլ, չենք կրնար նաեւ հասկնալ կեանքը:

Բ.

ԿՐԱԿԻՆ կեանքը ուրիշ գաղտնիք մըն ալ ունի: Մէկը ցոյց տուինք —հակադրութիւնը երկու երեւոյթներու: Երկրորդն է սպառումը: Առանց սպառման կրակ «անսպառ մորենւոյն» նման հրաշք մը միայն կրնայ ըլլալ. բայց կրակը, որ մեր դիտողութեան առարկայ է, կրակ է սպառելով: Դի՛ր կոճղ մը կրակարանին մէջ եւ, եթէ համբերութիւն ունիս, դիտէ՛ ժամերով, օրերով. դրած տեղդ անփոփոխ պիտի մնայ ան, ո՛չ պիտի աւելնայ եւ ո՛չ պիտի պակսի: Բայց այն վայրկեանին որ բռնկցնես եւ կրակես կոճղը, պիտի սկսի անոր սպառումը: Կոճղը կը բոցավառի, լոյս եւ ջերմութիւն կուտայ բայց ի՛նք կը հատնի, կը մաշի, եւ վերջապէս կը մոխրանայ: Կոճղն ալ «կորսնցնելով կը գտնէ»: Թէ՛ տիեզերական է եւ թէ՛ յաւիտենական այս յեղյեղուած առածը: Կոճղը կոճղ ըլլալէ դադրելու է որ կրակ ըլլայ: Կրակն ալ, իր կարգին, պէտք է որ յանձնառու ըլլայ մոխրանալու որ բոց ունենայ, լոյս ու ջերմութիւն արտադրէ:

Կեանքի տնտեսութեան սկզբունքը կրակէն կը ներշնչուինք: Մենք չենք հաւատար կեանքի խնայողութեան: Կեանքը խնայելով կեանք չենք շահիր. ընդհակառակն, վրայ կուտանք: Ապրելու համար կեանքը պէտք է սպառել: Ան որ միայն իր անձին համար կ՚ապրի, մէկ իմաստով մը արդէն մեռած է: Կեանքը սպառելու համար է եւ ո՛չ թէ խնայելու, պահելու: Ոմանք իրենց կեանքը այնքան կը խնայեն որ իրենցմէ դուրս ոչ ոք կը գիտնայ, կ՚զգայ անոնց ապրիլը: Ասանկ ողջերուն միայն պատանքը պակաս է:

Կեանքն ալ, կրակին պէս, իր օրհնութիւնը զգալի կ՚ընէ միայն մաշելով, սպառելով: Ի՞նչ ունիս—տո՛ւր: Կեանքը տալով կեանք է: Ամէն մարդ արեւու մը պէս չի կրնար լոյս տալ: Բայց ամէն մարդ կրնայ մոմ մը ըլլալ ու հատնիլ պլպլուն շող մը արձակելու համար:

Արդէն պիտի մեռնինք—դէթ լոյս ըլլանք ու մաշինք մինչեւ լոյսն ալ շիջանի եւ մոխիրը միայն մնայ: Ու կրակը որքան փայլ եւ ջերմութիւն ունենայ նոյնքան ալ արագ կ՚ըլլայ անոր սպառումը: Ո՛րն է նախընտրելին—մխա՞լ թէ բռնկիլ: Մենք կ՚ըսենք—բռնկիլ: Կրակին արժէքը իր արտադրած լոյսին ու ջերմութեան չափին մէջ է: «Մխալով» ապրելու ո՛չ փափաք, ո՛չ համբերութիւն, ո՛չ ալ ընդունակութիւն ունինք: Ան որ կրակին կեանքին սկզբունքովը կ՚ապրի, նմանապէս չի կրնար ունենալ: Հապա ինչպէ՞ս կարելի է ունենալ: Լոյսը իր լուսաւորութեամբը զբաղուած է ու չզբաղիր իր շիջումին անխուսափելի ակնկալութեամբը:

Տաղանդը պէտք է գործածուի եւ ոչ թէ ծրարուի պահուի: Ունեցողը պէտք է որ տայ առանց վերապահութեան: Կրակ ըլլալէ վերջ սպառիլը անխուսափելի է: Բայց ան որ, այս կամ այն հաշիւով, փոխանակ բռնկելու, «կը մխայ», կը խնայէ իր ունեցածը—ոեւէ ձեւի տակ տաղանդ մը, կարողութիւն մը, պատեհութիւն մը, պատասխանատուութիւն մը, եւն.—կը մեղանչէ: Քրիստոս Քրիստոս եղաւ որովհետեւ իր անձը չխնայեց ոեւէ ատեն: Ըրաւ եւ եղաւ ինչ որ կոչմամբ ընելու էր եւ ըլլալու էր: Աստուծոյ Որդին սիրոյ զոհ մը պիտի ըլլար, եւ եղաւ: Այդքան շատ սիրող մը այդպէս պիտի սպառէր, եւ սպառեցաւ: Զարմանալին սպառումը չէ. «կրակ» ըլլալն է:

Ան որ կը սիրէ զմարդիկ, մարդոց համար կը զոհէ իր կեանքը: Ծառայութեան մէջ խնայողութիւն ծառայութիւնը ապարդիւն հանել ըսել է: Մի՛ սիրեր եւ մի՛ ծառայեր. կ՚ըլլայ: Բայց սիրել ու ծառայել Սիամցի երկուորեակներուն նման իրարմէ անբաժան են: Ծառայեցի՞ր—ա՛յդ է շահդ: Թէ՛ մոխիր դարձար վերջապէս—շահդ կամ վնասդ ատով չհաշուուիր: Մոխիրին մէջ փառք կայ զի կրակն է որ մոխիր կրնայ ըլլալ: Մոխիրը վկան է կրակին:

Գ.

«ՍՊԱՌՈՒՄ» ըսինք: Այո՛ եւ ո՛չ: Այն իմաստով որ մեկնեցինք սպառման «խորհուրդը», այո՛: Եւ սակայն ամէն երեւոյթի վրայ կրնանք երկու տեսակէտէ նայիլ եւ երկու տարբեր եզրակացութեանց յանգիլ: Կոճղ մը երբ բռնկի եւ կրակ ըլլայ անպատճառ կ՚սպառի եւ կը մոխրանայ: Ֆիզիքական երեւոյթը, որ աչքին կ՚երեւի եւ աչքով կը դատուի, ա՛յդ է իրաւամբ: Այդ չէ՛ սակայն իսկական իրականութիւնը մտքի եւ հոգւոյ աչքերուն համար: Նոյն երեւոյթը գիտականօրէն, ինչպէս նաեւ բնազանցօրէն, մեկնելով մեր առաջին եզրակացութեան հակառակ եզրակացութեան մը կը յանգինք: Եւ ի՞նչ:

Գիտութիւնը կը հաստատէ թէ տիեզերքի մէջ ոչինչ կը կորսուի: Ինչ որ կորսուածի երեւոյթը ունի իսկականապէս կորուստ չէ հապա՝ փոփոխութիւն մը: Այսպէս նաեւ կոճղին պարագային: Կոճղը կրակ կ՚ըլլայ, կրակը՝ մոխիր: Հոս սպառման եւ փոփոխութեան յարաբերութիւնը բացայայտ չէ: Բայց երբ նկատենք այն զօրութիւնը որ վառող եւ մոխրացող կոճղը կ՚արտադրէ՝ այն ատեն կը համոզուինք թէ ինչ որ երեւութապէս սպառում է՝ իսկականապէս փոփոխութիւն է: Կոճղը չէ միակ չօշափելի կամ տեսանելի իրականութիւնը, եւ ոչ ալ կրակը. իրականութիւն է նաեւ ջերմութիւնը եւ լոյսը, թէեւ աննիւթական: Ուրեմն, կրակը կոճղը չ՚սպառեր քիմիաբանօրէն, հապա կը փոխէ զայն. անոր մէջ բանտարկուած զօրութիւնը կ՚արձակէ (release): Մաթէմաթիքական հաւասարութեան մը ձեւովը արտայայտելով այս ճշմարտութիւնը պիտի ըսէինք, անսպառ կոճղ առաւել անգործութիւն (inertia) հաւասար է սպառող կրակի առաւել զօրութեան:

Խորհո՞ւրդը—արդէն յստակ է: Սպառիլը ո՛չ կորուստ է եւ ո՛չ վնաս: Ինչո՞ւ վերջապէս վախնանք կամ զգուշանանք սպառելէ, որովհետեւ փոխան սպառման համարժէք շահ մը ունինք: Ինչպէս Ֆիզիքական աշխարհին՝ նաեւ հոգեւոր աշխարհին մէջ կայ հաւասարակշռութեան օրէնք մը որ, քաղաքական օրէնքին պէս, երբեք չի վրիպիր:

«Ամէնքս ալ պիտի փոխուինք», յիշուի: Առաքեալը մահուան ակնարկելով կ՚ընէ այս դիտողութիւնը, եւ հո՛դ ճշմարիտ է դիտողութիւնը: Ի՞նչ է մահը: Կեանքի սպառո՞ւմը. ըստ երեւոյթին. իսկ իրականապէս, կեանքի փոփոխութիւն մը: Ո՛չ, չենք մեռնիր զի անմահ ենք. միայն կը փոխուինք տեսանելիէն անտեսանելիին: Ո՞վ ըսաւ թէ միայն տեսանելին, միայն մարմնաւորը, միայն զգայարանականը իրականութիւն է, եւ ինչ որ հոգեւոր է՝ անիրական է: Իրականութեան չափանիշը նիւթական չէ սոսկ: Սէրը ո՞ր նժարով եւ ո՞ր կանգունով կարելի է կշռել կամ չափել: Ի՞նչ է սիրոյ ծանրութիւնը կամ լայնութիւնը. ո՞վ գիտէ որ ըսէ: Սէրը ո՛չ կշռելի ծանրութիւն ունի եւ ո՛չ ալ չափելի լայնութիւն, բայց նաեւ ո՞վ կրնայ ուրանալ անոր իրականութիւնը: Հոգեւորը՝ թէեւ տարբեր նիւթական իրականութենէն՝ բայց տակաւին նոյնքան բացարձակ իրականութիւն մըն է:

Բայց առաքեալին դիտողութիւնը կը պատշաճի նաեւ կեանքին: Տիեզերական օրէնքին—որուն ակնարկեցինք—մէկ արձագանգը կայ անոր մէջ: Կեանքի մէջ ալ միայն կը փոխուինք թէեւ երեւոյթը սպառում ըլլայ: Ու եթէ կը փոխուինք սպառումով, ուրեմն թող սպառինք. սպառումը բարի է. սպառումը Աստուծմէ է, եւ ոչ թէ՝ սատանայէն: Չեմ հատնիր, այլ զօրութիւն կ՚ըլլամ, օգտակարութիւն կ՚ըլլամ, օրհնութիւն կ՚ըլլամ, քաջութիւն կ՚ըլլամ, եւն., եւն.: Կեանքը առողջութիւնը չէ. կեանքը առողջութեան գնով բարեաց այն առատութիւնն է զոր մահամերձ հիւանդ մը իր ետեւ կը թողու: Կեանքը մարդու մը մէջ չի սահմանափակուիր. հապա անկէ դուրս կը յորդէ: Եւ կեանքը այդ յորդումովը պէտք է գնահատել (estimate):

Դ.

ՀԱՊԱ կրակին հմա՞յքը··· Ո՛վ երբեք նստաւ կրակի մը դէմը եւ
կրցաւ դիմադրել անոր հմայողական ուժին որ նաեւ հրամայական է։
Ըսէ՛ք, եթէ գիտէք—ի՞նչ կայ ճարճատող եւ բոցավառող կրակին մէջ
որ պատասխանատու է անոր բռնադատիչ մագնիսականութեանը։ Դե՞ւ
մը արդեօք, կամ խորհրդաւոր ոգի՞ մը։ Զարմանալի չէ որ ոգիներու
հաւատացողներ կրակին մէջ կը գտնեն կեանքի ներկայութիւնը։

Խոնջած մարմին, նստէ՛ սա կրակին դէմ ու պիտի հանգչիս,
ցնցուած ջիղերդ իրենց խաղաղութիւնը պիտի գտնեն, գանգատներդ
պիտի պակսին, գոհունակութեան զգացումդ իր կորսնցուցած հաւա-
սարակշռութիւնը պիտի վերստանայ։ Ամէն մարդու տրուած չէ «ոսկե-
դէն սանդուխով» երկրէս երկինք բարձրանալ բայց իւրաքանչիւր սանդուխը
ամէնուն ընտանի եւ մատչելի է։ Ընկողմանէ՛ աթոռիդ մէջ սա կրա-
կին դէմը եւ աշխարհքէն անջատուած, փոխադրուած պիտի զգաս
անձդ· ոտքերդ գետնին վրայ, բայց հոգիդ, թեւ առած, պիտի բարձ-
րանայ մինչեւ երկնից ամպերը։

Կրակը մօքին յեսանաքարն է։ Որքան աւելի դիտես կրակը, եւ
զգաս անոր ջերմութիւնը, այնքան աւելի պիտի բոլորջին խորհուրդ-
ներդ։ Կրակին դէմ խորհուրդներու մէջ չենք «թաղուիր»· ո՛չ. բա-
ցատրութիւնը շիտակ չէ· կրակը չի «թաղեր»· կրակը դերեզման չէ.
կրակը խորհուրդներու յարութիւնն է իրենց գերեզմանէն։ Խորհուրդ-
ներու թեւերուն վրայ հեծած դուրս պիտի նետուիս ներկային եւ ան-
միջականին սահմաններէն ու պիտի յածիս սանձարձակ անցեալին եւ
ապագային անպարագիծ ոլորտներուն մէջ։

Մօտեցիր կրակ անձնաւորութիւններու ու նմանօրինակ փորձա-
ռութիւն պիտի ունենաս։ Կայ կրակ մը եւս որուն վառարանը մարդոց
հոգին է։ Ոչ մէկ տուրք Շնորհաց Աղբիւրէն աւելի ցանկալի է քան այս
կրակը որմէ կը ծնի անսահմանելի, ինչպէս եւ անդիմադրելի, հմայ-
քըն ու մագնիսականութիւնը անձնաւորութեան մը որուն կը տրուի
եւ որուն մէջ կը բորբոքի ան։ Մարդու մը մէջ Աստուծոյ ներկայու-
թեան եւ յայտնութեան մէկ ապացոյցն ալ այս «կրակն» է։

Մարդիկ իրարմէ ինչպէ՞ս կը զատենք։ Իրենց մօքին յատկութիւն-
նեբո՞վը, տաղանդնեբո՞վը, իրենց գիտութիւննո՞վը, իրենց ընկերային
դիրքո՞վը, ազդեցութեա՞մբը, եւն., եւն.։ Այո՛· բայց նաեւ, եւ ա-
ռաւելապէս, իրենց անձնաւորութեան հմայքովը։ Ի՞նչ հրապոյր ունի
պաղ կոճղ մը· ո՞վ կը նայի անոր։ Բայց կրակէ՛ կոճղը եւ ամէն աչք
ու սիրտ անոր պիտի դառնայ։ Կան նաեւ մարդիկ որոնք կոճղի մը
պէս են, անվնաս, նոյնիսկ Թագուն կամ յայտնի կարողութիւններով
օժտուած թերեւս, բայց բոլորովին զուրկ այն երկնատուր կրակէն ո-
րով միայն կարելի է քաշել, հմայել, մագնիսացնել։ Ցիրուցի այս կը-
րակը—անշուշտ չի պիտի ըսէինք, ըստ հին առասպելին, աստուած-
ներէն «գողցուած»—վերէն, ուղղակի Աստուծմէ դրկուած կամ ըն-
դունուած եզական պարգեւ մըն է մարդուս։ Անկրակ անձ մը բաղդա-
տեցէք կրակուած անձի մը հետ որպէսզի ըստ արժանւոյն կարենաք
դատել, գնահատել առաջնոյն հոգեկան աղքատութիւնը երկրորդին
հարստութեանը քով։

Ա՛հ, հոգին ու սիրտը պէտք է որ կրակուած ըլլան որպէսզի կա-
րենան փրկել։ Յիսուս Քրիստոսի մէջ «Աստուծոյ Հոգին» կը վառէր,
կը բորբոքէր։ «Սրտերնիս մեր ներսի դին կը բորբոքէր», վկայեցին
անոր աշակերտներէն երկուքը երբ անոնց հետ խօսեցաւ ան նոյնիսկ
իր ինքնութիւնը ծածկելով։ Ու այդ եղած է նաեւ վկայութիւնը այն
բոլոր «աշակերտներուն» որոնք դարերու ընթացքին մինչեւ այսօր,
անոր հոգւոյն կրակին մօտեցած են։ Ս. Հոգին իբրեւ կրակ խորհըր-
դանշուած է. եւ իսկ եւ իսկ կրակ է։ Ոչ մէկ բառ եւ ոչ մէկ խորհրդա-
նիշ կրնայ անոր էութեանը մասին աւելի յստակ գաղափար տալ։

Ե.

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾՕՐԷՆ այս աշխարհին մէջ լաւագոյնս կ'ապրինք եթէ
այս աշխարհէն կարուինք եւ հոգեկանապէս փոխադրուինք տարաշ-
խարհի մը կամ թերեւս անդրաշխարհի մը մէջ։ «Աշխարհի մէջ բայց
ո՛չ աշխարհէն» բացատրութիւնը գործածեց Յիսուս նոյն միտքը
յայտնելու համար։ Մեր կեանքը, կամ ըսենք, մեր ապրելու կարե-
լիութիւնները, աւելի լայն են քան բունիսկ այն աշխարհը որուն մէջ
ենք։ Մեր կեանքը ընդարձակագոյն աշխարհի մը մէջ ապրելու յար-
մարցուած է։ Ուստի չարունակ հետամուտ ըլլալու ենք գտնելու այն
հոգեւոր աշխարհը որուն սահմանները աւելի ընդարձակ են քան զգա-
յարանական աշխարհը որուն մէջ կը ծնինք ու կ'ապրինք անխուսա-
փելիօրէն եւ առանց կամաւոր ընտրութեան։

Ու ակնարկուած այս երկու աշխարհներուն միջեւ ձգուած են
«կամուրջներ» որոնցմով կրնանք մէկէն միւսին անցնիլ։ Կրակին հա-
մար ըսինք «հրեղէն սանդուխ» մը որով կրնանք այս աշխարհէն
բարձրանալ վեր, ըսենք, «երկինքը» եւ «վերին բաները» մտածել։Կամ,
պարզ խօսքով, կրակին թովիչ ազդեցութեան տակ, կը թողունք երկ-
րաւոր խորհուրդները եւ անձնատուր կ'ըլլանք այնպիսի խորհուրդ-
ներու եւ զգացումներու որոնք երկինքի յատուկ են։ Հասկնալի է ան-
շուշտ թէ կրակը հըներ սանդուխ, բայց կարծես իր դիմացը նստողին
հոգին կը դնէ այնպիսի տրամադրութեան մը մէջ որ ան ունենայ ան-
խուսափելիօրէն այն փորձառութիւնը որուն վրայ կը խօսինք։ Հոգին
ալ դրդիչի մը պէտք ունի իր թեւերը բանալու եւ իր հովիտէն բարձ-
րանալու դէպի երկնից դուռը։

Երաժշտութիւնն ալ «կամուրջ» մըն է կամ սանդուխ մը (ու այս
մէկին պիտի տայինք «հրեշտակաց սանդուխ» անունը) որով մեր զգա-
յարանաց սահմանաւոր աշխարհէն կը փոխադրուինք հոգեկան ան-
սահման աշխարհի մը մէջ ուր վայելքը կատարեալ է եւ երանութիւնը՝
բացարձակ։

Աղօթքը՝ նմանապէս։ Վերջապէս, մինչեւ որ Աստուծոյ հետ եւ
Աստուծոյ մթնոլորտին մէջ չի շնչենք, մեր հոգին հեղձամահ կ'ըլլայ։
Հոգին, արդարեւ «մարմնոյն մէջ բանտարկուած», իր ազատութիւնը
կը չահի Աստուծմով, Աստուծոյ հետ հաղորդակցելով։ Աշխարհը իր
բոլոր պարունակութեամբը նեղ է հոգւոյն համար եթէ Աստուած չի
յայտնուիր անոր մէջ։

Բնութիւնը նոյնիսկ խօսք ու լեզու չունի, հակառակ իր փառքին
լիութեանը, եթէ հոգիին մէջ չարթնցներ Աստուծոյ յարակայութեան
(immanence) եւ վեհապետութեան (sovereignty) խորունկ գիտակ-
ցութիւնը։ Բնութեան գեղեցկութիւնը սոսկ գոյն չէ, եւ ոչ ալ կենդա-
նի պատկերներու զանազանութիւնը, հապա այն խորհուրդը, լաւագոյն
է ըսել խորհրդաւորութիւնը (mystery) Աստուծոյ ներկայութեան, որ
բնութեան մէջ կը յայտնուի։ Կամ, այն որ բնութիւնը կը դիտէ առանց
զգալու զԱստուած, բնութիւնը չդիտեր փորձառութեամբ։ Կենդանի
եւ արուեստական վարդի մը միջեւ տարբերութիւնը անչափելի է.
տարբերութիւնը կեանքն իսկ է։

Ինչ «սանդուխ» կամ «կամուրջ» որ մեզ Աստուծոյ մօտ կը տանի՝
մեր կեանքին «առատութեանը» ազդակ մըն է։ Երանի անոնց որ «ա-
ռատ կեանք» ապրելու համար ամէն ազդակ կ'օգտագործեն։

Երբ կրակին դէմ նստած եմ՝ այս աշխարհին մէջ չեմ այլեւս,
հապա՝ Աստուծոյ հետ եմ։ Ու երբ Աստուծոյ հետ եմ անձս կ'զգամ
«այլակերպութեան լերան մը» գագաթը ուրկէ վար իջնել չի պիտի
ուզէի։ Բայց կ'իջնեմ, հակառակ կամքիս, երբ կրակը կը մարի եւ լե-
րան ստորոտը մարդոց կարօտութիւնները կ'սպասեն զիս։

ՄՐՐԻԿ

Ա.

ԾԱՌԵՐԸ յոխորտանքով խօսեցան: «Մենք—ըսին—հսկաներ ենք, գամուած հաստատուն հողին, անվախ եւ անյողդողդ տարերց բոլոր սպառնալիքներուն դէմ:» Ով որ աչքը վերցուցեր եւ պատկառանքի եւ զմայլանքի խառն զգացումներով դիտեր էր պարթեւ հասակը, հաստ բունը, եւ տարածուն ճիւղերը այն ծառերուն որոնք ճամբան կ'եզերէին, կամ, խմբուած, անտառներ կը յօրինէին, լռելեայն խօսուած այս ինքնահաւան խօսքերուն վկայ էր: «Օդը ի՞նչ կրնայ ընել մեզի ասկէ վերջ որ վնասէ մեր կեանքին—տրամաբանեցին—երբ ահա երեսուն, քառասուն, վաթսուն տարիէ ի վեր անվնաս մնացեր, աճեր եւ մեծցեր ենք:»

Օր մըն ալ օդը, որ սովորաբար հանդարտ, բարեմոյն եւ անշօշափելի գոյութիւն ու վարմունք ունեցած էր, ժողվեց, զինեց իր պահեստի բոլոր ուժերը եւ անզսպելի, անդիմադրելի վայրագութեամբ յարձակեցաւ ծովուն ու ցամաքին վրայ:

«Կոտրեցէք, քանդեցէք, կործանեցէ՛ք» էր կատաղի հրամանը: Եւ իբր թէ դժոխքի դռները բացուելով դիւաց լեգէոններ արձակուած ըլլային, մրրիկ մը փրթաւ որ ոռնաց, սուլեց, փչեց եւ իր ճամբուն վրայ ինչ դիմադրութեան որ հանդիպեցաւ տապալեց, առաթուր կոխեց անցաւ: Լերան մը գլխէն ժայթքող կրակը աւելի ահաւոր աւեր չէր կրնար գործել քան զոր գործեց անհուր մրրիկը իր խորտակիչ ուժովը:

Հսկայ ծառերը, որոնք արհամարհեր էին օդին խաղերը, ձմրան ատեն՝ անոր սառն շունչը, ամրան՝ անոր մրկող փայփայանքը, աշնան՝ անոր թօքերուն դալկացուցիչ փքոցը, իրենց արմատներէն խըլուելով գետին նետուեցան: Կարծես հսկաներու դէմ ճակատամարտ մը տեղի ունեցեր էր ու ռազմադաշտը ծածկուեր էր անոնց դիակներովը: Մրրիկէն վերջ պարզուած տեսարանը յիրաւի ողբերգութիւն մըն էր: Հսկաներն ալ կ'իյնան եղեր...: Ուրեմն ի՛նչ ոյժ էր սա որուն դիմադրութիւն մահացու եղած է նոյնիսկ հսկաներու համար...:

«Ան որ հաստատուն է, թող զգուշութիւն ընէ:» Մեր նկարագիրը, մեր քրիստոնէական հաւատքը, սէրը, սկզբունքները կրնա՞ն մրրիկի դիմանալ: Օր մը մրրիկ կրնայ ծագիլ: Արդեօք հսկաներ ենք մինչեւ որ մրրի՞կ ծագի: Մեր քրիստոնէութիւնը շատերուս համար սահմանաւոր եւ պայմանաւոր է: Կը տոկանք փորձի, բայց մինչեւ որոշ աստիճան մը: Մէկ մղոնը կ'երթանք բայց ոչ երկրորդը: Մէկ զոհողութիւնը կ'ընենք բայց ոչ աւելին: Մէկ անգամ կը ներենք բայց ո՛չ եօթն անգամ: Քրիստոնէութիւնը նժար եւ չափ չունի. մենք սակայն կը պնդենք մեր տուածը, մեր ըրածը կշիռքով եւ չափով տալ եւ ընել: Այսչափ, այո՛, բայց ոչ աւելի: «Անսահման» է քրիստոնէական բառը: Մենք երբ քրիստոնեայ կ'ըլլանք, կը մերժենք այդ բառը եւ տեղը կը դնենք «սահմանաւորը»: Ինչպէս առեւտուրի մէջ նոյնպէս մեր քրիստոնէական կեանքին մէջ աժանագոյնը, դիւրագոյնը կը փնտռենք: «Գաղափարական» կեանքը չենք հետապնդեր. «գործնականովը» կը գոհանանք: Հաստատուն ենք մեր դիրքին մէջ մինչեւ աստիճան մը: Փորձութեան սովորական հովերուն կը դիմանանք, բայց ոչ՝ մրրիկի:

Քրիստոսի համար մեր սէրն ալ այսպէս է: Եթէ աշխարհը մեզ չփորձէ. կը յարատեւենք մեր սիրոյն մէջ բայց երբ աշխարհը սաստկացնէ իր սիրաբանութիւնները մեզի հետ, կը պաղինք Քրիստոսի սէրէն: Քրիստոսի հետ կը քալենք երբ ան «արտի մը մէջէն կ'անցնի, երբ ան կը ճաշէ, կը քարոզէ. բայց երբ խաչը կ'առնէ եւ դէպի Գողգոթա կ'ելլէ, կը լքենք զինքը: «Ան որ ինծի պիտի հետեւի թող իր խաչը առնէ եւ ետեւէս գայ:» Ո՛չ, այդքան փորձի չենք տոկար: Բայց այդ է քրիստոնէութիւնը, ծայրագունին տոկալ, ծայրագոյնը տալ:

Բ.

ՄՐՐԿԱՒ փորձուեցաւ հաստատունութիւնը ծառերուն: Ո՞վ կրնար կասկածիլ թէ սա տապալած ծառերը անհաստատ էին: Սովորական պայմաններու տակ հաստատունը անհաստատէն զանազանել անկարելի էր: Ամէն ծառ պարծենցած էր իր հաստատուն կեցուածքովը բայց ո՞ր մէկուն պարծանքը արդարացի էր: Մրրիկը անողորմ կերպով հարուածելու էր զանոնք որ յայտնի ըլլար: Եւ յիրաւի մրրիկին փորձը խիստ էր եւ անգութ բայց ծառերուն կեանքին գաղտնիքները երեւան հանեց:

Նախ, ոչ մէկ ծառ, որուն արմատները ծանծաղ էին, կրցած էր դիմադրել մրրիկին ոյժին: Հսկայ մարմին մը որ դէպի երկինք կը բարձրանայ եւ կը տարածուի խիտ եւ լայնարձակ ճիւղերով, պէտք է որ խարսխուած ըլլայ երկրին խորամուտ արմատներով: Ծանծաղարմատ ծառերը անարդարանալի ինքնահաւանութիւն ցոյց տուեր էին: Կաղնին կանգուն մնացեր էր նոյն մրրիկին կուրծք տալով, իսկ քովը, բարտին արմատախիլ եղած՝ ամբողջ հասակովը գետնին երեսը փռուեր, պառկեր էր անկենդան: Ինչո՞ւ. որովհետեւ արմատները հողին մակերեսին մօտ էին, խորունկը թաղուած չէին:

Ուրիշ պատճառ մըն էր ներքին փտութիւնը: Երեւութապէս առողջ ծառերու մէջ, երբ կոտրուեցան մրրկէն հարուածուելով, տեսնուեցաւ թէ փտութիւնը բոյն դրած էր անոնց ընդերաց մէջ որ անոնց կեանքը ներսէն կրծել, փճացնել սկսած էր: Ի՞նչ օգուտ զօրութեան երեւոյթը եթէ իրականութիւնը զօրութիւն չէ: Եթէ արմատներէն չխլուեցան, եթէ բունը անյողդողդ եւ անվնաս մնաց, ոեւէ ճիւղ, մեծ կամ փոքր, որ չորցած էր, կամ ոեւէ պատճառաւ վէրք մը ունէր, բռնուեցաւ մրրիկին ճանկերէն եւ իբր թէ ահարկու աքցանով մը՝ ոլորուեցաւ եւ պատռուեցաւ, փրցուեցաւ, եւ գետին նետուեցաւ:

Աւերը կրկնակ պատճառի արդիւնք էր: Մրրիկը պիտի աւերէր. հարկա՛ւ, բայց միայն աւերելին կրնար աւերել: Աւերող ուժին դէմ բարոյական կամ համեմատական դիմադրական ուժով աւերը կրնայ արգիլուիլ: Տկարը մրրիկին զոհ է. բայց ո՛չ զօրաւորը:

Դասը մեծ է, եւ յայտնի:

Կեանքի մէջ աւերիչ ուժերու պիտի հանդիպինք շարունակ. ատիկա չենք կրնար արգիլել: Բայց կրնանք անոնց դէմ անաւեր եւ անվնաս կենալու համար պահպանել մեր հոգեւոր առողջութիւնը: Մեր ժամանակէն, մեր միջավայրէն ինչո՞ւ գանգատինք: Գանգատով ոչ մենք զմեզ կրնանք փրկել եւ ո՛չ ալ միջավայրը փոխել: Մենք զմեզ հոգւով, նկարագրով զօրացնելու, ամրապնդելու ենք: Երբ համաճարակ հիւանդութիւն մը մտնէ մեր ապրած քաղաքին մէջ, ի՞նչ կ'ընենք: Մեր առողջութեան պահանջները կը ջանանք գոհացնել բծախնդրութեամբ որպէսզի հիւանդութեան միքրոպներուն կարենանք դիմադրել: Հոգեւորապէս ալ այսպէս: Ընկերութիւնը փրկելով չէ պիտի փրկուինք: Մրրիկը չսպասեր որ ամէն ծառ առողջ եւ հաստատուն ըլլայ եւ ապա իր յարձակումը գործէ: Շատեր կ'սպասեն որ ուրիշները քրիստոնեայ ըլլան որ իրե՛նք ալ ըլլան: Եթէ քրիստոնեայ պիտի ըլլաս, եղի՛ր դուն, թէեւ բոլոր շուրջիններդ հեթանոս մնան:

Մեր անկումները սոսկ արտաքին պատճառներու հետեւանք չեն: Ինկողը շարունակ քաւութեան նոխազ մը կը փնտռէ. յանցանքը, պատասխանատուութիւնը շարունակ ուրիշի մը վրայ բեռցնել կ'ուզէ: «Մրրիկը զօրաւոր փչեց ուստի ինկայ» կ'ըսէ տեսակ մը չքմեղանքի զգացումով: Այո՛, բայց յաճախ աւելի պարկեշտ խոստովանութիւն մը պիտի ըլլար ըսել, «Որովհետեւ ես տկար էի, հիւանդ էի, երբ մրրիկը հասաւ, չի տոկացի, ինկայ:» Անձը պատասխանատուութենէ դիւրին դիւրին չենք կրնար զերծ կացուցանել:

Գ.

ՀԱՒԱՏՔԸ մեծ ուժ է։ Ինչո՞ւ համար, սակայն, անոնք որ հաւատք ունենալ կը յաւակնին, այդ ուժը չեն ցուցներ երբ ամէնէն շատ պէտք կը ծագի այդ ուժին։ Ծառին օրինակը կը բացատրէ այդպիսիներուն պարագան։ Որովհետեւ անոնց հաւատքին արմատները խորունկը չեն թաղուած։ Կը հաւատան Աստուծոյ թէ իմաստուն է, հեռատես է, կը հսկէ, կը պահպանէ բայց որքան ատեն որ այդ հաւատքը ծայրագոյն փորձի մը չենթարկուիր։ Երբ սովորած ենք բոլորովին Աստուծոյ ապաւինիլ, յոժար չենք որովհետեւ մեր հաւատքը Աստուծոյ վրայ այդքան խորունկ չէ։ Մեր հաւատքը այնքան ծանծաղ է որ լռելեայն կը խորհինք թէ Աստուած սաչափ միայն կրնայ ընել բայց ո՛չ աւելին։ Մարդ կրնա՞յ իր մեղաց լիութեան մէջ տակաւին հաւատալ թէ Աստուած զինքը կը սիրէ։ Այդ հաւատքին մէջ է փրկութեան գաղտնիքը։ Անով կ՚ելլենք եւ հաստատ կը կենանք. իսկ առանց անոր կ՚իյնանք մրրիկի մը առաջին հարուածին տակ։

Դարձեալ, ամբարտաւանութիւնը կամ յոխորտանքը, կամ ծայրայեղ ինքնավստահութիւնը կը պատժուի անպատճառ։ Մրրիկին կատաղութեան զոհերն էին հսկայ եւ հաստաբուն ծառերը եւ ո՛չ թէ նրբիրան եւ ղաճաճ ծառերը։ Այս վերջինները աւելի ճկուն էին։ Անոնք կերպով մը խուսափեցան մրրիկին ուղղակի հարուածներէն. փոխանակ դիմադրութիւն փորձելու, ծռեցան եւ թողուցին որ իրենց կորացեալ մարմինին վրայէն սահի, անցնի դժոխաշունչ հովը առանց լուրջ վնաս պատճառելու իրենց։ Խորտակուած մեծ ծառերուն քովը կանգուն եւ կենդանի մնացած փոքր ծառերը ուշագրաւ հակապատկեր մը կը ներկայացնէին։

Փորձութեան դէմ յաճախ թեթեւ սրտով կը վարուինք. չափազանց ինքնավստահ կ՚զգանք. կը խորհինք թէ մեր ուժերը բաւական են յաղթելու ամէն փորձութեան որ մեր դէմը կ՚ելլէ։ Եթէ իրապէս զօրաւոր ենք, մեր զօրութեան գիտակցութիւնը մեզ վտանգաւոր ունայնամտութեան կ՚առաջնորդէ եւ այդ ունայնամտութեամբ կը սիրենք խաղալ փորձութեանց հետ։ Ի՞նչ կ՚ըլլայ հետեւանքը։ Ինչ որ տեսանք թէ եղաւ ծառերուն պարագային։ Այն ծառերը որոնք իրենք զիրենք ուժով կը կարծէին խաղացին մրրիկին հետ եւ... ինկան. իսկ անոնք որ գիտէին թէ բաւական զօրութիւն չունին կուրծք տալու անոր անողորմ կատաղութեան, խոյս տուին անկէ եւ... ապրեցան։

Որքան ալ ուժով զգանք լաւագոյն է տկարի պէս վարուիլ փորձութեան դէմ եւ խոյս տալ անկէ։ Փորձութենէն չվնասուիլն է կարեւորը։ Յաղթանակներ երբեմն նահանջումով կը շահուին եւ ո՛չ թէ յարձակումով։ Մէկը երբ իր ճամբուն վրայ օձի մը հանդիպի ճամբէն շեղիլ, փախիլը աւելի խոհեմութիւն է անձնական ապահովութեան համար քան անոր գլուխը ջախջախելու անվստահ փորձ ընելը։

Ոմանք կը պարծենան թէ ալքոլամոլութեան փորձութենէն զերծ են ուստի թոյլ կուտան իրենք իրենց ըմպելիքի «չափաւոր» գործածութիւնը։ Իրողութիւնը սա է թէ բոլոր գինեմոլները ըմպելիքի «չափաւոր» գործածութեամբ սկսած են։ Նոյնը ճշմարիտ է ծխախոտի գործածութեան պարագային։ Ամէն տեսակ մոլութիւն կը ներկայացնէ փորձութիւն մը որուն «քիչին» հետ խաղացողը ընդհանրապէս կ՚իյնայ, եւ յաճախ աննկատելիօրէն, ցանցին մէջ։

Ոչ միայն ատելու զգացումը մեծ փորձութիւն է հապա նոյնիսկ բառը։ Կան բառեր զորոնք բացարձակապէս մոռնալու ենք որպէսզի անոնց համապատասխան զգացումները չարթննան մեր մէջ։ Հսկենք մեր լեզուին վրայ զի մի գուցէ գործածենք այնպիսի բառեր որոնց համապատասխան կրքերը եւ զգացումները մեր առջեւ հանեն փորձութիւններ որոնց դիմադրել եւ յաղթել շատ դժուար ըլլայ, կամ անկարելի։

Դ.

ՈԵՒԷ անհատի համար ընկերութեան մէջ կղզիացեալ կեանք ապրիլ անկարելի է։ Ամէնքս ալ իրարմէ կախեալ ենք եւ իրարմէ կ՚ազդուինք։

Տեսէ՛ք սա խորտակեալ ծառերը որոնք ճամբուն վրայ ինկան եւ անցքը խափանեցին կառքին ու ճամբորդին առջեւ։ Ուրիշներ ինկան այն տանը վրայ, զոր կը հովանաւորէին, եւ տանիքը փլցուցին եւ անոր մէջ բնակողներուն կեանքը վտանգեցին։ Չարիքը չարիք ծնաւ։ Վնասը կրկնուեցաւ երբ ծառը ինկաւ։ Ծառ մըն ալ, հոս հոն, կանգուն մնացող ծառի մը վրայ իյնալով զայն ճզմեց իր ծանրութեան տակ եւ մահացուց։

Այսպէս կը պատահի ահա՛ մեր կեանքին մէջ եւս։ Մեղաւորը միայն ի՛նքն իր անձին մէջ չի կրնար սահմանափակել իր մեղքին հետեւանքները։ Մեղքն ալ կը նմանի վարակիչ հիւանդութեան մը մանրէներուն որոնք ստոյգ վտանգ մըն են անվարակ անձերու։ Երբ տան մը մէջ հրդեհ ծագի շրջակայ տուներն ալ կա՛մ կը բռնկին, կ՚այրին, եւ կամ այրելու վտանգին կ՚ենթարկուին։ Ո՛ր կողմն ալ որ դառնանք չենք կրնար ազատիլ ընկերային պատասխանատուութենէ։ Ամէն անգամ որ մեր մտքին մէջ հարց ծագի թէ մեր «եղբօր պահապա՞նն» ենք, պատասխանը անվրէպ հաստատական ըլլալու է։ Մենք մե՛ր անձին համար պատասխանատու ենք որովհետեւ պատասխանատու ենք մեր ընկերներուն անձին համար։ Զգուշանալու ենք որ մե՛նք հաստատ կենանք որպէսզի ուրիշներ եւս չ՚իյնան։ Որովհետեւ մեր կենալէն կամ իյնալէն կախեալ է կենալը կամ իյնալը անոնց որոնք մեր ընկերային շրջանակը կը կազմեն։ Մեղաւորը չէ միայն որ կը պատժուի իր մեղքին հետեւանքով, հապա նաեւ՝ անմեղներ։ Չար լեզուն եղինճի նման կը խայթէ ամէն ով որ միամտօրէն մօտենայ անոր։ Չարին վտանգը, ոեւէ ձեւի տակ եւ ոեւէ ատեն, ընկերային վտանգ է։ Ամէն չարիք ուրեմն պէտք է նկատել իր բազմապատկեալ հանգամանքովը եւ ըստ այնմ «ամէն զգուշութիւնով» պահել անձը չարիք գործելէ, կամ չարիքի աղբիւր ըլլալէ։

Ընկերութիւնը փրկենք, այո՛. բայց ընկերութիւնը պիտի փրկուի եթէ մե՛ր անձը փրկենք։ Հոգեւոր կեանքի մէջ ալ «արգելականութեան» սկզբունքը պէտք է կիրարկել։ Փոխանակ հոգիով թունաւորուածները փրկելու, թոյնի ակեր ըլլալէ դադրելու ենք մե՛նք։ Երբեմն թէ՛ տուն մը կրակի կուտանք եւ թէ՛ վրան ջուր կը թափենք որ չայրի եւ չփճանայ։ Մարդ ի՛նք քրիստոնեայ ըլլալու է որ ընկերութիւնն ալ քրիստոնեայ ըլլայ։

Մարդիկ ինչպէս կը տուժեն մեր մեղքին երեսէն, նոյնպէս ալ, եւ հակադարձաբար, կ՚օգտուին, կը ներշնչուին մեր առաքինութիւններէն։ Եթէ մեր կեանքէն ազդեցութիւն մը պիտի ճառագայթէ ինչո՞ւ համար այդ ազդեցութիւնը բարի չըլլայ։ Եթէ իյնալով կը ձգենք ինչո՞ւ համար հաստատ կենալով, կանգուն մնալու ներշնչիչ ույժ մը չըլլանք մեր շուրջիններուն։

* * *

Ե.

ՄՐՐԻԿԸ դողի պէս կուգայ: «Հովը ուսկից կուգայ եւ ո՞ւր կ'երթայ», ո՞վ գիտէ: Երկնից պայծառ երեսը անակնկալօրէն կը խռովի: Սեւ ամպերը գիշերուան չեն սպասեր. ցորեկն ալ կուգան իրենց քօղովը խաւարեցնելու արեւը: Մրրիկը կը փրթի յանկարծ, երբ երկինքը խաղաղութիւն կը խոստանայ: Մարդկօրէն դատելով մրրիկը քմահաճօրէն կուգայ, քմահաճօրէն կ'երթայ եւ ոչ գալը կրնանք բացատրել եւ ոչ ալ երթալը:

Իմաստունը կեանքի անակնկալներուն համար պատրաստ կ'ըլլայ: Կեանքի ճամբան ուղիղ գիծ մը չէ որ կարենանք տեսնել ինչ որ առջեւնիս պիտի ելլէ. հապա օձապտոյտ ընթացք ունի, ինչ որ անկարելի կ'ընէ նախատեսութիւն կամ յառաջատեսութիւն: Երբ մեր ճամբուն մէկ անկիւնը դառնանք մեր առջեւ ցցուած կրնանք տեսնել հսկայ լեռ մը, կամ բացուած՝ խոր վիրապ մը: Ձախողանքը իբրեւ ճակատագիր չգար, հապա իբրեւ դէպք մը՝ յաջողութեան մէջ: Ու փոխադարձաբար: Չարիքն ու բարիքը տրամաբանական օրէնքով չեն շարժիր: Յաջողութեանց մէջ ձախողանքի մրրիկը վրայ կը հասնի: Առողջութիւնով պարծեցող մը կրնայ վաղը ծանր հիւանդութեամբ մը հեծել իր անկողնոյն մէջ: Մրրիկը ե՞րբ պիտի փչէ, եւ ո՞ր կողմէն—ո՞վ կրնայ նախագուշակել: Ակնկալեալը ակնկալելով ապահով չենք կրնար ըլլալ: Անակնկալն ալ ակնկալելու ենք երբ ամէն ինչ մեր շուրջը ակնկալուածին պէս է:

Փորձութեանց պարագային ալ՝ նոյնպէս: Շատեր ամէն տեսակ փորձութեանց կրնան դիմադրել բացի անակնկալին: Այսպիսիներ կը նմանին բանակի մը որ իր ճակատը կ'ամրացնէ բայց յարձակումի կ'ենթարկուի կռնակէն, կա՛մ կողէն, եւ կը պարտուի: Քրիստոնեաներ յաճախ ճիշդ այդպէս կ'իյնան: Վստահ են թէ իրենց դէմ ուժ չունին այն փորձութիւնները որոնց սովորական զոհերը հեթանոսներ են. բայց փորձութեան մրրիկը անակնկալ կողմէն կուգայ: Քրիստոսատողները չեն միայն որ Քրիստոսը կ'ուրանան: Մարդ կրնայ Պետրոսի մը չափ սիրել զՔրիստոս եւ տակաւին անակնկալ փորձութեան մը առջեւ թուլնալ, իյնալ, եւ դրժել այդ սէրը: Աղօթելը, քարոզելը, դաւանիլը փորձութեան դէմ երաշխիք չեն: Սառի վրայ քալողը եւ չիյնողը կրնայ հողին վրայ քալած ատենը իյնալ:

Որովհետեւ կարող ենք շատ մը որոշ, ընտանի փորձութիւններու դիմադրել եւ անսայթաք մնալ, ուստի ծայրայեղ անձնավստահութեան մը ենթակայ կ'ըլլանք թէ ամէն փորձութեան ալ դիմադրելու կարող ենք: Այս ծայրայեղ անձնավստահութիւնը մեզ շատ վտանգաւոր դիրքի մէջ կը դնէ: Որեւէ պարագայի ծայրայեղ անձնավստահութիւն վտանգաւոր է. առաւելապէս՝ ա՛յս պարագային:

Ակնկալուածին համար, որուն դէմ զինուած եւ մարզուած ես դիմադրելու, անձի՛դ վստահէ. բայց անակնկալին համար վստահէ՛ Աստուծոյդ: Այնքան մը զօրաւոր մի՛ զգար որ Աստուծոյ զօրութեան պէտք չզգաս եւ զայն չխնդրես եւ չգործածես:

Աստուած մրրիկէն չվախնար: Ան որ Աստուծոյ զօրութեան կ'ապաւինի մրրիկին ալ կրնայ կուրծք տալ: Մրրիկին դէմ պատսպարանը Աստուած է: Ամէն տեսակ անակնկալ փորձութիւններու մէջէն ապահով դուրս կուգան անոնք որ զԱստուած ըրած են իրենց ապաւէնը: «Թէեւ մահուան շուքի ձորին մէջ ալ պտտիմ, չարէն պիտի չվախնամ, վասնզի դո՛ւն իմ հետս ես:»

Զ.

ԲՆՈՒԹԻՒՆՆ ալ իր պատերազմներն ունի եւ պատերազմելու իրեն յատուկ զէնքեր: Այդ զէնքերն են, ի մէջ այլոց, ջրհեղեղը, երկրաշարժը, սառոյցը, եւ մրրիկը: Աւեր եւ կործանում միայն մարդաշէն զէնքերու արդիւնք չեն: Երբ մարդոց կիրքերը բորբոքին պատերազմ կը ծագի: Բնութիւնն ալ կը թուի ունենալ իր անզուսպ «կիրքերը» որոնք նմանապէս աւերի եւ կործանման պատճառ կ'ըլլան:

Սա եզրակացութիւնը ուրեմն անխուսափելի կը դառնայ թէ ուր որ բարի ուժ մը կայ հո՛ն, անոր դիմաց չար ուժ մը կանգնած պիտի ըլլայ: Բարութիւնը իր հակառակորդը կ'առեղծէ: Ուրիշ խօսքով, բարին բարիի չի հանդիպիր անհրաժեշտաբար: Բարութեան համար խաղաղութեան երաշխիք չկայ: Բարին իր դէմ պիտի գտնէ չարը եւ ակամայ հարկադրուած պիտի ըլլայ պատերազմելու անոր դէմ: Բարութիւնը խաղաղութեան ապաստան չէ, հապա՝ պատերազմի ասպարէզ: Քրիստոս՝ օրինակ: Անոր բարութիւնը իր դէմ հանեց չար ուժերը: Սո՛ւրբ եղիր, արդա՛ր եղիր եւ Սատանան դէմդ պիտի զինէ իր բոլոր հնարքներովը եւ դաւերովը: Սատանան Քրիստոսի պիտի չմօտենար եթէ ան «Սուրբ Հոգիով լեցուած» չըլլար:

Խաղաղութեամբ օրօրուող ծառերուն սպառնալիք է մրրիկը: Կրօնք եւ գաղափարապաշտութիւն իրենց ոսոխները ունին: Աշխարհքը միշտ ճակատ կը բանէ եկեղեցիին դէմ: Աշխարհք չի հանդուրժեր եկեղեցիին զօրութեան, հապա կը կազմակերպուի չէզոքացնելու, խափանելու անոր զօրութիւնը: «Աստուծոյ թագաւորութեան» եւ «աշխարհքի» թագաւորութեան բանակները շարունակական պայքարի մէջ են: Մարդիկ Քրիստոսի մօտեցնելու ամէն մէկ դրական ջանքի դէմ աշխարհք տասը ջանք ի գործ կը դնէ զանոնք հեռու պահելու անկէ:

Ուրեմն ո՞ւր կայ խաղաղութիւն: Ո՛չ թէ մրրիկի բացակայութեան մէջ, հապա մրրիկի մէջ: Խաղաղութեան կը տիրանանք ոչ թէ կռիւէ հրաժարելով հապա՝ կռիւի մէջ հաւատքը մեր հոգւոյն խորը կենդանի պահելով: Հաւատքն է խաղաղութեան աղբիւրը: «Հաւատա՛ եւ պիտի փրկուիս»: Չարին գործած աւերը չէ պարտութիւնը, հապա հաւատքի կորուստը: Չար ուժեր կան, այո՛, անզուսպ, դիւային, բայց երբ բարութեան ստուգութեան նկատմամբ կորսնցնենք մեր հաւատքը՝ ա՛յն ատեն միայն պարտութեան մատնուած պիտի ըլլանք:

Խորհուրդ մը եւս: Ոչ միայն մեր բարութիւնը նշաւակ կ'ընէ զմեզ մրրիկի—աւերիչ ուժերու—հապա նաեւ նշաւակ կ'ընեն մեր գաղափարները, համոզումները: Խորհելու ազատութիւն ունինք, եւ չունինք: Ազատօրէն կը խորհինք եւ կ'արտայայտուինք բայց ամէն խորհուրդի դէմ փչող հովեր կրնան ելլել: Մարդ չկրնար առանց հալածուելու, քարկոծուելու գարտուղիլ աւանդութիւններէ, պայմանադրականութիւններէ, «հանրային կարծիքէ»: Ինքնատպութիւնը վտանգաւոր է: Տարբերէ՛ եւ ահա՛ շատ մը «խաչեցէ՛ք զդա» պոռացողներ պիտի ելլեն դէմդ: Մարդիկ չեն սիրեր նոր արահետի մը վրայէն քալել եւ կասկածով կը նային անոր որ ռահվիրայ մըն է անկոխ հողերու վրայ:

Բնութեան մէջ եւս այսպէս է: Այն ծառերը որոնք մրրիկին ճամբուն վրայ էին, նշաւակ անոր ուժին, բնականաբար շատ աւելի ծեծուեցան, եւ ծեծին տակ ինկան ալ: Բայց քաջը միայն կը ծեծուի. վատը կը փախչի: Ու քաջաբար իյնալ մեռնիլ հերոսութիւն է. վատութիւնն է մահը:

է.

ՄՐՐԻԿԻՆ վերջ խաղաղութի՛ւն...: Այս է բնութեան կարգը. այս է նաեւ կարգը հոգեւոր կեանքի մէջ:

Մրրիկը որքան ալ մռնչէ, աւերէ, վերջապէս պիտի դադարի: Ամէն աղէտ իր վերջը ունի: Հսկայ ծառ մը կրնայ անգթօրէն հարուածուիլ դիւային ուժէ մը որ մրրկաւ կ'արձակուի իր դէմ, եւ վերջապէս տապալիլ. բայց ա՛յդ է վերջը. այլ եւս ի՞նչ կրնայ ըլլալ. ոչի՛նչ. եւ ուր որ այլեւս ըլլալիք չմնար, հո՛ն խաղաղութիւնը կ'սկսի: Ուժ մը ինքզինք կ'սպառէ երբ իր նպատակին ծառայած է—բարի կամ չար: Եթէ աւերել է, աւերելէն վերջ ալ ի՞նչ կը մնայ ընելիք: Խաղաղութիւնն ալ անխուսափելի է, ինչպէս աւերը՝ երբ մրրիկ ելլէ:

Այսպէս է մեր ընկերային կեանքին մէջ ինչպէս եւ մեր անհատական կեանքին մէջ:

Պատերազմ մը ինչպէս որ ալ վերջանայ, յաղթութեամբ կամ պարտութեամբ, վերջապէս խաղաղութիւն պիտի ըլլայ թէ՛ յաղթողին թէ՛ յաղթուողին համար: Կռիւի սաստկութիւն կռիւի տեւականութիւն չի նշանակեր: Մարդ մը որքան ալ տառապի իր կեանքին ընթացքին, ծայրը մահ է, եւ մահը խաղաղութիւն է: Փառք Աստուծոյ մահուան համար որով խաղաղութիւն կը բերէ մեր խոնջած հոգիներուն:

Բայց աւելի խորունկ խորհուրդը կը մնայ:

Մրրիկին ուժը որքան ալ դիւային ըլլայ, անդիմադրելի, անգութ եւ աղէտաբեր, տակաւին տեւական չէ, հապա անցաւոր է: Մրրիկը կը փչէ մոլեգին կատաղութեամբ, բայց երբ դադրի արեւը նորէն կը փայլի, անխռով, երկինքի գոգը, թռչունները կը վերսկսին իրենց նուագը, ծաղիկները նորէն կը բուրեն ու կը ժպտին: Ասոր նշանակութիւնը ի՞նչ է: Պարզապէս սա թէ տեւականը եւ գերական բոլոր ուժերուն մէջ՝ բարի ուժն է: Աստուած կայ ամէն մրրիկի դիմաց եւ Աստուծոյ առջեւէն ամէն ուժ տեղի կուտայ: Սէրը կրնաս խաչել, բայց չես կրնար մեռցնել: Արդարութիւնը կրնաս չղթայել բայց չես կրնար անարդարութիւնը արդարութեան փոխել: Ամէն ստութիւն ճշմարտութեան առջեւ պիտի իյնայ ինչպէս խաւարը չկրնար լոյսը արգիլել երբ առաւօտ ըլլայ, «Աստուած իր գահուն վրայ է», յիրաւի՛:

Մեր հաւատքին հիմը հաստատուն է: Մենք Աստուծոյ վեհապետութեան վրայ դրած ենք մեր հաւատքը որովհետեւ փորձառապէս կը տեսնենք թէ ամէն ուժ անոր կը հպատակի: Այո՛, կան ուժեր որոնք կրունկ կը վերցնեն անոր դէմ, բայց չեն կրնար տիրել անոր, եւ որովհետեւ չեն յաջողիր, ճարահատ կը հպատակին անոր:

Ա՜հ, եթէ ատելութիւն կայ, կայ նաեւ սէր, եւ սէրը յաւիտենական է, եւ սէրը ատելութեան աւերակներուն վրայ կը կառուցանէ իր պալատը: Եթէ մեղք կայ, կայ նաեւ «շնորհք Տեառն» որ կը փրկէ մեղաւորը եւ անոր կեանքին ցամքած գետերը վերստին կը հոսեցնէ առատաբուղխ: Եթէ չարիք կայ, կայ նաեւ բարի կամք մը որ անթեքելի եւ անպարտելի է: Աշխարհի մէջ յիրաւի սանձարձակ թողուած է Սատանան բայց Աստուած է «Տէր տէրանց, Արքայ արքայից» ինչպէս երկինքը նոյնպէս եւ երկրի վրայ: Աստուած ամէնէն անխուսափելի եւ բացարձակ իրականութիւն է ամբողջ տիեզերքի մէջ, նաեւ՝ մարդկային բնութեան մէջ:

Մրրիկները չեն կրնար զԱստուած իր գահէն ձգել: «Թէ որ վրաս զօրքի բանակ ելլէ, սիրտս պիտի չվախնայ...: Տիրոջը սպասէ՛. զօրացի՛ր, ու սիրտդ թո՛ղ զօրանայ. ալ Տիրոջը սպասէ»:

ՀՐԵՂԷՆ ԿԱՌՔ

ԳՐՈՒԱԾ է թէ Եղիա «հրեղէն կառքով» մը երկինք բարձրացաւ: Բայց միայն Եղիայի՞ մը առանձնաշնորհումը եղած է ատիկա: Անշուշտ ո՛չ: Աստուած հրեղէն կառք մը տրամադրած է միշտ ոեւէ մէկուն որ կամք եւ տրամադրութիւն ունեցած է մէջը նստելու եւ նմանապէս երկինք բարձրանալու: Ու անթիւ, անհամար մարդիկ անցելոյն մէջ օգտագործած են այդ առանձնաշնորհումը, ու ներկային մէջ ալ կ'օգտագործեն:

Այն հրեղէն կառքը որուն մէջ նստած երկինք բարձրացաւ Եղիա, դէթ մէկ անձի մը աչաց երեւցաւ: Բայց այն հրեղէն կառքը որուն մէջ նստելով կրնանք նաեւ մե՛նք երկինք բարձրանալ, անտեսանելի է մարդկային աչաց: Նիւթական նմանողութեամբ չենք խորհիր: Սաւառնակ չկայ մեր մտքին մէջ: Մեր մտքին մէջ եղածը խորհուրդն է, երեւակայութիւնն է, սէրն է՝ բնութեան, մարդոց, Աստուծոյ, գեղեցկութեան, ճշմարտութեան, նուագի, երանգի, երկինքի, անհունութեան:

Ամէնքս ալ մեր ժամանակին մեծագոյն մասը երկրի վրայ կ'անցընենք: Ոչ միայն ոտքերնիս տիղմի մէջ է, հապա նաեւ յաճախ՝ հոգինիս: Ողջ ողջ թաղուած ենք նիւթին մէջ: Գլխերնուս վերեւ երկինք կայ, ու երկինք չենք տեսներ մենք: Լեռներու կատարներ կը բարձրանան մեր չորս դին ու մենք ձորերու մէջ կը դեգերինք:

Ա՜հ, ո՛վ մարդ, դուռդ է հրեղէն կառքը. ցատկէ՛ մէջը եւ բարձրացի՛ր: Անձէդ փախի՛ր: Ետիդ ձգէ՛ լեզուդ, ականջդ, աչքդ: Հոգիդ յանձնէ Աստուծոյ հրեշտակներուն: Թո՛ղ որ Աստուած խօսի քեզի. լռէ՛ որ լսես անոր ձայնը: Կ'ուզե՞ս զգալ անոր վեհափառութիւնը. մոռցիր քու պզտիկութիւններդ:

Ամրան սա մէկ երկու ամիսները երկրէն բարձրացի՛ր հրեղէն կառքով մը: Թերեւս մղոն մը ճամբայ իսկ չես կրնար երթալ երկրի վրայ. բայց երկինքի անպարփակելի հորիզոնները բաց են առջեւդ եթէ կրնաս հեծնել հրեղէն կառքդ:

Մոռցի՛ր ատեն մը մարդիկը եւ ինչ որ մարդկային է: Շօշափելի իրականութիւններուն կռնակդ դարձուր եւ անշօշափելի, անտեսանելի աշխարհի մը մէջ ապրէ պահ մը: Ատելութիւնը երկրաւոր է, մարմնաւոր է: Սիրոյ կառքը նստէ եւ բարձրացիր երկինք:

Փախի՛ր աղմուկէ: Նուագը վերէն է: Խաղաղութեան հասնելու համար դի՛ր հոգիդ հրեղէն կառքին մէջ: «Աշխարհի մէջ, բայց ո՛չ աշխարհէն»...: Կրնա՞ս: Հրեղէն կառքդ պարապ մի՛ սպասցներ: Նստէ մէջը եւ պիտի կարենաս:

Ա՜հ, փառք Աստուծոյ, որ վրաս պահանջ չի դներ Եղիա մը ըլլալու, հրեղէն կառքով մը «արեւէն եւ աստղերէն անցնելու»: Խորհելու եւ վերծանելու կարողութիւնով օժտեր է զիս, ուստի պիտի խորհիմ, «պիտի մտածեմ վերին բաները»: Հաղորդակցութեան պիտի գամ, մտերմանամ այն մտքերուն հետ որոնց մէջ Աստուծոյ հոգիին կայծը կայ: Առանձնութեան երանութիւնը պիտի վայելեմ—առանձին՝ բայց բիւրաւոր ոգիներու հետ եւ Աստուծոյ հետ: Երկինք, եւ Աստուած, եւ իր սէրը, եւ իր սրբութիւնը, եւ իր ճշմարտութիւնները երգիս նիւթը պիտի ըլլան: Հոս եմ, բայց հոս պիտի չմնամ հոգիովս: Տանս մէջ, բայց երկինքի մէջ՝ իմ հոգեւոր տենչերովս, երազներովս, խոկումներովս...: Անշարժ եւ կայուն, բայց հրեղէն կառքով մը տիեզերքի հեռաւորագոյն ծայրերը պիտի արշաւեմ: Ողջ, բայց պիտի մեռնիմ աշխարհի, ու ապրիմ հո՛ն ուր վերջապէս պիտի ապրիմ յաւիտեանս յաւիտենից: Երկինքի կեանքը, երկրաւորը չմնցուցած, պիտի կանխեմ... հրեղէն կառքովս:

Հեծի՛ր, դո՛ւն ալ, քու հրեղէն կառքդ...:

ԱՍՏՈՒԱԾ, ՄԱՐԴԻԿ

ԵՒ

ԿԵԱՆՔԸ

ԱՇԽԱՐՀՔԸ

ԱՄԷՆ մէկս միայն աշխարհքի մը մէջ չենք, հապա աշխարհք մըն ենք: կամ, սանկ ըսենք—ամէն մէկս սեփական ստեղծիչն ենք միջավայրի մը որուն սահմանները բունիսկ մեր անձնաւորութեանը մէջն են, եւ ո՛չ թէ դուրսը: Պարզ խօսքով, ինչ որ ենք մենք անհատապէս, սա՛ է մեր աշխարհքը: Ի՞նչու համար նոյն արտաքին պայմաններուն մէջ, նոյն արտաքին աշխարհքին մէջ, մարդիկ նոյնը չեն: Որովհետեւ նոյն աշխարհին մէջ ի՛րենք իրենց մէջ տարբեր աշխարհներ կը ներկայացնեն: Ու նաեւ սա ճշմարիտ է թէ արտաքին աշխարհքը տարբեր կ'երեւի ամէն մէկ անհատի, թէեւ արտաքին աշխարհքը անփոփոխ է ըստ ինքեան: Արտաքին աշխարհքը հայելին է մեր ներքին աշխարհքին:

Երբ աշխարհքը ծուռ կը տեսնենք ըսել չէ անպատճառ թէ աշխարհքը ծուռ է. կրնայ ըլլալ. բայց աւելի յաճախ ծուռ կ'երեւի որովհետեւ ծուռ է ենթակային ներքին աշխարհքը: Ամէն մէկ տեսութեան եւ դիտողութեան ետին կայ բարդութիւն մը որուն բաղկացուցիչ տարրերը դրեթէ անկարելի է լուծել: Մարդ յաճախ կը կարծէ թէ կը տեսնէ առարկայօրէն, մինչդեռ իրապէս ենթակայօրէն միայն կ'զգայ ինչ որ առարկայապէս, արտաքնապէս անդոյ է: Մեր ներքին աշխարհքը դուրսը կ'ապրինք. այդքան: Զգացումը տեսութիւն չէ:

Ինչ որ ճշմարտութիւն կը կոչենք յաճախ ո՛չ թէ անանձնական ու բացարձակ ճշմարտութիւնն է հապա ինչ որ մեր ներքին աշխարհքին մէջ, շատ մը բարդ զգացումներու ստեղծագործած, արտադրած մէկ համոզումը, կամ յաւէտ, տեսութիւնն (reaction) է: Ուրեմն, ինչ որ կ'ըսենք, ինչ որ կը տեսնենք, ինչ որ կը յայտարարենք կը յայտնեն զմեզ, մեր ներքին աշխարհքը եւ ոչ թէ անհրաժեշտաբար տիեզերականապէս, արտաքին աշխարհքին յատուկ ճշմարտութիւն մը: Մարդիկ իրենց անձը միշտ կեդրոնական կ'ընեն բնազդաբար: Իրենց միտքը աշխարհի միտքը կը դաւանին, կը հաչակեն: Ինչ ճշմարտութիւն որ իրենք տեսնեն կը պնդեն թէ միակ ճշմարտութիւնն է ան որ կրնայ երբէք տեսնուիլ ամէն մարդէ, եւ տեսնուելու է անհրաժեշտաբար:

Ամէն մարդ իր տեսութեամբը, իր համոզումովը, իր զգացումովը, իր ամէն մէկ արտայայտութեամբը կը յայտնէ իր ներքին աշխարհքը: «Ճշմարտութիւններ», որոնք կը խօսուին, պատուհաններ են որոնց մէջէն մարդու մը հոգին կը տեսնուի: Ասոր համար գրուած է թէ «սրտին աւելցուքը բերանը կը խօսի»: Մեզմէ ոչ մէկը կրնայ սոսկական խօսք մը խօսիլ առանց յայտնելու իր իսկական էութիւնը: Մեր լեզուն աւելի յաճախ մեր թշնամին է ու կը մատնէ ուղղակի զմեզ քան ուրիշները որոնց դէմ կը գործածենք զայն: Աստուած զարմանալի կերպով կերտած է մարդ էակը: Մեր արտայայտութեան ամէն մէկ միջոցը նոյն ատեն դրսէն մերկապարանոց տեսնուելու միջոց մըն է: Լեզուով միայն չենք յայտներ. շատ աւելին, կը յայտնուինք: Մէկ՝ կը յայտնենք, տասը՝ կը յայտնուինք: Մեր ամէնէն մեծ ազատութիւնը մեր ամէնէն մեծ պատասխանատուութիւնը կը դառնայ: Մեր առանձնաշնորհումը նաեւ մեր անկումն է յաճախ: Ահա թէ ինչպէս Աստուած եւ մարդիկ իրարու նման են ու նաեւ աննման են:

ԵՐԿԻՆՔ ԵՒ ԴԺՈԽՔ

ՇԱՏԵՐՈՒ կրօնքը եւ բարոյականութիւնը կը հանգչին միայն երկու սիւներու վրայ, որոնցմէ մէկն է վարձատրութեան ակնկալութիւնը, իսկ միւսն է վախը: Եթէ երկինք ու դժոխք չըլլան ասանկները ոչ կրօնք կ'ունենան եւ ոչ ալ բարոյականութիւն: Ասանկներու համար Աստուած եւ Քրիստոս բաւական չեն կրօնք ունենալու համար: Թէ՛ կայ Աստուած մը որ Հայր է, կը սիրէ, նաեւ արդար է եւ հզօր, թէ՛ Աստուծոյ հետ հաղորդակցելու ընդունակութիւն եւ արտօնութիւն ունինք, թէ՛ Անոր հետ հաղորդակցութեամբ մեր կեանքը կը խորունկնայ, եւ մեր ոգեկան կոչումին արժանի ապրիլ կարելի կ'ըլլայ հո՛ս, երկրի վրայ—ասոնք կրօնքի անհրաժեշտ եւ բաւական պայման ու պատճառ չեն սեպեր: Հաստատ խոստում մը կ'ուզեն, երկինքի մը երաշխաւորութիւնը, որպէսզի կրօնքի տեղ տան իրենց կեանքին յայտագրին մէջ: Աստուած սիրել, Աստուած պաշտել ինքնաբաւ նպատակներ են, բայց ո՛չ այսպիսիներու համար որոնք սէր եւ պաշտամունք կը գործածեն իբրեւ միջոցներ Աստուծմէ վարձատրութիւն մը կորզելու համար: Կը սիրեն եւ կը պաշտեն զԱստուած, որպէսզի Աստուած ալ երկինքէն ժառանգազուրկ չընէ զիրենք: Ենթադրենք թէ Աստուած ըլլար այն Աստուածը զոր Քրիստոս յայտնեց բայց երկինք չըլլար, անոնք՝ որոնց վրայ է խօսքը, ի՞նչ պիտի ընէին. տրամաբանօրէն ոչ պիտի սիրէին եւ ոչ ալ պաշտէին զԱստուած: Ընտանի փոխաբերութիւն մը գործածելով կրնանք ըսել թէ ասոնք զԱստուած «կը փնտռեն այն հացին համար որ իրենց փորը կը կշտացնէ:»

Նոյնը կրնանք ըսել բարոյականութեան համար: Բարի կ'ուզեն ըլլալ որպէսզի վարձատրուին, որովհետեւ կը վախնան չար ըլլալէ: Պատիժի եւ դժոխքի վախը եթէ վերցուի շատ մը «բարի»ներ չար պիտի ըլլան: Ասանկներ տեսակ մը կաշկանդումի տակ բարի են: Որովհետեւ «պարկեշտութիւնը լաւագոյն քաղաքականութիւնն է» ուստի շատեր պարկեշտ են: Ենթադրենք թէ չեղաւ «լաւագոյն քաղաքականութիւնը», արդեօք ասանկներ պիտի շարունակե՞ն պարկեշտ ըլլալ: Տրամաբանական ենթադրութիւնը բացասական կողմն է: Պարկեշտ ըլլալու համար պարկեշտ չեն, հապա՝ աւելի դրամ շահելու, կերպով մը նպաստաւորուելու համար: Հրէական բարոյականութիւնը «քրիստոնէական» եղեր է այժմ որ սակայն քրիստոնէական չէ բնաւ: Մարդ պարկեշտութիւնով կրնայ կորսնցնել փոխանակ շահելու. քրիստոնէաբար պարկեշտ մարդը՝ շահի կամ կորսնցնէ՝ պարկեշտ պիտի մնայ. բայց հրէաբար պարկեշտը միայն շահուն ակնկալութեամբ պարկեշտութեան մէջ պիտի յարատեւէ: Եւ այսպէս նաեւ ամէն տեսակ առաքինութեանց պարագային: Կան շատեր որ մեղք չեն գործեր դժոխքի վախովը: Գիտցուք թէ պատիժը կերպով մը խափանուի մեղքը մեղք ըլլալէ կրնա՞յ դադրիլ միթէ. ո՛չ, բայց մեղանչողները անմիջապէս պիտի շատնան...:

Որքան զօրաւոր է վարձատրութեան եւ վախի շարժառիթը Կաթոլիկ հաւատացեալի մը մէջ, նոյնքան ալ տկար է Բողոքականի մը մէջ: Աստուծոյ սիրոյն վրայ այնքան շեշտ կը դրուի որ դժոխքի վախ չմնար Բողոքականին սրտին մէջ: Եկեղեցին ոչ երկինքի ճամբայ է եւ ոչ ալ ապահովութիւն դժոխքի դէմ, ուստի կը հետեւցնէ Բողոքականը թէ կրնայ առանց եկեղեցիի մնալ: Ինչպէս դրական՝ նաեւ բացասական դեր կը կատարէ մարդուս մէջ երկինքի ակնկալութիւնը եւ դժոխքի վախը: Ատոնցմով տոգորուած մարդը եկեղեցի կը վազէ, իսկ ատոնցմէ զուրկը եկեղեցիէն հեռու կը մնայ: Եկեղեցիին թէ՛ լեցունութիւնը եւ թէ՛ պարապութիւնը արդիւնք է եւ ապացոյց կրօնքի եւ բարոյականութեան եղծ ըմբռնումի:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԸԼԼԱՆՔ

ԴԵՌ չենք: Բայց պարտինք ըլլալ: Ե՞րբ պիտի ըլլանք եւ ինչպէ՞ս պիտի ըլլանք. ա՛յդ է հարցը:

Քրիստոնեայ չենք, հակառակ մեր անունին, մեր արտաքին աւանդութիւններուն եւ ունակութիւններուն, եթէ կը ստենք, կը չարախօսենք, կը բամբասենք, կը զրպարտենք, կը դաւենք, կը նախանձինք, կ'ատենք: Հապա ինչո՞վ կը տարբերինք հեթանոսներէն: Մեր աղօթքով, դաւանանքով միայն կ'աւելցնենք մեր դատապարտութիւնը: «Տիրոջը ընդունելի զոհը կոտրած սիրտն է:» Աստուծոյ զզուելի է աղօթք մը որ կ'ելլէ այն շրթներէն որոնք նոյն ատեն կը ծառայեն մեղանչական խորհուրդներու եւ զգացումներու արտայայտութիւն տալու: Բայց Աստուած ծաղր չ'ըլլար: Աստուած ո՛չ միայն չի հանդուրժեր ատանկ «աղօթքի» հապա նաեւ կը պատժէ ատանկ աղօթողը: Հեթանոսները քրիստոնեաներէ աւելի ծանր մեղքերու պարտական չեն: Հեթանոսներու չափ այսօր քրիստոնեաներ «դարձի» պէտք ունին: Շատ մը քրիստոնեաներ կը խորհին թէ որովհետեւ զերծ են կարգ մը մեղքերէ զորս հեթանոսներ կը գործեն, իրենք սուրբ են եւ հոգեւորապէս առողջ: Ասիկա կը նմանի մտայնութեանը մէկու մը որ թոքախտ ունի բայց ինքզինքը առողջ կը կարծէ որովհետեւ զերծ է, ըսենք, քաղցկեղէ: Քրիստոսի նպատակն էր նախ, բացէ ի բաց մեղաւորը փրկել, եւ ապա, փարիսեցիներուն եւ օրինականներուն պէս իրենք զիրենք «կատարեալ» եւ սուրբ կարծողները գիտակից ընել իրենց անկատարութեան եւ մեղանչականութեան: Ով «սուրբեր», դարձի եկէ՛ք: Քրիստոսի փրկութեան Աւետարանը հեթանոսներուն չափ, եւ աւելի իսկ, այսօրուան «քրիստոնեաներուն» պէտք է քարոզուի:

Ե՞րբ «քրիստոնեան» քրիստոնեայ պիտի ըլլայ: Երբոր ճանչնայ ինքզինքը իր էութեան հարազատ լոյսով: «Ծանիր Զքեզ»: Մարդ իր անձը դնելու է բունիսկ իր եղած մակարդակին վրայ—եթէ վարը՝ վարը, եթէ վերը՝ վերը: Դժբաղդութիւնը հոն է որ մարդիկ ինքնահաւան եւ ինքնաբաւ են: Գոհ են իրենք իրենցմով որովհետեւ իրենք իրենց հաւատացուցած են թէ են ինչ որ չեն: Անհաւատէն, յետին մեղաւորէն յոյս կայ բայց ասանկներէ յոյս չկայ: Քրիստոս մեղաւորին փրկութեան կարելիութեան մասին իր յոյսը բնաւ չկտրեց եւ ամէն զոհողութեան յանձնառու եղաւ, մինչեւ խաչին մահուան, բայց յուսահատեցաւ անանկներէ որոնք իրենք իրենցմէ գոհ էին:

Քրիստոնէութեան դայթակղութեան քարը այսօր «քրիստոնեաներ» իրենք են: Աշխարհը իր հեթանոսական մեղքերով սպառնալիք մը չէ քրիստոնէական եկեղեցիին կեանքին: Բայց եկեղեցին իր հիմերէն կը սարսի անոր համար որ իր ծոցին մէջ ապրող եւ գործող քրիստոնեաներ Քրիստոսի հոգիէն զուրկ են: Քրիստոնէական եկեղեցին «ապաստանի քաղաք» ըրած են եւ իրենց ներքին պղտիկութիւնները կը թաղեն աղօթքի եւ պաշտամունքի արտաքին շպարին տակ:

Ո՛վ «քրիստոնեաներ», դարձի եկէք: Հրաժարեցէ՛ք ձեր այն բոլոր մեղքերէն որոնք «մեղքի» տեղ չէք դներ որովհետեւ անոնք ցանկագրուած չեն թերեւս «Տասնաբանեային» մէջ: Անարդար դատում, զրպարտիչ խօսք, ստութիւն, կեղծաւորութիւն, նախանձ, մաղձ եւ չարակամութիւն—ասոնք բոլորն ալ, յաչս Աստուծոյ, այնքան պարտական կ'ընեն զմեզ որքան ուեւէ մեղք որ Տասնաբանեան կ'արգիլէ: Աստուած ողորմի բոլոր անապաշխար հոգիներուն որոնք կը մեղանչեն եւ չեն գիտեր թէ մեղաւոր են:

ԱԿԱՄԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ

Եթէ մէկը ինքնաբերաբար քրիստոնեայ չէ չես կրնար զանիկա ոեւէ տեսակ արտաքին, արուեստական ճնշումով, ակամայ քրիստոնեայ ընել: Օրէնքով, կանոնով մէկը կրնայ քրիստոնեայի մը պատմուճանը կրել բայց ներքնապէս, հոգիով, հաւատքով, խորհուրդով, սկզբունքներով տակաւին հեթանոս մնալ: Ոմանք կը խորհին թէ քրիստոնեայ ըլլալու համար կը բաւէ իրենց արտաքին վարմունքը համաձայնեցնել կարգ մը քրիստոնէական կանոններու: Բայց քրիստոնեան կանոններու կաղապարի մէջ դնելով, հանելով քրիստոնեայ չըլլար: Քրիստոնեան քրիստոնեայ է իր մէջ ունենալով Քրիստոսի հոգին: Քրիստոնեան ոչ թէ դրուած կանոնին ակամայ կամ բռնադատումով կը հպատակի, հապա՝ ինքն իր կանոնը կը դնէ: Քրիստոնեան կանոնէն նախընթաց է, ոչ թէ՝ հետեւանքը, կամ, կանոնին տէրն է եւ ոչ թէ՝ գերին:

Բարի քաղաքացին ան չէ որ ակամայ երկրին օրէնքները կը յարգէ հապա, սիրով, գիտակցաբար եւ կամայաբար անանկ մը կը վարէ իր անձնական կեանքը որ օրէնքներու գոյութիւնն իսկ անզգալի կ՚ըլլայ իրեն: Ամէնէն վտանգաւոր չարագործն իսկ բանտի մը պատերուն ետին բարի քաղաքացիի մը պէս անվնաս վարմունք կրնայ ունենալ ակամայ: Բայց չարագործ մը, որ չարագործութիւն ընելու անկարողութեան դատապարտուած է ակամայ, տակաւին չարագործ է իր հոգիին մէջ: Անպարկեշտ մարդ մը երբ հսկող աչքի տակ է կրնայ, ակամայ, իր գործը պարկեշտութեամբ կատարել, բայց այդ չի նշանակեր թէ ան նկարագրով պարկեշտ մէկն է: Արտաքին կաշկանդումը, կանոնը, հսկողութիւնը անպարկեշտ մարդու մը նկարագիրը չեն կրնար փոխել թէեւ վարմունքը փոխեն ժամանակաւոր կերպով: Շատեր իբր թէ «բարի» են որովհետեւ չար չեն կրնար ըլլալ: Ոմանք չեն գողնար, որովհետեւ թէեւ հոգիով, տրամադրութեամբ գող են, բայց պատիժէն կը վախնան: Ու ան որ կրնայ անպատիժ կերպով գողնալ, գողնալու դէմ խղճահարութիւն չի կրեր: Ապականութիւնը կրնայ դրսէն ծեփուիլ, բայց ատիկա ներքին մաքրութեան ապացոյց չէ:

Հարցը ուրեմն սա է—երբ ստիպման, ճնշման տակ, ակամայ կրնանք բարի գործեր կատարել, բարի վարմունք ունենալ, ինչո՞ւ համար կամաւորապէս բարի չըլլանք, բարին չընենք:

Քաղաքական կեանքի մէջ մանաւանդ այս նոյն երեւոյթը երեւան կուգայ: Եթէ ամէն մարդ ազատ կամքով իր ընկերին հետ արդարութեամբ վարուի, այն ատեն պայքար, յեղափոխութիւն, ընկերային փոթորկումներ անկարելի կը դառնան: Եթէ՝ ան որ շատ ունի յօժար ըլլայ ինքնաբերաբար իր ունեցածին մէկ մասը տալու չունեցողին ոեւէ ատեն ճնշման ենթակայ պիտի չըլլայ ակամայ հրաժարելու իր ունեցածէն: Ինչո՞ւ համար կամաւ չսիրենք մեր եղբայրը եւ անոր հետ հաշտ ու խաղաղ չապրինք, երբ ոեւէ արտաքին բռնաւոր ուժ, կրնայ, մեր ազատ կամքը կաշկանդելով, ստիպել մեզ որ հաշտ ու խաղաղ ապրինք:

Քրիստոս չստիպեր մեզ: Քրիստոսի աշակերտութիւնը կամաւոր է: Բայց սա է կարեւորը—ազատ կամքով, ներքնապէս, հոգիով քրիստոնեայ չեղած չըլլայ թէ մենք զմեզ եւ ուրիշներ խաբենք թէ քրիստոնեայ ենք:

⌘ ⌘ ⌘

ԱՆԿԱՏԱՐ ՄԱՐԴԸ

ՄԱՐԴՈՑ մէջ կատարելութիւն մի՛ փնտռէք, յուսախաբ կ՚ըլլաք: Եթէ երբեք հանդիպիք մէկու մը որ կատարեալ է, մի՛ վարանիք «Քրիստոս» կոչելու զանիկա: Քրիստոս երբ նորէն գայ եւ «մեր մէջը ապրի» այն ատեն միայն մարդուն կատարեալը պիտի ճանչնանք: Անկենդան բնութեան մէջ կատարելութիւն կայ: Զարմանալի է սակայն որ չկայ մարդուն մէջ, որ աստուածային ստեղծագործութեան թագն է: Դիտեցէք ծաղիկի մը պսակը—ո՛րքան անթերի է անոր թերթիկներուն շարքն ու չափը. նմանապէս տերեւ մը, որ երկրաչափական կատարելութեամբ գծուած եւ կտրուած է: Քննեցէ՛ք ձիւնի բաթիլ մը որ կը ներկայացնէ բիւրեղներու ներդաշնակ համադրութիւն մը զոր քանակով, կարկինով նոյնութեամբ վերարտադրել գրեթէ անկարելի է: Կայլակ մը ջուրին յօրինած գմբէթին կատարելութիւնը հարիւր ճարտարապետ չեն կրնար ստեղծել քարով, շաղախով:

Միւս կողմէ դիտեցէք մարդը, ու ի՞նչ կը գտնէք անոր մէջ: Անտարակոյս, անկատարութիւններ: Սա կայ սակայն—անկատարութեանց համեմատութիւնը մարդէ մարդ կը տարբերի. ոմանց մէջ անկատարութիւններ համեմատաբար շատ են, ուրիշներու մէջ՝ քիչ: Երանի կուտանք անոնց որոնք իրենց անկատարութեանց առընթերակաց կատարեալ կողմեր ունին: Ձի մը ուղտին քով աւելի շնորհալի կենդանի մըն է, թէեւ ձին ալ, իր կարգին, իրեն յատուկ անկատարութիւններ կրնայ ունենալ. բայց ո՛ւր է ուղտին նման չիտակ կողմ բնաւ չունենալ եւ ո՛ւր՝ ձիու մը պէս ընդհանրապէս գեղեցիկ՝ թէեւ թերի գեղեցկութեամբ օժտուած ըլլալ:

Չէ՛, յամենայնի կատարեալ մարդ չ՚կայ բայց կան մարդիկ որոնց մէջ մասնայատուկ կատարելութիւններ կը գտնուին: Ամէն արտի մէջ ցորենին քով խոտ ու սէզ ալ կը բուսնի: Խնդիրը այն է որ մարդ ցորենի արտ ըլլայ եւ ո՛չ թէ խոտաբոյս արօտ մը սոսկ: Չ՚կայ մշակեալ, խնամեալ ոեւէ պտուղի ծառ որուն հասունցուցած ամէն մէկ պտուղը հաւասարապէս կատարեալ ըլլայ, նոյնքան գեղեցիկ, նոյնքան համեղ, նոյնքան խոշոր: Ամէնէն ազնիւ ծառին պտուղներէն ոմանք տհամ կամ տգեղ կրնան ըլլալ, եւ կ՚ըլլան ալ միշտ: Եթէ թզենին իր պտուղը կուտայ, թէեւ մէկ քանին փտած ըլլան, օրհնութեան արժանի է: «Անպտուղ» կամ «չորցած» թզենին միայն կրնայ արդարացիօրէն «անէծքի» առարկայ ըլլալ:

Հոգ չէ այս կամ այն թերութիւնդ, բայց ի՞նչ դրական առաքինութիւն եւ կարողութիւն կայ մէջդ—ա՛յս է կարեւորը: Անկատար ես, այո՛, բայց ի՞նչ մասնայատուկ կատարելութիւններով օժտեալ ես, եւ ի՞նչ է բաղդատական համեմատութիւնը անկատարութիւններուդ, պակասներուդ եւ կատարելութիւններուդ միջեւ: Խորհէ՛:

Հարցում մը եւս—Աչքիդ ընդունակութիւնը կամ ունակութիւնը ի՞նչ է—կատարելութի՞ւն տեսնել թէ անկատարութիւն: Կան մարդիկ որոնք երբ լեռներու նային՝ փոխանակ անոնց երկնահամբոյր կատարները տեսնելու՝ կը տեսնեն միայն այն ձորերը որոնք անոնց ստորոտը կ՚սուրերն: Աչքը գեղեցկութեան պատուհանդ ըլլէ: Հոտազիրկ կոյր մը վարդենիի մը մօտեցաւ ու երբ փուշերէն խայթուեցաւ անարգեց զայն իբրեւ անպատու անպիտան փշատունկ: Իսկ անդին թագուհիի մը փայփայանքը վայելեց նոյն վարդենին եւ անոր կուրծքին զարդն ու ռնգացը անուշաբոյր շունչը եղաւ:

Աւելին: Կ՚ուզե՞ս տգեղնալ թէ՛ հոգւով, թէ՛ ճաշակով, թէ՛ լեզուով—տգեղը փնտռէ ու տեսիր: Անկատարութեանց վրայ ծանրանալով ո՛չ անկատարը կատարեալ կ՚ընենք եւ ո՛չ ալ մեր անհատական կատարելագործման կը նպաստենք: Կատարելութիւն տեսէք անկատարութեանց մէջ որ դո՛ւք աճիք կատարելութեան մէջ: Ծռութեան վրայ խօսելով մարդ ինք կը ծռի: Ուղղութեան, ճշմարտութեան, գեղեցկութեան վրայ խօսողն է որ ինք կ՚ըլլայ ուղիղ, ճշմարիտ, գեղեցիկ:

ՀՈԳԵԽՈՒԶՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք 139րդ Սաղմոսը, մտածեցէ՛ք, եւ աղօթեցէ՛ք: «Փորձէ զիս, ով Աստուած. զիս քննէ ու գիտցիր իմ մտածումներս, եւ նայէ՛ թէ արդեօք չար ճամբու մէջ եմ, եւ զիս դէպի յաւիտենական ճամբան առաջնորդէ:» Ամէն առտու մեր անձին ուղղելու ենք այս հարցումը, եւ այս խնդիրքը կրկնելու ենք:

Քանի խորանայ մէկու մը մէջ կեանքի հասկցողութիւնը այնքան աւելի պիտի հաստատուի սա համոզումը թէ չարեաց արմատը բուն իսկ անհատին հոգիին մէջ է: Արեւը միշտ կը փայլի ու խաւարը յատուկ է երկրին որ իր կռնակը կը դարձնէ անոր լոյսին: Իրաւ է թէ աշխարհի մէջ շատ մեղք կայ: Բայց խուզարկիչ հարցը սա է—աշխարհի՞ մեղքն է որ անհանգիստ կ'ընէ մեզ թէ բուն իսկ մեր մեղքը: Ա՛հ, պարապ տեղը չէ որ Քրիստոս ազդարարեց անոնք որ կամաւ կամ ակամայ անտեսելով իրենց անհատական, յայտնի կամ գաղտնի մեղքերը ուրիշներու մեղքերովը զբաղելու իրենց բան գործ ըրած էին—«Կեղծաւոր, առաջ քու աչքէդ գերանը հանէ եւ ապա ուրիշին աչքէն շիւղը:» Սրբութեան կիրքը, արդարութեան կրակը երկնատուր շնորհք են: Բայց նա՛խ սուրբ ըլլանք մե՛նք, նա՛խ արդար ըլլանք մե՛նք: Ծուռ տեսնել աւելի դիւրին է քան շիտակ ըլլալ: Ո՞վ երբեք կը համարձակի Աստուծոյ ատեանին առջեւ կենալ եւ իր ընկերոջը դէմ դատախազ կանգնիլ: Ամէնքս ալ յանցապարտ ենք Աստուծոյ դէմ, ընկերութեան դէմ, այս կերպ կամ այն կերպ, ծանր կամ թեթեւ կերպով: Ո՞վ զով կրնայ դատել: «Մի՛ դատէք որ չի դատուիք» խօսքը կը նշանակէ նաեւ թէ ան որ կը դատէ ի՛նքը դատելի է: Երբ Աստուած է ամէնուս դատաւորը մե՛նք ինչո՞ւ դատաստան ընենք իրարու դէմ:

Մեր ընելիքը թող ըլլայ միայն հոգեխուզութիւն: Մարդ քանի իր հոգին իր աչաց առջեւ մերկացնէ այնքան աւելի քիչ ըսելիք կ'ունենայ ուրիշներու վրայ: Հեթանոսական եւ քրիստոնէական իմաստութիւնը մէկ խրատի վրայ կը համաձայնին եւ կը ծանրանան—«Ծանի՛ր զքեզ»: Մեր դժբաղդութիւնը հոն է որ բուն իսկ մեր սեփական անձը բաւական չի ճանչցած կը նկրտինք, կը փորձենք ուրիշներ ճանչնալ: Ան որ իր անձը կը ճանչնայ ըստ արժանւոյն, եւ անաչառ կերպով, ուրիշներ եւս այնքան մը լաւ պիտի կրնայ ճանչնալ որ զանոնք դատելու եւ դատափետելու իրաւունք չի պիտի զգայ:

«Քննէ՛ զիս:» Այդ է կարեւորը: զԱստուած ընել մեր դատաւորը: Ա՛ն միայն արդար է: Մենք մեզի հանդէպ ալ անարդար ենք: Մենք զմեզ կամ աւելի կը դատենք կամ պակաս: Ան որ իր արդարութիւնովը կը պարծի, յաճախ ինքնախաբիչ արդարութիւնով է: Ուղիղ նժար պէտք է ուղիղ կշռելու համար, բայց ո՞վ կրնայ հաստատել թէ իր նժարները անխարդախ են:

Անգլիերէն բառը աւելի զօրաւոր է. ոչ թէ «քննել»ու՝ հապա «խուզարկել»ու (search) խնդիրք կ'ընէ Սաղմոսերգուն: Փորել, մակերեսէն վար, ծածկուած ալքերուն մէջ իջնել, աչաց չի խնայել ամէն իրականութիւն կամ երեւոյթ որ հոգին կրնայ պարզել—ա՛յդ է մեր պէտքը: Ու ան որ իր անձը կ'ենթարկէ Աստուծոյ խուզարկութեան նաեւ ընդունակ կ'ընէ զայն անոր առատ շնորհաց: Աստուած երբ տակնուվրայ կ'ընէ մարդուն հոգին հոն աւերակ չի թողուր, հապա նոր շէնքով մը եւ պարտէզով մը կը գեղեցկացնէ զայն: Այս է մեր մաղթանքը ամէնուն համար:

Ի՞ՆՉ Է ԲԱՐԻՔ

Ի՞նՉ է բարիք: Արդիւնքը պիտի ըսէ: Ի՞նչպէս: Բացատրենք: Ենթադրենք թէ մէկը քեզի հանեց հազար տոլար տուաւ անպայման կերպով: Հարկաւ տրուած գումարը առարկայաբար եւ անկախաբար նկատելով բարիք է: Տուողն ալ անկասկած բարիք ըրաւ իր հաշւոյն: Բայց որովհետեւ տրուածը բարիք է, եւ տուողը բարիք ըրաւ, այդ չի նշանակեր թէ բարիք եղաւ քեզի: Քեզի, անձի՛դ կապակցութեամբ, առարկայապէս բարիքի մը դրապէս եւ ճշմարտապէս բարիք ըլլալը կամ չ'ըլլալը պայմանաւոր է: Առանց մանրամասնելու ենթադրելի պայմաններ, գոհանանք միայն ըսելով ընդհանուր բացատրութեամբ թէ հազար տոլարի նուէր մը տասն իսկ չունեցողին բարիք է, եթէ իմաստութեամբ գործածեց զայն, ու, ընդհակառակն, ստոյգ չարիք, եթէ յիմարաբար գործածեց, ինչպէս կը պատահի երբեմն: Ու դրամականը միակ լուսաբանիչ օրինակը չէ այն ճշմարտութեան զոր խորհուրդի առարկայ ընել կ'ուզենք: Նմանապէս բարոյականը, եւ իմացականը, եւ ընկերայինը:

Դպրոցը, դաստիարակութիւնը անշուշտ բարիք է: Բայց բարիք եղա՞ծ է այս անհատին եւ միւս անհատին համար: Դիտէ՛ անոնց կեանքը եւ տե՛ս թէ ի՛նչի ծառայեցուցած են իրենց իմացական շահը, եւ ապա վճիռդ տուր: Ազատութիւնը բարիք չէ՞ միթէ: Անտարակոյս: Նայէ՛ սա մարդոց վրայ թէ ի՛նչպէս կը գործածեն իրենց ազատութիւնը, եւ այն ատեն բանաւոր հիմ մը պիտի ունենաս դատումիդ թէ ազատութիւնը բարի՞ք եղած է արդեամբ անոնց համար թէ՛ չարիք: Այս երկրին հասարակապետական սկզբունքներուն (democracy) բարիքը կը վայելեն շատեր որոնք բռնակալի մը անողոք թաթին ու թակարդին ենթարկուելու էին, եւ բունիսկ իրենց բարւոյն համար: Հասարակապետական կարգերու թշնամիները անոնք են որ անվիճելի օրհնութիւն մը իրենք իրենց ձեռքովը իրենց կեանքերուն համար անէծքի կը վերածեն:

Դեղը թոյն ըլլալու չէ: Դեղը բարիք է երբ կը դարմանէ: Այսպէս է նաեւ սէրը: Աստուծոյ սէրը ամէն օր կ'եղծուի: Այնքան շատ կ'ապաւինինք Անոր սիրոյն որ չենք վարանիր մեղանչելու: Կը մոռնանք Աստուծոյ արդարութիւնը: Սէրը բարիք է երբ փրկող, պաշտպանող ուժ մըն է մեր մէջ եւ ո՛չ թէ քաջալերութիւն՝ անկաշկանդ եւ անզուսպ բարուց (license): Որովհետեւ կրնաս ապաշխարել, հիմ ու հրաման չ'ունիս մեղանչելու: Հապա, կան աղանդաւորներ որոնք այս վարդապետութեան համաձայն կ'ապրին—Մեղանչելու ենք որ պատեհութիւն ունենանք ապաշխարելու, կը տրամաբանեն, եւ ապաշխարութեամբ փրկութեան արժանի ըլլանք: Եւ կը մեղանչեն դիտակցաբար, կամայաբար:

«Ձեր մարգարիտները խոզերու առջեւ մի՛ նետէք» պատուիրեց Յիսուս: Նմանողութիւնը բիրտ է բայց ոչ նուազ բիրտ քան այն վարմունքն կամ դիրքը զոր շատ մը մարդիկ ցոյց կուտան արժէքներու հանդէպ եւ որ Յիսուսի մտքին մէջ այդպիսի նմանողութեան մը հիմը հայթայթեց: Աստուածային բազում շնորհաց հանդէպ ո՛րքան անտարբերութեամբ, անպատասխանատուութեամբ կը վերաբերինք յաճախ. իրա՛ւ, վիրաւորիչ է մեր զգայնութեանց ըսել «խոզերու պէս» բայց նաեւ իրականութեան մէջ աւա՛ղ, ոչ տարբեր:

Կան մարդիկ որոնք հոգիի վեհանձնութիւն, քաղցրութիւն, ներողամտութիւն, համբերութիւն, փափկանկատութիւն այնքան կը գնահատեն որքան անհոգի ժայռ մը կը գնահատէ իր վերեւ փայլող լուսինը: Բարի՞ք է ոճրագործ մը բանտէ, պատիժէ ազատ ձգել: Բայց քանի՛ քանիներ, նոյնքան պարտաւոր բարոյապէս, անպատիժ կը մնան: Եթէ Աստուած մեր արժանեացը համեմատ վարուէր ամէն մէկուս հետ դժոխքը նեղ պիտի գար: Աստուած ողորմի մեզի:

ՉԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԷՆ մարդ երկու կարելիութիւնով օժտուած է. կրնայ բարութիւն գործել կամ՝ չարութիւն: Բայց երկու կարելիութեանց միջեւ սա տարբերութիւնը կայ. շատ աւելի դժուար է բարութիւն գործելը քան չարութիւն: Ան որ, ուրեմն, բարութիւն գործելու անկարող եւ անընդունակ է, չարութիւն կը գործէ, կամ կրնայ գործել: Չարութիւն գործելու համար ո՛չ ոյժի պէտք կայ, ո՛չ խելքի, եւ ո՛չ դաստիարակութեան: Բարութիւն գործելու համար սակայն այդ բոլորը անհրաժեշտ են ու նաեւ հոգեւոր կարգ մը յատկութիւններ: Շինուած պատ մը քակելու համար ճարտարապետութիւն սորվելու կամ գիտնալու պէտք չ'կայ: Բայց միայն որմնադիրի մը փորձ մատները կըրնան ուղղաձիգ պատ մը կանգնեցնել: Տուր կացին մը ոեւէ յիմարի եւ կրնայ չքնաղ ծառ մը իր բունէն կտրել եւ գետին տապալել. բայց «միայն Աստուած կրնայ ծառ մը շինել» եւ իր փառքին հասցնել:

Արժէքին թշնամին միշտ անարժէքն է: Այսպէս բնութեան մէջ, նաեւ մարդկային ընկերութեան մէջ: Աստուծոյ Որդին իսկ խաչը հանելու համար ոչ մէկ առաքինութեան կամ կարողութեան պահանջ ծագեցաւ: Քանդիչ ոյժ եւ խուժան մը բաւական էր մահացնելու համար Անմահն եւ Կեանքի Աղբիւրը:

Քանդել ստորնամտութեան (inferiority) խոստովանութիւն մըն է: Ան որ չի կրնար շինել, առհասարակ քանդելու կիրքի մը գերին է:

Խորապէս ցնցուած ենք այն գազանաբարոյ ոճիրներէն որոնք վերջերս գործուեցան, եւ աւա՜ղ, անվերջ կերպով ալ կը գործուին: Անմեղ եւ անօգնական տղէկ մը խժդժօրէն կ'սպաննուի: Կամ, գեղեցիկ հարս մը զոհ կ'ըլլայ մարդակերպ հրէշի մը: Խորհուրդն իսկ կը հիւանդացնէ մարդ, ալ ո՛ւր կը մնայ սեւ իրականութիւնը:

Բայց ամէն ոճիր արիւն թափելով չի գործուիր: Կան բարոյական ոճիրներ որոնք նոյնքան քստմնելի են, նոյնքան դատապարտելի Աստուծոյ ատեանին առջեւ որքան սպաննութեան ոճիրը օրէնքի ատեանին առջեւ, եւ որոնք սակայն յաճախ անտես կ'առնուին: «Օհ, ազատութիւն, որքա՜ն ոճիրներ կը գործուին քու անունովդ»: Ա՜հ, Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, ե՛ւ քու անունովդ...: Անոնք որ կը շինեն յանուն Յիսուսի կը դաւանին շինել նաեւ անոնք որ... կը քակեն:

Չարութեան չիտակ սահմանը դեռ չենք գտած: Ի՞նչ է չարութիւն. ո՞վ է չարը: Հարցուցէք աշխարհին եւ պատասխանը հակասական պիտի ըլլայ: Կան շատ չարեր որոնք կը յարգուին, կը պատուըուին որովհետեւ տիրող օրինաց առջեւ կ'արդարանան: Բայց Աստուծոյ վճիռը ի՞նչ է ատոնց համար: Աստուծոյ օրէնքը չի համաձայնիր մարդկայինին: Մարդոց բազմութիւն մը անօթի պահելով հարստանալ չարութիւն է Աստուծոյ դատաստանով բայց մարդոց համար նախանձելի, փառաբանելի վարպետութիւն:

Ամէն մարդ թող իր դատաւորը ըլլայ: Ո՛րքան անձնական գաղտնի կիրքեր կը ծածկուին արտաքին դաւանանքի մը՝ եւ սեւութիւններ առաքինութեան նոր ծեփի մը ներքեւ: Աղէկ է որ մենք այնքան մը չենք կրնար տեսնել մեր աչքերովը որքան Աստուած իր աչքերովը կրնայ, ապա թէ ոչ մեր հաւատքին նեցուկները պիտի բեկանէին շատ շուտով:

Անոնք որ բարութիւն կը գործեն իրաւ իրաւ «Աստուծոյ որդիներ» են, Աստուծոյ գործակիցները երկրի վրայ իր նպատակները իրականացնելու համար: Բարիին կողմը կենալ Աստուծոյ կողմը կենալ կը նշանակէ: Չար ըլլալ եւ չարութիւն գործել ոեւէ պատրուակով, ոեւէ չարժառիթով, կամ կեղծաւոր դաւանութիւններով, Աստուծոյ դէմ դաւադրել ըսել է: Բարին երկինքի ծնունդ է. չարը դժոխքի: Բարին գործենք զի այդ է արժանաւորը մեր ծնունդին եւ ճակատագրին:

ԱՆԿԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԿԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ իրա՛ւ չքնաղ առաքինութիւն մըն է. բայց ո՛չ միշտ հաճելի առաքինութիւն մը: Անկեղծ մարդը արդար է, եւ արդարութիւնը ամէնուն գործին չի գար: Փարիսեցիներուն հանդէպ արդար գտնուեցաւ Յիսուս եւ անոնք իր այդ արդար վերաբերումը եւ դատումը չսիրեցին: Անկեղծ եղի՛ր ո՛չ թէ ժողովրդական ըլլալու համար այլ անժողովրդական ըլլալու գնով: Անկեղծութեան, ինչպէս նաեւ ամէն ներքին առաքինութեան վարձատրութիւնը դրսէն չգար: Անկեղծ եղիր եւ անկեղծ ըլլալու փոխանակութիւնը քեզի համար իր վարձատրութիւնը նեպէ:

Անկեղծութիւնը լեզուի կամ խօսքի մէջ չէ հապա անոր արմատները մարդու մը նկարագրին մէջ են: Ամէնէն կեղծաւորները ամէնէն աւելի շռայլ են յաճախ հաւաստումներով թէ անկեղծ են: Անկեղծ նկարագիրը խօսքի հաւաստումի կարօտ չէ: Ան որ անկեղծ է, անկեղծ է պարզապէս, անկեղծ երեւելու ոեւէ արտասովոր ջանք չըներ: Ոեւէ ներկ կամ հարազատ է կամ չէ: Ինչպէս ոեւէ վկայութիւն եւ հաւաստիք անհարազատ ներկը հարազատ չըներ, նմանապէս ալ կեղծաւոր մարդուն համար ոեւէ վկայութիւն ունայն է: Կեղծաւորը կեղծաւոր է ինչ որ ալ ըսէ ու վկայէ, իսկ անկեղծը՝ անկեղծ առանց վկայութեան ու հաւաստիքի:

Անկեղծ ըլլալու նէֆ որ անկեղծօրէն արտայայտուինք: Անկեղծակերպ արտայայտութիւնը անհրաժեշտաբար անկեղծութեան ապացոյց չէ: Կան մարդիկ որ շարունակ վախէ մը կը հալածուին զի մի գուցէ իրենց յարաբերութիւններուն մէջ ոեւէ մէկուն տհաճութիւնը իրենց վրայ հրաւիրեն. ուստի ամէնուն հետ ալ կը վերաբերուին ո՛չ թէ ինչպէս արդար է, ինչպէս իրենք իրենց սրտին մէջ կ'զգան, այլ ինչպէս որ իրենց դիմացինները անհատապէս կ'ակնկալեն որ վերաբերուին իրենց հետ: Ան որ ամէն մարդ պիտի հաճեցնէ չի կրնար անկեղծ մէկը ըլլալ: Անկեղծ մարդ մը ստիպողաբար ոմանց տհաճելի պիտի ըլլայ: Անկեղծ մարդ մը իր գոյնը կը պահէ միշտ եւ ոչ թէ կարմիր սիրողին կարմիր կ'երեւայ, կապոյտը սիրողին՝ կապոյտ, սեւը սիրողին՝ սեւ: Անկեղծ մարդը իր սրտին մէջ ոեւէ ատեն հակամարտ չարժառիթներ կամ շահախնդրական հաշիւներ չունենար: Կ'ընէ միայն ինչ որ իր խղճին ու համոզումին համար արդար է ընել առանց անոր հետեւանքը նկատելու ուղղակի իրեն եւ կամ ուրիշին:

Բրտութիւնը սակայն անկեղծութեան հետ պէտք չէ շփոթել: Անկեղծ էր Յիսուս եւ սակայն երբէք չմեղանչեց սիրոյ եւ ազնուամտութեան դէմ: Անկեղծութիւնը ոչ թէ աւերի գործիք՝ այլ շինարար ազդակ մը ըլլալու է մեր մէջ: Ոմանք կեղծաւորութեամբ կ'աւերեն մինչ կրնան անկեղծութեամբ շինել: Անկեղծ մարդը բարեացակամ է: Չարին «բարի ես» չըսեր, բայց չարին վրայ կը խղճայ եւ չարը դարմանելու ջանք չի խնայեր: Անկեղծ մարդը կը վստահի, չի կասկածիր: Կեղծաւորները կասկածի խղճալի զոհեր են շարունակ: Մարդիկ կը տեսնեն այն գոյնով ու լոյսով ինչպէս որ իրենք են իրենց սրտին մէջ: Որովհետեւ կը ջանան միշտ ուրիշներ խաբել կը խորհին թէ ուրիշներ ալ իրենց պէս խաբեբայ են իրենց բոլոր ըսածներուն եւ գործերուն մէջ: Անկեղծ մարդն է որ կամ թշնամի ունի կամ բարեկամ բայց նաեւ միայն բարեկամներ զորս կ'արժէ ունենալ—հաւատարիմ եւ մնայուն: Կեղծաւորները անբարեկամ են. ինչպէս իրենք ուրիշի բարեկամ չեն կրնար ըլլալ, ուրիշներ ալ իրենց չեն կրնար հակառակ սուտ խօսքերու եւ ժպիտի եւ հաւաստումի:

ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ

Ի՞ՆՉՈՒ պզտիկ կը մնանք մտքով, սրտով ու չենք մեծնար, չենք զարգանար: Պատճառ մը—որովհետեւ մեծութեան արժանաւոր չափանիշ (standard) *չունինք: Ընդհանրապէս խօսելով, ինքնաբաւ եւ ինքնագոհ ենք: Մենք զմեզ մեծ* կը կարծենք: *Աւելին. ուրիշներու մէջ մեծութիւն չենք տեսներ: Ո՛չ թէ խոնարհամտութենէ զուրկ ենք հապա՝* արդարամտութենէ: *Արդարամիտ չենք նախ բուն իսկ մեր անձին հանդէպ. ապա նաեւ արդարամտութեամբ չենք դատեր ուրիշներ: Ո՛չ մեր պզտիկութիւնը կ'զգանք եւ ո՛չ ալ ուրիշի մը մեծութիւնը կը ճանչնանք:*

Շատերու պարագային սա է սակայն դժբաղդութիւնը որ իրենք պզտիկ՝ չարունակ պզտիկներու հետ կը շփուին ու անգիտակ կը մընան մեծերու մեծութեան: Բնականաբար ան որ մոմի լոյսով անցուցած է իր կեանքին բոլոր գիշերները բնաւ գաղափար չի կրնար ունենալ լուսոյ գերագանց պայծառութեան մը մասին որ ելեկտրականութիւնը կարտադրէ: Անապատին դաճաճ ցախը իր հասակովը կրնայ հպարտանալ մինչեւ որ հանդիպի մայրիի մը որ իր նուրբ իրանովը կը բարձրանայ ու նետի մը պէս կը մխուի օդին անշօշափելի մարմնոյն մէջ: Նախ, պարտինք մեր անձին պզտիկութիւնը զգալ, իսկ զայն զգալու համար պարտինք ունենալ մեծութեան չափանիշ մը որ մեզմէ դուրս՝ *ուրիշներուն մէջ կրնանք գտնել: Մեծ ըլլալու անհրաժեշտ պայման է* մեծերու *հետ շփում ունենալ, մեծերու գաղափարներովը սնանիլ, մեծերու հայեացքը, տեսիլքը, փիլիսոփայութիւնը գնահատել սորվիլ: Մեր ընկերային անմիջական շրջանակը յաճախ մեր թշնամին է, կամ մեր բանտը, մեր պզտիկ մնալուն պատասխանատուն: «Նման զնմանն ստեղծէ» կ'ըսէ առածը գիտական գիտողութեանց իբրեւ եզրակացութիւն: Նոյնն է նաեւ իմաստը եւ եզրակացութիւնը միւս ընտանի բացատրութեան որ է «Ըսէ ընկերդ, ըսեմ ո՛վ ըլլալդ:» Մեր ընտրած ընկերային շրջանակը կամ կը պզտիկցնէ մեզ, կամ մեր պզտիկութեանը մէջ կը պահէ, եւ կամ, ընդհակառակն, կը մեծցնէ: Քննէ՛ նախ անձդ եւ ապա զանոնք՝ որ կը կազմեն քու ընկերային շրջանակդ: Եթէ կ'ուզես մեծնալ, եւ կը տեսնես թէ շրջանակդ պզտիկցնող անձերէ կը բաղկանայ, հեռացիր անկէ, փոխէ՛ զայն եւ մտիր շրջանակի մը մէջ, կամ ստեղծէ շրջանակ մը զոր կազմող անհատները պիտի կրնան մեծցնել քեզ: Ուրեմն ճանչցիր պզտիկութիւնդ, զգա՛ պէտքը մեծութեան, եւ փնտռէ, գտիր մեծութիւններ որոնց հետ կրնաս հոգիով, մտքով, սրտով հաղորդակցիլ:*

Մեր հոգւոյն թեւերը թոյլ են եւ չեն թրթռար նրբին զգացումներու, ազնուական խորհուրդներու ալիքներովը: Կոշտ ու խոպոտ ձայներու միայն արձագանգ կրնան տալ անոնք: Հազա՛ր մեղք: Մեր մէջէն ի՞նչու պակսի ընդունակութիւնը Աստուծոյ ձայնը լսելու ինչպէս որ կը հնչէ ան յաճախ շատ մեղմիկ կերպով: Զմայլելու կարողութիւնը ի՞նչու կորսնցնենք: Ի՞նչու համար անզգայ, սառն եւ անտարբեր դիրք բռնենք ոեւէ թանկագին արժէքի հանդէպ, ըլլայ ան ճշմարտութիւն մը, ընտիր նկարագիրներ, տաղանդներ, բարի գործեր, եւն., եւն.: Ի՞նչու, մէկ խօսքով, մեծ չըլլանք եւ մեծութիւն չի փնտռենք, մեծութիւն չի տեսնենք: Ի՞նչու մինակ պզտիկութեան աչք ունենանք:

Մեծերու հետ շփուինք—այո՛—եւ մեծերու մեծին՝ Քրիստոսի հետ: Մարդիկ շփուիլ չեն սիրեր: Մեր հպարտութիւնը չի թողուր որ շփուինք Քրիստոսի «հասակին» հետ: Այնքան պզտիկ պիտի երեւինք որ պիտի ուզենք բոլորովին հեռանալ, փախչիլ անկէ: Քրիստոս կը լքուի ո՛չ թէ որովհետեւ ան չի կրնար աշխարհի յարմարիլ, հապա որովհետեւ աշխարհք չի կրնար իրեն յարմարիլ:

ԵՐԿՈՒՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԷՆՔՍ ալ մէկ անուան տակ, մէկ կերպարանքի տակ երկու *անձնաւորութիւն ենք, գէթ երկու: Նոյն մորթին տակ իրարու կենակից են Տր. Ճէքիլ եւ Մր. Հայտ, թէեւ ամէնուն մէջ այդ երկու անձնաւորութեանց տարբերութիւնը նոյն ծայրայեղութեամբ չեշտուած չէ բնականաբար: Եթէ բարին իր գահը ունի մեր հոգիին մէջ, չարն ալ առանց գահի չէ:*

Մարդ *ենք, որ ըսել է, օժտուած ենք տկարութիւններով որոնք յատուկ են* մարդկային *բնութեան: Ատոնք բացայայտ են եւ յիշելը՝ աւելորդ: Բայց նոյն ատեն ստեղծուած ենք* Աստուծոյ *պատկերովը, որ կը նշանակէ թէ մեր մէջ կայ նաեւ* Աստուծոյ *բնութեան մէկ կայծը: Ու այս երկու բնութիւններուն միջեւ հաշտութիւն անկարելի է: Մէկը միւսին թշնամի է եւ պայքարը՝ երկուքին միջեւ անընդհատ եւ անողոք:*

Ու բարիներուն մէջ այս պայքարը աւելի սուր է, եւ աւելի տառապալից քան չարերուն մէջ: Չար ըլլալ արդէն կը նշանակէ դադարում *այս ներքին պայքարին: Չարն այն ատեն չար է երբ կ'որոշէ միանգամ ընդ միշտ խափանել իր մէջ Աստուծոյ ուժը, Աստուծոյ հակազդիչ կամքը: Չարը չար է երբ իր մէջ անձնաւորութեանց երկուութիւնը ժամանակաւոր կամ մնայուն կերպով կը միաւորի չարութեան կողմը: Նմանապէս, բարին բարի է երբ այս միաւորութիւնը կ'ստեղծուի բարիին կողմը: Որո՞ւն պիտի տանք ուժի գերակշռութեան պատեհութիւնը. Աստուծո՞յն՝ մեր մէջ, թէ՛ մարդուն: Ատկէ կախեալ է մեր անձնաւորութեան յատկանշական հանգամանքը:*

Ռէտիոյին ձայները կը խառնուին եթէ պտուտակը այս կողմը կամ ան կողմը դարձնելով սլաքը չբերենք չկեցնենք սկաւառակին վըրայ այն որոշ տեղը ուր տարբեր կայաններէ արձակուած ալիքներ իրարու ճամբու վրայ չեն իյնար եւ լսուածը միայն մեր ուզած կայանէն արձակուած ձայնը կ'ըլլայ: Մենք ալ նմանապէս ստիպուած ենք մեր մէջ գործող հակամարտ ուժեր այնպէս մը կառավարել որ տիրական ուժը մէկ ըլլայ, առանց թոյլ տալու որ միւսները միջամտեն այդ մէկին:

Մեր անձէն *փրկուելու ենք: Մեր մէջ բնութեան միաւորութիւն ստեղծելու ենք որ փրկուինք: Մեր մէջ բնութեանց երկուութիւնը վերցնելու ենք: Մեր մէջ ապրող երկու անձնաւորութեանց տարբերութիւնը հետզհետէ պակսեցնելու ենք ի նպաստ աստուածային, բարի անձնաւորութեան: Այս է փրկութիւնը: Մեղքը* գործքն *է: Մեր փրկութիւնը սոսկ* գործքէն *ըլլալու չէ, հապա այն* բնութենէն *մեր մէջ, որ մեղաւոր գործք կարելի եւ անխուսափելի կ'ընէ:*

Յիսուսի մէջ կատարեալ էր բնութեան այս միաւորութիւնը: *Ան կրցաւ զԱստուած իր մէջ ապրեցնել միահեծան, անխափան եւ իր եզական կատարելութեամբը: Փորձի մը կատարեալ յաջողութիւնը տեսնուեցաւ Յիսուսի մէջ: Փորձն էր՝ Աստուծոյ բնութիւնը* բացարձակապէս *ապրեցնել* մարդուն *մէջ: Մեր ալ փրկութեան յոյսը եւ երաշխիքը այս փորձին յաջողութիւնն է:*

ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆԸ իր առեղծուածը ունի: Զոհելով չենք կորսնցըներ· կը շահինք: Կամ, աւելի յստակ բացատրութիւնով, զոհողութիւնը սոսկ գին մըն է ստոյգ շահու մը համար: Զոհողութիւնը շահ չ'ենթադրեր· կամ, շահը զոհողութեան չարժանիքը չէ: Բայց այն որ կը զոհէ նաեւ կը շահի:

Այս առեղծուածը Յիսուս տարբեր բացատրութեամբ մը կը հաստատէ: «Ան որ իր անձը կը կորսնցնէ, պիտի գտնէ»: Թէ այս է ճըշմարտութիւնը կրնանք մեր առօրեայ կեանքին բոլոր փորձառութիւններովը հաստատել: Բայց հոս նկատենք միայն հոգեւորը կամ կրօնականը:

Յաճախ կը փորձուինք խորհելու թէ քանի դիւրին ըլլայ քրիստոնեայ ըլլալ այնքան լաւ քրիստոնեայ կրնանք ըլլալ: Ու եթէ լաւ քրիստոնեաներ չենք, կամ չենք կրնար ըլլալ, պատճառը այն է որ զմեզ շրջապատող պայմանները ձեռնտու չեն, մէկ խօսքով, դըժուար են, աննպաստ են: Ճշմարտութիւնը ասոր ճիշտ հակառակն է: Ո՛չ թէ դիւրին պայմանները, հապա դժուարին պայմաններն են որ նըպաստաւոր են քրիստոնէական կեանքը խորունկցնելու եւ զայն առողջ եւ կենդանի պահելու: Դիւրութիւնը կը մեղկացնէ մեր հոգեւոր ջիղը· դժուարութիւնը զայն կը պնդացնէ: Քրիստոնէական կեանքը միշտ հալածանքի տակ աճած ուռճացած, եւ «զօրութենէ զօրութիւն անցած է»: Քրիստոնէական եկեղեցին շահեցաւ իր թափը եւ անդիմադրելի ուժը երբ Հռովմէական կայսրութեան մը կազմակերպեալ ընդդիմութեան բաղխեցաւ եւ ոչ թէ երբ այդ ընդդիմութիւնը վերցաւ եւ կայսերականապէս պաշտպանուած եւ փայփայուած կրօնք մը եղաւ: Ու միշտ այսպէս եղած է: Դի՛ր եկեղեցի մը դիւրին պայմաններու տակ եթէ կ'ուզես զայն հոգեւորապէս մեռցնել: Դժուարութիւնները՝ որոնք զոհողութիւն կը պահանջեն՝ ի փոխարէն կեանք կու տան այն եկեղեցին որ երբեք չընկրկիր անոնց առջեւ եւ սիրով կը գոհացնէ անոնց պահանջը:

Մէկը դիտել տուաւ ճշմարտիւ թէ «ամէն բան եկեղեցիին արդեւք կը սպասենք բայց եկեղեցին եւ ոչ մէկ բանի:» Ահա՛ պատճառը թէ ի՛նչու եկեղեցին կը տկարանայ: Քրիստոսի սէրը ամէն սէրէ վեր չէ մեր սրտին մէջ: Ու մեզի համար փրկութիւն չկայ մինչեւ որ այդ սէրը ամէն սէրէ չգերադասենք, ո՛չ թէ շրթանց խոստովանութիւնով հապա գործքով, կեանքով:

Ամէն քրիստոնեայ կրնայ, եթէ քիչ մը պարկեշտութիւն ունի, քննելու եւ չափելու իր քրիստոնէութեան ստոյգ աստիճանը: Կրնայ հարցնել ինքն իրեն թէ ո՞րքան զոհողութեան յօժար կամք ունի: Քրիստոսի սիրոյն համար ի՞նչ կ'ընէ, կամ, ի՞նչ ընելու պատրաստ է: Փորձը այս է եւ ոչ թէ խօսքը եւ խոստովանութիւնը: Շատեր, Պետրոսի նման, մինչեւ մահ Յիսուսի հաւատարմութիւն կը դաւանին բայց երբ փորձի վայրկեանը կամ ճգնաժամը հասնի՝ կը վատանան, եւ կը լքեն, կ'ուրանան զանիկա:

Եկեղեցիին յանցանքն է երբ կրօնքը կը դիւրացնէ եւ իր ներողամըտութիւնը կը հասցնէ այն ծայրայեղութեան ուր քրիստոնեաներ կը կորսնցնեն բոլորովին իրենց անհատական պատասխանատուութեան զգացումը եւ կը դադրին խղճահարելէ ամէն տեսակ պարտազանցութեան համար:

Զոհել սորվինք որ փրկուինք այն հոգեւոր թմբիրէն որուն մատնուած ենք: Քրիստոսի ետեւէն գացողը պէտք է որ «խաչ» մը առնէ ու անոր հետեւի եւ ո՛չ թէ փող ու թմբուկ: Երանի անոնց որ հոգեւոր կենսունակութեան այս գաղտնիքը գիտեն: Զոհողութիւնը յիրաւի կեանք կը խոստանայ:

ՄԵՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՇԱՏ են մեր դժուարութիւնները, փառք Աստուծոյ: Միշտ «հանդարտ ջուրերու քով» չենք դեգերիր վայելքի անխառն զգացումով: Աւելի յաճախ թերեւս վրան ենք նաւու մը որ ծովուն բացերը «ամեհի ալեաց» խաղալիք է: Եթէ լերան մը կատարը պիտի ելլենք, մագըլցելու ենք յոգնաջան, խիզախելով ամէն վտանգ: Ոչ ալ կատարը միշտ լուսապսակեալ երանութեան ապաստանարան մըն է. կայծակն ու որոտմունքը եւ ամպերու սեւ քօղը անոր այդ երանութեան սպառնացող անողոք եւ անողորմ ուժեր են: Մեր կեանքին ամէն մէկ օրը իր «ձորը» ունի, եթէ ոչ «մահուան շուքի ձոր»ը վերջապէս ստուերամած, «խոր ձոր» մը: Միշտ չենք կրնար երգել: Առաւօտեան երգը երբեմն մինչեւ իրիկուն ողբի կը փոխուի, կամ հակադարձաբար: Ամէն ատեն բաց դուռերու առջեւ չենք գտնուիր: Ոչ ալ ամէն դուռ որ կը բաղխենք անպատճառ կը բացուի. շատեր գոց կը մնան հակառակ մեր յարատեւ բաղխումներուն: Հարթ եւ ուղիղ ճամբէ չենք քալեր: Երբեմն մէկ օրէն միւսը մեր ճամբան խափանուած կը գտնենք: Ճամբուն երկայնքը նետուած քարերը, փորուած փոսերը չեն հատնիր: Ապրել՝ մեծ մասամբ կը նշանակէ ո՛չ թէ ուժ սպառել տեղ մը, նպատակի մը հասնելու համար, հապա աջ ու ձախ ակնկալուած եւ անակնկալ դըժուարութիւններու դէմ պայքարելու համար: Ուրիշ խօսքով, ոչ թէ քալելով կը յոգնինք, հապա ճամբան մաքրելով: Մեր կեանքը կը նմանի մեքենայի մը որ շարունակ կը մաշի նորոգելով քան զայն քշելով, հասցնելով իր նշանակէտին: Այսպէս է կեանքը. չի գանգատինք:

Մեր դժուարութիւնները մեծ մասամբ ընկերային են: Մարդիկ թէ՛ կրնան գործի մը նպաստել, գործ մը դիւրացնել թէ՛ կրնան դըժուարացնել: Ոմանք իրենց կեանքին գերագոյն հաճոյքը ըրած են ուեւէ գործի մը մէջ, երբ առիթը ունին, խափանարար դեր կատարելը: Օրհնեալ ըլլան այդպիսիները: Եթէ աշխարհէ վերնան խափանարար ուժերը հերոսութիւնը ի՛նչ պատեհութիւն պիտի ունենայ: Ո՞ր կեանքը որ արժէք մը կը ներկայացնէ պիտի կրնար իր արժէքը ապացուցանել առանց ենթարկուելու փորձարկութեանը խափանարար ուժերու: Երբ Քրիստոս մը կայ խաչողներ ալ պէտք է ըլլան. եթէ խաչողներ չ'ըլլային Քրիստոսի Քրիստոսութիւնը աշխարհք չպիտի գիտնար: Փչող հովերն են որ կաղնիին տոկունութիւնը երեւան կը հանեն: Թէ՛ տուն մը հիմը հաստատուն ժայռի՞ վրայ է թէ՛ աւազի, յորդող հեղեղները պիտի ապացուցանեն: Մարդոց կողմէ դժուարութիւններ հաշւոյդ մէջ դի՛ր երբ գործարան մտնես, երբ խանութդ բանաս, երբ դրասեղանիդ առջեւ նստիս, երբ գրիչդ ձեռք առնես, երբ խօսիս, երբ կ'ապրիս...:

Բայց աւելին: Մեր դժուարութիւնները «ոսկեղէն սանդուխը» կ'ըլլան յաճախ որ մեզ երկինքի հետ հաղորդակցութեան մէջ կը դընեն: Մեր դժուարութիւնները մեր մէջ ուժի կարօտութիւնը կ'զգացընեն եւ կ'ստիպեն մեզ դիմելու ուժի յաւիտենական եւ անսպառ Ակին: Ինքնաբաւութեան վտանգը հոն է ուր կեանքը դիւրին է: Ուժի կարօտութիւնը՝ ուժով ըլլալէն աղէկ է: Ան որ ուժով կ'զգայ անպատճառ ուժով չէ. հապա ուժի կարօտ չէ, զի ուժ պահանջող գործ չի կատարեր: Ան որ տկար կ'զգայ, ուժով է զի կը կատարէ գործ մը որ իր ունեցածէն աւելի մեծ ուժ կը պահանջէ: «Տկարութեան մէջ ուժով» առեղծուածին փորձառութիւնը պահուած է անոնց որոնք դժուարութիւններու մէջ են: Դժուարութիւններդ Աստուծոյ զօրութեան բաժանորդ ըլլալու պատեհութիւնդ է: Ու մի՛ վախնար դժուարութիւններէ. Աստուած հետդ է եւ Անոր զօրութիւնը միշտ յաղթական է:

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ըմբռնումով Սուրբ Հոգին Աստուծոյ ներկայութեան չօշափելի ապացոյցն է մարդկային կեանքին մէջ։ Ան որ «Սուրբ Հոգիով լեցուած» է իր մէջ կ'ապրեցնէ զԱստուած։ Չէ՞ մի որ «Աստուծոյ տաճար» ըլլալու կոչուած ենք ամէն մէկս։

Աստուծոյ բնութիւնը կը յայտնագործուի մարդուս մէջ, ինչպէս իր բացարձակ կատարելութեամբը յայտնագործուեցաւ Քրիստոսի մէջ, եւ աստուածային մարդեղութեան հրաշքը կը կրկնուի։ Մարդիկ կրնա՞ն «Աստուծոյ նման» ըլլալ։ Ո՛չ, եթէ մարդ իր կարելիութիւններուն մէջ ձգուի։ Բայց այո՛, եթէ Աստուած իր հոգւոյն բնակութեամբը անոր մէջ մարդը Իրեն նման ընէ։ Կարելիութիւնը իր մէջէն չէ, այլ դրսէն, վերէն։ Ոչ թէ մարդ կրնայ Աստուծոյ նմանիլ· այլ Աստուած կրնայ զայն նմանցնել Իրեն։

Սա է խնդիրը։ Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ որ ոեւէ մէկը լեցուած ըլլայ Սուրբ Հոգիով եւ ի հանդէս դնէ վարմունք մը որ Աստուծոյ բնութեան հետ հակասական է։ Ասոր մէկ պատասխան կայ։ Սուրբ Հոգւով լեցուած ըլլալու դաւանութիւնը նաեւ իրողութիւնը չէ։ Մարդ կրնայ դիւային հոգիով լեցուած ըլլալ եւ այնպէս հաւատալ ու հռչակել թէ Սուրբ Հոգիով լեցուած է։ Աստուծոյ անունը կրնայ խարդախուիլ բայց Աստուծոյ բնութիւնը անկարելի է խարդախել։ Ահա՛ այս է երեւոյթին բացատրութիւնը։ Խարդախուած անունի մը տակ անխարդախ իրականութիւնը չենք տեսներ յաճախ։

Սուրբ Հոգիով լեցուած մարդիկ ո՞ւր կարելի է գտնել։ Աւելի յաճախ անակնկալ անկիւններ։ Մեծերու մէջ մեծութիւն չի գտներ Աստուած։ Այլ խոնարհը կը մեծցնէ Իր մեծութիւնովը։ Շատ քարոզել, շատ աղօթել, շատ կարդալ ապացոյցներ չեն Սուրբ Հոգիին լեցունութեան։ Սուրբ Հոգին կրնայ համր ալ ըլլալ։ Սուրբ Հոգին օդին պէս է որ կենդանութիւնը կարելի կ'ընէ։ Ան որ Սուրբ Հոգիով լեցուած է կեանք կ'արտացոլացնէ, Աստուծոյ շունչը կը սփռէ իր շուրջը։ Սուրբ Հոգին սիրոյ ջերմոց մըն է։ Սուրբ Հոգին խաղաղութեան մթնոլորտ մըն է։ Սուրբ Հոգին ներշնչարանն է ամէն տեսակ սրբազան փափաքի—սրբութեան, անմեղութեան, արդարութեան, անկեղծութեան, բարութեան, խոնարհութեան, անձնուրացութեան։ Անկարելի է որ մէկը Սուրբ Հոգիով լեցուած ըլլայ եւ չարժի մարդոց մէջ եւ անոնք չ'զգան Աստուծոյ իրականութիւնը։

Աշխարհքը փրկութեան կարօտ է։ Մարդոց անկումը յուսահատական աստիճանին հասած է։ Բայց մենք համոզուած ենք թէ փրկութեան գործը գլուխ պիտի հանուի անոնցմով որ Սուրբ Հոգիով լեցուած են։ Ոչ թէ եկեղեցիներու մեքենականութեամբը, կամ քարոզիչներով, կամ ուժով մը որ մարդկային է, հապա Աստուծոյ ուղղակի միջամտութեամբը։ Աստուած մարդոց մէջ—Սուրբ Հոգին—ոչ թէ մարդ Աստուծոյ կողմէ, կամ Աստուծոյ անունով, կրնայ փրկել այս մարդկութիւնը։ Աստուած կա՞յ մէջդ։ Սուրբ Հոգին կեանք ունի՞ մէջդ։ Եթէ այո՛, երանի քեզի· քեզի համար Տէրը ըսաւ «դուք էք աշխարհի լոյսը։»

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՍԻՐՈՅՆ

ԱՍՏՈՒԾՈ՞Յ սիրոյն. ո՛չ, յաճախ այդ պատրուակով մարդոց սիրոյն, եւ աւելի յաճախ՝ անձին, նորին վեհափառութեան ԵՍ-ին սիրոյն։

Մարդիկ շատ տեսակ ներկ ու ծեփ կը գործածեն իրենց չարժաւորները պարտկելու համար եւ ատոնցմէ մէկն ալ—ամէնէն պատրալիցը թերեւս, եւ անշուշտ ամէնէն մեղսալիցը—Աստուած է։ Իբր թէ Աստուծոյ համար կ'ընեն ինչ որ կ'ընեն, չ'հաւատաք. եթէ ծեփը քերէք ներքեւը պարտկուած իրողութիւնը չաստուած մըն է եւ ոչ թէ Աստուած։

Մարդ էակը, նման գամէլէոնի մը շատ դիւրութեամբ կը փոխէ իր գոյնը։ Հոգեւոր բարձրագոյն կարելիութիւններու տէր մարդը կը թուի առաւելապէս օժտուած ըլլալ կեղծաւորելու մեղապարտ կարողութիւնով։ Սատանան կրնայ հրեշտակի կերպարանքով ծպտիլ։ Անձնական քմահաճոյքի, ակնկալութեանց, նպատակներու գոհացման կը ծառայեցնեն յաճախ մարդիկ՝ զԱստուած եւ ինչ որ աստուածային նուիրականութիւններ են։ Ռաֆֆիի ստեղծած «Խաչագող»ին նկարագիրը վիպական չէ, զի տարբեր ձեւերու տակ—եթէ ոչ իսկ նոյնքան շեշտուած գոյներով—մարդոց մէջ կը տեսնուի ամէն տեղ, ամէն ժամանակ։

Մարդոց սէրը, դիրքի սէրը, անձնական շահու սէրը, ունայն եւ անցաւոր փառքի սէրը, եւն., եւն., Աստուծոյ հարազատ սէրէն աւելի խորունկ եւ տիրական են շատ մը մարդոց մէջ։ Ցաւալի՜ իրողութիւն։ Մարդիկ «քրիստոնեայ» են մինչեւ որ իրենց ոտքին վրայ կոխես, մինչեւ որ իրենց վնաս մը հասնի, մինչեւ որ անձնական շահ մը, ակնկալութիւն մը վրայ տան։ «Պայծառ օրերու» քրիստոնեաներ մութ օրերուն հեթանոսներ կ'ըլլան։ Մէկ օր «հաւատացեալ» իսկ միւս օրը անհաւատ կը դառնան։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ իրենց հաւատքը ոչ թէ Աստուծոյ վրայ հաստատուած է հապա Աստուծմէ բոլորովին անկախ արտաքին պայմանի մը վրայ։ Պայմանաւոր հաւատացեալներ շա՜տ, որոնք մէկ օրը դաւանածնին միւս օրը կը դրժեն։

Քրիստոսի բանակին մէջ եւս կան «վարձկաններ» որոնք ոչ թէ դատի մը համար կը կռուին կամ կը հետեւին առաջնորդի մը, հապա այն շահուն համար որ իրենց անձին համար կ'ակնկալեն։ Շահը խափանէ եւ դատը կը լքանեն, հաւատարմութիւնը, պարտականութիւնը կը մոռնան։

Վրան բաց շահամոլութիւնը նուազ մեղանչական է քան շահամոլութիւն մը որ ծեփուած է առաքինութեան դաւանութիւնով։ «Հայրենասէրներու» վրայ կասկածով նայիլ կ'ստիպուինք յաճախ որովհետեւ այդ դաւանութեամբ իրենց անձնասիրութեան գոհացում կուտան։ Եկեղեցասիրութիւնն ալ յաճախ այդպէս է։ Վերցուր պատիւը եւ թո՛ղ ծառայութիւնը իր մերկութեան մէջ եւ ծառայողները կը պակսին։ Թափօր եւ փող ու թմբուկ անհրաժեշտ պահանջներ կը թըւին որ մարդիկ գիջանին ծառայելու։ Աստուծո՞յ ծառայել—այո՛, բայց ծառայութիւնը ծանուցանելու, փառաբանելու պայմանաւ։

Նոյնիսկ Քրիստոսի աշակերտներուն մտահոգութիւնը շահախնդրական էր կ'երեւի. ո՞վ մեծ պիտի ըլլար Աստուծոյ Թագաւորութեանը մէջ։ Ամէն ինչ թողուցին եւ Տիրոջը հետեւեցան որպէսզի երբ «մեծութեան» պաշտօնները բաշխէր, իրենք ըլլային նպաստաւորուողները։ «Ան որ յեսանը կը դարձնէ անպատճառ սրցուելիք կացին մը ունի», կ'ըսէ առածը։ Շատ յաճախ ճշմարիտ է սա։ Մարդիկ ճշմարտախօս կրնան ըլլալ բայց ամէնէն խիստ փորձին այն ատեն կ'ենթարկուին երբ պատրուակի մը ետին ապաստանած պահուած են ու չեն ուզեր համարձակ խոստովանութիւն մը ընել։

Աստուած ողորմի մեզի երբ թէ՛ զԱստուած եւ թէ՛ զմարդիկ խաբել կը փորձենք արտաքին ծեփով կամ պատրուակով։

ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ

Ա.

ՏԱՐԷՑՆԵՐՈՒ համար Ներկայ աշխարհը, որուն մէջ կ'ապրին, բոլորովին տարբեր է այն աշխարհէն որուն մէջ կ'ապրէին անցեալին մէջ։ Երիտասարդները, սակայն, բաղդատութեան եզր չ'ունին. անոնք մէկ աշխարհ մը կը ճանչնան. անոնք կ'ապրին այն աշխարհին մէջ որուն մէջ ծնած են. անոնք անցեալ չունին. անոնց ծանօթութեան, փորձառութեան, շահագրգռութեան սահմանները ներկայէն դուրս չեն ելլեր։ Ուստի ի՞նչ կը պատահի։ Քննենք, տեսնենք։

Նախ, տարէցները ներկայ աշխարհը կը դիտեն մասամբ դժգոհութիւնով, մասամբ կասկածով։ Անցեալին մէջ եղածը լաւագոյն կը գտնեն քան ներկայինը։ «Աշխարհը, կը պնդեն, բարոյապէս, հոգեւորապէս լուսոյ մէջ էր անցեալին մէջ, իսկ այժմ, ստուերի մէջ է։» (Մէկ կողմը կամ միւսը մեր դատողութեան ծանրութիւնը փոխ տալու նպատակ չ'ունինք. հապա միայն անաչառ աչքով կը դիտենք ընտանի երեւոյթ մը։)

Ուստի, երկրորդ, կը ձգտին, կը ջանան-երբ դրական ջանքի մը բաւական ուժն ու փառասիրութիւնը (ambition) ունենան—ներկայ աշխարհը ձեւակերպելու անցեալին կաղապարովը։ Հարցը սա է— Քակուած շէնքի մը նիւթերովը կարելի՞ է նոր շէնք մը կառուցանել։ Կամ, եթէ նոյնիսկ կարելի է, կառուցուած շէնքը կրնա՞յ միթէ հինին չափ կամ հինէն գերազանց գեղեցկութիւն ունենալ։ (Այս հարցումին ալ մեր պատասխանը կը վերապահենք։)

Երրորդ, կը քննադատեն, կը խափանեն ամէն երեւոյթ, գաղափար, շարժում, ծրագիր, ձեռնարկ որոնք յղացումն ու ծնունդն են Ներկայ աշխարհին։ Տարէցները մէկ կողմ, իսկ երիտասարդները միւս կողմ խուլ պայքարի մը մէջ են։ (Ո՞ր կողմը պիտի յաղթանակէ այս պայքարին մէջ. այդ ալ ուրիշ հարց մըն է։ Միայն կը հարցնենք առայժմ։)

Եւ վերջապէս, սակայն, աշխարհ, հակառակ այս հակամարտ ուժերուն, եւ անոնց նշաւակ, կը կերպարանափոխուի։ (Ի՞նչ պիտի ըլլայ արդիւնքը ո՞վ կրնայ նախատեսել կամ գուշակել։)

Միւս կողմէ երիտասարդները աննախապաշար հաւատքով եւ լաւատեսութեամբ կ'ապրին իրենց աշխարհին մէջ։ Անոնք ալ կը կերտեն, բայց փոխանակ անցեալէն փոխ առնելու կաղապարը եւ շինուածանիւթը, իրենք կ'ստեղծագործեն ինքնատիպ կաղապար մը եւ կը գործածեն ինչ նիւթ որ պատրաստ կը գտնեն Ներկայ աշխարհին մէջ։ Անկաշկանդ եւ անկախ ոգիով կը մօտենան կեանքի իր բոլոր հարցերովը, իր բրտութիւններովը եւ բարդութիւններովը։ Աշխարհը որուն մէջ կը ծնին այսպէս նաեւ կը վերածինեն անոնք։ Աւանդականովը կամ ընտանիովը գոհ չեն. նորէն չեն խրտչիր. նորը կը սիրեն, նորը կ'ստեղծեն։ Անոնք փորձարկութենէ (experiment) բնաւ չեն ընկրկիր։ «Ամէն բան կը փորձեն» թէեւ միշտ բարին չէ որ «ամուր կը բռնեն»։ Եթէ կեանքի տգեղութիւնները հաշտ աչքով չի դիտեն իսկ դիւրաւ չեն յուսահատիր, չեն ջղագրգռուիր, կամ խռովիր։ Լռութեան եւ անտարբերութեան քօղին տակ կը ծածկեն հաւատք մը թէ «ամէն բան բարիի գործակից» պիտի ըլլայ։ Անցեալին վկայութիւնովը չեն գոհանար։ Իրենց անձնական փորձառութեան վկայութիւնը եւս անհրաժեշտ կը սեպեն։ Անցեալին հաստատականը ժխտելու չեն վարանիր երբեք։ Անցեալին նուիրականութիւնները ընտրանօք կը յարգեն, ըստ անոնց գործնական եւ տեւական արժէքին։ Ամէն գաղափար կը մաղեն, կը վերլուծեն եւ երբեք չեն վարանիր նետելու ինչ որ՝ թէեւ թանկագին անցեալին համար, ներկային համար անպէտ եւ անարժէք կը սեպեն։

Բ.

ՄԻՕՐԻՆԱԿ հաճոյք եւ ուրախութիւն չէ միշտ երիտասարդներու կեանքը դիտելը, բայց հետաքրքրական է, եւ աւելի քան հետաքրքրական, դաստիարակչական։

Խիզախ է երիտասարդներու կեանքը, եւ արկածախնդրական։ Անոնք միշտ ապահով ճամբան չեն ընտրեր։ Յաճախ կը թողուն կոխուած ճամբան եւ կը շեղին, կը մտնեն կոյս անտառի մը մէջ ի խնդիր նոր ճամբաներու։ Ու կը գտնե՞ն նոր ճամբայ մը։ Ա՜հ, ո՛չ ամէն անգամ. հապա երբեմն կը կորսուին անտառին աներկինք խորութեանց մէջ։ Բայց սա է զարմանալին որ կորսուողը չի վախցներ մնացողը։ Փորձի մը ձախողանքը փորձի մը կրկնութեան արգելք չ'ըլլար։ Ռահվիրան շարունակ կենդանի կը մնայ երիտասարդին մէջ։

Երիտասարդը պարսպաւոր քաղաքի մէջ չի սիրեր ապրիլ։ Երիտասարդը չի հանդուրժեր ոեւէ տեսակ սահմանափակումի կամ կաշկանդումի։ Իր զգացումները եւ խորհուրդները թեւ ունին եւ անհորիզոն միջոցը կը փնտռեն։ Ազատութեան հարազատ զաւակներն են երիտասարդները։ Ազատօրէն կը խորհին, ազատօրէն կը խօսին, ազատօրէն կը գործեն։ Ազատութիւնը իրենց փառքն է, նաեւ... փորձանքը։ Ազատութեան իրաւունքը կը վայելեն, յաճախ առանց ազատութեան պատրաստութիւնը ունենալու։

Կեանքը կը սիրեն բայց ի հարկին ալ կեանքէն հրաժարելու աւելի քաջութիւն ցոյց կուտան քան տարէցները։ Բնականաբար կեանքը իր ընդարձակութիւնովը կ'ապրին քան խորութիւնովը։ Բայց վերջապէս, ի՛նչու համար ընդարձակութիւնը՝ բաղդատմամբ խորութեան՝ արհամարհելի համեմատութիւն մը սեպուի, կը հարցնեն։ Կեանքը իր ընդարձակութեանը մէջ ապրելով կը կորսնցնեն այն բոլոր արժէքները որոնք անոր խորութեանը մէջ պահուած են։ Բայց երեւցածին հմայքը ընդհանրապէս աւելի մեծ է քան պահուածինը։ Հոս եւս ա՛յդպէս։ Կեանքի սէրը մեղք չէ, եւ սակայն բազում մեղաց պատճառ ու պատասխանատու։

Դարձեալ, երիտասարդը պէտք է նկատել ոչ միայն ուժ մը որ կը ձեւակերպէ ընկերութեան կեանքը, հապա որ ինք փոխադարձաբար կը ձեւակերպուի ընկերութեան կեանքէն։ Որքան կը փոխէ կեանքը նոյնքան ինք կը փոխուի։ Ուժդնաշարժ (տայնէմիք) է երիտասարդին կեանքը։ Ուստի դիւրաւ ոտք կը պահեն աշխարհի յառաջդիմութեան հետ։ Փոփոխութիւնը հինէն նորին միշտ նախընտրելի չէ։ Բայց փոփոխութիւնը կ'ընեն ոչ թէ լաւագոյնին տիրանալու համար։ Յոռեգոյն կամ լաւագոյն փոփոխութիւն կը սիրեն։ Ինչպէս հինէն նորին, նորէն ալ հինին կ'անցնին։

Եւ վերջապէս, երիտասարդութեան մէջ սահմանակից են նիւթապաշտութիւն եւ գաղափարապաշտութիւն, աշխարհք եւ երկինք, անհատապաշտութիւն եւ ընկերապաշտութիւն։ Երիտասարդին մէջ կան ձգտումներ որոնք հակասական են եւ այս հակասականութիւններէն կը ծնի հերոսը երբ վերջնապէս անձնատուր կ'ըլլայ միոյն կամ միւսին, բոլոր մնացեալները ոտքին տակ ճզմելով որպէս Ս. Գէորգ մը՝ վիշապը։ Ու երբ հերոսին է ասպարէզը աշխարհքը ձեւակերպելու, ա՛լ ինչ աշխարհք կ'ըլլայ ան, դժուար չէ երեւակայել։ «Եւ նոր երկիր մը եւ նոր երկինք մը» ասոնք կ'ստեղծեն։ Թէ՛ ինչպէս, տեսնենք։

Գ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ իրենց «հայրերուն Աստուածը» յաճախ չեն գտներ իրենց հայրերուն մէջ: «Հայրերը» (կամ տարէցները) միշտ ներշնչում չեն, հապա, աւա՜ղ, յաճախ գայթակղութիւն: «Հայրերը ագոխ կերան եւ տղոց ակռան առաւ»: Շարունակ այսպէս: Եւ ներկայ դարուս ալ (ինչպէս պատահած է ամէն դարու մէջ) երիտասարդներու սկեպտիկութեան, անաստուածութեան, անհաւատութեան պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ այն «հայրեր»ուն, նաեւ մայրերուն, վրայ որոնք ո՛չ թէ իրենք սկեպտիկ են, կամ անաստուած, կամ անհաւատ, հապա որ իրենց հաւատքին ու դաւանանքին հակասական կեանքի մը օրինակը կը ցուցադրեն: Աստուծոյ իրականութիւնը չեն գտներ հո՛ն ուր հաւաստումը (էֆըրմէյշըն) կայ: Եւ այս խաբէութիւնը ահաւոր աւեր գործած է երիտասարդութեան հաւատքին մէջ: Սուտը՝ ուրանալէն աւելի քանդիչ հետեւանք ունի: Աստուած ուրանալը մեղք է, հարկա՛ւ. բայց դաւանիլ զԱստուած եւ խաբել, կրկնապատիկ մեղք է: Եթէ մարդ բացէ ի բաց ըսէ թէ իր մէջ Աստուած չ'ունի, ոչ ոք անոր մէջ զԱստուած փնտռելու կ'ելլէ: Բայց դէթ այս պարկեշտութիւնովը չեն վարուիր շատ մը «հայրեր»: Կ'ըսեն — «Եկէ՛ք, տեսէք, հոս է, մեր մէջն է, Աստուած.» եւ երիտասարդներ աննախապաշար միամտութեամբ կ'երթան զԱստուած տեսնելու եւ հոն կը գտնեն գերեզման մը միայն որ թափուր է: Ասոր կ'ըսեն ո՛չ թէ «ուրացում» հապա ստութիւն, խաբէութիւն: Երիտասարդներ ի զուր կ'որոնեն զԱստուած իրենց հայրերուն կեանքը գործածելով իբրեւ դիտակ:

Այսպէս ահա՛ անոնք կամ նախապաշարուած են «հայրերուն Աստուծոյն» դէմ, կամ բոլորովին անծանօթ են անոր: Հայրերը եւ մայրերը փոխանակ անձկալու իրենց Աստուածովը հմայելու երիտասարդները, իրենց կեանքովը հմայելու փորձ ունենալու են: Աստուծոյ զօրութիւնը յայտարարութեամբ չի յայտնուիր եւ չի փոխանցուիր, հապա՝ միայն կեանքով: Աստուծոյ յայտնութիւնը խոստովանութեամբ կամ դաւանութեամբ չ'ըլլար: Քրիստոս յայտնեց զԱստուած իր մէջ ապրեցնելով զանիկա: «Թո՛ղ ձեր գործքերը (որ ըսել է «կեանքը») այնպէս փայլին մարդոց առջեւ որ փառաւորեն ձեր Հայրը»: Երիտասարդները յաճախ բաւական դրդիչ չեն գտներ «հայրերու» կեանքին մէջ փառաւորելու զԱստուած:

Ուստի ի՞նչ կը պատահի: Երիտասարդները կռնակնին դարձուցած իրենց «հայրերուն Աստուծոյն», իրենց հաշւոյն կը խարխափեն զԱստուած գտնելու համար: Ու իրենց խուզարկութեան ընթացքին մութ ձորերու մէջ կը մտնեն երբեմն, երբեմն լայն ճամբու վրայ կ'իյնան, երբեմն՝ նեղ, երբեմն զառիվեր կը քալեն, երբեմն զառիվար: «Եթէ Աստուած կայ, վերջապէս պիտի գտնուի» կը պնդեն եւ կը յամառին փնտռելու: Ու երբ գտնեն աւելի հաւատարիմ են հանդէպ անոր քան թէ «հայրերը» իրենց դաւանած Աստուծոյն:

Երիտասարդութիւնը մէկ կողմէ կը բողոքէ կեղծիքի եւ ստութեան դէմ եւ միւս կողմէ մեծ պահանջ մը կը ներկայացնէ. կը պահանջէ կենսունակ կրօնք մը — կրօնք մը որուն մէջ Աստուծոյ գոյութիւնը չէ թէ կը քարոզուի, հապա կը յայտնուի մարդոց մէջ:

Երիտասարդներուն մէջ պահուած են նորակենսակ կրօնքի յուսոյ սերմերը:

⌘ ⌘ ⌘

Դ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ մէջ պէտք է փնտռել «նորակենսակ» կրօնքի մը սերմերը: Այսպէս ըսինք ու այսպէս կը հաւատանք: Չենք ըսեր «նոր» կրօնք. զի կրօնքը երբէք չի հիննար հապա կրօնք մը որ նոր զօրութեամբ եւ կենսունակութեամբ կը յայտնուի: Երիտասարդութիւնը կրօնքէ այն ատեն կը հեռանայ երբ կրօնքը իր մէջ կեանք չունի: Կեանքը միշտ կոչում կ'ընէ երիտասարդին: Ահա՛ հոս է յուսոյ հիմը: Երիտասարդը կրօնքի պիտի դառնայ անոր մէջ կեանք գտնելով: Ոչ թէ աւանդութիւն մը պիտի շարունակէ, ոչ թէ ժառանգութեան մը անկամ ու անտարբեր տէրը պիտի հանդիսանայ, հապա կեանք պիտի պահանջէ, ու հոն ուր կեանք չկայ, կամ եղածը նուազուն եւ վտիտ հանգամանք ունի, կեանք պիտի դնէ: Հերի՛ք որքան եղծեցին ու քամեցին կրօնքի կենսունակութիւնը անոնք որոնք կրօնքի խաբեպատիր ախոյեաններ ներկայացան: Երիտասարդութեան ապարէզ կը կարդացուի այժմ կրօնքը համազօր ընելու կեանքի:

Կը կրկնենք թէ «նոր» կրօնքի հարց չկայ բայց նորակենսակ կրօնքի մը հարցը հրամայական է: Ո՛չ թէ «նոր» Յիսուս մը պիտի ստեղծուի հապա, այն Յիսուսը որ այլընդայլոյ մեկնութիւններու, բացատրութիւններու գերեզմանի մը մէջ թաղուած է, իր նկարագրին ու էութեան հարազատութեամբը վերստին պիտի յարուցուի: Աստուածաբանութեան ստեղծած Քրիստոսը պիտի մոռցուի ու դարձուի կենդանի Քրիստոսին, ինչպէս որ է ան, ո՛չ թէ իր վրադիր պատմուճաններուն փառքովը հապա իր մերկապարանոց հոգւոյն եզակիութեամբը: Ոչ եւս Քրիստոս մը որուն մասին կը խօսուի միայն, հապա՝ Քրիստոս մը՝ որուն հետ մարդկային հոգին կրնայ անմիջական, սերտ հաղորդակցութեան գալ: Յիսուս այլեւս վարդապետութիւն պէտք չէ ըլլայ հապա՝ ընկերային եւ անհատական փորձառութիւն մը: Փրկագործական վարդապետութեան տեղը բռնելու է Փրկիչը: Ոչ եւս խօսքն ու խորհուրդը, հապա՝ ներգործութիւնը ուժի մը որ կը բղխի Քրիստոսէ—անոր մշտնջենական կեանքէն: Քրիստոս մը որ ո՛չ թէ ապրեցաւ հապա՝ կ'ապրի: Քրիստոս մը որ ո՛չ թէ պիտի գայ այլ հոս է, եկած է: Քրիստոս մը որ ո՛չ թէ երկինքն է հապա նաեւ այնքան ստուգապէս երկրի վրայ՝ որքան էր երբեմն, զի կ'ապրի, կը նոյնանայ ան հոգիին մէջ մարդոց՝ որոնք երկրի վրայ են: Քրիստոս մը որ հիմա ալ կ'ըսէ մեզի, «Ես ձեր մէջը, դուք ալ իմ մէջս»:

Երիտասարդութիւնը ո՛չ թէ քրիստոնէութիւնը պիտի վերակազմէ, կամ բարեկարգէ հապա իր իսկական կազմովը եւ շնորհքովը պիտի վերագտնէ: Ստեղծագործութեան պահանջ չկայ: Պահանջն է վերագտնել ինչ որ գոյութիւն ունի: Երիտասարդութիւնը ընդունակութիւնը ունի խուզարկիչ ըլլալու, գտնելու այս եղածը: Մեր տուածը, մեր ստեղծածը չի պիտի առնէ ան: Բայց մեր հաւատքը այն է թէ պիտի գտնէ ինչ որ կրնայ միայն գոհացնել իր հոգիին խորագոյն կարօտութիւնը—կենդանի Յիսուսը, հարազատ Յիսուսը, բարեկամ Յիսուսը, եւ Փրկիչ Յիսուսը:

Քրիստոնէութեան ներկան ու ապագան երիտասարդական ռահվիրաներու ձեռքն է: Նոր մարզի մը, նոր աշխարհի մը մէջ կը շարժին երիտասարդները: Նոր ոգիով մը կը մօտենան քրիստոնէութեան: Գայթակղութիւններու, եղծումներու, խորհուրդի թանգարաններու կամ գերեզմաններու քաոսի մը մէջէն պէտք է ճամբայ գտնեն ու իրենց մեծ գիւտը ընեն: Խաչակրութեան մը բուռն կոչին վերջապէս պիտի պատասխանեն անոնք Աստուծոյ «Սուրբ Քաղաքը»—անմահ հոգին—փրկելու քրիստոնեայ հեթանոսներէն, ու նաեւ անոնցմէ որոնք քրիստոնէութիւնը դիակնացուցած են իրենց մեքենական ու տառացի դաւանանքովը, չաղակրատութիւններովը, եւ սնոտի մեկնաբանութիւններովը:

ՄԵՐ ԿԱՄՔԸ

Մեր կամքին գերի չըլլանք։ Ամէն տեսակ գերութիւն չարիք է.
ՄԵՐ կամքին գերի չըլլանք։ Համոզուելու ենք թէ մեր
նաեւ՝ անհատական կամքի գերութիւնը։ Համոզուելու ենք թէ մեր
ուզածը, մեր ըսածը միշտ լաւագոյնը չէ մեզի համար։ Մեզի հա-
մար լաւագոյնը կրնայ նաեւ մեր չուզածը ըլլալ։ Մեր կամքը մեզի հա-
մար միշտ իմաստուն առաջնորդ եւ դատաւոր սեպելու չենք։ «Անձնա-
վստահ ըլլալ» ըսել չէ բոլորովին ծախուիլ, ապաւինիլ մեր կամքին։
Այդ տեսակ անձնավստահութիւն, ճշգրիտ բացատրութեամբ, «կամա-
պաշտութիւն» է, եւ կամապաշտութիւնը մեղք է։ «Անձնավստահ ըլ-
լալ» կը նշանակէ յուսալ մեր ուժերը ժողվել եւ գործածել ընելու ո՛չ
թէ ինչ որ մեր կամքը կը թելադրէ, կամ կը նախընտրէ, հապա ինչ
որ, հակառակ իսկ մեր կամքին, Աստուծոյ կամքը կը պահանջէ։ Աս-
տուծոյ կամքին հնազանդելով միայն կրնանք ազատութիւն եւ խաղա-
ղութիւն վայելել։ Ան որ իր անհատական կամքէն դուրս ուրիշ կամք
չի ճանչնար ու չի յարգեր, շատ յաճախ դժբաղդ ու թշուառ զգալու
պատճառ պիտի ունենայ։

Քրիստոնեան ամէնէն առաջ իր կամքին վրայ յաղթանակ տանելու
կը՛-
է։ «Քու կամքդ ըլլայ եւ ո՛չ թէ իմս,» ըսելով անկեղծութեամբ, կըր-
նայ քրիստոնեան իր քրիստոնէութիւնը համոզիչ կերպով ապացու-
ցանել։

Ապարդիւն ջանք է մեր կամքը բռնադատել Աստուծոյ վրայ։ Գե-
րագոյն կամքը Աստուծոյ կամքն է եւ մեզի կ՚իյնայ ճանչնալ Աստուծոյ
կամքին գերազօրութիւնը եւ հնազանդիլ անոր։ Մեր երջանկութեան եւ
խաղաղութեան պայմանը այդ է։ Թող Աստուած իր ուզածը ընէ։ Ինք
մեր ծրագիրներուն գործիքը չէ. հապա մենք ենք իր ծրագիրներուն
գործիքը։ Թողունք որ Ան մեզ գործածէ։ Որպէսզի Աստուծոյ հետ
գործակցինք պարտաւոր ենք անկէ ընդունիլ հրամանները, առաջնոր-
դութիւնը, եւ ոչ թէ անոր հրաման տալ։

Աղօթքով իրաւ կրնանք մեր «բոլոր խնդրուածքը» Աստուծոյ ներ-
կայացնել. բայց ի՞նչ ըլլալու է մեր խնդրուածքը։ Ոչ թէ մեր անձ-
նական, եւ ընդհանրապէս ալ անձնասիրական, ցանկութիւնները, հա-
պա՝ իր լոյսը, իր առաջնորդութիւնը, իր ծրագիրը մեզի համար, մէկ
խօսքով, իր կամքը։ Աստուծոյ աղօթել կը նշանակէ նաեւ հաւատքի
խարիսխը վերցնել մեր անձէն եւ հաստատել զայն Աստուծոյ վրայ։

Ըսել չենք ուզեր թէ մենք բոլորովին մեքենականանալու ենք,
կամ մենք զմեզ անկամ կրաւորականութեան մը մէջ դնելու ենք. ո՛չ.
բայց ինչ որ ալ ըլլան մեր փափաքները, մեր դատումները, մեր տե-
սութիւնները, մեր նպատակները, տակաւին թողելու չենք որ անոնք
Աստուծոյ կամքը խափանեն մեզի համար։ Մեր կամքին ազատութիւնը
անըմբռնարարելի շնորհք մըն է մեզի բայց այդ ազատութիւնը մեզ զըր-
կելու չէ մեծագոյն շնորհքէ մը որ է Աստուծոյ կամքին տեսիլքը։
Մարդ մը ազատ է իր ուզածին վրայ պնդելու եւ սակայն քրիստոնեան
իր ազատութիւնը կը գործածէ Աստուծոյ կամքը հասկնալու եւ զայն
ի գործ դնելու։

Որքան ատեն որ կ՚ապրինք մենք զմեզ պաշարուած պիտի գտնենք
դէպքերով որոնք մեր կամքին համաձայն չեն։ Դէպքերը մեր կամքին
չենք կրնար համաձայնեցնել. այդ ստոյգ է։ Ուրեմն, մենք պէտք է որ
դէպքերուն համաձայնինք։ Մեր կամքը դէպքերու վրայ չկրնար ազ-
դել. բայց Աստուծոյ կամքը անըմբռնարարելի է։ Եթէ մեր չուզածը
Աստուծոյ ուզածն է, ուրեմն օրհնեալ ըլլայ Աստուծոյ կամքը, զի
անոր ուզածն է բարին—բարին՝ որ յաճախ ալ ծածուկ կը մնայ մեր
աչաց։

ԴՊՐՈՑ ԵՒ ՇՆՈՐՀՔ

ՈՐՔԱՆ ալ ճարտար ըլլայ արձանագործ մը տակաւին չի կրնար
ըն-
տեւազով արձան մը շինել։ Անհրաժեշտ պայման է որ նախ նիւթը ըն-
դունակ ըլլայ ձեւ առնելու եւ ձեւը պահելու։ Դիր մարմարիոնի զան-
գուած մը արձանագործին ձեռքը եւ անկէ կրնայ ան հրաշալիք մը
արտադրել։

Այսպէս նաեւ հոգեւոր եւ իմացական մարզուն պարագային։ Ամէն
դպրոցական անպատճառ ուսումնական չէ։ Դպրոցին դաստիարակչա-
կան դերը եւ կարելիութիւնները սահմանափակ են։ Պատանի մը կամ
երիտասարդ մը դպրոցի մը մէջ կ՚ըլլայ ինչ որ ըլլալու ընդունակ է
ինք, իր բնատուր կարողութիւններովը եւ յատկութիւններովը։ Դպրո-
ցը չի կրնար պղինձը ոսկիի վերածել։ Նոյն դպրոցէն նոյն վկայակա-
նով, նոյն ախտորոշ ընթացք աւարտողները նոյն արժէքը չեն ներ-
կայացներ, հապա իրարմէ այնքան կը տարբերին անոնք որքան պղին-
ձը ոսկիէն։ Ժամանակը, կեանքի փորձառութիւնները շուտով երեւան
կը հանեն ամէն մէկուն իսկական արժէքը։

Ոմանք իրենց արժէքին համար կը կրթնին միայն արտաքին ազ-
դակներու եւ ապացոյցներու։ Կաւը կաւ է ինչ որ ալ ընէ. ու չկըր-
նար ոեւէ ալքէմիով մարմարի փոխուիլ։ Մարդու մը հոգւոյն եւ մըտ-
քին արժէքին զաղտնիքը Աստուծոյ ըրածն է, կամ տուածը։ Աստուած
իր շնորհքը եթէ չտայ, դպրոցը ոչի՛նչ կրնայ ընել։ Դպրոցը բանաս-
տեղծ չի կրնար շինել մէկը որուն մէջ Աստուած այդ շունչը չէ փչած։
Երաժիշտը, նկարիչը, քերթողը Աստուծոյ կը պարտին իրենց կարո-
ղութիւնը եւ ո՛չ թէ դպրոցի մը։ Ճաշակ, ներդաշնակութեան զգայ-
նութիւն, գեղարուեստի հասկցողութիւն, գեղեցկութեան գնահա-
տութիւն, նկարագրի ազնուականութիւն, բիւրեղեայ խորհուրդ—ասոնք
շնորհքներ են որոնց աղբիւրը Աստուած է։

Աւա՜ղ, մարդիկ ընդհանրապէս իրենք զիրենք բնաւ չեն ճանչնար։
Ամէն մարդ իր կարելիութեանց չափէն տասն անգամ անդին անցնիլ
կ՚ուզէ։ Ինչ որ չունի արուեստական միջոցներով ունենալ կ՚ուզէ։ Ան
որ ստեղծագործ միտք չունի կը խորհի թէ դպրոցէ մը կրնայ ստա-
նալ զայն ինչպէս ոեւէ ապրանք որ խանութէ մը կրնայ գնել։

Ի՜նչ ողորմելի են այսպիսիներ որ ունայնասիրաբար կը հետա-
պնդեն ինչ որ ոեւէ ատեն, ոեւէ չափով չեն կրնար ձեռք անցնել։
Մարդու մը առաջին պարտականութիւնն է իր անձը ճանչնալ, կշռել
իր արժէքը անխարդախ դատաստանով եւ ապա իր կեանքը ծրագրել։

Կան մարդիկ որոնք եթէ քառասուն տարի ալ դպրոց երթան տա-
կաւին չեն կրնար ըլլալ ինչ որ կ՚երազեն ըլլալ, եթէ զուրկ են այն
շնորհքներէն որոնցմով Աստուած կ՚օժտէ իր զաւակներէն ոմանք։
Ջեզածը անկարելի է ստեղծել արուեստականօրէն։

Մեր Կրօնական կեանքին մէջ եւս սկզբունքը նոյնն է։ Աստուծոյ
հոգին է որ կրնայ մեր կեանքը փոխել։ Արտաքին միջոցներ, ինչպէս,
չատախօս աղօթքներ, վկայարանութիւններ, քարոզութիւններ, մար-
դու մը հոգին չեն կրնար ձեւել։ Աստուածային նկարագիրը Աստուծոյ
շնորհքն է եւ ապացոյցը անոր զօրութեան ներգործութեան։ Ինչ որ
Աստուծոյ զօրութիւնովը կ՚ըլլայ ոչ մէկ ուրիշ միջոցով կրնայ ըլլալ։

Մեր կեանքին մէջ Աստուծոյ տեղը եւ դերը միշտ առաջին է։

ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐ

ԻՐԵՐՈՒ եւ երեւոյթներու վրայ միակողմանի աչքով նայիլ սովորական փորձութիւն է: Զգուշանանք այդ փորձութենէն:

Օրինակի համար, պատերազմը: Երբ պատերազմի վրայ կը խորհինք կը մոռնանք պատերազմՆԵՐԸ: Պատերազմը մէկ տեսակ չ'ըլլար: Ան որ մէկ տեսակին հակառակ է, բառին համապարփակ ու խորունկ իմաստովը, անհրաժեշտաբար խաղաղասէր չէ: Կան շատ խաղաղասէրներ որոնք թէեւ մէկ կողմէ ախոյեան են խաղաղութեան բայց միւս կողմէ, կռուազան են, չարակամ են: Ասիկա այնքան սովորական երեւոյթ մըն է որ շատ յաճախ անտես կ'առնուի:

Մարմինը սպաննելը մեղք է անշուշտ: Բայց նաեւ նոյնքան եւ աւելի մեծ մեղք է հոգին սպաննելը: Ու ո՛րքան շատեր, որոնք անպարտ են մարմնաւոր սպանութենէ, պարտաւոր են հոգեւոր սպանութեան: «Ան որ անմեղ է թող առաջին քարը նետէ» նաեւ հոս կը պատշաճի ըսել: Իրաւ է թէ, ինչպէս առաքեալը կ'ըսէ, «մեր պատերազմը արիւնի եւ մարմինի հետ չէ» եւ սակայն ո՞վ գիտէ թէ ինչի՛ հետ է: Ճարոնցին Զինացին կ'սպաննէ. այո՛, ի՜նչ ահաւոր ոճիր: Բայց ո՞վ պիտի դատապարտէ այն բարոյական եւ հոգեւոր ոճիրները որոնք կը գործեն անոնք որ ցնցուած Ճարոնցիին ոճրապարտ վարմունքէն բողոք կը բառնան անոր դէմ: Մարդու մը պատիւը դէթ իր մարմինին չափ նուիրական չէ՞ միթէ եւ սակայն մարդիկ յաճախ կ'սպառազինուին սպանութեան ամէն միջոցով իրարու պատիւը մեռցնելու: Հոս է ցաւը: Հոս է գայթակղութիւնը: Հոս է ծեփը փարիսեցիութեան: «Նախ եղբօրդ հետ հաշտուէ եւ ապա դնա՛ զոհդ մատուցանելու:» Աղտոտ ձեռքով պատարագ չ'ըլլար: Զփըրկըւած կը դատապարտենք: Ու դատապարտութիւնը չի փրկեր: Կը դատապարտենք մեղք մը ուրիշի մը մէջ որով մենք պարտաւոր ենք:

Այո՛ պատերազմը կը դատապարտենք բայց մենք ալ պատերազմՆԵՐԷ չենք հրաժարիր: Պատերազմը դատապարտենք, այո՛, բայց նոյն ատեն ալ մենք զինաթափ ըլլանք ամէն տեսակ պատերազմէ:

Զա՞ր կը կամենաս, սրտիդ մէջ կ'ատե՞ս, կը դաւե՞ս յուդայաբար, նոյնիսկ «համբոյրով», խաբեբայ լեզուով, գիտցի՛ր թէ յաչս Աստուծոյ կ'ըլլաս, իբրեւ անհատ մը, ընկերոջդ դէմ, հոգեւոր դիւային զէնքերով, ինչ որ ազգ մը կ'ընէ ուրիշ ազգի մը երբ անոր երկիրը կ'արշաւէ եւ կ'ասպատակէ կազմակերպեալ բանակով:

Քրիստոնէական եկեղեցին կ'զբաղի ընկերային մեծ հարցերով եւ ի միջի այլոց նաեւ պատերազմի եւ խաղաղութեան հարցով: Լաւ կ'ընէ եւ պարտաւոր է ընելու, բայց անոր մեծագոյն ընելիքը այդ չէ: Քրիստոնէական եկեղեցին պէտք է որ մարդիկ այնքան մը տոգորէ Քրիստոսի հոգիովը որ անկարելի ըլլայ անոնց համար ո՛չ միայն մարմինը՝ հապա նաեւ հոգին սպաննել: Ու վերջապէս թերեւս արտաքին կաշկանդումներով կարելի ըլլայ մարդկային արիւնարբու բնազդները զսպել եւ չէզոքացնել, բայց արտաքին ի՞նչ երեւակայելի միջոց կայ որով կարելի ըլլայ մարդկային, ըսե՞նք հոգիարբութիւնը զսպելու: Չկայ: Ահա՛ ասոր համար Քրիստոսի հոգիով վերաշինութիւն կամ վերածնունդ բացարձակ անհրաժեշտութիւն մը կը դառնայ մարդոց համար:

Կենսական հարցը չէ—ի՞նչ ընենք որ պատերազմ չ'ըլլայ: Ատիկա երկրորդական է: Կենսական եւ նախնական հարցն է—ի՞նչ ըլլանք որ պատերազմ չ'ընենք: Այսպէ՞ս է թէ չէ. խորհէ՛:

«Պատերազմը» իր ընթացիկ իմաստովը ազգային, ընկերային, քաղաքային հարց է: ՊատերազմՆԵՐԸ, այն իմաստով որով գործածեցինք բառը իր յոդնակի ձեւին տակ, անհատական, հոգեւոր հարց է:

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱՂՕԹԵՆՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ կարելիութեան նկատմամբ ամէն տեսակ հիմնաւոր կամ անհիմն զրոյցի հաւատալու ընդունակ ենք որովհետեւ ամէնուս բաղձանքը այդ է: Ինչո՞ւ համար կեանքեր զոհուին, ընկերութիւնը անդամալուծուի, կազմալուծուի, տուներ, քաղաքներ քանդուին, ժողովուրդներ հայրենազրկուին: Հապա նիւթական վնասնե՜րը, որոնք անհաշուելի գումարներու կը հասնին: Ըստ մէկ վիճակագրութեան մը կը հաշուուի թէ Դաշնակից Պետութիւնները իրենց ազգային եկամուտին 40 առ հարիւրը կը ծախսեն այս պատերազմին համար, երբ պատերազմը յուէտ կայուն հանդամանք ունի, իսկ Գերմանիա՝ հարիւրին 60ը:

Մարտ 18ին Նիւ Եորք Թայմզի մէջ երեւցաւ թղթակցութիւն մը որ ենթադրաբար Հիթլըրի պայմանները կը պարզէր իբրեւ հիմ խաղաղութեան: Առաջին պայմանը սա էր—«Ընդհանուր, միաժամանակ, եւ անմիջական զինաթափութիւն ցամաքի, ծովու եւ օդի մէջ:» Որեւէ ատեն խաղաղութեան հիմնական պայմանը այդ պէտք է ըլլայ: Եթէ ազգեր եւ ազգաց առաջնորդներ անկեղծօրէն ու գործնականօրէն յարգեն այս պայմանը արդէն պատերազմի սպառնալիքը կը վերջանայ: Հիթլէրի առաջարկին մէջ սակայն տկարութիւն մը կայ: Երբ զինաթափութիւն պայման կը դնէ ինչո՞ւ համար ինք սպառազինեց իր ազգը: Նպատակներ ունէր զորս իրաւարարութեամբ չկրցաւ, կամ չյուսաց, իրականացնել ուստի զինու զօրութեան ապաւինեցաւ: Հիմա սակայն, երբ այդ նպատակները իրականացած են, կ'առաջարկէ զինաթափ ըլլալ եւ խաղաղութիւն վայելել:

Բարոյապէս նայելով այս հարցին վրայ մեր տեսութիւնը այն է թէ երբ փափաքը կատարելապէս անկեղծ է այդ հիման վրայ համաձայնիլ եւ խաղաղութիւն ընել պիտի արժէր: Երբ մեղաւորը ապաշխարէ ալ անոր անցեալովը չեն զբաղիր: Ճշմարտապէս բարի դիտաւորութիւն մը, բարի որոշում մը, բարի փափաք մը ո՛ւր որ ալ տեսնուի, չարին կամ բարիին մէջ, ըստ ինքեան արժէք կը ներկայացնէ: Մենք չենք հասկնար միջազգային հարցեր որոնք իրենց բարդութիւնները ունին, եւ որոնք ծնունդ կ'առնեն հազարումէկ տուեալներէ—տնտեսական, քաղաքական, ազգային, հոգեբանական, եւայլն—բայց խաղաղութեան փափաքելու եւ խաղաղութեան համար աղօթելու համար անհրաժեշտ չէ որ ատոնք հասկնանք: Եւ սա է կարեւորը թէ մեր անհատական զօրաւոր փափաքը, կամ աղօթքը, իր ուժը ունի խաղաղութիւն յառաջ բերելու: Աղօթքով կրնանք Աստուծոյ հետ գործել: Աղօթքը զէնք չէ բայց աղօթողը Աստուծոյ զօրութիւնն է որ շարժման մէջ կը դնէ: Այնքան շատ կը կարդանք եւ կը խօսինք զէնքի վրայ որ կը մոռնանք հոգեւոր զօրութիւնները եւ անոնց աղբիւրը: Զէնքը կը խորտակէ, կ'աւերէ, բայց չմոռնանք թէ աղօթքն ալ կրնայ զէնքը խորտակել: Աստուած աւելի զօրաւոր է քան բանակներ եւ արդիական սպառազինութիւններ: Եթէ հաւատացեալ քրիստոնեաներ ենք մեր հոգեւոր զէնքերը գործածելու ենք որ խաղաղութիւն ըլլայ Աստուծոյ կամաց համաձայն: «Խնդրեցէք ու պիտի տրուի» է խոստումը: Ի՞նչ է մեր խնդրածը: Մի գուցէ մեր խնդրածը ըլլայ որ այս կողմը կամ միւս կողմը աւելի զօրաւոր ըլլայ եւ զէնքով յաղթէ իր թշնամիին: Ո՛չ, մենք զէնքին պիտի չապաւինինք, հապա՝ Աստուծոյ: Մեր աղօթքը միայն խաղաղութեան եւ արդարութեան եւ սիրոյ տիրապետութեան համար պէտք է ըլլայ: Զէնքը կուռք ընելէ զգուշանանք: Մեր ապաւէնը միայն Աստուած է: Աստուած է որ բարին ի գործ պիտի դնէ: Անոր կամքը թող ըլլայ երկրի վրայ—ասկէ տարբեր չենք կրնար աղօթել:

ՀԱՒԱՏԱՑԷ՛Ք

ԵՐԲ ամէն հիմ, որուն վրայ կեցեր ենք, տեղի տայ, փլչի մեր ոտքերուն ներքեւ, ի՞նչ ընենք. կա՞յ անխորտակելի կռուան մը որուն վրայ կրնանք վերահաստատել մեր ոտքերը եւ ապահով զգալ: Հրատապ հարց մըն է սա ներկայիս ամէնուն մտքին մէջ:

Ջրհեղեղին պատմութիւնը կը կրկնուի այսօր: Ամբողջ Եւրոպա կրակի մէջ է: Աւեր, մահ, արիւն, սարսափ, ցորեկ ու գիշեր, երէկուան չէն ու խաղաղ քաղաքները գետնի վերածած են: Այս անգամ ջուր չէ հապա՝ կրակ որ կը տեղայ մարդոց գլխուն: Ազգերու գոյութեան ճգնաժամն է հասեր: Երբ ջրհեղեղը երկիրը ջուրով ծածկեց, ի՞նչ մնաց: Մարդիկ իրենց ապահովութեան հիմեր կերտած էին: Հարստութիւնը ոմանց հիմն էր. ազատութիւնը՝ թերեւս ուրիշներու: Գաղափարներ, գաղափարականներ, որոնց թերեւս կառչած մնացեր էին, դաշինք, յոյս, վստահութիւն—ամէն ինչ կրնայ վերջապէս փլչիլ: Եւ մենք ահա՛ ականատեսներ ենք այդ բոլոր հիմերուն փլուզումին: Ո՞ւր է արդարութիւն, ո՞ւր է գաղափարական: Մողոքը ատոնք բոլորը կրնայ դիւրաւ կլլել:

Ամէն ինչ կորուսանելի է, ոչինչ է մնայուն կամ հաստատուն: Բայց Աստուած կայ ու կը մնայ: Աստուծո՛յ հաւատացէք: Միայն Աստուծոյ շուրջ անկարելի է վիճիլ: Անիկա բացարձակ իրողութիւն մըն է: Ամէն ուրիշ երեւոյթ, իրողութիւն վիճելի է: Մեր ապահովութեան, մեր բարօրութեան հիմ ընելու չենք պատերազմին ելքը: Մեր դատումը կամ մեր նախընտրութիւնը վստահելի չէ: Ո՞ւր է բարին. չենք գիտեր: Ինչ որ մե՛նք կը խորհինք թէ բարին է, կրնայ չըլլալ: Բայց Աստուած անշուշտ բարին պիտի ընէ: Ոչ թէ մեր ընտրութիւնը Աստուծոյ վրայ պարտադրելու ենք, հապա Աստուծոյ ընտրածը ընդունելու ենք իբրեւ վստահելի եւ իրական բարին: Եթէ կողմ պիտի բռնենք, Աստուծոյ կողմը բռնենք: Եթէ պիտի վստահինք ոեւէ ուժի, Աստուծոյ ուժին վստահինք: Աստուծոյ ուժը անընկճելի է: Եթէ անոր կամքը պիտի տիրէ ոչինչ կրնայ խափանել այդ տիրապետութիւնը: Ո՛չ յաղթանակ եւ ո՛չ ալ պարտութիւն կ'ազդեն անոր կամքին: Ուժեր, ազգեր, կայսրութիւններ կը տապալին բայց Աստուած կը մնայ եւ իր կամքը կը տիրէ:

Աստուծոյ կամքը փնտռենք: Անոր ձայնին դէմ չխլանանք: «Ամէն բան բարիի գործակից կ'ըլլայ անոնց որ Տէրը կը սիրեն», անոնց որ կը հաւատան Անոր կամքին բարութեան եւ զօրութեան:

Աստուծոյ վրայ հաւատքն է մեր կեանքին միակ հաստատուն հիմը: Այս հիմը անսասանելի է, անխորտակելի, յաւիտենական:

Ինչպէս անհատական կեանքի մէջ նաեւ ազգերու կեանքին մէջ ճգնաժամեր իրենց նպատակը ունին: Դէպքեր քմահաճօրէն չեն պատահիր: «Տերեւ մը իսկ չշարժիր առանց Աստուծոյ հրամանին:» Ի՞նչ է սա ահաւոր ճգնաժամուն նպատակը: Դժուար է ըսել: Ապագան սակայն պիտի յայտնէ: Սաչափը որոշ է սակայն թէ մեր կեանքին ապահովութիւնը տեսանք անցաւոր արժէքներու մէջ եւ հետզհետէ կորսնցուցինք մեր հաւատքը յաւիտենական արժէքներու մասին որոնք կը մարմնանան եւ կը յայտնուին Աստուծոյ մէջ: Այս իրողութիւնը չենք կրնար ուրանալ:

Ան որ Աստուծոյ կը վստահի երբեք պիտի չամչնայ: Մեր վրդովմանց, վախերուն, անձկութիւններուն դեղթափը Աստուծոյ կամաց անբռնաբարելիութեան մասին այս հաւատքն է: Տիրող մթութեան մէջ ա՛յս լոյսն է միայն անշիջանելին: Հաւատացէ՛ք Աստուծոյ:

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՈՒԺ

ՅԻՐԱՒԻ անկարելի է «խթանի դէմ կից զարնել»: Ամէն մարդի մէջ, մեր կեանքին փորձառութիւնները զայս կը հաստատեն:

Կան հոգեւոր ուժեր որոնք ճակատագրական են, անպարտելի, անսասանելի յաւիտենապէս: Զար ուժերու տիրապետութիւնը խափուսիկ է եւ ժամանակաւոր: Նոյնիսկ Բնութեան մէջ: Լեռներն ալ կը փլչին բայց երկրիս կեանքը ոչ մէկ փլուզումէ կ'ազդուի: Ամէն փոփոխութիւն շահ է անոր համար: Երկիրը իր կենսունակութիւնը կը պահէ հակառակ ամէն տեսակ երեւութական աւերող ուժի: Բնութեան կեանքը երբեք չկասիր, չխափանուիր: Բարին, դրականը, տիրականը իրենց դերը կը շարունակեն անխափան: Բնութիւնը փաստ չունի ի նպաստ մահուան ճակատագրականութեան եւ վճռականութեան: Բնութեան մէջ կը գտնենք կեանքի տեւականութեան եւ յաղթութեան փաստը:

Սիրոյ եւ ատելութեան միջեւ ուժի անհամեմատ գերակշռութիւնը սիրոյ կողմն է: Ատելութեան գործերը չեն կրնար յաղթել եւ տիրել սիրոյ: Սիրոյ օրէնքը կապտիչ եւ տիրապետիչ ուժն է կեանքի մէջ: Մարդ ազատ է այդ օրէնքին դէմ ելլելու, բայց չկրնար անոր յաղթել: Եւ աւելին: Մարդ չկրնար սիրոյ դէմ կռուիլ առանց չարաչար պատժուելու: Եւ հոգեւոր ամէն ուժ այսպէս է:

Խաղաղութիւնը, օրինակի համար, ինքնիրեն չպահպանուիր: Խաղաղութիւնը կը հանգչի հոգեւոր հսկայ ուժերու վրայ: Խաղաղութեան հիմերը կը կազմեն ընկերային սէր, արդարութիւն, ճշմարտութիւն: Վերցուր ատոնք եւ անոնց տեղը դիր ագահութիւն, անձնասիրութիւն, անիրաւութիւն, խոլ մրցակցութիւն, խարէութիւն, դաւ, չարախօսութիւն, նախանձ, եւն., եւն., եւ խաղաղութիւնը կը ցնդի առաւուան ցօղին պէս: Խաղաղութիւնը փափաքելով ոչ ձեռք կ'անցուի եւ ոչ ալ կը պահպանուի: Խաղաղութիւնը մեր նկարագրովը կրնանք շահիլ ու պահել: Պէտք է որ մեր կամքը հպատակեցնենք Աստուծոյ կամաց, պէտք է որ արդեամբ դաշնակցինք հոգեւոր բարի ուժերու հետ: Պարզ խօսքով, պէտք է որ արդար ըլլանք, հանրային բարօրութիւնը գէթ այնքան անհրաժեշտ սեպենք որքան անհատականը, եւ միջազգայինը՝ որքան ազգայինը: Թէ՛ նոյն ատեն անտես առնել կամ ոտնակոխել մեր ընկերին, մեր դրացիին բարիքը եւ թէ՛ խաղաղութիւն վայելել անկարելի է:

Պատերազմը պարզապէս ապացոյց մըն է թէ հոգեւոր ուժեր բռնաբարուած են կամ անտեսուած են: Ինչ որ արդարութեամբ չէ գործուած, անարդարութեամբ ի գլուխ հանելու փորձ է պատերազմը: Բայց ճիշտ այդ անկարելի է: Պատերազմը ո՛չ թէ արդարութիւնը իր տեղը կը բերէ, հապա կը սորվեցնէ (կամ պէտք է որ սորվեցնէ) մարդոց թէ արդարութիւնը անբռնաբարելի ուժ մըն է եւ ով որ բռնաբարէ զայն անպատճառ կը պատժուի:

Աստուած արդար է: Արդարութիւնը խափանել, Աստուծոյ կամքը եւ ուժը խափանել ըսել է: Միթէ երեւակայելի կարելիութի՞ւն է ասիկա: Երբե՛ք:

Մեր հաւատքը անսասան է զի յաւիտենական հիման վրայ է: Վերջապէս Աստուծոյ կամքը—որ հոգեւոր ուժերու մէջ կը յայտնուի—պիտի տիրէ ապստամբ մարդկութեան կեանքին մէջ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԵՒ

ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ըլլալ դժուար է միշտ եւ առաւելապէս՝ տնտեսական այնպիսի պայմաններու տակ որոնց տակ ներկայիս կ'ապրինք չափերս: Թէ' քրիստոնեայ ըլլալ «նեղ ճամբէ» քալել կը նշանակէ, մեզի համար ամենօրեայ փորձառութիւն է: Ասիկա լաւ գիտենք: Նոյն ատեն սակայն քրիստոնէական սկզբունքներու եւ գաղափարականներու վրայ կը խօսինք այնքան թեթեւ սրտով իբր թէ անոնց գործնականացումը մեր կեանքին մէջ այնքան դիւրին եղած ըլլար որքան է հաց ուտելը: Ա՜հ, լեզուն բազում մեղաց եւ սրտի դատարկութեան պատրիչ վարագոյր մըն է (smoke screen) յաճախ:

Ընկերութիւնը, որուն մասը կը կազմենք, արդարութեան հիմերու վրայ հաստատուած չէ: Բայց ի՞նչպէս արդարութիւն ըլլայ որքան ատեն որ անձնասիրութիւն կայ: Փրկէ անհատը իր անձնասիրութենէն եւ ընկերային արդարութիւնը անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ: Բայց ի՞նչպէս: Ա՜հ, իբրեւ պատասխան Աւետարանէն համարներ մի' արտասանէք: Միջոցը խօսքը չէ, հապա գործնականացումը խօսքին՝ անհատի մը կեանքին մէջ: Այո', գիտենք թէ Քրիստոս ի'նչ կ'ըսէ, ի'նչ կ'առաջարկէ, ի'նչ կը պահանջէ բայց արդեամբ կը կատարե՞նք ըսուածը, առաջարկուածը, պահանջուածը. այդ է կենսական հարցը: Ըսել անգործ մեքենայի մը համար թէ՝ իւղի պէտք ունի որ բանի, դիւրին է. ի՞նչպէս բանեցնել սակայն երբ իւղ չ'կայ: Անձնասէր մարդը ի՞նչպէս արդար ընես: Այսպէս, այնպէս—այո', բայց գործը դժուար է: Թեթեւօրէն խօսիլ անոր վրայ կը նշանակէ թէ ենթական արժանաւոր հասկցողութիւն չունի իր նիւթին լրջութեանը եւ դժուարութեանը մասին: Գոռա' ու բողոքէ թէ ի'նչու արեւը իր զենիթին վրայ չէ առտուան ժամը վեցին: Կ'ըլլա՞յ:

Ո'չ, բարոյախօսութիւնով ընկերութիւնը չի փրկուիր, եթէ համապատասխան բարոյագործութիւն չ'ըլլայ: Եւ կը վախնանք թէ բարոյախօսութիւնը իր ուժը կորսնցուցած է անոր համար որ՝ զուգընթացաբար խօսքին՝ նաեւ հաւաստիք չի տրուիր լուրջ ըմբռնումի անոր գործնական կողմին հսկայ դժուարութեան մասին: Արդարութիւն, այո', բայց գիտե՞ս ի՜նչ է գինը արդար ըլլալու: Դիւրին չի խօսինք նիւթի մը վրայ որ գործնականին մէջ լեռ մը իր հիմերէն շարժելու չափ դժուար է: Եւ ի՞նչպէս արդար ըլլալ: Մեր քրիստոնէական խիղճը կը գոհանայ երբ մենք հարուստ ենք, դիզուած դրամագլուխի տէր, եւ ուրիշներ աղքատ չեն, այսինքն, պատսպարան եւ ապրուստ ունին. ա'յդքան: Խղճի բեռը, ուրեմն, ոչ թէ անհատական հարստութիւնն է, այլ ուրիշներու աղքատութիւնը, անոնց հացի կարօտ ըլլալը: Ընկերային արդարութեան հիմը այդ սահմանին մէջ կը փնտռուի: «Թող ամէն մարդ հաց ունենայ, բայց ե'ս ունենամ որքան աւելի որ կրնամ, առանց սահմանի:» Այս չէ՞ բարոյականութեան աստիճանաչափը քրիստոնեաներու կեանքին մէջ: Բայց ա՞յդ է նաեւ քրիստոնէական գաղափարականը: Անշուշտ ո'չ: Ի՞նչու չէ: Որովհետեւ դժուար է:

Զգուշանանք ձրի ազդարարութիւններէ, մեծադղորդ յայտարարութիւններէ, կոչերէ, սնամէջ հռետորութիւններէ ընկերային արդարութեան մասին: «Այսպէս ըրէք, այնպէս մի ընէք» ըսելով հարցը չի լուծուիր: Դժուար է: Ծանրանանք դժուարութեան վրայ որպէսզի աւելի լրջախոհութեամբ արտայայտուիլ սորվինք: Թող մարդիկ գիտնան թէ ինչ է ծանրութիւնը բեռան որ իրենց ուսերուն վրայ դնել կ'ուզենք որ ըստ այնմ մօտենան բեռան փոխանակ խուսափելու անկէ: Մինչեւ հիմա ընդհանրապէս մարդոց դիրքը եղած է—«դուք խօսեցէք, մենք մեր գիտցածը կ'ընենք:» Ընկերային արդարութեան հարցը սոսկ խօսքի նիւթ ըլլալէ փրկենք:

ՊԱՀԱՆՋԿՈՏ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՆՔ ենք պատասխանատու մեր կեանքին արդի բարդութեան։ «Պարզ կեանք»էն կամաւ թէ ակամայ հեռացած ենք։ Դրամը աւելի մեծ կարեւորութիւն ու նշանակութիւն առած է ներկայիս քան երբեք որովհետեւ կեանքի այն պայմանները՝ որոնց ներքեւ ստիպուած ենք ապրիլ՝ հետզհետէ կը շեշտեն կամ կ՚աւելցնեն դրամի պէտքը։ Կար ժամանակ մը երբ պաղ ջուրի աղբիւր մը բաւական օրհնութիւն կը համարուէր գիւղի մը, ըսենք, ամբողջ բնակչութեան համար։ Հիմա, պաղ ջուրով գոհ չենք. տաք ջուրն ալ անհրաժեշտ պահանջ մը դարձած է։ Բայց տաք ջուրը պաղէն քառապատիկ կամ աւելի գնով կը հայթայթուի։ Ահաւասիկ պարզ օրինակ մը թէ ինչպէ՛ս անմիջապէս աւելի դրամի հարկ կ՚ստեղծէ մեր կեանքին յատուկ մէկ պահանջը։ Մեծ քաղաքի մը մէջ մարդ անօթի սուաղի իսկ գրպանը դրամ ունենալու է տեղէ տեղ երթալու համար։ Ճամբորդութեան բռնադատութիւնը, դարձեալ, դրամը անհրաժեշտութիւն մը կ՚ընէ այսպէս։ Մեծ քաղաքներու փողոցները, գործարանները, փոխադրութեան զանազան միջոցները լեցուն են վտանգի սպառնալիքներով որոնց դէմ ապահովագրութիւնը ուրիշ անհրաժեշտութիւն մը կ՚ստեղծէ։ Սա եւս կ՚աւելցնէ դրամի պահանջը։ Երբ հիւանդանանք հիւանդանոցի խնամք ու դարման կը փնտռենք։ Տան մը տարրական կարասիքը մեր կեանքին պահանջները չեն գոհացներ։ Բաւական չեն աթոռը, անկողինը, սեղանը, կրակարանը, ո՛չ, հապա ատոնց կարգին, անհրաժեշտութիւն դարձած են օթօմաթիք ջերմոցը, սառնարանը, ռէտիօն, եւն., եւն.։ Ասոնք եւս աւելի դրամի հետապնդումը կը զօրացնեն։

Հարկ չ՚կայ փաստելու թէ այլ եւս չենք ապրիր հովուերգական կեանքի մը երանութիւնովը ուր դրամը անպէտ՝ ուստի եւ չի փափաքուած նիւթ մըն էր։ Այն ատեն աշխարհքը մեծ էր, իր անթափանցելի խորհրդաւորութիւնները ունէր. ամէն մարդ գոհ էր իր անմիջական միջավայրը իր աշխարհքը սեպելու, հո՛ն ծնելու, հո՛ն ապրելու, եւ հո՛ն մեռնելու։ Հիմա աշխարհքը պզտիկցած է. մարդ կարծես իր եղած տեղին մէջ կը խեղդուի։ Երբ մարդ ոտքով կամ ջորիով պիտի ճամբորդէ տասը մղոնը երկար, «օրուան մը», ճամբայ կ՚ըլլայ. բայց ներկայիս հարիւր մղոն հեռաւորութիւնը դրացնութեան չափ մօտութիւն է շնորհիւ սրաթեւ ինքնաշարժին։ Ու ինքնաշարժն ալ մեր կեանքը յեղաշրջած է ու նոյնքան բարդած։

Լա՛ւ, ասոնք յայտնի իրողութիւններ են։ Հետեւա՞նքը։ Հետեւանքը ընկերային կամ հետզհետէ շեշտուած դասակարգային պայքարն է։ Գործաւորին ալ կեանքի պահանջները աւելցած են, ուստի եւ աւելի դրամի պէտք ունի։ Սխալ չի հասկնանք. դրամի հետապնդութիւնը միշտ դռեհիկ դրամասիրութեան վերագրելի չէ։ Դրամը ատողն ալ սիրողին չափ պէտք ունի դրամի որպէսզի չափով մը գոհացում տայ կեանքի արդի բարդ պայմաններուն պահանջներուն։ Հարցը սա է։ Կրնա՞նք քաղաքակրթութիւնը ետ տանիլ որ այս պահանջները պակսին։ Ո՛չ։ Կրնա՞նք անոնցմէ հրաժարիլ կամաւ։ Գործնականին մէջ, ո՛չ։ Արդ ի՞նչ ընելու է։ Ահաւոր հարց որուն երկու նախադասութիւնով պատասխանել անկարելի է։ Սաչափը կրնանք ապահովաբար ըսել սակայն թէ հարցը իր լուծումը պիտի գտնէ գաղտնի եւ յայտնի ուժերու անդիմադրելի ազդեցութեան տակ։ Մենք անբուժելիօրէն լաւատես ենք։ Լաւատես ենք զի կը հաւատանք Յիսուս Քրիստոսի կեանքի մտատիպարին, կը հաւատանք թէ ան աշխարհքի պիտի յաղթէ։ Պիտի գայ ժամանակը ուր զրկանք եւ անիրաւ բաշխում անկարելի պիտի ըլլայ։ Պարզ կեանքի յոյս չ՚կայ բայց կեանքի բարդութեան մէջ ընկերային խաղաղութիւն անկարելի երազ չէ։ Մարդոցմով անկարելին Աստուծմով կարելի է եւ Աստուծոյ զօրութեանը վեհապետութեան տակ են վերջապէս տիեզերք ու մարդիկ։

ԴԱՍԱԿԱ՞ՐԳ ԹԷ ՍԿԶԲՈՒՆՔ

ՈՐՈՇ չէ թէ այս մասնաւոր օրը (Լէյպըր Տէյ) ի՞նչի պատիւ ընելու սահմանուած է—աշխատանքի՞ թէ՛ աշխատաւորին։ Անգլիերէն բառը երկու իմաստով ալ կը գործածուի։ Եւ սակայն պէտք է որ սկզբունքը պատուի անձէն, կամ դասակարգէն։ Ուէ աշխատանք պատուաւոր է. եւ ուէ անձ որ պարկեշտօրէն աշխատանքի մը լծուած է պատույ արժանի է։ Բայց գործաւոր մը սոսկ գործաւոր եղած ըլլալուն համար, կամ «գործաւորական դասակարգին» պատկանած ըլլալուն համար, անհրաժեշտօրէն պատուաւոր կամ պատուարժան եղած չըլլար։ Պատիւը անձնական խնդիր է եւ գործի կամ դասակարգի հետ կապ չունի։ Դասակարգը՝ անհատին պատիւ չբերեր եթէ անհատը ինք անպատիւ է։ Ընդհակառակն, անհատն է որ պատիւ պիտի բերէ այն դասակարգին որուն կը պատկանի։

Երբ դասակարգային պայքարը սրի, սաստկանայ—ինչպէս սրած, սաստկացած է ներկայիս—դատումի արդար չափանիշերը կ՚անտեսուին։ Ուէ պայքար, ինչ որ ալ ըլլայ պատճառը կամ նպատակը, նախ հոգւոյն աչքերը կը կուրցնէ։ Սկզբունքը աշխատանքն է։ Մարդ մը որ պատուով, պարկեշտութեամբ, շինարարութեամբ կ՚աշխատի, գործաւոր ըլլայ կամ գործատէր, անխտիր պէտք է յարգուի իբրեւ օգտակար անհատ մը ընկերութեան մէջ։ Կ՚ըլլա՞յ սաանկ գործնականին մէջ։ Ընդհանրապէս ո՛չ։

Անհատականութիւնը աննկատ թողուած է այժմ եւ միայն դասակարգն է որ կը նկատուի։ Անհատի մը վկայականը իր սեփական արժէքը չէ, հապա՝ իր դասակարգն է։ Գործաւորը իր դասակարգը միայն իր բարեկամը կը սեպէ եւ անկէ դուրս ամէն ոք՝ իր թշնամին։ Գործատէր մը կրնայ այնքան արդար եւ պարկեշտ եղած ըլլալ որքան գործաւոր մը, բայց գործատէր եղած ըլլալուն համար, գործաւորը տակաւին անոր դէմ լարուած դիրք մը կը բռնէ։

Լուրջ վտանգ մը կայ հոս։ Պայքարը արդարութեան յաղթանակին համար չէ, հապա ուժի գերակշռութիւնը ձեռք անցնելու համար։ Տարակոյս չկայ թէ գործատիրութիւնը (դրամագլուխը) եղծած եւ ճնշած է գործաւորութիւնը։ Բայց անանկ կ՚երեւի թէ գործաւորութիւնը միտքը դրած է վրէժը լուծել գործատիրութենէն, ամէն գնով ձեռք անցնելով այն ուժը որով պիտի կրնայ իր մտադրութիւնը գործադրել։ Խնդիրը սակայն արդարութեան վրայ է։ Գործատէրը երբ ուժի գերակշռութիւնը ունի կրնայ գործաւորը ճնշել. վաղն ալ երբ գործաւորը շահի այդ գերակշռութիւնը նոյն կերպով, նոյն չափով պիտի ճնշէ ամէն անոնք որ իր դասակարգին չեն պատկանիր։

Միթէ այս չէ՞ պատահածը այն երկիրներուն մէջ ուր դասակարգային տիրապետութեան սկզբունքին ենթարկուած են այսօր։

Իբրեւ գործաւոր կամ իբրեւ գործատէր ուժի տիրանալէն աւելի կարեւոր եւ վսեմ նպատակ է արդարութեան տիրանալը, եւ շատ աւելի դժուար։ Քրիստոս արդար ըլլալ սորվեցուց։ Ան չըսաւ, «Գործաւո՞ր ես—ուրեմն օրհնեալ ըլլաս, զի արդարութեան կողմն ես։» Քրիստոս մարդ մարդէ չզատեց իրենց գործերովը, իրենց հարստութեամբը, իրենց դաստիարակութեամբը. ո՛չ, հապա՝ միայն իրենց նկարագրովը, իրենց «հոգիովը»։ Գործաւորի կամ գործատէրի դասակարգային խնդիրէն առաջ կուգայ արդարութեան խնդիրը։ Նախ, արդար եղիր, վերջը՝ ինչ կ՚ուզես եղիր։

ԱՆՀԱՏԸ

ԱՆԳԼԻՈՅ նախկին վարչապետը, Սթանլի Պոլտուին, իր մէկ ուղերձին մէջ հասարակապետական ընկերութեան մը մէջ անհատի մը դերին եւ պատասխանատուութեան կարեւորութիւնը շեշտած է։ Եւ արդարեւ հասարակապետական կարգի մը յատկանշական եւ հիմնական սկզբունքն է ճանաչում եւ պաշտպանութիւն անհատի մը սեփական իրաւունքներուն։ Համատիրական (թօթալիթէրիըն) կամ միապետական կարգերու մէջ անհատի մը իրաւունքները կ՚անտեսուին եւ կամ կ՚ստորադասուին կամքին եւ շահերուն դասակարգի մը կամ անհատի մը, որոնց ձեռքը կեդրոնացած է իշխանութիւնը։

Նոյն ատեն մոռնալու չենք թէ անհատին եւ ընկերութեան միջեւ կայ փոխադարձութեան օրէնք մը որ պէտք է նուիրականօրէն յարգուի։ Անհատին իրաւունքները իրենց սահմանը ունենալու են։ Հասարակապետութիւն մը կանգուն չկրնար մնալ անհատապաշտական վարդապետութիւնով։ Օրինակի համար անհատ մը շահելու անկաշկանդ իրաւունք ունի բայց եթէ անհատի մը այդ իրաւունքը նոյն ատեն զրկանք եւ շահագործում յառաջ պիտի բերէ ուրիշ անհատներու որոնք ընկերութեան մաս կը կազմեն, պէտք է որ զսպուի, սահմանափակուի։ Երբ անհատ մը իր իրաւունքներուն վրայ կը պնդէ, նոյն ատեն խորունկ յարգանք ունենալու է ընկերութեան իրաւունքներուն նկատմամբ։ Դիզել, հարստանալ երբ ուրիշներ կեանքի տարրական պէտքերէն զրկուած են, ներելի չէ։

Անհատապաշտութիւնը հակադիր եզրն է համայնականութեան, երկուքն ալ հաւասարապէս սպառնալիքներ ընկերութեան եւ անհատին կեանքին բարօրութեան։ Միւս կողմէ, ընկերութեան շահերը պաշտպանելու ծայրայեղ եւ մոլեռանդ տենչ մը՝ անհատներու ստրկացում կրնայ յառաջ բերել ակամայ։ Ընկերվարութիւնը ծայրայեղութեամբ կրնայ ջախջախել բուն իսկ իր առաջադրեալ նպատակը—անհատներու իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը։ Անհաւասարակշռուած ընկերվարութիւն բռնատիրութեան բոլոր չարիքները կը կրկնէ սոսկ նոր անուան մը տակ։ Ասոր փայլուն օրինակը Ռուսիա է։

Անհատին արժէքը ճանչցաւ եւ ջանաց ճանչցնել Յիսուս։ Անհատին փրկութեան համար իր կեանքը զոհելու յօժար եղաւ։ Իննսունեւիննովը գոհ չեղաւ. մէկին վրայ մեծ արժէք դրաւ։ Նոյն ատեն սակայն անխնայօրէն դատապարտեց անձնասիրութիւնը։ Չի ներեց ոեւէ մէկուն որ իր անձը կ՚ուզէր տիեզերքի կեդրոնը ընել։ Ցաւողին ցաւակից եւ ուրախացողին ուրախակից ըլլալ անհատի մը ընկերային աւագ պարտականութիւնը ըրաւ։ Առանց ցաւ ունենալու՝ ցաւողին ցաւը բաժնել քրիստոնէական բարոյականութեան հիմն է։ Անհատը իրաւունք ունի իր երջանկութեան պայմանները ստեղծելու բայց նոյն ատեն չկրնար իր անձը կղզիացնել ընկերութենէ մը որուն մէջ տառապանք կայ, զրկանք կայ, տնտեսական անարդարութիւն կայ, առանձնաշնորհումներու բաշխման անհաւասարութիւն կայ։ Անհատի մը իրաւունքներուն հետ զուգընթաց կ՚ընթանան անոր պարտականութիւնները։ Ինչ որ ընկերութիւնը կը պարտի անհատին, նոյնը պարտական է անհատը ընկերութեան։ Քրիստոս շեշտը դրաւ անհատական պարտականութեան վրայ յաւէտ քան իրաւունքի վրայ։ Պարտականութեան այս գիտակցութիւնը կրնայ քրիստոնեան զիջանեցնել զոհողութեան։

Քրիստոնեայ ընկերութեան մը հիմնական սկզբունքն է փոխադարձ զոհողութիւն (ո՛չ իսկ իրաւունք) անհատին եւ ընկերութեան միջեւ։

ԱՆՑՈՒԴԱՐՁ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

ԴԻՏԵՑԷ՛Ք մարդիկը փողոցին մէջ։ Մարդիկ շարունակական շարժման մէջ են։ Ո՞ւր կ՚երթան, ո՞ւր կուգան, ինչո՞ւ կ՚երթան ու կուգան. ո՞վ կրնայ բացատրել։ Շարժումը յայտնի է բայց շարժման նպատակը՝ գաղտնի։ Ինչ որ ալ ըլլայ նպատակը անոր ակը սակայն մարդկային բնութեան խորագոյն ձգտումներէն մէկը կամ միւսն է, կամ բնազդներէն մէկը կամ միւսը։ Ի՞նչ են ատոնք։ Մէկ երկուքը միայն յիշենք։

Մէյ մը երջանկութիւն։ Երջանկութիւն ոեւէ ձեւի տակ։ Կը վազեն, կը յոգնին երջանկութեան հասնելու համար։ Շահիլ, դիզելը ոմանց համար կիրք մըն է եւ ինքն իր մէջ նպատակ մը, բայց աւելի շատերու համար թերեւս միայն միջոց մը՝ երջանկութեան տիրանալու։ Ֆիզիքական հանգստութեան համար դրամ պէտ ք է։ Ուստի զարմանալի չէ որ մարդիկ դրամ ձեռք անցնելու համար կը յոգնին։ Ամէն մարդ իր երազը ունի եւ շատ մը երազներ կ՚իրականանան դրամական ապահովութեամբ։ Դրամի անհրաժեշտութիւնը, ուրեմն, եւ փափաքը, մարդիկ շարժման մէջ կը դնէ։

Դրամ շահելու համար շարժման մէջ են մարդիկ, ու նաեւ դրամ ծախսելու համար։ Երջանկութիւն կը փնտռեն հաճոյքի մէջ։ Ուր հաճոյք կայ, ոեւէ տեսակ հաճոյք, ըստ ճաշակի, հո՛ն կը վազեն։ Հաճոյքներու տեսակները շատ են բնականաբար. անմեղը կայ, նաեւ՝ մեղանչականը, օգտակարը եւ վնասակարը։ Այդ չէ խնդիրը։ Մարդոց մէջ կայ նպատակի նոյնութիւն մը որ անոնց ոտքերը շարժման մէջ կը դնէ։

Մարդկային բնութեան հիմնական ձգտումներէն մէկն ալ է սէրը։ Սէրը շատերուն մտրակն է վազելու։ Սէրը՝ ընտանիքի, բարեկամի, ազգի, դատի մը, գիտութեան, գրքի, գրիչի, ծառայութեան։ Ո՞վ կրնայ երբէք ցուցակագրել այն բոլոր նպատակները որոնց համար մարդկային սիրտը կը բանայ իր բոլոր ակերը եւ առատօրէն կը հոսեցնէ իր ամբողջ պարունակութիւնը։

Դարձեալ, վախը կամ անձկութիւնը կը բացատրէ յաճախ մարդոց շարժումը փողոցներու մէջ։ Ո՞վ գիտէ քանի քանիներ կը վազեն ցաւած, վիրաւոր, կամ հիւանդ բարեկամի մը կամ մօտաւոր սիրելիի մը խորհուրդովը ճնշուած։ Ցաւը սրտի հասարակաց բեռ մըն է։ Մեր օրուան կեանքը յաճախ ձմրան օրերուն կը նմանի, անարեւ, ամպամած, մթին։ Սիրտը միշտ չի խնդար. յաճախ կը տուայտի ու կ՚արիւնի։ Կան ցաւեր որոնք մեզ կ՚անդամալուծեն. կան նաեւ ցաւեր որոնք մեր ոտքերուն արծուի թեւեր կուտան։

Անձկութեան շատ պատճառներ կրնան ծնիլ մեր մէջ։ Օրինակ, անձկութիւն՝ կորուստի մը—ըլլա՛յ նիւթական, ըլլա՛յ բարոյական—կա՛մ անձկութիւն վաղուան, ապագային։ Անորոշութիւնը հոգւոյն մէջ կրծող որդի մը կը նմանի։ Անձկութիւն առողջութեան համար, երբ առողջութիւնը խանգարուած է, շատ ընդհանուր է։

Դիտեցէ՛ք վերջապէս փողոցէն անցնող դարձող սա բազմութիւնը։ Եթէ ամէնուն հոգին կարդայիք մէկ անգամով ձեր աչքին առջեւ պիտի պատկերանար մարդկային կեանքին ողբերգութիւնը, կատակերգութիւնը, յիմարութիւնը, ազնուութիւնը, մեծութիւնը, պզտիկութիւնը, ունայնութիւնը։

Յիսուս ալ չնայի՞ր արդեօք ու չտեսնե՞ր։ Անտարակոյս։ Ու ի՞նչ կ՚ընէ, ի՞նչ կ՚ըսէ։ Մնայուն հրաւէր կ՚ուղղէ բազկատարած—«Եկէ՛ք ինծի, ո՛վ յոգնած ու բեռնաւորուածներ. ե՛ս ձեզ պիտի հանգչեցնեմ»։ Բայց ո՞վ կ՚երթայ անոր։ Ա՛հ, հապա ուրո՞ւ երթանք։ Անով է կեանքը եւ կեանքի լիութիւնը։

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

ԵՒ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԵՏ

Ա.

ՀՈԳԻՆԵՐԸ օժտուած են իրարու հետ մտերմական յարաբերութեան այնպիսի ընդունակութեամբ մը զոր արտաքին ոեւէ ֆիզիքական պայման չի կրնար խափանել կամ արգիլել: Երկու բարեկամներէ մէկը կրնայ մեռնիլ, բայց բարեկամութիւնը անմահ կը մնայ վերապրողին մէջ: Կապը՝ որ հոգի մը կը կապէ ուրիշի մը հետ, ֆիզիքական չէ ոեւէ ձեւի տակ, հապա բոլորովին անզգայարանական է: Եթէ բարեկամդ կը սիրես, ամէն պայմանի տակ պիտի յամառիս սիրել զանիկա, մօտդ ըլլայ թէ՛ հեռուն, աչքովդ տեսնես զանիկա կամ ո՛չ, լեզուով, գրով հաղորդակցիս անոր հետ կամ ո՛չ: Բարեկամութիւնը անկախ է բոլորովին զգայարանքէ, ժամանակի կամ միջոցի անջրպետէ: Մտերմութեան մէջ զանազանութիւն չ'կայ ո՛չ հեռաւորութեան, ո՛չ մօտաւորութեան միջեւ, կամ ո՛չ ալ ներկայութեան եւ բացակայութեան միջեւ: Մտերմութեան մէջ այս հականիշ բացատրութիւնները հոմանիշ են: Բարեկամի մը համար բացակայ բարեկամ մը տակաւին ներկայ է—յարաներկայ: Սէրը մահ չունի ուստի կ'անմահացնէ նաեւ սիրոյ ամէն առարկայ: Զաւակ մը իր մօրը սրտին մէջ կ'ապրի: Երկու անջատ կեանքերու միջեւ հոգեւոր այս կապը միշտ անխզելի կը մնայ:

Այսպէս է նաեւ բնութիւնը մեր մտերմութեան Յիսուսի հետ: «Իմ մէջս կեցէք»—պատուէր մըն է որ մեր հոգեւոր բնական կարելիութեանց սահմանին մէջ կ'իյնայ բոլորովին: Յիսուսի անկեղծ, անվերապահ հաւատացող մը եւ սիրող մը անխուսափելի կերպով «իր մէջ» կ'ապրի, այսինքն, իրմով համակեալ, իրեն հետ նոյնացեալ: Ասիկա բանաստեղծական յափշտակութեան (ecstacy) փորձառութիւն մը չէ, այլ բոլորովին բնական, տրամաբանական փորձառութիւն մըն է:

Յիսուս շատերու համար պատմական իրականութիւն մըն է բայց ո՛չ փորձառական: Հաւատալը թէ Յիսուս ապրեցաւ համիմաստ չէ զգալու թէ կ'ապրի: Յիսուսի կեանքը այնքան անմիջական եւ կենդանի փորձառութիւն մը պէտք է ըլլայ իմ մէջս որքան իմ իսկ անհատական կեանքիս գիտակցութիւնը: Ի՞նչպէս: Հարցումը աւելորդ է: Ասոր համար թէքնիքի, վարժութեան, հրահանգութեան պէտք չ'կայ: Պահանջեալ միակ հիմնական պայմանը սէր է: Սէրն է որ այս հոգեւոր մտերմութիւնը բնականօրէն կարելի կ'ընէ: Սիրէ եւ սիրածդ կեանք պիտի առնէ մէջդ:

Ու ի՞նչպէս կ'ապրիս սիրածիդ հետ: Անոր անչօշափելի ներկայութիւնը կ'զգաս շարունակ: Հետը կը խօսիս ու անոր «լուռ» ձայնը կը լսես: Բալած ճամբուդ ընկերը կ'ընես զինքը: Գոհ ու երջանիկ զգացումով մը կը համակուիս: Զես վախնար չարէն ու չարիքէն զի պահապանդ հետդ կը պտտցնես:

«Մինչեւ աշխարհի վերջը ձեր հետը պիտի ըլլամ»: Եւ է: Ես վկայ եմ: Գիտեմ: Ինծի հետ է ան: Երբ մինակ մնամ, մինակ չեմ: Սենեակիս անվրդով խաղաղութեանը մէջ քովս է ան, եւ այնքան իրական է անոր անմարմին ներկայութիւնը որքան մարմնաւոր ներկայութիւնը սիրելիի մը: Անոր ժպիտը կը տեսնեմ հոգւոյս աչքերովը: Հոգեւոր օրհնութեան ներքին գիտակցութիւնս այնքան խորունկ կ'ըլլայ որ կարծես զգայարանական փորձառութիւնը կ'ունենամ ծանրութեանը անոր բազուկին որ կ'երկարի եւ գլխուս վրայ կը հանգչի: Բազմութեան մը ժխորին մէջ ամէն ձայնի դէմ խուլ եմ զի Յիսուս ականջիս կը փսփսայ: Կը գոցեմ աչքերս ու իրմէն զատ ոչ ոք կը տեսնեմ: Սէրս կատարն է այն լերան որուն վրայ այլակերպութեան այս փորձառութիւնը շարունակ կը կրկնուի: Ով Յիսուս, քեզմով է յիրաւի կեանքը: Առանց քեզի կեանքը մահուան պէս մռայլ եւ ունայն է:

Բ.

Ո՛Չ միայն կը սիրեմ զՅիսուս, հապա նաեւ կը վստահիմ անոր։ Սէր ու վստահութիւն ամէն ատեն թեւ թեւի չեն քալեր։ Անպատճառ չես վստահիր անոր զոր կը սիրես։ Այն յատկութիւնները անձի մը մէջ՝ որոնք սէրդ կը գրաւեն, նոյն ատեն ալ, անհրաժեշտաբար, վստահութեանդ հիմերը չեն հայթայթեր։ Ինչ որ սիրելի է, մէկ խօսքով, նաեւ վստահելի չէ։ Կրնայ ալ ըլլալ, անշո՛ւշտ։ Ու Յիսուս է—օ՜հ, բացարձակապէս, թէ՛ սիրելի եւ թէ՛ վստահելի։ Սիրելի—այո՛. բացատրութիւնը աւելորդ է. բայց ինչպէս նաեւ՝ վստահելի։ Հասկընալ ջանանք։

Բարեկամ մը ե՞րբ վստահելի կ՚ըլլայ։ Երբ անկեղծ, անշահախնդիր, անխարդախ, անկաշառ եւ անկաշառելի, անձնուէր դիրք ունի իրեն վստահողին հանդէպ։ Ահա՛ այդպէս է Յիսուս քեզի եւ ինծի հանդէպ, ամէնուն հանդէպ։ Չկայ երեւակայելի ոեւէ պայման որ սարսէ զանիկա իր այս դիրքէն։ Դուն ի՛նչ կ՚ուզես եղիր, ի՛նչ կ՚ուզես ըրէ, Յիսուս երբեք չի փոխեր իր վստահելի դիրքն հանդէպ քեզի։ Բանի խորհիս այս իրողութեան վրայ, այնքան աւելի պիտի ապշիս, զարմանաս։ Ու խորհէ՛։ Յիսուս վստահելի չէ երբ բարի ես, կամ որովհետեւ բարի ես։ Վստահելի կը մնայ երբ չար ալ ըլլաս։ Այս չի նշանակեր թէ չարութեանդ համար չի ցաւիր, չի տառապիր. անշուշտ այո՛. բայց իր դիրքը հանդէպ քեզի չի պայմանաւորուիր քու դիրքովդ հանդէպ իրեն։ Ահա՛ հոս է փառաց պսակը անոր բարեկամութեանը մեզի հետ։

Միայն վստահելի բարեկամ մը կրնայ ներել։ Ի՞նչ ըսել է ներել։ Շարունակել քու բարեկամութեանդ մէջ, անփոփոխ եւ անդրդուելի, ինչ որ ալ ըլլայ բարեկամիդ յանցանքը կամ մեղանչումը քեզի դէմ։ Մարդիկ Յիսուսի պէս չեն ներեր ընդհանրապէս. կամ քիչեր կրնան Յիսուսի պէս ներել։ Մարդիկ իբրեւ շնորհք կը ներեն (patronize կ՚ընեն) կը պզտիկցնեն քեզ։ Մարդոց ներումին մէջ նոյն ատեն իրենց բարեկամութեան շարունակութեան հաւաստիքը յաճախ բացակայ է։ «Լա՛ւ, պարտքդ մուրհակէս սրբեցի, բայց ա՛լ հետդ գործ չ՚ունիմ»։ Մարդոց դիրքը առհասարակ այս է։ Այսպէս չէ սակայն Յիսուսի դիրքը։ Ան շարունակ վստահելի բարեկամ մը կը մնայ մեզի, հակառակ մեր ապերասան վերաբերմանը հանդէպ իրեն։

Մեր չարութիւնովը մե՛նք ենք որ կը մերժենք կամ կը կորսնցնենք իր բարեկամութիւնը, բայց ա՛ն կը յամառի մեզի բարեկամ մնալ։ Յիսուսի եւ մարդոց միջեւ բարեկամութեան խզումը միշտ միակողմանի է—մարդոց կողմէն է։ Մարդ մարդու միջեւ բարեկամութեան մէջ է որ խզումը կամ կորուստը ընդհանրապէս երկուստեք կ՚ըլլայ։ Բարեկամը թէ՛ կը կորսնցնէ, եւ թէ՛ կը կորսուի։ Հոս է ահա բարեկամի մը վստահելիութեան փորձաքարը։ Դուն կամաւ կրնաս, քու դիրքովդ, քու գործքովդ կորսնցնել բարեկամդ բայց ե՛րբեք չի կորսուիլ անկէ։

Այսպէս է Յիսուս։ Անոր քղանցքէն չեմ զատուիր ո՛չ թէ որովհետեւ արժանի եմ անոր բարեկամութեան, հապա որովհետեւ վստահ եմ թէ ան իր բարեկամութիւնը երբեք չի զլանար ինծի «ինչպէս որ եմ»։ Ո՞ր բարեկամիդ կրնայիր վստահիլ ինչպէս կրնաս՝ Յիսուսի։ Անոր համար եզական է անոր բարեկամութիւնը։ Ինչպէ՞ս անդիտանաս զայն եւ չ՚ուզես շարունակ հետը ըլլալ։

Գ.

ԵՐԵՔ որոշ պայմաններ անհրաժեշտ են երկրի վրայ կեանքը ապրելու երգով եւ ժպիտով։ (Երեքէն տեղ ոմանք կրնան երեսուն պահանջել բայց առ հասարակ ան որ շատ կը պահանջէ, շատով ալ գոհ չէ։ Մենք առ այժմ երեքը կը զատենք երեսունէն եւ երեքովը կը գոհանանք։) Այս երեք անհրաժեշտ պայմաններն են—խաղաղութիւն, զօրութիւն, եւ յոյս։ Ասոնք ո՞ւր կրնանք գտնել։ Այս հարցման պատասխանելով, ո՛չ թէ պայմանադրաբար, հապա միայն փորձառաբար, ապացուցարար, պիտի ըսէինք՝ «Յիսուսէ, Յիսուսի հետ մտերմական յարաբերութեամբ»։ Փորձառութիւնը չի կրնար նկարագրուիլ, ու եթէ նոյնիսկ նկարագրուի, նկարագրութեամբ չի կրնար հաղորդուիլ անփորձին։ Փորձառութիւնը պէտք է որ կրկնուի ենթակային մէջ։ «Գնա՛ ու դուն ալ նոյնպէս ըրէ»։ Ասկէ աւելի ի՞նչ կրնամ ըսել։ Փորձը ա՛ռ Յիսուսի մտերմութեան եւ տե՛ս թէ ի՛նչ կը պատահի, թէ այդ երեք անհրաժեշտ պայմանները կը հայթայթուին թէ՛ ոչ։

Մարդոց մէջ եւ մարդոց հետ ապրիլ համազօր է փոթորկալից ծովու մը վրայ նաւարկելու։ Եթէ մարգարէն գար եւ մեր այսօրուան ընկերային կեանքը դիտէր աւելի հաստատ շեշտով քան երբեք եւ նոյնքան ողբագին, պիտի բացագանչէր «խաղաղութիւն, խաղաղութիւն կ՚ըսեն, ու խաղաղութիւն չ՚կայ։» Մարդկային անզուսպ կիրքերը, նախանձը, անբարեացակամութիւնը, վէճն ու պայքարը, դաւն ու մրցանքը մարդկային հոգիին անդորրութիւնը կը վրդովեն ինչպէս հարաւէն փչող մահաբոյր հով մը որ պարտէզի մը մայիսեան երազը կը ջախջախէ։ Վրդովեալ հոգիին աղաղակն է «խաղաղութիւն»։ Ան որ թունաւոր միջատէ մը կը խայթուի անմիջապէս բժիշկի մը կը վազէ։ Երբ մեր հոգին կը վիրաւորուի խայթոցներով որոնք աւելի իսկ մահացու թոյն կը պարունակեն, ի՞նչ ընենք։ «Դիմէ Յիսուսի»։ Անոր մտերմութիւնը մոգականօրէն խաղաղարար դեր կը կատարէ վրդովեալ հոգիին վրայ։ Խօսէ՛ անոր հետ. մտիկ ըրէ՛ անոր. լուռ կեցիր. սպասէ առանձնութեանդ մէջ ու անոր ներկայութիւնը հոգիդ պիտի պարուրէ փորձառութիւնով մը որ նման է այն փորձառութեան զոր կ՚ունենաս երբ արշալոյսը ճեղքէ գիշերուան թանձր խաւարը։ Ամէն անգամ որ խաղաղութիւն փնտռեմ կ՚երթամ կը մեկուսանամ Յիսուսի հետ։ Սենեակիս մէջ պարապ աթոռի մը դիմաց կը նստիմ ու աղօթքով, լռիկ մտածմամբ, կ՚սպասեմ որ գայ եւ իր տեղը գրաւէ ան։ Անպատճառ կուգայ որովհետեւ խաղաղութիւնով կը լեցուի հոգիս։ «Իմ խաղաղութիւնս կուտամ ձեզի»։

Ու նաեւ զօրութիւն։ Վախը տկարութեան խոստովանութիւն է։ Մարմինին ալ սպառնացող բազմաթիւ մանրէներ կան բայց անոնց դէմ պաշտպանութեան լաւագոյն միջոցը դիմադրական զօրութիւնն է։ Թշնամիին տկարութիւնը չէ որ մեր յաղթութիւնը պիտի երաշխաւորէ, հապա՝ մեր զօրութիւնը։ Հոգ չէ թէ ո՛րքան դժուար ըլլան կեանքիդ պայմանները, եթէ բաւական զօրութիւն ունիս անոնցմէ չի պիտի ընկճուիս։ Մեր ձեռքը չէ բեռան մը ծանրութիւն թեթեւցնելը. բայց մեր ձեռքն է զօրանալը կամ տկարանալը։ Ու հոգեւոր զօրութիւնը մէկ ակէ մը կը բղխի առատ եւ անսպառ

Այսօրուան ձախողութիւնը վճռական չէ մէկու մը համար որ յոյսով կը սնուցանէ իր հոգին։ Մեղաւորին յոյս կայ փրկութեան։ Յոյսը մահուան սեւ վարագոյրը կը պատռէ եւ կեանքի տեսիլքը կը պարզէ հոգիին աչաց առջեւ։ Որքան ատեն որ կը յուսանք՝ կ՚ապրինք։ Ու Յիսուս յուսոյ ներշնչարանն է։ Այսօրուան մթութեան մէջ երբ անոր հանդիպիմ զիս կը յուսադրէ վաղուան լոյսին յոյսովը որ նաեւ անվրէպ կը ծագի։

Դ.

ԵՐԲ բանակ մը բաց դաշտի մէջ անկարող ըլլայ թշնամիին հետ ճակատելու, կը նահանջէ, կ'ապաստանի անառիկ բերդի մը մէջ: Չարեաց ու փորձութեանց դաշտին մէջ ուժասպառ եւ վիրաւոր հոգին ալ կրնայ իր ապաստանը գտնել Յիսուսի մէջ: «Տէրը իմ վէմս, ամրութիւնս, ու փրկիչս է. իմ պարիսպս է. ես անոր կը յուսամ:» Ցանձնապաստանութիւնը իր պատիժն ունի, ինչպէս նաեւ՝ իր վարձատրութիւնը: Ի՞նչ, կը համարձակիս քու ուժերուդ ապաւինիլ եւ կռւոյ դաշտը իջնել եւ ասպարէզ կարդալ դեւերու լէգէոնին: Փորձէ՛ անգամ մը եւ անխուսափելի արդիւնքը պիտի համոզէ քեզ թէ նահանջը փրկութեան միակ միջոցն է: Աւա՜ղ, առանց զարնուելու չենք զգաստանար եւ փրկիչ մը չենք փնտռեր: Պէտք է պատժուինք որ փրկութիւն փնտռենք: Կ'արժէ պատժուիլ եթէ պատիժը իր հետ պիտի բերէ փրկութեան վարձատրութիւնը: Ամէնուս մէջ ալ առակին «Անառակ»ին բնազդը կայ: Պէտք է որ զրկանքի ենթարկուինք, տառապինք, տոչորինք հոգեւոր «պանդխտութեան» մէջ որպէսզի մեր «Հօրը տունը» կարօտնանք եւ ճարահատ որոշենք «ետ դառնալ»:

Այո՛, առանց Յիսուսի մնալով կ'ունենանք յաճախ Յիսուսի հետ ըլլալու բաղձանքը: Գիշերն է որ լոյսին կարօտը զգալի կ'ընէ: Անօթին գիտէ թէ ի՞նչ է կուշտ ըլլալ: Կուշտը կշտանալու գիտակից չէ: Կորուստն է որ շահուն նշանակութիւնը կը շեշտէ: Այսպէս է նաեւ մեր հոգեւոր կեանքին համար: Պարտութիւնը մեզ կը խոնարհեցնէ եւ կ'ստիպէ դիմել զօրութեան այն ակին որ յաղթութիւնը կարելի կրնայ ընել: Մարդոց սէրէն խաբուողն է որ կրնայ ամէնէն շատ ճանչնալ Յիսուսի սիրոյն արժէքը:

Ա՜հ, թող մարդիկ չար խօսին, հալածեն, դատեն: Չար խօսքը, հալածանքը, դատը, ծովուն մակընթացութեանը պէս քեզ պիտի քշեն տանին ապահովութեան նաւահանգիստը: Ոեւէ փորձառութիւն, ըստ ինքեան կամ ըստ երեւոյթին, չար, եթէ սակայն քեզ կը հարկադրէ «Յիսուսի թեւերուն տակ» ապաստան փնտռելու՝ շահ սեպէ, եւ թանկագին շահ: Չկայ վնաս մը որ չի հաւասարակշռուի Յիսուսի հետ սերտացեալ կամ նորոգեալ մտերմութեան շահովը:

Յիսուսի հետ մտերմութեան արդեւք կը դառնան յաճախ մեր կապերն ու բարեկամութիւնները մարդոց հետ: Հոգ չէ եթէ այդ կապերէն ոմանք խզուին կամ թուլնան, եթէ նոյն համեմատութեամբ պիտի ամրապնդուին մեր կապերը Յիսուսի հետ: «Ամէն շահ Անոր համար վնաս սեպեցի» ըսելու յօժա՞ր ենք: Ամէն բարեկամութեան դէմ է Յիսուսի հետ բարեկամութիւնը: Բայց մարդոց ու Յիսուսի բարեկամութեան միջեւ մեր զոհածը երբեմն, ու թերեւս նաեւ յաճախ, Յիսուսի բարեկամութիւնն է:

Չենք կրնար Յիսուսի հետ բարեկամութիւն մշակել վերապահումով: Չենք կրնար մէկ երեսը աշխարհքի դարձնել ու միւսն ալ Յիսուսի: Լաւագոյն բացատրութիւնը քան սիրելն՝ է յանձնուիլ: Պէտք է որ յանձնուիս Յիսուսի: Մէկ ոտքդ ցամաքը ու միւս ոտքդ նաւուն մէջ պահել ու ակնկալել հասնիլ հոն ուր փափաքդ է հասնիլ, անկարելի է: Եթէ Յիսուսի բարեկամ պիտի ըլլաս կռնակդ դարձնելու ես աշխարհին: Այլեւս մի՛ զբաղիր մարդոց չարախօսութեամբը, անիրաւութեամբը, նախանձովը, նենգութեամբը: Յիսուս պատնէշ է անոնց դէմ: Յիսուսի սփոփանքը սպեղանի է. ո՛չ թէ ցաւին դէմ քեզ կ'անզգայնացնէ հապա ցաւին արմատը կը դարմանէ: Դա՞տ ունիս մարդոց հետ. մոռցի՛ր մարդիկը: Տար Անոր ատեանին առջեւ դիր ու անոր վճիռին սպասէ լուռ ու մունջ: Քու բոլոր խնդիրներդ Ան պիտի լուծէ: Անհամբեր մի՛ ըլլար: Չարը միայն անհամբեր ըլլալու պատճառ ունի: Օրհնեալ ըլլաս, ո՛վ Յիսուս որ դուն ես համարոյժ բժիշկը ամէն անոնց որոնք, հիւանդ ու վիրաւոր, քեզի կը դիմեն:

Ե.

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ համար կարեկցութիւն (sympathy), ի մէջ այլոց, կարեւոր պայման մըն է: Բարեկամ կ'անուանես, կ'ընդունիս մէկը որ կարող է քեզի խնդակից ըլլալ երբ դո՛ւն կը խնդաս ոեւէ առիթով ու պատճառով, եւ ցաւակից՝ երբ դո՛ւն, նմանապէս, «ցաւի մէջ ընկղմած» ես: Նոյնիսկ կարեկցութենէ աւելի փորձառակցութիւնը կ'ամրացնէ կռուանը որուն վրայ կը հանգչի բարեկամութիւնը երկու հոգիներու միջեւ:

Ի՞նչու, ուրեմն, կ'ուզեմ Յիսուսի հետ ըլլալ: Որովհետեւ ոեւէ բարեկամէ աւելի ա՛ն կրնայ կարեկցիլ ինծի, հասկնալ զիս: Նոյնպէս քեզ, նոյնպէս ամէն մէկ անհատ որ Անոր բարեկամութիւնը կը փընտռէ: Եթէ Յիսուս ըլլար ամէն ինչ որ է առանց սակայն «փորձը առած ըլլալու» այն կեանքին զոր դուն ու ես կ'ապրինք, անկարելի պիտի ըլլար մեզի համար իրեն հետ բարեկամութիւն հաստատել: Տակաւին պիտի պաշտէինք զինքը, բայց մեր ցաւերուն մէջ անմխիթար պիտի մնայինք, իրմէն կարեկցութիւն չի պիտի կարենայինք ակնկալել, ուստի չի պիտի դիմէինք իրեն որպէս բարեկամի մը: Յիսուս փրկիչ մը եղաւ ո՛չ թէ սոսկ աստուածային հրամանով (mandate) հապա՝ փրկելի մարդկութեան բոլոր պայմանները փորձառաբար հասկնալով: Մարդեղեալ Որդին կրնար միայն փրկիչ ըլլալ: «Վշտաց տէր եւ ցաւոց տեղեակ եղաւ»: Իր փրկչական դերը կատարելու համար անհրաժեշտ պայման էր սա: Յիսուս «գիտէ», կը հասկնայ արդարեւ, անոր համար կը փնտռենք զինքը որպէսզի մեր հոգին իր բոլոր պարունակութեամբը իր առջեւը թափենք:

Ու նաեւ սա կայ—ինչ որ մարդիկ (ու մարդոց մէջէն մեր լաւագոյն բարեկամները) չեն հասկնար, Յիսուս կարող է հասկնալու: Մարդոց կարեկցութիւնը սահմանաւոր է. Յիսուսինը՝ անսահման, անպայման: Մարդիկ վերապահումներ ունին. Յիսուս չունի: Միայն Յիսուս է որ մեղաւորին հետ կը վարուի այնքան կարեկցութեամբ որքան, ըսենք, սգաւորի մը հետ: «Եկէք ինծի»: Ճամբաներու գիրար կտրած կէտին վրայ կեցած է ան բաղկատարած ընդունելու ով որ քալելով ճամբաներէն ոեւէ մէկուն վրայէն «յոգնած ու ծանրաբեռնեալ» է: Որակում, սահմանաւորում չ'կայ: Բեռ ունի՞ս. հոգ չէ թէ ի՞նչ է բեռդ. դնա՛ անոր: Մի՛ վախնար անկէ: Մարդիկ կրնան նախապաշարուիլ դէմդ, կրնան զլանալ իրենց կարեկցութիւնը, երես դարձնել քեզի, դատապարտել քեզ, բայց ո՛չ Յիսուս: Յիսուսի պանծալի ու եզական չքանուններէն մէկն է՝ «բարեկամ մեղաւորին»: Մեղքը կ'ատէ բայց կը կարեկցի մեղաւորին: Հոգեւոր հրաշալիք մըն է սա: Հապա ուրիշ ո՞վ է «բարեկամ մեղաւորին»: Կը կարեկցի, եւ կարեկցութեամբ կը դարմանէ հոգիով հիւանդը: Երեւակայեցէք բժիշկ մը որ ծեծէր իր հիւանդը որ կամաւ, գիտակցաբար, ենթադրենք հիւանդացած է, (ինչպէս շատ մը հիւանդներու պարագային): Կամ, մայր մը որ անտարբերութեամբ նայէր իր զաւկին վրայ որ անխոհեմաբար, հակառակ խրատի ու պատուէրի, արկածով ոտքը կոտրած է: Ո՛չ. բժիշկը կը խնամէ եւ կը բժշկէ հիւանդը որ պատժոյ արժանի է. մայրը իր զաւակը կը գրկէ, կը վերցնէ եւ անոր ցաւը կ'ամոքէ, եւ վնասը դարմանելու միջոցներ կը գործածէ: Այսպէս կը վարուի նաեւ Յիսուս մեղաւորին հետ: Սիրտ ա՛ռ, մեղաւոր, գնա՛ Յիսուսի: «Պատմէ՛ անոր ամէն փորձառութիւնդ»: Անիկա չ'արհամարհեր քեզ որովհետեւ ինկար, հապա ձեռքը կ'երկնցնէ որ քեզ վեր հանէ: Այո՛, դուն պիտի ցաւիս, տառապիս մեղքիդ համար բայց ան պիտի ուրախանայ որ իրեն կը վստահիս վերջապէս: Ան խոժոռ աչքով չի նայիր վրադ: Դանակ ալ չի գործածեր. չէ՛, չի «նորոգեր». կը վերաշինէ, կը վերածնի քեզ: «Ի՞նչպէս բարեկամ է Տէրը»: Փորձէ՛ ու տե՛ս:

Գ.

ԱՊԱՀՈՎ չէ—դրապէս վտանգալից է—շարունակ Յիսուսի հետ, Յիսուսի կողմը ըլլալ ու մնալ, բայց նաեւ, առեղծուածօրէն, առանց վտանգի յաղթութիւն չի կրնար ըլլալ: Կարիպալտիի մը հետեւող զինուորի մը միայն վերապահուած է յաղթութիւնը... մահուան ըսպառնալիքով եւ գնով:

Ճշմարտութեան, արդարութեան, սիրոյ, պարկեշտութեան, սըրբութեան ախոյեան ըլլալ Դաւիթի մը հասակով Գողիաթ մը դիմագրաւելու համազօր է: «Ան որ իմ ետեւէս պիտի գայ թող իր խաչը վերցնէ...:» Յիսուսի կեանքը «յաղթական կեանք» է բայց խաչով շահուած: Ո՛չ, կանոն չէ որ սէրը սիրով փոխարինուի, վարձատըրուի: Կը սիրես ու կ'ատուիս: Յիսուս սիրեց եւ ատուեցաւ: «Իրեններուն եկաւ եւ իրենները զինքը չ'ընդունեցին:» Սիրոյ յաղթանակը սիրոյ դէմ սէր շահիլը չէ, հապա հակառակ ատելութեան, սիրել յամառիլն է: «Թշնամիդ սիրես»...: Խաչ մը կայ սասնիկ սիրոյ մէջ բայց նաեւ փառաց պսակ մը:

Խօսէ՛ ճշմարտութիւնը բայց մի՛ ակնկալեր որ մարդիկ քեզ ծափահարեն. ահ, ո՛չ. մէկ ծափի դէմ տասը քար ու նետ պիտի արձակուի ճակատիդ կամ, սովորաբար, կռնակիդ: Ճշմարտութիւնը միշտ անժողովրդական է: Ան որ ժողովրդականութեան մարմաջ ունի մարգարէ չի կրնար ըլլալ: Բայց յաղթութիւնը հալածիչին կողմը չէ երբեք, հապա՝ միշտ հալածեալին կողմը: Քրիստոսի խաչը ո՛չ թէ պարտութեան՝ հապա յաղթութեան նշանակը եղած է: «Ես աշխարհի յաղթեցի:» Ապացո՞յցը—խաչը: Եթէ Յիսուս ճշմարտութիւնը քարոզած չ'ըլլար խաչը չի պիտի ելլէր: Կեղծիքը կամ ստութիւնը չ'ունի այն զօրութիւնը որ խաչի մը սպառնալիքը արհամարհել տայ: Կեղծիքի եւ ստութեան մրցանակ չկայ—ո՛չ խաչի եւ ո՛չ ալ թագի: Կեղծաւորը եւ ստախօսը չի հալածուիր. կը մոռցուի, կ'անտեսուի: Ճըշմարտութիւնը յաւիտենական է եւ խաչը ապացոյցն է, հաստատութիւնն է անոր յաւիտենականութեան:

Քրիստոնէական կեանքի մտատիպարը ժողովրդական չէ: Աշխարհի մէջ քրիստոնէական սկզբունքներով ապրիլ կամաւ «նեղ ճամբէ» մը քալել կը նշանակէ: Աշխարհք հաշտ չէ քրիստոնէութեան հետ: Քրիստոնեային ոեւէ քաջալերութիւն չի տար. ընդհակառակն, ամէն դժուարութիւն եւ արգելք կը հանէ անոր դէմ ձախողեցնելու անոր ջանքն ու նպատակը հաւատարիմ մնալու քրիստոնէական մտատիպարին: Աշխարհք կ'ըսէ—«Գործնական եղիր. նպատակն է կարեւորը. նայէ որ նպատակիդ հասնիս, փոյթ չէ թէ ինչ միջոց կը գործածես:» Դրա՞մ շահիլ կ'ուզես, հոգ չէ կրնաս անիրաւել եթէ պէտք է, խաբել, ստել: Քրիստոս կ'ըսէ—«Ոչ. բարի նպատակի մը հասնելու համար միայն բարի միջոց պէտք է գործածել:» «Չըլլար,» կը բողոքէ աշխարհքը, «ատիկա ձախողութիւնը անխուսափելի կ'ընէ:» Քրիստոս կը պնդէ «Այդ ձախողութեան մէջ է իմ յաղթութիւնս, իմ յաջողութիւնս:» Այո՛, մէկ կողմը շահէ զրկանքի խաչը կայ. բայց միւս կողմը քրիստոնէական մտատիպարին յաղթանակը կայ: «Ի՞նչ կը շահի մարդ եթէ աշխարհք վաստկի եւ իր հոգին կորսնցնէ:» Խաչը կորուստի մը գինն է, այո՛, բայց եւ յաղթանակի մը յայտարար նշանը:

Քրիստոնեան չի կրնար երկու տիրոջ ծառայել, անկարելի է: Քրիստոնեան միջին դիրք ալ չի կրնար բռնել: Կամ աշխարհքի պիտի յարմարի կամ Քրիստոսի հնազանդի ամէն գնով: Կամ ճշմարտութեան դրօշը պարզէ ու քաջարար կառչի անոր ու տոկայ սուրի եւ կրակի, եւ կամ խառնուի «բազմութեան», յանձնուի «հոսանքին»: Երկդիմութիւն, երկերեսութիւն քրիստոնէական բառարանին մէջ չեն կրնար գոյութիւն ունենալ: Ցանկի մը վրայ նստած երկու կողմին ալ ժպտիլ աւելի ցաւալի եւ նողկալի է քան մէկ կողմը անցնիլ եւ միւսը ծաղրել: Ու չ'ըլլայ որ Տէր Յիսուս ծաղրող կողմը անցնիս:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

Ա.

ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

ՏԱՐԲԵՐ տեղերու մէջ տարբեր փորձառութիւններ ունեցաւ մեր Տէրը: Ընկերակցինք իրեն սա Մեծ Պահոց շրջանին եւ իր այդ փորձառութիւններուն չափով մը դէթ հաղորդակից ըլլալ ջանանք:

Յիսուս «սովորութիւն» ունէր ատեն ատեն «լեռ ելլելու»: Ինչո՞ւ արդեօք:

Լեռը միշտ անդիմադրելի հմայք մը ունի անոր որ հովտին մէջ է: Յիսուս խորունկ սէր եւ հիացում ունէր Աստուծոյ այն բոլոր ձեռագործներուն նկատմամբ որոնք համադրուելով կը յօրինեն բնութիւնը: Ինչո՞ւ չըսենք թէ Յիսուս «լեռ ելաւ» որովհետեւ, հովտին տափակութենէն յոգնած, լերան մը բարձանց կարօտը զգաց:

Բայց Յիսուս «լեռ ելաւ» նաեւ առանձնութեան տենչով: Մարդոց հետն ու մէջն էր շարունակ եւ կը սիրէր զանոնք: Այսուհանդերձ, երբեմն կ'ուզէր հեռանալ, կղզիանալ անոնցմէ: Շարունակ «ժողովուրդով» շրջապատուած, շարունակ «բազմութեան» մը մէջ, շարունակ ընկերային եռուզեռի մէջ, նոյնիսկ Քրիստոս Յիսուս, հակառակ իր ներքին ուժի անսպառ ակերուն, պէտք կ'զգար, երբ որ կրնար, առանձնանալու: Որքա՜ն աւելի մենք զգալու ենք:

Արդի ընկերութեան կեանքը «լեռ» չունի: Ո՞վ կրնայ պահիկ մը դադարիլ իր առօրեայ կեանքին հեւքէն: Ընկերութիւնը այնպէս մը լարուած, կազմակերպուած է որ կը դժուարացնէ կամ անկարելի կը դարձնէ մարդոց՝ իրենց կապերէն խզուիլ, ազատիլ: Ընկերութիւնը մեզ դատապարտած է հոգեւոր «դիապարտութեան» մը: «Լեռ ելլել», խզուիլ մեր գործին, մեր ընկերներուն, մեր հաճոյքներուն, մեր պատասխանատուութիւններուն, մեր հոգերուն, մեր վախերուն բռնատիրութենէն, եւ պահիկ մը հոգեւոր անկախութիւն եւ ազատութիւն վայելել, շատ դժուար կը գտնենք, յաճախ՝ անկարելի:

Դարձեալ, Յիսուս «լեռ ելաւ» ոչ միայն առանձին ըլլալու, հապա առաւելապէս, առանձինն Աստուծոյ հետ ըլլալու համար: Աստուած ամէն տեղ է, անտարակոյս. նաեւ՝ բազմութեան մէջ, հովտին ու ձորին մէջ, բայց մենք իր ներկայութեան կրնանք խորապէս գիտակցիլ եւ իրեն հետ մտերմօրէն հաղորդակցիլ երբ մենք զմեզ կ'անջատենք ամբոխէն, մեզ շրջապատող արտաքին պայմաններէն եւ իր առջեւ կը կենանք միս մինակ: «Յիսուս—գրուած է—լեռը ելաւ աղօթելու», որ ըսել է, իր Հօրը հետ հաղորդակցելու առանձինն, առանց ոեւէ արտաքին արգելքի կամ միջամտութեան:

Լեռը նաեւ կը խորհրդանշէ Քրիստոսի գաղափարականները: Կեանքի ամենօրեայ իրականութիւնները «լեռնային» բնոյթ չունին յաճախ, հապա, «հովտային» են, բառերը իրենց փոխաբերական իմաստով գործածելով: Մեր ամենօրեայ յարաբերութիւնները, մեր առեւտուրը, մեր սեփական գործերը, խոհանոցը, գործարանը, մեր հոգիին բարձրագոյն ձգտումներուն թեւ չեն տար: Մեր գաղափարականներուն մթնոլորտին մէջ ապրելու, բարձրանալու համար մասնաւոր ջանք ընելու ենք: Հասարակ, անշահ, անհամ խօսքերով չենք կըրնար գաղափարականներ սնուցանել մեր հոգւոյն մէջ: Խորհուրդներու, զգացումներու բարձրութիւնը եւ ազնուութիւնը եւ սրբութիւնը պիտի ստեղծեն այն մթնոլորտը որուն մէջ կրնան մեծ սկզբունքներ, մեծ գաղափարականներ կենսաւորիլ:

Եւ վերջապէս, լեռը ուրախութեան, լուսաւորութեան խորհրդանիշ մը կրնանք սեպել: Կեանքի տգեղութիւններէն, յուսախաբութիւններէն, տիղմերէն խոնջած եւ մռայլած հոգին կրնայ թռիչք առնել եւ «լերան մը» բարձունքին վրայ ապաստան գտնել եւ ազատօրէն շնչել, ժպտիլ, ուրախանալ եւ հոգեւորապէս կազդուրուիլ:

Բ.

ԼԵՐԱՆ ՍՏՈՐՈՏԸ

Թէեւ լեռ կ՚ելլէր Յիսուս բայց լերան վրայ չէր մնար մինչեւ
վերջը, հապա կ՚իջնէր դարձեալ վար, հովիտը զոր պահիկ մը իր ե-
տին թողեր էր։ Եթէ լերան մը կատարը կը բարձրանար նպատակի
մը համար, նմանապէս նպատակի մը համար ալ լեռնէն վար կ՚իջնէր։
Ներշնչումի, հոգեւոր կազդուրի համար լերան կատարը իրեն կ՚սպա-
սէր, իսկ ծառայութեան համար՝ լերան ստորոտը։ Լերան վրայ ելլե-
լով պէտք էր որ լեցուէր. լերան ստորոտը իջնելով պէտք էր որ
պարպուէր։ Առնելու տեղը վերն էր. տալու տեղը՝ վարը։ Յիսուս
միշտ անձնուէր էր եւ սակայն միայն առնել, առանց տալու, անձնա-
սիրութիւն պիտի ըլլար։ Լերան վրայ երբ աղօթքով իր Հօրը հետ
կը հաղորդակցէր, բնաւ չէր մոռնար մարդոց այն բազմութիւնը որ,
լերան ստորոտը, իր իջնելուն կ՚սպասէր։ Աստուծոյ հետ հաղորդակ-
ցելէ վերջ մարդոց հետ եւս հաղորդակցելու պէտքին եւ պարտակա-
նութեան խորապէս գիտակից էր։ Տեսիլքը լերան վրայ էր բայց
գործը՝ լերան ստորոտը։ Մարդկային տառապանքը վարն էր. աստ-
ուածային երանութիւնը՝ վերը։ Ի՛նչ զարմանալի էր Յիսուս. երա-
նութեան մէջ երբեք չթաղեց, չկորսնցուց իր հոգին. ան իր հոգին
դտաւ տառապանքի մէջ։ «Այլակերպեալ» Յիսուսը եղաւ նաեւ «խաչ-
եալ» Յիսուսը։ Աստուծոյ որդին եղաւ նաեւ «քաւութեան նոխազ»։
Ամէն քրիստոնեայի կեանքին մէջ այս երկու փորձառութիւննե-
րը իրարու լրացուցիչ են. մէկը միւսէն չենք կրնար անջատել։ Լերան
մը վրայ ապրելով չէ որ քրիստոնեայ պիտի ըլլանք եւ ոչ ալ կրնանք
քրիստոնեայ մնալ լերան ստորոտը, առանց երբեք լեռ ելլելու։ Մարդոց
մէջ ապրելու եւ գործելու համար Աստուծոյ պէտք ունինք։

Քրիստոնեայ չենք ըլլար երբ միսթիքական յափշտակութեան մը
(ecstasy) անձնատուր ենք, հապա երբ անմիջական, գործնական պար-
տականութիւն մը կը կատարենք։ Աղօթել պէտք է նաեւ՝ գործել։
Քրիստոնէական գաղափարապաշտութեան վրայ որքան ծանրա-
նանք կ՚արժէ։ Բայց գաղափարապաշտութիւնը մեր ապաստանը
(retreat) ըլլալու չէ։ Մեր գաղափարներուն ուժովը մտնելու ենք
ընկերութեան մը մէջ որ պէտք ունի այդ ուժին։ Թթխմորը անհրա-
ժեշտ է խմորը խմորելու համար, բայց խառնուելու է խմորին հետ որ
իր կոչումը արժեցնէ։ «Հոգեւոր փորձառութիւնը» որ այնքան անհրա-
ժեշտ կը սեպուի քրիստոնեայի մը կեանքին մէջ—եւ է, արդարեւ—
անձնասիրութեան մը հանդամանքը կ՚առնէ եթէ իր գործնական պը-
տուղները չունենայ։ Ան որ զԱստուած շատ կը սիրէ, նաեւ շատ սէր
ցուցնելու է առ մարդիկ։ Մարդիկ սիրելու գործնական կերպը մար-
դոց ծառայելն է։ Մեր «հոգեւոր փորձառութիւնը» գործօն (dynamic)
ուժի փոխելու ենք։

Մեր կեանքը կը բաղկանայ երկու հակոտնեայ փորձառութիւննե-
րէ։ Ասոնցմէ մէկն է երանութիւն, միւսը՝ ցաւ։ Եթէ լերան կատարը
առաջինը կը խորհրդանշէ, ինչպէս ըսինք, երկրորդին ալ խորհրդա-
նիշն է ստորոտը։ Կեանքի մէջ միօրինակութիւն չկայ։ Ու աղէ՛կ որ
չկայ։ Կեանքի «համը» (flavor) կ՚ստեղծուի այդ երկու հակոտնեայ
փորձառութեանց խառնուրդովը։ Ցաւով կեանքը այն է որ ճախողու-
թիւն տեսած է։ Երջանկութեան գինը տառապանք է։ Լերան մը կա-
տարին վրայ, արեւուն փայփայանքներուն տակ նստած երազելով եւ
երգելով չենք կրնար անցնել մեր ամբողջ կեանքը։ Կամաւ թէ ակա-
մայ մենք զմեզ փոխադրուած պիտի գտնենք լերան ստորոտը ու պա-
չարուած կեանքի դառն իրականութիւններէն կամ յուէտ ընկղմած,
թաղուած անոնց մէջ։ Ինչպէ՞ս կրնանք արձակուրդ առնել կեանքի
այս անդութ իրականութիւններէն։ Լա՛ւ, լերան վրայ բարձրանանք,
բայց երբ ստորոտը իջնենք կանգնինք այդ իրականութիւններուն դի-
մաց։

Գ.

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՅԻՍՈՒՍ յաճախ ճամբու վրայ էր. գիւղէ գիւղ եւ քաղաքէ քաղաք
կը ճամբորդէր, ընդհանրապէս հետիոտն։ Իրեն ճամբու ընկեր էին
միշտ իր աշակերտները։ Ճամբորդե՛լ բայց մինակ չճամբորդել. մինակ
չճամբորդե՛լ, բայց Յիսո՛ւս ունենալ իբրեւ ճամբու ընկեր, ի՛նչ ե-
րանական բաղդաւորութիւն։ Պետրո՛ս, Յովհաննէ՛ս, Անդրէա՛ս, ձեզի
կը նախանձիմ։ Ա՛հ, Յուդա՛, էցիւ թէ դուն ալ բաղդդ ճանչցած ըլ-
լայիր...։

Ամէն մէկերնիս ալ ճամբու մը վրայ ենք բայց հարցը սա է—
Մինա՞կ ենք թէ՛ ընկերովի, ու եթէ ընկերովի, ո՞վ է մեր ընկերը։

Մեծ քաղաք մը իր բազմութիւնովը աւելի անտանելի անապատ
մըն է յաճախ մեր հոգւոյն համար քան աննշան գիւղ մը։ Բազմու-
թեան մէջ, բազմութեան հետ կը շարժինք, բայց անջատուած, կըղ-
զիացած բազմութենէն։ Բազմութեան մէջ միայնա՛կ... հասարակաց
փորձառութիւն մըն է։

Լաւագոյն է սակայն բազմութեան մէջ միայնակ մնալ քան բազ-
մութիւնը ընկեր ընել։ Այս է ահա՛ մեր մեծագոյն սայթաքումներէն
մէկը որ բազմութեան կը խառնուինք, բազմութեան հետ կը նոյնա-
նանք, բազմութիւնը կ՚ընենք մեր հոգեւոր հաղորդակցութեանց եղբը
եւ ներշնչմանց աղբիւրը։ Բազմութեան մէջ կը տարուինք բազմութե-
նէն. մենք մեր ճամբուն վրայ չենք մնար. կը մոռնանք այն նշանա-
կէտը, այն հանդրուանը ուր հասնիլ կ՚ուզենք եւ կը հետեւինք բազ-
մութեան։ Այսպէս հետզհետէ վրայ կուտանք մեր սկզբունքները,
աւանդութիւնները, գաղափարականները, համոզումները եւ կ՚սկսինք,
ի փոխարէն, զգալ, խորհիլ, դատել, գործել ինչպէս որ բազմութիւնը
կ՚զգայ, կը խորհի, կը դատէ, կը գործէ։ Բարուց անկում, նկարագրի
տկարութիւն, հոգեւոր զգայութեանց բթացում ասոր հետեւանք են։
Ա՛հ, բազմութեան հետ չերթանք եթէ բազմութեան մէջ ալ գտնուինք։

Պիտի ճամբորդենք սակայն։ Կեանքը ճամբորդութիւն մըն է։ Ի՞նչ
ճամբայ ընտրենք, ուրեմն։ «Քրիստոնեայ» ենք, չէ՞, ուրեմն լաւեայն
կը յայտարարենք թէ մեր ընտրած ճամբան Յիսուսի գծած ճամբան է։
«Ես եմ ճամբան», ըսաւ Յիսուս։ Անոր ապրած կերպն է ապրելու
լաւագոյն կերպը։ Նախնական դարերու մէջ, երբ դեռ «քրիստոնեայ»
կոչականը ընդհանրացած չէր, հեթանոսներու կողմէ քրիստոնեանե-
րուն տրուած սովորական անունն էր «ճամբուն հետեւողները»։ Քը-
րիստոնեաները իրե՛նք առիթ տուած էին այդ անունով զանազանուե-
լու այն բազմութենէն որոնց մէջ կը շարժէին, որովհետեւ շարունակ
կը յեղյեղէին «Տիրոջը ճամբան» բացատրութիւնը, Տիրոջը կերպը,
իրենց կեանքին բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ։ «Տիրոջը ճամ-
բան» տակաւին կը շարունակէ ըլլալ մեր ալ ճամբան։ Այդ «ճամբէն»
քալել կը նշանակէ Պետրոսի, Յովհաննէսի պէս Յիսուսը իբրեւ ընկեր
ունենալ։

Կեանքի ճամբան միշտ դիւրին չէ. իր խորտուբորտութիւնները
ունի, իր վտանգաւոր դարձուածքները, իր ելեւէջները։ Աւելին։
Կեանքի ճամբուն ծայրը մահը կ՚սպասէ։ Ինչպէ՞ս կրնանք ապահով
հասնիլ մինչեւ մահ։ Ո՛վ Յիսուս, «իմ քովս կեցիր», երբ մահուան
վախս, եւ երբ գոցուին աչքերս, տեսնեն անոնք յաւիտենական կեանքի
դիչերն վրայ հասնի ճամբուս վախճանին, որպէսզի քեզմով փարատի
արշալոյսը։

Դ.
ՏԱՆ ՄԷՋ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրատապ արեւին տակ այրուելով օրն ի բուն քալել քարուտ եւ փոշոտ ճամբու մը վրայէն, ո՛րքան մեծ խոնջանք էր Տէր Յիսուսի համար: Բնական է: Ուրեմն նաեւ բնական պիտի չըլլա՞ր որ իր խոնջած մարմնոյն համար հանգիստ եւ կազդոյր փնտռէր տան մը մէջ: Բայց, մե՜ղք, լսեցէ՛ք թէ ի՞նչ կ'ըսէ ան, եթէ ոչ յուսահատ, յուսախաբեալ չեչտով մը, «Որդին Մարդոյ տեղ մը չունի ուր իր գլուխը դնէ:»

«Ա՜հ, Տէր իմ, տեղ մը չունի՞ս: Հապա իմ տունս...: Իմ տունս քո՛ւկդ չէ՞: Եկո՛ւր իմ տանս մէջ բնակէ: Իմ տանս տէրը դո՛ւն եղիր:»

Տէր Յիսուս երկրի վրայ «տեղ մը չունի», յիրաւի, որպէսզի մե՛նք տեղ տանք իրեն: «Տեղ չունի» բայց կը փափաքի տեղ մը ունենալ մեր մօտ, մեր տուներուն մէջ, մեր սեղաններուն շուրջ: Իր «տեղը» երկինքն է: Իր «Հօրը տան մէջ շատ բնակարաններ» ունի. հո՛ն տեղի կարօտութիւն չկայ իրեն համար: Բայց Յիսուս իր փառքէն հրաժարելով եկաւ, ըսե՞նք, «պանդխտացաւ» երկրիս վրայ որպէսզի իր ներկայութեան փառքը փոխ տայ մեր տուներուն:

Մեր տուներուն մէջ տեղ մը ունենալ կը փափաքի՞: Շատ աւելին: Տեղ մը կը խնդրէ: «Տէրը դուռը կայնած է:» Բացի՞ր անոր առջեւ դուռը, ներս հրամցուցի՞ր զինք, տեղ տուի՞ր անոր: Բայց չմոռնաս թէ Տէրը ամէն տուն չի մտներ: Մինչեւ դուռը կուգայ ու հոն պահիկ մը կանգ կ'առնէ եւ ականջ կուտայ ներսը խօսուած խօսքերուն: Տէրը տեղ չունի այն տուներուն մէջ որոնց մթնոլորտը թունաւորուած է սուտով, հայհոյութիւնով, լեզուագարութիւնով, բամբասանքով: Տէրը ընդունելու համար պէտք է որ մեր տուներուն մէջ անոր տեղ պատրաստենք: Վէճ ու վէճ, ատելութիւն եւ նախանձ եւ Տէր Յիսուս՝ տնեկից կամ սեղանակից չեն կրնար ըլլալ: Ա՜հ, ո՞վ գիտէ, քանի քանի անգամներ Տէրը դուռը եկաւ բայց վշտահար հեռացաւ անկէ առանց ներս մտնելու որովհետեւ հոն «իր գլուխը դնելու տեղ մը» չկար:

Որքա՜ն երջանիկ կ'զգար Յիսուս ամէն անգամ որ Ղազարոսի տունը կ'իջնէր: Ղազարոսը իր «բարեկամն» էր. կը սիրէր զանիկա, նաեւ անոր քոյրերը: Մարդ ինչո՞ւ երջանիկ չըլլայ իր բարեկամին տունը:

Ինչո՞ւ համար Յիսուսը մեր տուներուն մէջ չենք ընդունիր: Շատ յաճախ որովհետեւ մե՛նք Յիսուսի բարեկամ չենք: Անոր ներկայութիւնը մեզ անհանգիստ կ'ընէ: Յիսուս չենք կրնար պատշաճեցնել մեր տուներուն կարգին ու կանոնին: Անոր պահանջները եւ մեր պահանջները իրարու կը բախին: Եւ փոխանակ տեղի տալու անոր պահանջներուն առջեւ, զինքը մեր տուներէն դուրս կը պահենք: Անիկա մեզմէ կը պահանջէ որ մեր սէրը շեղեցնենք մեր անձէն, մեր աշխարհքէն, մեր մոլութիւններէն, մեր մեղքերէն դէպի սրբութիւն, դէպի արդարութիւն, դէպի ճշմարտութիւն, դէպի յաւիտենական արժէքներ. բայց մենք յօժար չենք գտնուիր այդպիսի պահանջքի մը գոհացում տալու: Մենք գոհ ենք մեր տուներովը... առանց Յիսուսի, երբ կրնանք ուզածնիս խօսիլ, ուզածնիս ընել: Յիսուսի ներկայութեան միջամտութեան չենք հանդուրժեր: Ուստի, երբ Յիսուս դուռերնիս բաղխէ իսկ, դուռը երեսին փակ կը պահենք: Աւա՜ղ, մեր բարիքը կը թուինք գտնել մեր տուներէն Յիսուսի բացակայութեանը մէջ:

Եթէ Ղազարոս մը չես, Սիմո՞ն մըն ալ չես կրնար ըլլալ, կամ Զաքէոս մը, որ Տէրը այսօր տունդ մտնէ: Տէրը դուռը կեցած է. «տեղ մը» պատրաստէ՛ անոր համար որ ներս մտնէ: Ապաշխարէ՛:

Ե.
ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

ՅԻՍՈՒՍ կանոնաւոր յաճախող մըն էր իր օրուան շաբաթական կրօնական պաշտամանց ուր որ գտնուէր: «Սովորութիւն» ունէր, կը կարդանք, «Շաբաթ օրը» ժողովարան երթալու: Նոյնիսկ Յիսուս, ինքն, ուսուցիչը, քարոզիչը, փրկիչը, Որդին Աստուծոյ, պարտք, կամ պէտք, կամ ստիպողութիւն կ'զգար Հօրը դիմելու, իր «տանը» մէջ, իր ժողովուրդին հետ, եւ միասնական պաշտամունք մատուցանելու Անոր: Միթէ մինակը չէ՞ր կրնար Աստուծոյ մատուցանել իր պաշտամունքը, իր աղօթքը եւ փառաբանութիւնը: Անտարակո՛յս: Ու մինակ ալ չէ՞ր մատուցաներ միթէ: Անտարակո՛յս: Լերան վրայ, ծառի մը ստուերին առանձնութեան մէջ՝ միթէ Աստուծոյ հետ չէ՞ր կրնար հաղորդակցիլ ան: Անտարակո՛յս: Բայց ոչ մէկ պատճառաւ ետ կը կենար ան Աստուծոյ ժողովուրդին միանալէ հաւաքական պաշտամունքի համար: Ու եթէ Յիսուս Քրիստոս այդպէս կ'ընէր, մե՛նք ո՛ւր կը մնանք, եւ մենք ի՛նչ արդարացումով կրնանք նոյնը չընել:

Միթէ մենք Յիսուսէ աւելի՞ կը յոգնինք շաբթուան օրերուն որ արդարացում ունենանք «Կիրակին քունով անցնելու»: Չեմ կարծեր: Յոգնութեան մէջ չէ բացատրութիւնը հապա «հոգեւոր ծարաւի» տարբերութեան մէջ, որ մեր պարագային ողբալիօրէն պակաս է: «Ինչպէս եղջերուն ջուրի վտակներուն կը կարօտի» մեր հոգին ալ նոյնպէս կարօտ չզգար Տէր Աստուծոյ: Ուրիշ կարօտութիւններ աւելի ուժգին կ'զգանք քան այս մէկը, ուստի եւ միւսներուն նախընտրութիւն կուտանք: Մէկ ժամուան հաճոյք եւ զուարճութիւն կը նախընտրենք մէկ ժամուան պաշտամունքէ: Պատրաստ ենք Շաբաթ գիշերուան քունը զոհել հաճոյքի համար բայց ո՛չ Կիրակի առտուան պաշտամունքին համար: Հոգին սուաղեցնելով սակայն ինչպէ՞ս կարելի է կենդանի պահել զայն: Ու միայն կենդանի հոգին կրնայ զԱստուած փնտռել եւ պաշտել:

Գրուած է սակայն թէ Տէրը «հոգւով եւ ճշմարտութիւնով» կը պաշտուի: Եկեղեցիի մը մէջ մէկու մը ներկայութիւնը բաւական չէ, եթէ անոր ներսիդին անկեղծ բաղձանք չկայ զԱստուած տեսնելու: «Սրտով մաքուր» եղողները զԱստուած պիտի տեսնեն: Աւա՜ղ որ եկեղեցին երբեմն կը ծառայէ ոչ թէ իբրեւ հաւաքավայր «սրտով մաքուր» եղողներու, հապա՝ իբրեւ ապաստան՝ նենգաւոր, չար եւ աղտոտ հոգի կրողներու: Ասոր համար է որ Յիսուս երբեմն «խարազանով» կը մտնէ Աստուծոյ տաճարը: Յիսուս նախանձաւոր էր, եւ է շարունակ, իր կենդանի հոգիովը, «իր Հօրը տան» սրբութեան: Ան չի հանդուրժեր որ չարաշահ, խաբեբայ, կեղծաւոր հոգիներ եղծեն անոր նուիրականութիւնը: Օրհնեալ ըլլայ, ո՛վ Յիսուս, այն ձեռքը որ անխնայ զարկաւ «աւազակներուն» գլխուն որ Տիրոջը տունը փրկէ անոնց շահատակութիւններէն:

Ո՛չ, ո՛չ, «ամէն անոնք որ Տէր, Տէր կ'ըսեն երկնից թագաւորութեանը մէջ պիտի չմտնեն»: Տէրը կ'արհամարհէ մեր «զոհերը» եթէ մեր կեանքը իրեն անուան պատիւ չէ: Աստուած գիտէ, մարդիկ գիտնան կամ ոչ, թէ մեր կեանքը ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ: Աստուած ծաղր չըլլար: Աստուած խաբել անկարելի է:

Տէր Յիսուս, մեր հոգին ալ «տաճար մըն է». բայց է՞ արդեօք: Եկուր մտիր հո՛ն ու զայն ըրէ՛ տաճար մը: Եկուր մտի՛ր նաեւ մեր ձեռակերտ տաճարին մէջ եւ քու սրբութեամբդ վերստին օծէ եւ օրհնէ զայն:

Զ.

ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Ան որ օրուան ժամերուն մեծագոյն մասը ընդհանրապէս բացօթեայ կ'անցնէր—դաշտերու մէջ, լերան վրայ, կամ ստորոտը, ճամբու վրայ—անտարակոյս քաղաքի մը փակ եւ ճնշիչ մթնոլորտին պիտի չի հանդուրժէր, եւ այդ իսկ պատճառաւ պիտի ուզէր քաղաքին մէջ կամ քաղաքէն դուրս փնտռել տեղ մը—բացաստան մը կամ պարտէզ մը—ուր կրնար ազատօրէն շնչել, երկինք նայիլ եւ շուրջը ունենալ պատերէ, շէնքերէ անխափան, քիչ շատ լայնարձակ տեսութեան հորիզոն մը։ Շատ նշանակալից իրողութիւն մըն է թէ Յիսուս ամէն անգամ որ Երուսաղէմ կուգար քաղաքին մէջ չէր գիշերեր, հապա, իրիկնամուտին կ'իջնէր Բեթանիա իր բարեկամին տանը մէջ հանգչեցնելու իր խոնջած գլուխը։ Դարձեալ, իր ապաստանն (retreat) էր Ձիթենեաց պարտէզը, հազիւ քարընկեց մը հեռու քաղաքէն ուր կ'երթար յաճախ իր աշակերտներուն հետ։

Պարտէզ մը իր հովանին ունի, նաեւ իր խաղաղութիւնը, եւ Աստուծոյ ժպիտը իր ծաղիկներուն բոյրին եւ թոյրին մէջ։ Քաղաքին մէջ կեանքին հիւանդ եւ տխեղծ կողմը կ'երեւէր։ Ու այդ երեւոյթին հանդիսատես ըլլալ օրն ի բուն, առանց հոգեւոր ըկանքի անկարելի էր Յիսուսի համար։ Պարտէզը դեղթափի դեր ունէր անոր առօրեայ կեանքին մէջ։ Մէկ ոտքը քաղաքին մէջ կը պահէր, միւսը՝ պարտէզին մէջ։ Պարտէզը իր հանգստարանն էր, նա՛եւ խոկարանը, նա՛եւ աղօթարանը։ Պարտէզը եւ քաղաքը, խաղաղութիւնը եւ խռովքն ու խաժամուժը, աղօթքը եւ գործը, երգը եւ վիշտը, տեսիլքը եւ յուսախաբութիւնը, այսպէս, զուգընթաց փորձառութիւններ էին Յիսուսի կեանքին մէջ։ Նոյնպէս՝ մեր կեանքին մէջ։

Զարաչար կը սխալինք երբ կը խորհինք թէ կրնանք մեր կեանքը ապրիլ անխառն երջանկութիւնով։ Կեանքը սոսկ պարտէզի փորձառութիւն մը չէ, ու չկրնար ըլլալ։ Կեանքի մէջ նաեւ դառնութիւն կայ, եւ տգեղութիւն, եւ ցաւ, եւ յուսախաբութիւն, եւ ձախողութիւն։ Միայն չենք կրնար երգել եւ խնդալ. երբեմն ալ պիտի լանք։ Կատարեալ եւ անվրդով խաղաղութիւն երկրաւոր կեանքի համար չէ։ Երկրի վրայ երկինք՝ ամենօրեայ եւ տեւական փորձառութիւն մը չկրնար ըլլալ։ Գոհ ըլլալու ենք եթէ կրնանք, Յիսուսի պէս, ատեն ատեն պարտէզի մը հոգեւոր երանութիւնը վայելել։ Մեր նպատակը ըլլալու չէ կեանքը պարտէզի մը վերածել եւ անոր մէջ ապրիլ ու երազել, հապա՝ քաջութիւնը ունենալ անապատի մը մէջ գործելու՝ պարտէզէ մը քաղուած կազդուրումով եւ ներշնչումով։ Պարտէզը ինքնին միջոց է եւ ոչ թէ նպատակ։ Երբ նպատակ ընենք պարտէզը, այն ատեն անխուսափելիօրէն անձնատուր պիտի ըլլանք կեանքի փիլիսոփայութեան մը որ անձնասիրական է եւ որ անշուշտ տրամագծապէս հակառակ է այն փիլիսոփայութեան զոր Յիսուս ջատագովեց եւ որուն համաձայն ապրեցաւ։

Բայց նաեւ սա կայ։ Պարտէզը հոգեւոր կղզիացում չի նշանակեր։ Պարտէզի մը մէջ բայց տակաւին «տագնապ», սովորական փորձառութիւն մըն է։ Նոյնը չէ՞ր միթէ Յիսուսի համար։ Մեր ցաւերը մեր ամէնէն երջանիկ վայրկեաններուն մէջ մեր վրայ կը հասնին յաճախ։ Երբ մեր յոյսերը իրականացման եզերքն են, յանկարծ կը փճանան։ Շիտակ կը խօսի իմաստունը երբ կ'ըսէ, «Ծիծաղելու ատենն ալ մարդուս սիրտը տրտմութիւն կ'զգայ։» Պարտէզին հետ զուգորդուած է թռչուն եւ ծառ եւ ծաղիկ բայց նաեւ... «տագնապ»։ Այդպէս եղաւ Գեթսեմանին Յիսուսի համար։

ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՒ ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԸ

Ա.

ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՆՈՐԸ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ եւ քրիստոնէութեան դէմ «պայքարը» սա հիման վըրայ եղած է միշտ եւ կը շարունակէ ըլլալ ներկայիս եւս, թէ ատոնք հին աշխարհի մը յարմարցուած են բայց ո՛չ նոր աշխարհի մը։ Ապաժամանակ (obsolete) կը գտնեն շատեր զՔրիստոս եւ ինչ որ կը ներկայացնէ Քրիստոս—իր վարդապետութիւնը, իր կրօնքը, իր բարոյականութիւնը, իր սկզբունքները, իր գաղափարականները։ Ինչ որ հին աշխարհի մը մէջ գործնական էր, կամ օգտակար, կամ ցանկալի, կ'առարկեն այսպիսիներ, նոր աշխարհի մը մէջ անգործնական, անօգուտ եւ անարժէք են։

Իրաւ է թէ հին աշխարհը եւ նոր աշխարհը իրարու չեն նմանիր, բայց Քրիստոս եւ իր վարդապետութիւնը ժամանակի, տեղւոյ, պարագայի՞ հետ կապուած են իրաւամբ։

Յիսուս իր կեանքը ապրեցաւ բաղդատմամբ մերինին յաւէտ նախնական պայմաններու տակ։ Մերը այսօր շատ բարդ է, իսկ Յիսուսի օրով կեանքը պարզ էր։ Յիսուս շարժեցաւ եւ քարոզեց մարդոց մէջ որոնք մեծ մասամբ գիւղերու մէջ կ'ապրէին, եւ բոլորովին անծանօթ էին մեծ քաղաքի մը ճոխ ու բարդ կեանքին։ Աղքատ շինականներ էին մեծաւ մասամբ Յիսուսի ունկնդիրները որոնք իրենց տարրական պէտքերը կը գոհացնէին հողը մշակելով, ձուկ որսալով կամ պարզ արհեստներով։ Ոչ գիրքեր ունէին, ոչ գրատուն, ոչ լրագրութիւն։ Մեր աշխարհին յատուկ հաստատութիւնները չունէին անոնք։ Ճամբորդութեան արագ միջոցներէ զուրկ էին, ուստի կղզիացած կ'ապրէին իրենց անմիջական միջավայրին մէջ։ Դպրոց, կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններ չկային։ Այն գիւտերը որոնք մարդոց անհատական եւ հաւաքական կեանքը յեղաշրջած են, անծանօթ էին անոնց։ Շոգենաւեր, օդաչու նաւեր, հեռագրութիւն, հեռաձայն, րէտիօ նոյն իսկ երազներ չէին։ Եթէ կարելի ըլլար մէկէն կեանքի բերել ամբողջ Գալիլիան ինչպէս որ էր երկու հազար տարի առաջ, կամ Երուսաղէմը, եւ դնել զայն, օրինակի համար, Նիւ Եորքի քով, ո՛րքան սուր պիտի ըլլար հակապատկերը երկուքին միջեւ։

Տարակոյս չկայ թէ հին եւ նոր աշխարհները իրարմէ կը տարբերէին ամէն իմաստով, ամէն երեւոյթով։ Պատմականօրէն Յիսուս այդ հին աշխարհին մէջ երեւցաւ եւ քարոզեց։ Բայց ինչ որ քարոզեց իր ժամանակակիցներուն այդ հին աշխարհին մէջ, միթէ չէի՞ն պատշաճիր նաեւ հետագայ ժամանակներու եւ մինչեւ մեր օրերուն մէջ ապրող մարդոց։

Տարբեր ձեւի տակ դնենք նոյն հարցումը։ Եթէ Յիսուս այսօր Նիւ Եորքի մէջ ըլլար փոխանակ Պաղեստինի մէջ ծնած եւ ապրած ըլլալու, իր քարոզութեան պարունակութիւնը պիտի ըլլա՞ր նոյնը ինչ որ էր երկու հազար տարի առաջ։ Արդեօք ան տարբե՞ր բարոյականութիւն մը պիտի սորվեցնէր մեզի։ Տարբեր պայմաններու տակ պիտի տարբերէ՞ր արդեօք անոր տեսիլքը կամ յայտնութիւնը։ Չենք կարծեր։

Կրնայ ըլլալ թէ իր բացատրութեանց ձեւերը փոխէր բայց ոչ պարունակութիւնը իր խորհուրդին։ Իր օրինակները քաղած է ան այն երեւոյթներէն որոնց ընտանի էին ի՛նք եւ իր ունկնդիրները—դաշտին խոտը, ծաղիկները, սերմը, մշակը, թռչունները, ձուկերը, նաւակները, հօտերը, եւն., եւն.։ Ու թերեւս եթէ այսօր մեր մէջ կենար ու մեզի խօսէր, իր լուսաբանութիւնները պիտի քաղէր այն երեւոյթներէն որոնք մեզի ընտանի են—բարձր շէնքեր, ինքնաշարժեր, կառախումբեր, շարժապատկերներ, եւն., եւն. բայց խորհուրդին էութիւնը պիտի փոխուէ՞ր։ Ո՛չ։ Եւ ինչո՞ւ։ Պիտի պատասխանենք։

Բ.
ՄԵՂՔ ԵՒ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ ապրեցաւ, գործեց, քարոզեց նկատի ունենալով մարդկային հոգիին խորագոյն կարօտութիւնները եւ տենչերը որոնք ո՛չ տեղի եւ ո՛չ ալ ժամանակի սահմանափակում կը ճանչնան։ Յիսուս Քրիստոսի կոչումն էր տիեզերական եւ մշտնջենական նպատակներու ծառայել։ Կը սխալինք եթէ անոր անձը նկատենք «ընկերային բարեկարգիչի» մը հանգամանքով։ Որոշ ժամանակի մը եւ տեղւոյ մը յատուկ ընկերային անկարգութիւնները, անարդարութիւնները բառնալու եւ նոր կարգ մը հաստատելու համար չէր որ Աստուած իր միածին որդին աշխարհ ղրկեց։ Այդչափը անշուշտ կրնար ընել, կամ իր գերագոյն կոչումին եւ գործին կողմնակի մէկ արդիւնքն ալ այդ կրնար ըլլալ, ինչպէս որ ալ եղաւ, բայց այդքանը «բարեկարգիչ» մըն ալ կրնար ընել. բայց Քրիստոս երբեք չէր կրնար բարեկարգչական հանգամանքով գոհանալ։ Իբրեւ «բարեկարգիչ» Քրիստոս պատմական դէմք մը պիտի ըլլար սոսկ։ Բայց Քրիստոսի եզական կոչումն էր մեղաւոր մարդկութեան «փրկիչը» ըլլալ։ Այդ հանգամանքով ան եղաւ ամէն ժամանակի, ամէն տեղւոյ համար փրկագործիչ կենդանի ուժ մը։

Ինչո՞ւ համար, ուրեմն, Քրիստոս ապաժամանակ չէ եւ անոր անձը, վարդապետութիւնը, եւ գործը այնքան այժմէական են մեզի համար այսօրուան աշխարհին մէջ, որուն մէջ կ'ապրինք, որքա՛ն էին հին աշխարհին մէջ, որուն մէջ ինք յայտնուեցաւ եւ ապրեցաւ— պատասխանը որոշ է։ Որովհետեւ մեղքը չէ վերցած աշխարհէն, որովհետեւ մեղաւոր մարդկութիւն մը այսօր այնքան կարօտ է փրկիչ ուժի մը որքան քսան դար առաջ, եւ անկէ ի վեր ամէն դարու մէջ, ամէն տեղ կարօտ եղած է։ Որքան ատեն որ մարդկային մարմնոյն բնախօսութիւնը չի փոխուիր, նոյն տեսակ ախտ մը նոյն տեսակ դարման կը պահանջէ ուեւէ ատեն, ուեւէ տեղ։ Եթէ ինսիւլինը շաքարախտի դարման է, հիւանդը ո՛վ որ ալ ըլլայ, ո՛ւր որ ալ ըլլայ— Եգիպտացի մը, Հնդիկ մը, կամ Ամերիկացի մը, այսօր կամ դար մը վերջը— պիտի դարմանէ զայն։ Այսպէս ալ հոգիով հիւանդ մարդկութեան պարագային։ Քրիստոս իբրեւ դեղ ու դարման ղրկուեցաւ մարդկութեան մը որ մեղքով կը տառապէր։ Ու քանի որ մարդկութիւնը այդ տառապանքէն ազատած չէ Քրիստոս ալ, իր փրկչական հանգամանքովը, կը շարունակէ ըլլալ այժմէական անհրաժեշտութիւն մը։

Քրիստոս սորվեցուց եւ քարոզեց բայց ուսուցիչէ եւ քարոզիչէ աւելի էր ան։ Աննման ուրիշ ուսուցիչներու եւ քարոզիչներու, փրկիչ մըն էր ան, «բժիշկ» մը, հիւանդ հոգիներու։ Իր քարոզութեան նպատակը գործնական էր։ Ճշմարտութիւն չքարոզեց ճշմարտութեան սիրոյն, ինչպէս պիտի ընէր փիլիսոփայ մը, հապա քարոզեց ճշմարտութեամբ մոլորեալը, անկեալը, խաւարեալը փրկելու համար։

Մեղքը փոխուա՞ծ է ժամանակի ընթացքին։ Ոչ։ Մեղքը իր բոլոր էական յատկանիշերով կը շարունակէ երեւան գալ մարդոց մէջ։ Մարդիկ տակաւին կը ստեն, կը խաբեն, կ'սպաննեն, կը գողնան։ Մէկ խօսքով, մարդիկ անճանաչ եւ անգիտակ կ'ապրին իրենց ներքին արժէքին։ Աստուած կայ մարդուս մէջ եւ սակայն անոնք կը մեռցնեն իրենց մէջ ինչ որ աստուածային է։ Ո՞վ ոսկին պիտի նետէր եւ կղկղանքը պահէր։ Բայց այդ է որ շատ մարդիկ կ'ընեն։ Ու Քրիստոս իր դեսպանութեան նպատակը ըրաւ իր կեանքովը եւ վարդապետութեամբը մարդիկ գիտակից ընել իրենց մէջ շնչող աստուածային հոգիին։ Այդ էր փրկութիւնը։ Մեղքը մարդկային բնութեան յատուկ է։ Երբ Աստուած իր տիրականութիւնը կը յայտնէ մարդուս հոգիին մէջ, մեղքը անկարելի կը դառնայ։

Գ.
ՍԷՐ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ Աւետարանը «Սիրոյ Աւետարան» կոչուած է, եւ կատարեալ իրաւամբ։ Անոր միջուկը, էութիւնը սէր է։ Անոր եզական յայտնութիւնը Աստուած մըն է որուն նկարագրին տիրական յատկանիշն է սէր։ Մարդկային հոգիին խորագոյն կարօտութեան պատասխանը տուաւ Յիսուս այս յայտնութեամբ։

Եթէ սէրը ժամանակաւոր է մարդկութեան փորձառութեան մէջ, կամ եթէ միայն մէկ տեղի մը մէջ կրնայ ծաղկիլ, այն ատեն կրնանք ըսել թէ Քրիստոսի այս յայտնութիւնը մեզի համար չէ, կամ, այս ժամանակին համար չէ։ Բայց կա՞յ միթէ ուեւէ ուրիշ կարօտութիւն, զգացում, տենչ մարդկային բոլոր կարելի փորձառութիւններուն շարքին մէջ որ աւելի խորունկ ըլլայ, աւելի զօրեղ, աւելի բռնադատիչ, աւելի տիեզերական քան սէրը։ Քրիստոս փառաբանեց սիրոյ ուժը որով Աստուած կրնար փրկել մեղաւոր մարդկութիւնը։

Արդար Աստուած մը կը պատժէ բայց պատիժէն աւելի ազդու միջոց մըն է սէրը փրկելու համար բունիսկ ան որ պատիժի արժանի է։ Աստուած անողոք Կամք մը չի ներկայացներ հապա Սիրտ մը՝ որ կ'ողորմի, կը ներէ, կը դարմանէ հիւանդ հոգին, կը վերցնէ ինկածը, կը վերածնի մեռածը։

Մարդիկ կը վախնային Աստուծմէ։ Մարդոց եւ Աստուծոյ միջեւ յարաբերութիւնը գերիներու եւ տիրոջ մը միջեւ եղած յարաբերութիւնն էր երբեմն։ Քրիստոս սակայն հաւաստիք տուաւ մարդոց թէ Աստուած իրենց Հայրն է եւ իրենք՝ անոր զաւակները։

Երբ մէկը, որ մեղք գործած է, խորհի թէ Աստուծոյ դիմելը միայն մէկ կարելի արդիւնք պիտի ունենայ, որ է պատիժ, իր երեսը պիտի պահէ անկէ։ Բայց եթէ նոյն մեղաւորին հաւաստիք տրուի թէ ո՛չ թէ պիտի պատժուի, հապա, եթէ ապաշխարութեան հոգիով դիմէ Աստուծոյ, պիտի փրկուի, անշուշտ պիտի դիմէ անոր։

Անառակ Որդին սիրոյ ապահովութեամբ որոշեց իր հօրը դառնալ։ Եւ յուսախաբ չեղաւ։ Եթէ այդ ապահովութիւնը չունենար պիտի չդառնար։ Իր մեղքին համար արդէն պատժուած էր ան։

Մենք ալ մեղաւոր ենք, մենք ալ փրկութիւն կը փնտռենք եւ ո՛չ թէ պատիժ։ Յիրաւի ամէնքս ալ հետամուտ ենք երկինքի ժառանգութեան»։ Մեզի ալ պէտք է Աստուած մը որ հօր մը գութովը կը վարուի, եւ կարող է ինչպէս եւ յօժար՝ փրկելու մեզ իր սիրովը։

Քրիստոս մը որ սանկ Աստուծոյ մը երաշխիքը կուտայ ինչպէ՞ս չպատկանի մեզի, մեր դարուն, մեր միջավայրին, որքան նախընթաց դարերուն եւ հին աշխարհին պատկանած է, քանի որ մեր կարօտութիւնը նոյն փրկութիւնն է որ միայն նոյն Աստուածը կրնայ գոհացնել։

Դարձեալ, ո՛չ միայն մեղքէ փրկութեան միջոցը սէր է, հապա նաեւ մեղաց պատճառը հիմնապէս սիրոյ պակասը կամ բացակայութիւնն է։ Մարդիկ ինչո՞ւ զիրար կ'անիրաւեն, կը հալածեն, իրարու չարիք կ'ընեն, զիրար կը կողոպտեն, կամ կ'սպաննեն. որովհետեւ զիրար կ'ատեն, զիրար չեն սիրեր։ Թող սէրը ըլլայ մարդկային յարաբերութիւնները վարող սկզբունքը, ուժը, եւ այդ բոլոր մեղքերը պիտի վերնան։ Շատ լա՛ւ. այսօրուան մեր աշխարհին մէջ մարդիկ պակա՞ս կ'ատեն, քան որ կ'ատէին հին աշխարհին մէջ։ Միթէ մեր այսօրուան պէտքը եղբայրսիրութեան՝ աւելի պակա՞ս է քան որ էր հեռաւոր անցեալին մէջ։ «Սիրոյ Աւետարանը», որուն կենդանի ակը Քրիստոս է, միթէ այժմէական անհրաժեշտութիւն մը չէ՞ մեզի համար, որ այսօր եւ այս նոր աշխարհին մէջ կ'ապրինք։ «Սիրէ՛ Աստուածդ եւ սիրէ՛ ընկերդ», միթէ նոյնքան հրամայական պէտքի մը պատասխանը չէ՞ նաեւ այսօր որքան երբեք եղած է։

Դ.
ՆԿԱՐԱԳԻՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ հոգիին կենսական, տեւական կարօտութիւնները գոհացնելու համար Քրիստոս աշխարհ եկաւ, ըսինք։ Եւ հետեւցուցինք պարզ տրամաբանութեամբ մը թէ որքան ատեն որ այդ կարօտութիւնները կը մնան անփոփոխ ներկայ աշխարհին մէջ Քրիստոս կը շարունակէ ըլլալ կենդանի իրականութիւն մը կատարելով նաեւ արդի մարդոցս կեանքին մէջ այժմէական եւ հրամայական դեր մը։

Եթէ հարցուէր թէ սա ներկայ աշխարհին մեծագոյն պէտքը ի՛նչ է, մեր պատասխանը պիտի ըլլար—Մարդիկ որոնք քրիստոսատիպ նկարագիր ունին։ Ընկերաբանօրէն քննելով մարդկութեան թշուառութեան հիմնական պատճառներէն դէթ մէկը, եթէ ոչ թերեւս մեծագոյնը, ինչպէս ընդհանրապէս կ'ըսենք, «նկարագրի պակասն է»։ Գիտութիւնը յառաջ կ'երթայ, նորանոր գիւտեր մեր ֆիզիքական եւ ընկերային կեանքը յեղաշրջած են բայց մարդիկ աւելի երջանիկ եւ խաղաղ կեանք չունին այսօր իբրեւ արդիւնքը գիտութեան յառաջդիմութեան եւ գիւտերու անհամար յաջողութեան։ Եւ ինչո՞ւ։ Որովհետեւ մարդկային երջանկութիւնը կամ խաղաղութիւնը գիտութիւնով չապահովուիր։ Հապա երջանկութեան, խաղաղութեան միակ գրաւականը նկարագիր է։ Ծոյլ', խարդախ' մարդուս նկարագիրը եւ ընկերութիւնը իր հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնէ, եւ «կործանումը մեծ կ'ըլլայ։» Ընկերային ոեւէ կարգ լաւագոյն չէ քան միջինը այն նկարագիրներուն զորս կը ներկայացնեն այդ ընկերութիւնը կազմող անհատները։ Ամէն չարիք մէկ հիմնական բացատրութիւն մը ունի—նկարագրի տկարութիւն կամ փտութիւն։ Ընդհակառակն, մաքուր, ազնիւ, եւ առողջ նկարագիր մը ակնաղբիւրն է անվերջ բարիքի։

Մեղքը նկարագրի եղծումն է, եւ կամ, եղծուած նկարագրի հետեւանք։ Ու ի՞նչ է վերջապէս նկարագիրը։ Պարզապէս, խորունկ գիտակցութիւն մը, նրբին զգայութիւն մը Աստուծոյ յայտնութեան մարդուս մէջ, եւ հաստատ կամք այդ յայտնութեան համաձայն ապրելու։

Եւ հոս է ահա Քրիստոսի դերին այժմէականութեան ուրիշ մէկ փաստը։ Քրիստոս օրինակ եւ ախոյեան հանդիսացաւ նկարագրի մը որ Աստուծոյ կնիքը կը կրէր, կամ, զԱստուած կը յայտնէր։ Նկարագրի վրայ դրաւ արժէք մը որ ամէն ուրիշ արժէքէ վեր էր։ Աշխարհի արժեչափը սրբագրեց։ Ինչ որ արժէքաւոր կը սեպուէր անարժէք համարեց։ Ամէն տեսակ արժէքներու մէջ հռչակեց, պանծացուց նկարագրի գերակայութիւնը։ «Ի՞նչ կը շահի մարդ եթէ աշխարհք վաստկի եւ հոգին կորսնցնէ»։

Մինչեւ այսօր այսպէս կը հաւատա՞նք։ Եթէ այո՛, ուրեմն Քրիստոս մեր ժամանակին համար ալ անհրաժեշտ մարգարէ մըն է։ Քրիստոսի նկարագիրը ժամանակիս պէտքն է։ Որովհետեւ աշխարհք կը խուսափի անկէ, կամ կը մերժէ զայն, ըսել չէ թէ նաեւ պէտք չունի անոր։ Քրիստոսի նկարագրին այդ ընդդիմութիւնը յաւէտ ապացոյց է աշխարհի պէտքին։ Հիւանդը դատաւոր չկրնար ըլլալ իր դարմանումին համար անհրաժեշտ եղող միջոցներուն։ Ան կրնայ մերժել բուն իսկ այն միջոցը որուն մէջ է իր դարմանումին երաշխիքը։ Այս հիւանդ աշխարհքն ալ առողջ նկարագրի կը կարօտի։ Եւ այդ նկարագրին կատարեալ յայտնութիւնը Քրիստոսի մէջ է։ Այդ յայտնութիւնը միայն առաջին դարուն մարդկութեան համար չէր. 20րդ դարուն մարդկութեան համար ալ է, որովհետեւ մեր նկարագիրը ներկայիս այնքան անկատար է որքան էր մեզմէ 20 դարեր առաջ ապրողներունը։ Եւ այդ պէտքը կատարեալին՝ ներկային եւ անցեալին համար՝ հաւասար է։

Ե.
ՆԵՐԿԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

ՄԵՐ այսօրուան կեանքը, եթէ մերկացուի իր բոլոր վրադիրներէն, ոեւէ կերպով ու չափով տարբեր պիտի չգտնուի այն կեանքէն զոր Քրիստոսի ժամանակակիցները կ'ապրէին։ Կեանքը հիմնովին անփոփոխ կը մնայ թէեւ տարիներ գլորին եւ դարեր կազմեն, եւ դար դարի յաջորդէ։ Ի՞նչ փոխած է կեանքը հինէն ի վեր—գաղափարնե՞ր, գիտութի՞ւն, գի՞ւտ, նոր կարգե՞ր, գրքե՞ր, նոր քաղաքակրթութի՞ւն։ Այո՛, ասոնք կեանքը դրսէն փոխած են. իսկ արմատապէ՞ս, ներքնապէ՞ս. եւ ո՛չ մէկ կերպով։ Միթէ այսօր ալ կեանքի անստուգութիւնը իր խնդիրները չստեղծե՞ր, նաեւ վախերը, կասկածները։ Միթէ մեր կեանքն ալ իրեն յատուկ նեղութիւններ, հոգեր, պայքարներ չունի՞։ Մէկ կողմէ մեր մէջ կայ արդարութեան, խաղաղութեան բուռն տենչը, միւս կողմէ, ընկերային հարկադրանք մը՝ ամէն գնով մրցելու, ոգորելու թէ մենք՝ մեզի, եւ մեր ընկերներուն հետ։ Ի՞նչ, երէկ հոգերու բեռան տակ կը տանջուէին մարդիկ, եւ այսօր հոգերէ զերծ, հանդիստ ու երջանիկ կեա՞նք կ'ապրին։

Երբ մարդկային հոգին կ'ենթարկենք «աշխատանոցի փորձերու» մէկ եզրակացութեան կը յանգինք որ է սա՝ թէ հազար տարին ոչ մէկ փոփոխութիւն յառաջ բերած է անոր շինուածքին մէջ։ Նախանձը եւ ատելութիւնը նոյն փոթորկումները յառաջ կը բերեն անհատին եւ ընկերութեան մէջ ա՛յս օրուանս մէջ ինչպէս ասկէ հազար, կամ երկու հազար, կամ հինգ հազար տարիներ առաջ յառաջ կը բերէին։ Միթէ մենք այնքան շա՞տ կը սիրենք մեր ընկերները որ Քրիստոսի պատուէրը իր ժամանակակիցներուն, մեզի՛ համար աւելո՞րդ պիտի ըլլար։ Ատելութեան դէմ նաեւ մենք կարօտ չե՞նք հակադեղի մը որպէս է «Սիրեցէ՛ք»։ Եղբայրսիրութեան գաղափարականը միթէ իրականացա՞ծ է մեր մէջ որ «Սիրոյ Աւետարանը» այլեւս անպէտ սեպուի մեզի համար։ Այն քաոսը որուն մատնուած է այսօր «քաղաքակիրթ» մարդկութիւնը, եւ որուն կը մատնուի այնքան յաճախ, միթէ անհրաժեշտ չընե՞ր Քրիստոս մը որուն կենդանարար շունչովը միայն կրնայ քաոսէն կարգ յառաջ գալ։ Ո՞վ կրնայ պնդել թէ ներկայ աշխարհքը Քրիստոսի մը պէտք չունի։ Եթէ ներկայ աշխարհքը պէտք չունի, ուրեմն աւելի բանաւոր է հետեւցնել թէ ոեւէ ատեն պէտք չէ ունեցած, քանի որ ինչպէս դիտել տուինք, կեանքը արմատապէս չէ փոխուած, եւ ոչ ալ մարդկային հոգին։ Բայց, ընդհակառակն եթէ Քրիստոս ոեւէ ժամանակ աղաղակող պէտքի մը պատասխանն էր, պատասխանն է նաեւ ներկայ ժամանակին պէտքին։

Մենք տկար մարդիկ ենք, զօրութեան պէտք ունինք։ Մենք ցաւած, վիրաւորուած մարդիկ ենք եւ մխիթարութեան բժշկութեան պէտք ունինք։ Մենք անստուգութեան մէջ կը խարխափենք. լոյսի եւ առաջնորդութեան պէտք ունինք։ Մենք անհաստատ, երերուն մարդիկ ենք. անփորձ եւ անյողդողդ կենալու համար նեցուկի եւ կռուանի պէտք ունինք։ Անվերջ նեղութեանց, անձկութեանց ենթակայ ենք, եւ օգնող, փրկող ձեռքի մը պէտք ունինք։ Ու այսպէս անհամար են մեր այսօրուան կեանքին հոգեւոր եւ բարոյական կարօտութիւնները։ Ո՞վ պիտի հայթայթէ մեզի ատոնք։ Ո՞վ կրնայ զօրացնել մեզ, մխիթարել, բժշկել, լոյս եւ առաջնորդութիւն տալ, անփորձ եւ ապահով պահել մեր քայլերը, օգնել մեզի եւ ազատել մեզ մեր նեղութիւններէն։ Յոգնած եւ բեռնաւորուած ենք մենք, որո՞ւ կրնանք դիմել որուն քով է կամքն ու կարողութիւնը հանգչեցնելու մեզ։

Պատասխանը Յիսուս Քրիստոս է եւ իր յայտնութիւնը, այսօր եւ յաւիտեան։

Զ.

ԱՊԱԳԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐԴ *էակը լոկ* այս *կեանքով չի կրնար գոհանալ։ Ներքին, անզսպելի ձայն մը կ՚աղաղակէ յամառօրէն, «Կեանք, կեանք,* եւ աւելի *կեանք։»* Երկար *ապրելու հարց չ՚ունինք։ Մեր հարցն է* անվախճան *կեանքի հարցը։ Եթէ հարիւր տարի ալ ապրինք տակաւին պիտի հարցնենք անձկագին, «Այս կեանքէն վերջ ի՞նչ...։»*

Մենք մեր օրուան կեանքովը միայն կը շահագրգռուինք թերեւս բայց ապագայ *կեանքի մը հարցը իր այժմէութիւնը եւ կարեւորութիւնը երբեք չի կորսնցներ։ Մարդ մը կրնայ նիւթապաշտ փիլիսոփայութեամբ մը ապրիլ բայց ինչ որ ալ ըլլայ իր* գաղափարը, *կամ իր տեսութիւնը, չի կրնար իր* հոգիին շինուածքը *փոխել։ Մարդ մը կրնայ իր հոգին* անտեսել *եւ ապրիլ սոսկ իբրեւ* մարմնաւոր *էակ մը, բայց* անտեսումը *հոգին գոյութենէ չի դադարեցներ, ինչպէս որ կըրնայ մարդ կոյր ըլլալ ու արեւը չտեսնել, բայց անոր չտեսնելը արեւին* գոյութեան *արգելք մը չէ։ Ու հոգին ապրիլ կ՚ուզէ, եւ քանի ապրի, միշտ* աւելի եւ աւելի *ապրիլ կ՚ուզէ։*

Այսպէս, կեանքի տեւականութեան կամ յաւիտենականութեան ձգտումը, կամ տենչը, կարօտը ինքնաբուղխ է եւ բնածին մարդկային հոգիին մէջ։ Իսկ հաւատի՞քը *յաւիտենական կեանքի իրականութեան համար։ Այդ հաւատալիքին համար մարդիկ չարունակ խարխափեր են։* Կ՚ուզեն *ապրիլ չարունակել, բայց պիտի չարունակե՞ն ապրիլ. ի՞նչ ապահովութիւն ունին։ Տենչը եւ կարօտը մինչեւ աստիճան մը իրենց մէջ ունին հաւատալիքը նաեւ անոնց գոհացում գտնելու կարելիութեան, ապա թէ ոչ տենչալը կամ կարօտիլը անկարելի պիտի ըլլար։*

Ոչ ալ այս մասին գիտութենէն կրնանք լոյս ընդունիլ։ Կեանքի գաղտնիքներուն թափանցելու անկարող է գիտութիւնը։ Պէրթրան Րըսըլ ըսեր է, «Գիտութիւնը անկարող է հաստատելու ոչ Աստուած եւ ոչ ալ անմահութիւն։» Անշուշտ ո՛չ։ Գիտութիւնը ինչպէ՞ս կրնայ յաւակնիլ իր մարզէն դուրս ելլելու եւ հաստատելու, կամ հերքելու, հոգեւոր *իրականութիւններ, «այն բաները զորոնք աչք չէ տեսեր, եւ ականջ չէ լսեր»։ «Աստուած եւ անմահութիւն» գիտունին աշխատանոցին փորձարկութեանց ենթարկելի նիւթեր չեն։*

Կ՚ուզենք *ապրիլ. ի՞նչ* հաւատք *ունինք սակայն թէ անմահ ենք, թէ յաւիտենապէս պիտի ապրինք։*

Մեզի համար գիտնալը *անհրաժեշտ չէ։ Մեզի բացատրուած չէ որ գիտնանք թէ ի՛նչ է ապագայ կեանքը։ Թերեւս երբեք պիտի չբացատրուի։ Թերեւս մեր հունաւոր մտքին համար զայն ըմբռնել կարելի պիտի չըլլար եթէ նոյն իսկ բացատրուէր։ Մեզի պէտք եղածը* վստահելի վկայութիւն *մըն է,* աներկբայելի հաւատք *մը։ Եւ այդ վկայութեան, այդ հաւատալիքին աղբիւրը Քրիստոս է։ «Եթէ միայն* այս *կեանքին համար Քրիստոսի հաւատացած ենք, մենք բոլոր մարդոցմէն աւելի խղճալի ենք։» Քրիստոսի կը հաւատանք եւ այդ* հաւատքը *բաւական է մեզի։ Գիտնալը մեր* հետաքրքրութիւնը *պիտի գոհացնէր, բայց բաւական է որ մեր հոգին իր խաղաղութիւնը գտնէ սոսկ* հաւատքով *մը որուն կրնանք ապաւինիլ։*

Քրիստոս, ուրեմն, հոս ալ պատասխանն է մշտնջենական հարցի մը։ Եթէ այսօր դադրած ըլլայինք ձգտելէ, տենչալէ յաւիտենական կեանքի, Քրիստոս եւս, դէթ այդ չափին համար, այժմէութիւն մը ըլլալէ պիտի դադրէր։ Բայց մարդկային հոգիին ձգտումը կամ տենչը այսօր ալ նոյնը կը մնայ ինչ որ էր երկու հազար տարի առաջ, ուստի եւ Քրիստոս կը շարունակէ ըլլալ կենսական իրականութիւն մը։

ՏԱՐԵՄՈՒՏ

ԵՒ

ԿԵԱՆՔԸ

ՍԱՒԱՌՆԱԿ

Իբր թէ սաւառնակի մը վրայ հեծած կը սահինք, եւ սակայն ո՛չ թէ միջոցի մը մէջ, որ թէեւ անհուն՝ այլ չափելի համեմատութիւններ ունի, հապա ժամանակի մէջ, որ ո՛չ կը չափուի, ո՛չ ալ կը հաշուուի, եւ ինչպէս ալ որ չափուի կամ հաշուուի տակաւին անըմբռնելի խորհրդաւորութիւն (mystery) մըն է: Կուգանք ու կ'երթանք...: Կեանքը շարունակական շարժում մըն է, ո՛չ թէ տեղէ տեղ, հապա ժամանակի մէկ հանգրուանէն միւսը—մէկ օրէն՝ միւսը, մէկ ամիսէն՝ միւսը, մէկ տարիէն՝ միւսը: Ժամանակը բացարձակապէս միօրինակ է, եւ անփոփոխ: Մե՛նք ենք որ կը փոխուինք: Ժամանակի սպիտակ էջերուն վրայ մե՛նք ենք որ կը գրենք մեր փորձառութիւնները, եւ աւելի յաճախ սեւով քան ոսկիով:

Այսպէս կ'անցնի ժամանակը երեւութապէս, բայց իրականապէս մե՛նք ենք որ կ'անցնինք: Եւ կ'անցնինք ճեպընթաց սաւառնակի մը պէս, որ կը սուրայ օդին մէջէն անարգել: Մեր ընթացքը մղոններով չենք չափեր, հապա՝ տարիներով: Ու երբ տարիները իրարու կը յաջորդեն ո՞ր բացատրութիւնը աւելի չիտակ պիտի ըլլար արդեօք գործածելու համար—ըսել, կը հեռանա՞նք մեր նշանակէտէն թէ կը մօտենանք անոր:

Բայց հարցնենք, ի՞նչ է մեր նշանակէտը: Կեա՛նք: Կ'ապրինք ապրելու համար: Կեանքով կեանքի կը դիմենք: Կեանքով կեանքի պիտի հասնինք: Արդ, եթէ կեանք է նշանակէտը մեր այս սրընթաց ճամբորդութեան, երբ տարիները իրարու վրայ կը բարդուին, պէտք է ըսենք, կը մօտենանք կեանքի եւ ո՛չ թէ կը հեռանանք կեանքէ:

Կեանքով մահուան չենք դիմեր: Եթէ իրականութիւնը ա՛յդ եղած ըլլար, ինչպէս է երեւոյթը, ա՛յն ատեն բանաւոր պիտի ըլլար եզրակացնել թէ տարիներու յաջորդութիւնը զմեզ կը հեռացնէ մեր ճամբորդութեան ցանկալի նշանակէտէն: Այսպէս կը տրամաբանեն անոնք որ հաւատքի լոյսովը չեն թափանցեր երեւոյթներու ետին ծածկուած իրականութեանց: Տարիները կեանքը կ'սպառեն, կը պնդեն այսպիսիներ, եւ կը հասցնեն իր անխուսափելի վախճանին—մահուան: Տարիները կեանքի աւարառունե՞րն են, ուրեմն, մահուան հաշւոյն: Ա՛հ, ո՛չ:

«Կեանքն իրական է եւ փութաջան
Անոր վախճան չէ գերեզման:»

Ինչպէս ճամբորդ մը, որ նստած է սաւառնակի մը մէջ եւ սրտի կատարեալ խաղաղութեամբ եւ վստահութեամբ կ'ակնկալէ հասնիլ հո՛ն ուր հասնիլ է իր նպատակը եւ փափաքը, նոյնպէս եւ ես, նոյն խաղաղութեամբը եւ վստահութեամբը հեծած ժամանակի թեւերուն վրայ, երբ տարին տարիի կը յաջորդէ կեանքս աւելի մօտեցած կը զգամ կեանքի: Ո՛չ, մահուան չեմ մօտենար: Կեանքը մահուամբ չպիտի յաղթահարուի: Կեանքը կեանքով պիտի յաղթանակէ: Տարի մը աւելի չհեռացայ կեանքէ զի տարի մը անցաւ: Տարի մը աւելի մօտեցայ կեանքի: Բայց մահուա՞ն ալ. ա՛հ, եթէ մահուան ալ—որ է պատրանք խափուսիկ—ուրեմն մահուամբ՝ կեանքի: Այս հայեացքով, այս տրամաբանութեամբ ուրախ եմ եւ հանդիստ կեանքի սրարշաւ սաւառնակիս մէջ: Սուրա՛, սաւառնակս, սուրա՛ մէկ տարիէն միւսը որ

«Ալ մօտ ըլլամ քեզի
Ալ մօտ քեզի»...

Ի՞ՆՉՈՒ ԱՊՐԵՑԱՆՔ

ՁԸՍԵՆՔ տարի մըն ալ անցաւ մեր կեանքէն, հապա՝ տարի մըն ալ աւելցաւ մեր կեանքին վրայ։ Այս տարիին յաւելումը չա՞հ պիտի սեպենք թէ՝ վնաս։ Խիստ եւ անողոք անձնաքննութեամբ մը ետ նայելով սա վերջացող տարուան վրայ ի՞նչ պիտի ըսէինք. պիտի կըրնայի՞նք ըսել, աղէկ որ այս տարին աւելցաւ մեր կեանքին վրայ, ողջ մնացինք, ապրեցանք։ Ի՞նչ ըրինք արժեցնելու կամ արդարացնելու ամբողջ տարուան մը կեանքը, կամ որքա՞ն աճեցանք, մեծցանք մըտքով, սրտով, նկարագրով։ Ժամանակը մերն էր. ինչպէ՞ս գործածեցինք զայն։ Ամէն մարդ իր չափովը տաղանդի մը տէր է. լա՛ւ. ի՞նչ արդիւնաւորութեամբ գործածեցինք մեր տաղանդները, մեծ կամ փոքր, շատ կամ քիչ։

Աստուծոյ դրախտը մարդկային կեանքն է։ Ամէն մէկ անհատի կեանք այդ դրախտին մէջ տնկուած ծառ մըն է։ Ամէն ծառ իր պտուղը պէտք է տայ։ Կեանքը իր նպատակը ունի եւ զայն իր նպատակէն շեղեցնել մեղք է։ Ի՞նչ պտուղ տուինք ուրեմն։ Մեր տուած պտուղները քա՞ղցր էին, եւ առա՞տ, եւ գեղեցի՞կ։ Մի գուցէ անպտուղ ծառեր եղանք։ Կան ծառեր որոնք կ՚աճին բայց պտուղ չեն հասցներ։ Կան ծառեր որոնք կը չորնան եւ կը մեռնին։

Մեր կեանքը միայն գոյութեա՞ն մը խնդիր եղաւ սա վերջացող տարուան ընթացքին թէ՛ արդիւնաւորութեան, բազմակողմանի իմաստով։

Վաճառական մը իր տարուան մը շահն ու վնասը կը հաշուէ։ Ինչո՞ւ համար մենք ալ մեր հոգեւոր շահերը եւ վնասները դէմ դիմաց չդնենք որպէսզի գիտնանք թէ յառաջ գացած ենք թէ՛ ետ։ Տարի՞ մը առաջ աւելի մեծ էր Աստուծոյ շնորհքը մեր մէջ թէ՛ հիմա, տարուան մը վախճանին։ Զա՞ր էինք եւ բարի եղանք, թէ՛ բարի էինք եւ չարացանք։ Կա՞ր մեղք մը որուն ճանկերուն մէջ էր մեր հոգին տարի մը առաջ եւ այսօր ազատուած ենք անկէ։ Նախանձի կամ ատելութեան եւ կամ չար կրքերու թո՞յնը կար մեր սրտին մէջ, եւ այսօր զերծանած, մաքրագործուա՞ծ ենք ատոնց ամէնէն։ Կրնա՞նք ըսել—Լեզուս չարախօսութեան, մեղքի գործիք ըրած էի բայց յաջողած եմ սուրբ, լուսաւոր, սիրաթուրմ խորհուրդներու թարգման ընել զայն։

Մեզի պէտք է պարկեշտ ըլլալ։ Պարկեշտութիւնը մեր աչքին առջեւ պիտի դնէ շատ մը իրողութիւններ զորս գիտնալ—ինչ բնոյթ ալ որ ունենան անոնք—մեր հոգւոյն համար օգտակար է։ Անձը իր մերկութեան մէջ ճանչնալ դժուար է։ Չենք ուզեր հայելիի մէջ նայիլ բունիսկ մեր հոգւոյն դիմագիծը տեսնելու։ Կը վախնանք թէ տգեղութիւն մը պարզուի մեր աչաց առջեւ։ Միայն ուրիշներու վրայ նայիլ եւ անոնց յանցանքները մատնանշել կը սիրենք։ Գերանով մը կուրացած աչքերով ուրիշներու աչքէն շիւղ հանելու կ՚արտօրանք։ Աստուած ողորմի մեզի եթէ մինչեւ այս աստիճանին կը հասնի մեր անգիտութիւնը՝ բունիսկ մեր անձին նկատմամբ։ Ճանչնանք բունիսկ մեր անձը—ինչ որ էինք, ինչ որ ենք։ Քանի լաւ ճանչնանք զԱստուած, նոյնքան լաւ պիտի ճանչնանք մեր անձը։

Անողոք հարցում մը եւս կը մնայ։ Լա՞ւ եղաւ որ տարի մըն ալ ապրեցանք թէ՛ ո՛չ։ Գտնուեցան բարի եւ պատուական մարդիկ որոնց կեանքը խլուեցաւ սա տարուան միջոցին աշխարհի ամէն կողմը։ Ի՞նչ եղաւ իմ կեանքս սա տարուան։ Շնո՞րհք մըն էր թէ պատիժ մը։ Հարցուր դո՛ւն քեզի։ «Երանի թէ մեռած ըլլայինք» պիտի ըսէինք թէ «փառք Տիրոջը որ ապրեցանք»։ Բայց ինչո՞ւ, ի՞նչ արդարացումով։ Նաեւ ինչո՞ւ եւ ի՞նչ արդարացումով պիտի ապրինք սա յառաջիկայ տարին։ Չի մոռնանք այս հարցումը։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՊՐԻՆՔ

Ո՞Վ պիտի ուզէր իր անցեալ տարուան կեանքը կրկնել յառաջիկայ տարուան մէջ։ Ուրիշ խօսքով, պիտի ուզէի՞նք ապրիլ շարունակել այնպէս ինչպէս ապրեցանք մինչեւ երէկ։ Շատերու պատասխանը, կ՚ենթադրենք, «Ոչ» պիտի ըլլայ։ Մեր պատասխանն ալ, կը խոստովանինք, «Ոչ» է։ Բարեբաղդաբար «ոչ»։ Առողջ հոգիի մը պատասխանը «ոչ» պիտի ըլլար։ «Ոչ», որովհետեւ ինչպէս որ կ՚ապրինք արդեամբ ներկային մէջ, բաղդատմամբ լաւագոյն կեանքի մը զոր կը տենչանք ապրիլ ապագային, մեզի անգոհացուցիչ կը թուի։ Որքան ալ աղէկ ապրինք, լաւագոյնը ապրելու տենչը, մեզ դժգոհ կ՚ընէ մեր կեանքէն։ Կը տարակուսինք թէ «գոհունակ կեանքը» առողջ հոգիի ապացոյց է։ Ներկայ կեանքէն դժգոհութիւնը դրդիչ եղած է կեանքը լաւէն լաւագոյնին առաջնորդելու։ Կ՚ակնարկենք բնականաբար առողջ դժգոհութեան։ Հիւանդկախ դժգոհութեան մէջ ջիղ չկայ։ Կան մարդիկ որոնք միայն դժգոհ են իրենց կեանքէն առանց ջանքի եւ տենչի՝ լաւագոյն կեանքի մը համար։

Նոր տարին իրեն հետ ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ, չխաբուինք։ Մէկ տարիէն միւսը կեանքի արտաքին պայմանները չեն փոխուիր։ Ժամանակի փոփոխութիւն միջավայրի փոփոխութիւն չի նշանակեր։ Հաւանականութիւնը այն է թէ ինչ որ էին մեր գործի դժուարութիւնները անցեալ տարի, պիտի շարունակեն յառաջիկայ տարի եւս։ Դարձեալ, հաւանականութիւնը այն է թէ մեր ընկերային կապերը անփոփոխ պիտի մնան, այսինքն, նոյն մարդոց հետ պիտի շփուինք ամէն հանգամանքով։ Մեր կեանքին բեռները թերեւս շարունակեն այնքան ծանր ճնշել յառաջիկային որքան ճնշած են անցեալին մէջ։ Նոր տարուան մէջ եւս եղանակները իրարու պիտի յաջորդեն անվրէպ—ցուրտը տօթին պիտի յաջորդէ, Մայիսի ծաղիկները պիտի խամրին շուտով, տերեւները թափին, ձիւնը եւ սառը ցօղին տեղ պիտի պատեն երկիրը։ Նոր տարուան մէջ ի՞նչ կրնայ ըլլալ որ կեանքը արմատապէս տարբեր ընէ հինին մէջ եղածէն։ Ցաւեր, յուսախաբութիւններ, պայքարներ, խնդիրներ, դժուարութիւններ, եւ մահուան ստուգութիւնը անփոփոխ պիտի մնան։

Նորութիւնը տարուան մէջ փնտռել՝ միամտութիւն է։ Նորութիւնը մեր հոգիին մէջ ըլլալու է։ Նորութեան միակ կարելիութիւնը հո՛դ է։ Նոյն միջավայրին, նոյն պայմաններուն մէջ՝ մենք ինչպէ՞ս պիտի ապրինք յառաջիկային։ Այդ է հարցը որուն պատասխան մը տալու է ամէն մէկ անձ իրեն համար։

Երբ նոյն խնդիրները մեր առջեւ ներկայանան, նո՞յն կերպով պիտի ջանանք լուծել զանոնք ինչպէս անցեալին մէջ ջանացած ենք—նո՞յն սխալ դատումները պիտի ընենք, նո՞յն անկումները պիտի ունենանք։ Անհամբեր էինք—նորէ՞ն անհամբեր պիտի ըլլանք. անողոք էինք, եւ աններող, նորէ՞ն այդ դիրքը պիտի բռնենք մարդոց հանդէպ. նախանձով եւ անբարեացակամութեամբ կը վերաբերուէինք մեր մրցորդներուն հետ, պիտի փոխե՞նք մեր վերաբերմունքը անոնց հանդէպ թէ ոչ։ Ինչպէ՞ս պիտի ապրինք. այդ մեր ձեռքն է։ Այնպէս պիտի ապրինք ինչպէս որ կ՚որոշենք, եւ կը յաջողինք, ըլլալ մեր հոգիովը։ Մեր կեանքը մենք պիտի ձեւենք։ «Մենք ենք մեր կեանքին տէրը»։

Ինչպէ՞ս ապրինք։ Ա՜հ, հաւատքով եւ սիրով եւ յոյսով։ Մեզի դէմ, փորձութեան դէմ զրահս Սէր է եւ Հաւատք, եւ Յոյս։ Գիշերուան մէջ, կամ ցորեկուան մէջ, դժուարութեան մէջ, յաջողութեան մէջ, ձախողանքի մէջ, պիտի յամառիմ հաւատալու, սիրելու, յուսալու։ Իմ կեանքս նոր պիտի ըլլայ թէեւ ամէն ինչ հին ըլլայ շուրջս երբ աւելի սիրեմ, աւելի հաւատամ, աւելի յուսամ։

ԱՆՑԱՒՈՐ ՕՐԵՐ

ԵՆԹԱԴՐԵՆՔ թէ երբ առտու մը աչքերնիս բացինք դիմացնիս տեսանք հրեշտակ մը որ ափսէի մը վրայ շարուած ծրարներ կը մատուցանէ մեզի որպէսզի անոնցմէ մէկը ընտրենք եւ իւրացնենք։ Ենթադրենք նաեւ թէ առանց վերապահումի կը յայտարարէ իւրաքանչիւր ծրարի պարունակութիւնը—«Այս ծրարը թանկագին քարեր կը պարունակէ. սա՝ ոսկի, միւսը՝ միայն արծաթ, անդինը՝ ափ մը հող, նա՝ երկաթի կտորուանք, այս մէկը՝ պղինձ» եւն.։ Մեզմէ ո՞ր մէկը աղամանդը, յակինթն ու շափիւղան թողելով պիտի ընտրէր արծաթ կամ պղինձ կամ երկաթ պարունակող ծրարը։ Ու եթէ մէկը անանկ ընտրութիւն մը ընէր յիմար չպիտի՞ կոչէինք զինքը։

Ահա՛ ճիշդ ա՛յդ յիմարութիւնը մենք ամէն օր կը գործենք։ Կեանքը արժէք ունի եւ մենք այդ արժէքը ո՛չ կը ճանչնանք եւ ո՛չ ալ կը գործածենք։ Կեանքը, ըսենք, աղամանդի արժէք ունի եւ մենք երկաթի կամ պղինձի կը վերածենք զայն։ Հազար անգամ մեղք մեզի։ Կեանքը կարճ է. մեր օրերը համրուած են. այսօր ապրելու պատեհութիւնը միայն այսօր է. այսօրուան կեանքը այսօրուան վախճանին կը լմննայ. վաղը չկրկնուիր։ Երբ մարդ դրպանը տասը տոլար ունենայ ու այսօր մէկը գործածէ, տակաւին դրամ կ'ունենայ, բայց յաջորդ օրուան համար ունեցածը տասը չըլլար, հապա միայն ինն։ Նմանապէս, երբ այսօրը կ'ապրինք, այսօրուան կեանքը անդառնալիօրէն լմնցած կ'ըլլայ, եւ վաղը չկրկնուիր թէեւ վաղն ալ շարունակենք ապրիլ։ Վաղուան կեանքը այսօրուան կեանքին շարունակութիւնն է բայց այսօրուան կեանքը անոր մասը չէ, ինչպէս որ այսօր ծախսուած մէկ տոլարը վաղուան համար մնացած ինն տոլարին մասը չի կազմեր։ Այսօրուան պատեհութիւնը կորսնցնողը վաղը, ինչ որ ալ ընէ, չի կրնար կորսուածը անգամ մըն ալ ձեռք ձգել։ Շատ լա՛ւ. ինչո՞ւ համար մեր պատեհութիւնները մսխենք։ Ամէն օր իր աժէքը ունի. ամէն մէկ օր միայն մէկ անգամ ձեռքերնիս կ'անցնի, ինչո՞ւ համար աղամանդի չափ չգնահատենք այդ համրուած, հաշուուած օրերէն իւրաքանչիւրը։ Մարդ եթէ հարիւր կտոր ոսկի ունենայ, մէկը կը նետէ՞։ Ոչ թէ հարիւր, բիւր ալ ունենայ, ոեւէ մէկը նետել մտքէն չ'անցներ։ Մեր ամէն մէկ օրը, սակայն, մենք աւելի անտարբերութեամբ, կամ անհաշիւ շռայլութեամբ կը մսխենք քան մեր ոսկիները։ Մեղք չէ՞ մեզի որ մեր «ոսկի» օրերուն հետ խաղաբար կը վարուինք։ Փոխանակ խնդալու, երգելու, կը մռայլինք, կ'անիծենք, կ'ատենք։ Ինչո՞ւ։ Փոխանակ բարին մտածելու, ինչո՞ւ համար չար խորհուրդներու տեղ ընենք մեր մտքին մէջ։ Սիրելը գոնէ այնքան դիւրին չէ՞ որքան ատելը, եւ հազար անգամ աւելի երանաւէտ։ Մարդ արեւը, ծաղիկը, դաշտն ու լիճը կը թողո՞ւ եւ կ'երթայ քարայրի մը խոռոչին մէջ կը թխմուի։ Ահա՛ յաճախ այդ է որ կ'ընենք։ Երբ անոյշ խօսքեր, բարի յոյսեր, լուսաւոր երազներ մեր սրտին դռները կը բախեն, ինչո՞ւ համար հրաւիրենք սեւ սատանաներ։

Աստուած «իր պատկերովը» ստեղծեր է մեզ, որ ըսել է, իր ըննութիւնովը օժտեր է մեզ, իրեն նման զգալու եւ խորհելու յարմարցուցեր է մեզ։ Ապա, ամբողջ տիեզերքը խուզարկեր է գտնելու համար այն միջավայրը որ ամէնէն դրախտայինն է, որպէսզի մեզ անոր մէջ բնակեցնէ։ Ահա՛ սա երկիրը—դրախտէն աւելի դրախտ—ահա՛ Աստուծոյ բնութեան կայծը մեր հոգիին մէջ, ահա՛ սա կեանքին օրերը, պատեհութիւնը Աստուծոյ պէս երջանիկ ըլլալու։ Վա՜խ, վա՜խ, ո՛րքան ահաւոր է մեր մեղքը որ կը մսխենք մեր գանձը այսպէս։

Սթափինք եւ գիտնանք մեր կեանքին արժէքը։ Քրիստոս այս արժէքը գնահատել սորվեցուց. ով որ սակայն չգիտեր թող չըսէ թէ «քրիստոնեայ» է։

ԴԱՐ ՄԸ ՎԵՐՋ

ԵԹԷ կարենանք երեւակայութեամբ հարիւր տարի առաջ երթալ եւ ետ նայիլ այսօրուան վրայ, այսօրը իր ամբողջ պարունակութեամբը պղպջակի մը պէս ունայն պիտի երեւի մեզի։ Ի՞նչ ենք, կամ ի՞նչ ունինք որ ասկէ հարիւր տարի վերջ ոեւէ նշանակութիւն պիտի ունենայ։ Ոչինչ։ Ինչ որ մեր այսօրուան կեանքին մէջ ոեւէ արժէք կը ներկայացնէ, բացարձակ ոչնչութիւն պիտի ըլլայ այդ հեռաւոր ապագային, մինչեւ այն ատեն ապրինք կամ մեռնինք։ Դար մը ըսինք, շատերուս համար տասը տարին ալ բաւական է։

Երբ այսքան կը յուզուինք, կ'անձկանք, իրար կ'անցնինք, կը պայքարինք, մեզի ի՞նչ կը մնայ այս կեանքէն ասկէ դար մը վերջը։ Հարստութի՞ւն։ Բայց արդէն կեանքի մէջ ամէնէն անկայուն արժէքը նիւթական արժէքն է։ Միայն «յիմարը», Քրիստոսի բացատրութիւնը գործածելով, կրնայ ապաւինիլ նիւթին։ Ամբարներդ մեծցուր. լա՛ւ, բայց վաղը.... վաղը «յիմարութիւնդ» պիտի ապացուցուի։ «Ցիրաւի մարդը ստուերի մը պէս կը պտտի. փուճ տեղը անհանգիստ կ'ըլլայ. կը դիզէ, բայց չգիտեր թէ ո՛վ պիտի առնէ զանոնք։»

Հապա մեր բոլոր փառասիրութիւննե՞րը։ Մարդիկ անոր համար անհանգիստ են որովհետեւ փառասէր են, իրենց վիճակէն գոհ չեն, շարունակ, հեւ ի հեւ, կը հետապնդեն ինչ որ իրենց անմիջական հասողութենէն անդին կ'իյնայ։ Այսօրուան ընկերային բախումներուն եւ պայքարներուն մեծագոյն մասը արդիւնքն են մարդոց փառասիրութեան։ Մարդիկ դիրքի, ազդեցութեան, համբաւի ետեւէ են շարունակ։ Իրենց կեանքը չեն վայելեր, հապա կը հատցնեն փառասիրական նպատակներու յամառ հետապնդումով։ Բայց ի՞նչ է խնկական շահը։ Հարիւր տարի առաջ գնա՛, ետ նայէ եւ պատասխանդ պիտի ըլլայ—«Ունայնութիւն ունայնութեանց։»

Ո՞ր մէկերնիս տասը տարի պիտի ապրինք երբ մեռնինք, մեր ըրածովը, մեր խօսածովը, մեր գրածովը։ Ո՞վ պիտի պահէ ոեւէ արժէք որ կը ներկայացնենք։ Ո՞վ կրնայ ըսել թէ բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն է այս աշխարհիս մէջ։ Խօսեր ես, չես խօսեր, բարկացեր ես, բողոքեր ես, ատեր ես, անիծեր ես—ի՞նչ նշանակութիւն ունի վաղը նախ քեզի համար, ապա մարդկութեան համար։ Կաթիլ մը ջուր միթէ կրնա՞յ իր անհատականութիւնը պահել Նիակարայի մը հոսանքին մէջ։ Կեանքն ալ նոյնպէս ամէն ինչ կը քշէ կը տանի եւ ոչինչ կը մնայ։

Մեղք չէ՞ մեզի որ այսքան կարեւորութիւն կուտանք մենք մեզի, եւ ինչ որ մեր անձերը կը ներկայացնեն։ Ամէնէն խղճալի արարածները անոնք են որոնք իրենց օրերը կ'անցնեն մանկան մը պէս որ օճառի պղպջակներով կը զուարճանայ—որոնք իրենց ունայն զգացումները կը մեծցնեն, զրաբանութիւնով կը լեցնեն իրենց արթուն ժամերը, կեանքի ամէն երեւոյթի ճակատագրական նշանակութիւն կ'ընծայեն, եւ կ'ապրին վերջապէս այնպէս մը իբր թէ իրենք են տիեզերքի կեդրոնը, կեանքի ալֆան եւ օմէկան։

Մեր օրերը կրնա՞նք հեռատեսելով (perspective) ապրիլ, այն ատեն աւելի իմաստութիւնով ապրելու գաղտնիքը սորված պիտի ըլլանք։ Ըրածդ, ըսածդ, խորհածդ, զգացածդ, փափաքդ այսօրուան արժէքով մի նկատեր. վաղուան արժէքովը նկատէ եւ անոր կշիռքին թեթեւութիւնը պիտի զգաս եւ այսօրդ աւելի խաղաղ ու երջանիկ ապրիս։

ՅԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

ԵՒ

ԿԵԱՆՔԸ

«ԱՆՈՐ ԱՍՏՂԸ»

Ո՞րը... Երկնից երեսը փայլփլացող աստղերուն մէջ, որոնք ծովուն աւազին չափ անհամար են, ո՞ր մէկն էր «Անոր աստղը»: Դարերու անլոյծ հանելո՜ւկը...:

Մոգերը տեսան «Արեւելքի մէջ անոր աստղը» բայց ի՞նչ գրքի մէջ արձանագրեցին իրենց այդ գիւտը: Մարդ չի գիտեր: Ե՞րբ եւ ո՞ւր կորսուեցաւ այդ արձանագրութիւնը: Նմանապէս դաղտնի՜ք:

Բայց ո՞րն էր «Անոր աստղը»...: Պատասխան չկայ ու հարցն ու հետաքրքրութիւնը կը մնայ:

Քառասուն տարիէ ի վեր ամէն գիշեր, իր տանիքին վրայ, աչքը երկինքը, «Անոր աստղը» գտնել կը ջանար Մելքոն: Քառասուն տարուան մէջ չորս հարիւր անգամ կարծեց թէ գտաւ: Դիտեց, քննեց, չափչփեց, աստղին դիրքը որոշեց, օրերով հատորներ թղթատեց, ուսումնասիրեց, բայց չորս հարիւր անգամին ալ եզրակացութիւնը բացասական ելաւ:

«Հա, ըսաւ, ահա՛ գտայ անոր աստղը: Լոյսը կարմրորակ, հիւսիսային աստղին կուշտը, նետարձակ բեկբեկումով սա՛ աստղը կը տեսնե՞ս ... անպատճառ Անորն է:»

«Բայց չէ՛, Մելքոն, ու չի կրնար ըլլալ,» համարձակեցաւ խօսիլ օր մը, Գասպար, իր դրացին, խզելով իր համբերատար լռութիւնը: «Ի զուր Անոր աստղը կը փնտռես երկնից երեսը: Աստուծոյ տիեզերքը միայն երկինքը եւ երկիրը չեն կազմեր: Դուն Անոր աստղը կը փնտռես զգայական աչքով: Անոր աստղը սակայն երեւցաւ, ու դեռ կը փայլի հոգեւոր տիեզերքին մէջ: Աստուած Հոգի է: Արեւը իրն է. նոյնպէս եւ իրն են աստղերը: Բայց անոր վեհապետութիւնը արեւէն ու աստղերէն անդին կը տարածուի: Կայ աննիւթական տիեզերք մը, որ աւելի ընդարձակ է, եւ անչափելի, եւ անըմբռնելի քան նիւթականը: Անոր աստղը պիտի գտնես եթէ հոգեւոր տիեզերքը հետախուզես:»

Մելքոն անխօս ականջ տուաւ իր դրացիին խօսքին: Խորունկ հառաչ մը հանեց ու մրլտաց, «Ուրեմն քառասուն տարի ապարդիւն փնտռտուք ըրեր եմ աչքովս ու գիտութեամբս Անոր աստղը գտնելու գիշերուան երկինքին երեսը. մե՜ղք...:»

Յաջորդ գիշերը Մելքոն իր տանիքին վրայ չէր: Անցան շաբաթներ ու ամիսներ ու ան երբեք անգամ մըն ալ չի տեսնուեցաւ տանիքին վրայ: Երկինքի աստղերը իրենց ճակատագրին ձգուած էին այլեւս զերծանուած Մելքոնի հալածիչ աչքերէն: «Անոր աստղը» հոգիին մէջ...: Մելքոնի մղձաւանջը եղաւ այս յայտնութիւնը: Ինչպէս ընել նոյն գիւտը տարբեր երկինքի մը երեսը:

Բայց Մելքոն վերջապէս գտաւ աստղը: Ի՞նչպէս: Ահա՛ երկու բառով:

Իր բարի դրացին, Գասպար, մեռած էր: Իր կինը եւ չորս զաւակները անոք ու անօգնական մնացած էին: Մելքոն միշտ անսիրտ եւ անձնասէր եղած էր: Իր կեանքը միայն իր երկինքին ու գիտութեան մէջ բանտարկուած ապրած էր: Բայց տարի մը առաջ այդ օրէն ի վեր, երբ յուսալքէտ հրաժարած էր իր երկինքին աստղերէն, իր սրտին մէջ նոր աստղ մը փայլիլ սկսած էր: Շահագրգռուեր էր իր դրացիին որբերով: Անոնց այցելել կը սիրէր: Երբ Ծնունդը եկաւ աստեղախուզութեան մենամոլութենէն նորէն սկսաւ տուայտիլ: Ազատո՞ւմ...: Գնաց ծառ մը գտաւ, բերաւ տնկեց Գասպարի տան մէջ. լուսազարդեց զայն պլպլուն աստղիկներով: Գրկեց սիրեց իր դրացիին որբերը. նուէրներով ողողեց զանոնք: Այդ իրիկունը «ամէն ինչ նոր եղաւ» իրեն համար. նոր երկինքի մը վերեւ նոր աստղ մը ծագեցաւ: Յիսուսի Սէրը զգաց իր սրտին մէջ: Իր հոգիին տիեզերքը լուսավառեցաւ անօրինակ երանութեամբ մը:

Ա՛լ վստահ էր գտած էր «Անոր աստղը»:

ԱՌԱՋԻՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆ

Կը կարդանք—

«Եւ հովիւք էին ի տեղւոջն յայնմիկ... եւ եկին փութանակի եւ գտին զՄարիամ եւ զՅովսէփ եւ զմանուկն եդեալ ի մսուր։» Կարելի՞ էր որ առանց նուէրի գային։ Հաւանական ենթադրութիւնը այն է թէ իւրաքանչիւրը նորածին Մանկան նուէր մը բերաւ—«մէկը տիկ մը կաթ, միւսը՝ անբիծ ասրէ մորթ մը, երրորդը՝ դառնուկ մը, ուրիշ մը՝ մախաղ մը չօթով եւ թարմ պանիրով լեցուն» եւն.։

Նմանապէս մոգերը—«Եւ իբրեւ մտին ի տունն, տեսին զմանուկն հանդերձ Մարիամու մարբն իւրով, եւ անկեալ երկիր պագանէին նմա, եւ բացեալ զգանձս իւրեանց մատուցին նմա պատարագս, ոսկի եւ կնդրուկ եւ զմուռս»։

Բայց անոնք—ո՛չ հովիւները եւ ո՛չ ալ մոգերը—կրնային առաջին այցելուները եւ նուիրաբերները եղած ըլլալ։ Գոնէ ժամեր անցած պիտի ըլլան մինչեւ որ հովիւները Բեթլեհէմի շրջակայ դաշտերէն եւ բլուրներէն քալելով հասան «հոն ուր Մանուկը պառկած էր»։ Իսկ մոգերը, որոնք «Արեւելքէն» կուգային, օրերով, թերեւս շաբաթներով, ճամբորդած պիտի ըլլային։

Ո՞վ, ուրեմն, կրնայ եղած ըլլալ այն այցելուն որ կանխեց հովիւները եւ մոգերը, եւ բոլոր մարդոց մէջէն եղաւ առաջինը թերեւս որ եզական բաղդը ունեցաւ իր հիացիկ ակնարկը ձգելու լուսացայտ դէմքին վրայ Մանկան մը որ այդ խորհրդաւոր գիշերը ծներ էր իբրեւ «Փրկիչ մարդկան»։

Անյիշատակ եւ անծանօթ է այդ անձը։ Բայց երբ մեր երեւակայութեան հեռադիտակը կը գործածենք թանձրացեալ գծերով կը թըւինք տեսնել ինքնութիւնը այն դէմքերուն որոնք, անցեալ դէպքերու թատերաբեմին վրայ, մշուշի մէջ թաղուած, կորսուած են։

Այսպէս նաեւ այս «անծանօթը»։

Պանդոկը խճողուած էր։ Ամէն դասակարգէ մարդիկ իջեւանած էին հոն։ Կար մէկը—Յովնաթան, ըսենք— որ գործի համար Գազայէն դէպի Երուսաղէմ կը ճամբորդէր, գերին ալ, ինչպէս էր սովորութիւնը, հետը առած։ Եթէ Յովսէփ եւ Մարիամ գոմը իջան գիշերելու համար պարզապէս որովհետեւ պանդոկին մէջ «տեղ չկար», գերիի մը հանգստարանը, տեղ ըլլար կամ չըլլար, միշտ գոմն էր արդէն։

Գոմը, միայն Յովսէփի եւ իր նշանածին իբրեւ հիւրանոց չի ծառայեց այդ պատմական գիշերը, հապա նաեւ, եւ անտարակոյս իրենցմէ առաջ, Յովնաթանի գերիին՝ Փանուէլի, որուն նկարագրին բնածին եւ մշակեալ գլխաւոր գծերն էին, հաւատարմութիւն, ինքնազոհութիւն, աշխոյժ եւ անշշուկ ծառայութիւն։

Փանուէլ կծկտած պառկած էր գոմին մէկ անկիւնը, յարդապարկը գլխուն բարձ ըրած, դրեթէ քթին տակը իր տիրոջը ջորիին, որուն խնամքը բնականաբար իր պարտականութիւններէն մէկն էր, եւ կը քնանար ձայնաւոր շնչառութեամբ։

Երբ Մանուկը ծնաւ, ինքն ալ արթնցաւ։ Կարելի՞ էր միթէ որ, օրուան խոնջէնքը որքան ալ խորունկ ըներ քունը, չ'արթննար այդպիսի դէպքի մը առթիւ...։ Մանաւանդ որ լսողական սուր կարողութենէ մը աւելի, տարիներու ունակութեամբ, ներքին նրբին զգայողութիւն մըն ալ ունէր իր տիրոջը՝ ծառայութեան ամէն մէկ կոչին ու հրամանին պատասխանելու զսպանակեալ մեքենայի պէս ցորեկուան կամ գիշերուան ոեւէ մէկ ժամուն։ Ուստի, ցատկեց ելաւ եւ

աչքերը շփելով, յառաջացաւ գոմին միւս անկիւնը ուրկէ կուգար ձայնը եւ ուր, կանթեղի մը պլպլուն լոյսին դէմ կ'երեւէր մօրուեղ երիտասարդի մը մարմնոյն ուրուագիծը։

Ու երբ մօտեցաւ տեսաւ նորածին Մանուկը մօրը ծոցը։

«Ա՜հ, բացագանչեց, ո՛րքան գեղեցիկ է»։ Եւ իբրեւ թէ կտրուկ հրամաններ կ'ընդունէր, մեքենաբար, բնազդաբար սկսաւ շարժիլ։ Խոր գիշերուան մէջ գերի մը ի՛նչ համարձակութիւնով կրնար իր տէրը կամ ոեւէ անծանօթ հիւր արթնցնել եւ անոնց հանգիստը խանգարել։ Ինքն իր միջոցներովը առանձին էր, դէթ մինչեւ լոյսը ճեղքէր։ Հնարամիտ ըլլալու էր, եւ սորված էր ըլլալ։

«Ես իմ տիրոջս մանուկներուն հոգատարութիւն ըրած եմ. մի՛ շփոթիք, մի՛ անձկաք. հիմա ճար մը կ'ընեմ Մանկան եւ իր մօրը հանգստութեանը համար», ըսաւ։ Նոյնհետայն քակեց մօտերնին կապուած իշուն, ջորիին սանձակապերը, եւ իւրաքանչիւրին փայփայիչ խօսք մը ուղղելով, հեռացուց տարաւ զանոնք եւ միւս անկիւնը կապեց։ Այսպէս Մանկան մատչելի ըրաւ մսուրը իբրեւ անշարժ օրօրոց։ Նախ, մաքրեց զայն եւ ապա, թարմ յարդով լեցուց։ Ինքն իր առանցքին վրայ արագ արագ դառնալով քանի մը անգամներ, հանեց մէջքին բրդէ գօտին եւ Մանկիկը փափկութեամբ վերցնելով անոր մէջ փաթթեց եւ դրաւ մսուրին մէջ։

«Հա՛, սանկ... օ՜խ, հիմա... հանգի՛ստ... երջանիկ...», մըրմըռաց, եւ այս անգամ եկաւ ծառայելու Մարիամին։

Յովսէփին հետ, այսպէս, այնպէս, դրին վերցուցին եւ վերջապէս ան ալ հանգստացուցին, խաղաղեցուցին, ըստ իր վիճակին պահանջմանց...։

Առտուն կանուխ մեկնելու էր Փանուէլ։ Ուստի ջորին համետեց, պարկերը կռնակը բեռցուց, պատրաստ՝ տիրոջը համար, եւ դեռ գոմէն դուրս չհանած, կանգ առաւ մսուրին քով եւ անգամ մըն ալ հակեցաւ Մանկան վրայ եւ ժպտեցաւ գոհունակ...։

Մարիամ կը քնանար։ Յովսէփ կը հսկէր։

«Ուրեմն կ'երթա՞ս» փսփսաց Յովսէփ։

«Կ'երթամ» պատասխանեց Փանուէլ, շեշտով մը որ կը յայտնէր հոգին մէկուն որ սորված էր իր պարտականութիւնը կատարել առանց ոեւէ ինքնագիտակցութեան։

«Բայց գօտի՞դ. գօտիդ մոռցար առնելու», վրայ բերաւ Յովսէփ, զսպուած տագնապով մը։

«Գօտին իմ նուէրս է Մանուկին» ըսաւ եւ ջորին ետին ձգած սկըսաւ դէպի գոմին դուռը յառաջանալ։ Յովսէփ ալ ոտքի նետուեցաւ եւ հետեւեցաւ իրեն, ողջերթ մաղթելու եւ շնորհակալութիւն յայտնելու իր բոլոր ըրածին եւ նուէրին համար։

«Հապա անո՞ւնդ։ Մինչեւ հիմա անունդ չ'ըսիր ու ես ալ մոռցայ հարցնելու»։

«Անունս Փանուէլ է» պատասխանեց եւ ալ չի յամեցաւ, դարձաւ անկիւնը եւ մտաւ պանդոկին բակը։

«Փանուէ՞լ...։ Փանուէ՛լ, հը՞, ինքնիրեն խօսեցաւ Յովսէփ, որ կը նշանակէ դէմ առ դէմ տեսայ զԱստուած։

Մանուկը... Աստուած... դէմ առ դէմ տեսաւ եւ ո՞վ... գերի մը... որ ծառայեց... որ նուիրեց եւ առաջինը եղաւ բոլոր տեսնողներուն եւ ընծայաբերներուն մէջ։

Ա՜հ, խոնարհազոյնը միշտ առաջինը...։

Ա՛Լ ՉԻ ԴԱՐՁԱՒ

«Երթանք ուրեմն», ըսին միաբերան հովիւները, եւ դէպի Բեթղեհէմ ճամբայ ինկան: Գիշերուան փորձառութեանց հմայքին տակ էին ամէնն ալ:

Մութը դեռ չէր ճեղքուած: Ճամբան ոլորուն էր եւ քարուտ: Զգուշաւոր քայլերով կը յառաջանային լուռ ու մունջ, երբ յանկարծ խօսք առաւ անոնցմէ ամէնէն մեծը, Նաթան, որ առջեւէն կ'երթար. ու միւսները, որոնք իրեն կը հետեւէին, կանգ առին:

«Պարապ կ'երթանք. չըլլա՛ր:»

Այս մէկ խօսքին վրայ, որպէս հրաման, հովիւները երեսնին ետ, դէպի փարախը դարձուցին ուրկէ հազիւ հարիւր քայլ հեռացած էին, ի բաց առեալ մէկը, ամէնէն պզտիկը:

Մարկոս որոշեց իր ճամբան շարունակել անվարան:

«Մարկո՛ս, Մարկո՛ս,» գոչեց ետեւէն Նաթան, երբ մութին մէջ սկսաւ արագօրէն հեռանալ ան ու անհետանալ, «տղայ, ե՛տ դարձիր, դառ մը առ որ հետդ տանիս իբրեւ նուէր նորածին Թագաւորին:»

Տիրող խորհրդաւոր լռութեան մէջէն իր ձայնին արձագանգը եղաւ միակ պատասխանը:

«Ահ», ըսաւ Մարկոս մտովի, «Թագաւորին նուէրս անձս պիտի ընեմ ես: Ինծի հարկ է շուտով հասնիլ ու տեսնել անոր լուսեղէն երեսը:» Ու քայլերուն թափը աւելցուց: Իջաւ, ելաւ, բոլորեց, կտրեց ճամբան մէս մինակ, ներքնապէս ցնծուն իր որոշմանը համար:

Երբ հորիզոնը սկսաւ գորշանալ հասաւ եղերքը գիւղին որ դեռ կը ննջէր: Ասդին ինկաւ, անդին ինկաւ մինչեւ որ գոմի մը մէջ պլպլուն լոյս մը ուշադրութիւնը գրաւեց: Գոմի մը մէջ լո՞յս... անսովոր երեւոյթ: Ուստի դուռը հրեց կռնակի վրայ բացաւ ու ներս մտաւ:

Եւ հոն գտաւ Մանուկը...

Մարկոս եղաւ առաջին այցելուն եւ առաջին պաշտողը նորածին Մեսիային:

Գիշերուան համերգը դեռ ականջին կը հնչէր. հրեշտակաց լուսազգեստ հոյլին ակնախտիղ երեւոյթը դեռ աչացը առջեւն էր: Հաւատացած էր տրուած աւետիսին «Ձեզի այսօր Փրկիչ մը ծնաւ Դաւիթի քաղաքին մէջ:» Ահա՛, ուրեմն...

Նուէ՞րը...: Ա՛հ, հաւատքը, սէրը, իր անձը...:

Դարձաւ Աստուածածին մօրը, եւ ապա հօրը, եւ աղաչատանքով խօսեցաւ անոնց: «Ես» ըսաւ, «աղքատ հովիւ մըն եմ, կուտամ ձեզի ոչ թէ ինչ որ ունիմ, զի ոչինչ ունիմ, այլ ինչ որ եմ, իմ կեանքս անվերապահօրէն:»

Ու առանց պատասխանի սպասելու դուրս նետուեցաւ եւ գիւղը արթնցուց երգելով «Աւետի՛ս, մե՛ծ աւետիս. Փրկիչ մը ծնաւ. որ է Օծեալ Տէրը. աւետի՛ս:»

Ամբողջ Բեթղեհէմ ետեւը ձգած դարձաւ գոմը ուր տեսաւ թէ իր ընկերներն ալ հասեր էին:

Անոնք ալ տեսան Մանուկը եւ ուրախացան: Բայց իւրաքանչիւրը իր նուէրը մատուցանելէ վերջ — մէկը տիկ մը կաթ, միւսը՝ անբիծ ասրէ մորթ մը, երրորդը՝ դառնուկ մը, ուրիշ մը՝ մախաղ մը չօթով եւ պանիրով լեցուն—նորէն վերադարձաւ իր հօտին:

Մարկոս սակայն մնաց, չի դարձաւ:

Ծառայեց Մանկան. ընկերացաւ Սուրբ Ընտանիքին մինչեւ Եգիպտոս, ապա ետ Նազարէթ: Միշտ Յիսուսի հետ ապրեցաւ Գալիլիա, Երուսաղէմ... միշտ, միշտ... եւ յաւիտեան:

* * *

Ապրիլ Յիսուսի հետ եւ Յիսուսի համար—ա՛յդ ըլլայ քու նուէրդ, եւ իմս:

ՕԴԸ

ԱՐԵՒԻՆ լոյսին անանիւ կառքն է օդը: Ամէն մէկ ճառագայթ կուգայ կը հեծնէ օդին վրայ եւ կը ճամբորդէ իր կենսաբաշխ առաքելութիւնը կատարելու երկրիս ամբողջ մակերեսին վրայ: Նմանապէս՝ ձայնին: Աներեւոյթ թելերու ցանցի մը պէս օդը կ'ընդունի ձայները իրենց երկրաւոր կամ երկնաւոր աղբիւրէն եւ կը տարածէ, կը հաղորդէ զանոնք ամէն տեղ, հեռուն կամ մօտը:

Ծաղիկները օդին գգուանքովը կ'ապրին: Եթէ օդ չ'ըլլայ երկիրը կը վերածուի համատարած գերեզմանի մը: Ո՛չ երգ կը մնայ, ո՛չ երգիչ, եւ ո՛չ ալ ունկնդիր: Թէեւ օդը չ'ստեղծեր սակայն կարելի կ'ընէ ստեղծագործութիւնը: Ըսե՞նք «օդը Աստուծոյ շունչն է». սխալած չենք ըլլար: «Ակն կենաց» միթէ նաեւ չէ՞ «գետն» կենաց—թէ՛ պատճառը եւ թէ՛ միջոցը: Աստուած միայն չ'ստեղծեր, հապա նաեւ կ'ապրեցնէ:

Եւ այսպէս յիրաւի, երէկ, ինչպէս այսօր, եւ յաւիտեան:

Այսօրուան վկաները մենք ենք: Իսկ երէկուաննե՞րը—նոյնքան բազմաթիւ: Մէկ քանին միայն—Մովսէս, Ահարոն, Աբրահամ, Յակոբ, Եղիա, Եսայի, եւ մարգարէից յաջորդութիւնը դարէ դար: Նաեւ այն խումբ մը պարզ հովիւները որոնք, Բեթղեհէմի բլուրներուն վրայ, գիշերով, հսկողութիւն կ'ընէին իրենց հօտերուն վրայ: Այս վերջինոց վկայութեան անդրադառնանք առ այժմ:

«Եւ ահա՛ Տիրոջը հրեշտակը անոնց վրայ իջաւ, ու Տիրոջը փառքը անոնց բոլորտիքը ծագեցաւ:» Օդը, մի՛ մոռնաք, եղաւ հրեշտակին դահոյքը: Օդը եղաւ նաեւ «վարագոյրը» (screen) որուն վրայ Աստուած ցոլացուց իր «փառքը»: Եւ որո՞ւն է տրուեր լեզուն նկարագրելու «աստուածային փառաց» այդ ցոլացեալ «պատկերը» (film) «որ աչք չէ տեսեր, եւ ականջ չէ լսեր, ու մարդու սրտին մէջ չէ ինկեր»...: Արդեօք պողոտաները որոնց վրայէն հրեշտակներ կը քալեն օդի՞ն մէջ ձգուած են: Միթէ օդը չեղա՞ւ երկնային բանակներու ակնախտիղ թափորին ցուցավայրը: «Ու երկնային զօրքերու բազմութիւն մը երեւցաւ»...

«Որոնք զԱստուած կ'օրհնէին»: Այս անգամ մարդոց ժխորին եւ աղմուկին ընդունարանը եւ հաղորդարանը չեղաւ օդը, հապա երկնային ձայներու ներդաշնակութեան մը—եզակի համերգի մը: Տակաւին անեղծ մարդոց միջամտութենէն, օդը ծառայեց՝ իբրեւ «անձեռագործ» ռէտիօ մը՝ հաղորդելու ամբողջ աշխարհին Աստուծոյ «մեծ ուրախութեան աւետիսը»—«Այսօր Փրկիչ մը ծնաւ»: Այդ աւետիսին արձագանգը դեռ կը հնչէ օդին մէջ: Ո՛վ մեղաւորներ, լայն բացէք ձեր ականջները օդին այդ ալիքներուն առջեւ որոնց մէջ ծրարուած է Աստուծոյ ձայնին անգիր պատգամը—

«Քան զովկիան վըսեմ ու լայն է
Աստուծոյ ողորմութիւն...
Պատուական է փրկութիւն»:

Փրկութի՛ւն... նաեւ հաւատքը թէ՝
«Փրկութեան ժառանգ
Տիրոջն եմ ես...»

Ու վերջապէս կեանքի առաջին ումպը «մանուկին» երբ իր սրբազան պահարանէն դուրս ելաւ, օդը եղաւ: Անոր քնքոյշ այտերուն վրայ առաջին համբոյրը դրոշմեց օդը: Անոր անմիջական պատանքը նմանապէս եղաւ օդը:

Ա՛հ, ըսէ՛ք, միթէ խորանարդ ոտք մը օդ աւելի չ'արժեր քան դուն ու ես կ'արժենք: Եթէ ումպ մը օդ ըլլայինք Քրիստոսի մէջ, եւ շունչը Քրիստոսի, աւելի պիտի արժէինք, ես եւ դուն:

ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԱՐԱԶԱՏ ՊԱՏԿԵՐԸ

Համրանք չկայ Յիսուսի պատկերներուն։ Ամէն թանգարանի փառքերը կը կազմեն Յիսուսի պատկերները։ Ոչ մէկ չէնք, ինչ որ ըլլային անոնց համեմատութիւնները, պիտի բաւէր պարունակելու համար այն բոլոր պատկերները որոնք ամէն դարու վարպետները արտադրած են բոնուած, գերուած Յիսուսն իր հարազատ դիմագծութեամբը ներկայացնելու կրքէն։ Անմահ նկարիչներ, ինչպէս, Պէլլինի, Ջիմապուէ, Տա Վինչի, Լիփփի, Ճիօթթօ, Լուինի, Ռաֆայէլ, Տիւրըր, Ռամպրանտ, մինչեւ Հօֆման, Պըրն-Ճօնզ, Թիսօ, եւ անհամար ուրիշներ նմանեաց, Յիսուսը նկարած են իրենց մտաց աչքերուն առջեւ կեցնելով զանիկա եւ մարմին տալով անոր անմարմին կերպարանքին։ Ասոնք բոլորն ալ գեղեցիկ են եւ սակայն եւ ո՛չ մէկը Յիսուսի իսկական ու նախատիպ պատկերն է։

Առաջին քրիստոնեաները, ժամանակի անջրպետով ոչ շատ հեռու Յիսուսէ, անոր դիմանկարներովը զարդարեցին իրենց նկուղները (catacomb)։ Բայց ասոնցմէ եւ ոչ մէկուն համար կրնար ըսուիլ թէ Յիսուսի հարազատ պատկերն էր։

Աւանդութիւններէ առաջնորդուելով աւելի ետ կրնանք երթալ ի խնդիր Անոր հարազատ պատկերին։ Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ Պիղատոս Յիսուսի արձանը շինել տուաւ եւ զայն Պղատոնի արձանին քովը զետեղեց իր պալատան մէջ։ Ուրիշ աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ երբ Յիսուս իր խաչին տակ կքած հեւիհեւ կը քալէր դէպի Գողգոթա, արենախառն քրտինք թափելով իր լուսափայլ դէմքէն, Վերոնիքա անուն կին մը իր դէմքին քօղը հանեց ու տուաւ անոր որ երեսը սրբէ, ու երբ Յիսուս երեսը չորցնելէ վերջ քօղը կնոջը վերադարձուց անոր սուրբ դիմաց ուրուագիծը արեամբ նկարուած էր քօղին վրայ։ Ըստ նմանօրինակ աւանդութեան մըն ալ կը պատմուի թէ Եդեսիոյ Աբգար թագաւորը նուիրակներ ղրկեց Յիսուսի զինքը իր երկիրը հրաւիրելու որպէսզի թէ ինք ազատ համարձակ ապրի եւ թէ իր հրաշագործ զօրութեամբը զինքը իր հիւանդութենէն բժշկէ։ Յիսուս մերժեց երթալ բայց թագաւորին ղրկեց պատկեր մը որ հրաշքով լաթի մը վրայ հանած էր։ Մինչեւ այսօր ցոյց կուտան Իտալիոյ Ճենովա քաղաքին Հայ Եկեղեցիին մէջ պահուած լաթի վրայ պատկեր մը որ, ըստ աւանդութեան, կ'ենթադրուի ըլլալ Աբգար թագաւորին ղրկուած Յիսուսի հարազատ պատկերը։

Ո՛չ. ո՛չ աւանդութիւնը եւ ո՛չ ալ պատմութիւնը կրնայ մեզ հասցընել Յիսուսի նախատիպ եւ հարազատ պատկերին։ Ու իսկ աշխարհի բոլոր նկարիչներուն հանճարը բաւական է վերարտադրելու այդ պատկերը։

Յիսուսի հարազատ պատկերը ո՛չ թուղթի, ո՛չ ալ լաթի վրայ նկարուած է։

Անոր պատկերին պաստառը եղաւ առաջին անգամ Մարիամի սիրտը։ «Եւ Մարիամ այս բոլորը իր սրտին մէջ կը պահէր։»

Յիսուսի հարազատ պատկե՞րը...բացէ՛ք սիրտը։ Սրտին վրայ միայն կրնայ նկարուիլ Յիսուսի իսկական պատկերը։ Սիրով միայն կրնայ նկարուիլ անոր դիմագիծը։

Ո՞վ տեսաւ Յիսուս ամէնէն առաջ։ Մարիա՛մ, մայրը—սէրը։

Ո՞վ պիտի տեսնէ այսօր Յիսուս ինչպէս որ է։ Այն որ իր սրտին մէջ Յիսուսի համար Մարիամի մը սէրը ունի։

Նայէ՛, դիտէ՛ հազարաւոր պատկերներ որոնք Յիսուսը կը ներկայացնեն։ Յիսուսի պատկերը չես տեսած մինչեւ որ քու սրտիդ վրայ նկարուած չի տեսնես զայն։

ՈՐՈ՞ՆՔ ԼՍԵՑԻՆ

Բեթլեհէմի դաշտերուն եւ բլուրներուն վերեւ կային «հովիւներ որոնք իրենց հօտերուն վրայ հսկողութիւն կ'ընէին»։ Հոս կայ անորոշութիւն մը զոր պէտք է ճշտել։

Բեթլեհէմի դաշտերը եւ բլուրները բաւական մը ընդարձակ էին ճարակ հայթայթելու բազմաթիւ հօտերու։ Եթէ սակայն շատ էին հօտերը, նաեւ շատ եղած ըլլալու էին հովիւները, ցրուած ամէն կողմ։ Եթէ այս ենթադրութիւնը բանաւոր է եւ համաձայն իրականութեան, այն ատեն անխուսափելիօրէն սա հարցումը կը ծագի մեր մտքին մէջ թէ՝ երբ երկնային համերգը սկսաւ «այդ գիշերը» բոլո՞ր հովիւներն լսեցին զայն. իսկ եթէ ո՛չ, ինչո՞ւ ոչ։ Իսկ եթէ հովիւներէն ոմանք միայն լսեցին, այդ իրիկունը, որո՞նք էին անոնք։

Հարցումը միայն պատմական չահագրգռութեամբ չենք ըներ, հապա՝ առաւելապէս այժմէական, գործնական հոգեւոր շահագրգռութեամբ։ Երգով եւ նուագով լեցուն է շարունակ մթնոլորտը որուն մէջ կը շնչենք. բայց ո՛րքան յաճախ շատերս խուլ ենք հանդէպ այդ հոգեպարար երաժշտութեան։ Չէ՞ մի որ երբեմն պարտէզներու մէջէ կ'անցնինք առանց ուշադրութիւն դարձնելու այն գունազարդ ծաղիկներուն որոնք մեր ոտից շուրջը կը բողբոջին։ Ինչո՞ւ համար մեր սիրտն ու միտքը բաց չենք պահեր բարի եւ մաքուր զգացումներու եւ ներշնչիչ ու շինիչ խորհուրդներու առջեւ։ Հրեշտակներ կան նաեւ երկրի վրայ. ինչո՞ւ կ'անտեսենք զանոնք մեր ընկերային յարաբերութիւններուն մէջ։ Ասոնց միայն մէկ բանաւոր պատասխան կայ—Մեր հոգին անպատրաստ է, անընդունակ է, ծերի է, հիւանդ է։ Երաժշտութեան ձայնացիր գործիքը լրացնող գործիք մըն ալ պէտք է որպէսզի երաժշտութիւնը լսելի ըլլայ. այդ գործիքն է ընդունարանը։ Հարցումը ուրեմն սա է—Մենք հոգեւոր ընդունարաններ ե՞նք հանդէպ այն բոլոր ճշմարտութիւններուն, այն բոլոր յայտնութիւններուն որոնց աղբիւրը Աստուած է։ «Ո՛վ խուլեր, լսեցէ՛ք. ու ո՛վ կոյրեր, նայեցէք որ տեսնէք։»

Այսպէս էր նաեւ պարագան այն հովիւներուն որոնք Բեթլեհէմի դաշտերուն վրայ իրենց հօտերուն վրայ հսկողութիւն կ'ընէին։ Ամէնը չլսեցին պատգամաբեր հրեշտակներուն համերգը որովհետեւ ամէնն ալ հոգիով պատրաստ չէին։ Մեսիան ահա ծնած էր բայց Մեսիան ակնկալողներուն համար մեծ եւ աւետաւոր դէպք մըն էր անոր ծնունդը։ «Երկնից բարձանց մէջ Աստուծոյ փառք, ու երկրիս վրայ խաղաղութիւն, մարդոց մէջ հաճութիւն։» Բայց այս աւետիսը կրնար արձագանգ գտնել հոգիին մէջ անոնց որոնք խաղաղութեան, սիրոյ, եղբայրութեան երազովը գրաւուած էին։

«Ի՜նչ գեղեցիկ են լեռներուն վրայ ոտքերը անոր որ աւետիս կը բերէ, խաղաղութիւն կը քարոզէ, բարութեան աւետիս կը բերէ, փրկութիւն կը քարոզէ, ու Սիօնին կ'ըսէ, Քու Աստուածդ կը թագաւորէ։» Բայց սոր դէմը հարցը կը մնայ—«Ո՞վ հաւատաց մեր տուած լուրին, եւ Տիրոջը բազուկը որո՞ւ յայտնուեցաւ։» Պատասխանը նոյնն է—Միայն պատրաստ հոգիներ հաւատացին. միայն անոնց յայտնուեցաւ։

Ամէն գիշեր երբ ճարճատող կրակի մը շուրջ շրջանակ կը կազմէին այդ խումբ մը հովիւները իրենց ակնկալու զգացմանց արձագանգը կուտային թերեւս այն խօսքերովը որոնք իրենց ողջայութեան օրերէն սկսեալ շարունակ լսած եւ կրկնած էին։ «Տէրը բարի է. անոր ողորմութիւնը յաւիտեան է, ու անոր հաւատարմութիւնը ազգէ մինչեւ ազգ։» Փրկութեան աւետիսը միայն ասոնք լսեցին։

Փրկչին ծնունդը՝ փրկութիւն փնտռողին համար աւետիս է։ Իցի՜ւ թէ ամէնուն համար աւանկ աւետիս մը ըլլայ ան։

Ո՞Վ ՀԱՒԱՏԱՑ

«Մեծ ուրախութեան աւետիս… վասնզի ձեզի այսօր Փրկիչ մը ծնաւ:»

Բեթլեհէմի դաշտերը կէս գիշերին արթնցան խոր քունէ հրեշտակներու աւետաբեր հոյլին երգովը:

«Փրկիչ մը ծնաւ»…:

Եւ «ո՞վ հաւատաց տրուած լուրին»:

Ամէնէն առաջ հովիւները, «որոնք իրենց հօտերուն գիշերուան պահպանութիւնը կ'ընէին»: Քաղաքակրթութեան մը անիմաստ պահանջմանց եւ բարդութեանց մէջ թաղուած, ծախուած չէին անոնք. հապա, պարզութեան ծնունդ՝ պարզ էին հոգւով եւ սրտով, աննենգ, անեղծ, անխարդախ մարդիկ, հաւատարիմ նմոյշներ այն նկարագիրներուն որոնց վերապահուած է իրաւունքն ու առանձնաշնորհումը «զԱստուած տեսնելու»: Ու նաեւ թէեւ գիշեր, այլ արթուն՝ կը հսկէին: Պարտականութեան մը գլուխն էին, ծառայութեան մը մէջ: Ասոնք պատահական պարագաներ չեն: Մի մոռնաք թէ օրէնքի մը անողոքութիւնը կայ դէպքերու շղթային մէջ: Քնացողին, ծոյլին, անձնասէրին, գործէ, պատասխանատուութենէ դասալիքներուն ասանկ աւետիս չի տրուիր: Փրկչին ծնունդը «լուր»էն աւելի է. իրականութեան մը կենդանի փորձառութիւնն է անոնց համար որոնք լուծի մը տակ են, որոնք խրամի մը մէջ են, որոնք խաչ մը կը կրեն ի սէր մարդկութեան:

Փրկի՛չ մը ծնաւ…:

Հաւատացին այս մեծ լուրին զի «եկան ու տեսան Փրկիչը», հովիւնե՛րը, որոնց տրուեցաւ «լուրը»:

Ապա ո՞րոնք:

Շատեր լսեցին անպատճա՛ռ, որովհետեւ հովիւները «լուր»ին մունետիկը եղան: Կը կարդանք, «իմացուցին մանուկին վրայով իրենց զրուցուածը: Եւ ամէնքը որ կը լսէին, կը զարմանային:» Այո՛, նոյնիսկ կը զարմանային, բայց զարմանալը հաւատալ չէ. թերահաւատողն ալ կրնայ զարմանալ: Որո՞նք հաւատացին: Այդ է հարցը:

* * *

Դեռ լոյսը չէր ճեղքեր երբ հովիւները գիւղին միջովը սկսան քալել դէպի ետ, իրենց հօտերուն դառնալու համար, տակաւին լարուած ջիղերով եւ գինով՝ գիշերուան յափշտակիչ փորձառութիւններովը, երբ անժամանակ ոտնաձայնները ու յուզուած խօսակցութիւնները այս այգորելեաց ծայր տուին շուներու անզուսպ եւ կատաղի հաչիւններու եւ բոլոր տնեցիները արթնցուցին: Գլուխներ սկսան ցցուիլ կիսախուփ փեղկերէ դուրս հետաքրքիր՝ հասկնալու շուներուն ազդարարիչ աղմուկին պատճառը:

«Ո՞վ էք դուք, ի՞նչ կ'ուզէք, ի՞նչու եկեր էք, ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահած է:» Բերնէ բերան արձագանգեցին այս հարցումները հովիւներուն ամէն մէկ քայլափոխին: Ու ամէնուն նոյն պատասխանը կրկնեցին հովիւները, նոյնքան շեշտակի, նոյնքան հաստատական. նոյնքան ցնծագին, երբեմն մէկը, երբեմն միւսը, երբեմն ամէնը մէկ միաբերան,

«Փրկի՛չ մը ծնաւ:»

Եւ ան որ փեղկը ետեւէն կրկին գոցելով գլուխը ներս կը քաշէր, կը կրկնէր «լուրը» տնեցիներուն, որոնք իրենց անկողիններուն մէջ

կծկտած կը մնային տակաւին, թէեւ արթուն—«Փրկիչ մը ծներ է»: Կէս ժամ չ'անցած Բեթլեհէմի մէջ ամէն մէկ բերան անբացառ նոյն խօսքը կը կրկնէր—«Փրկի՛չ մը ծնաւ»:

Բայց ո՞վ հաւատաց լուրին: Ան որ ամէնէն հետաքրքի՞ր էր, ան որ ամէնէն շա՞տ լսեց, ան որ ամէնէն շա՞տ կրկնեց լուրը դռնէ դուռ: Ո՛չ: Հապա ո՞վ:

* * *

Մտէք Յովնանի տունը: («Տուն» ըսի, թէեւ նիւթական կողմէն յաւէտ խրճիթ ըսելու էի:) Հինգ զաւակներ, նիհար եւ վատուժ, իրարու վրայ մէյմէկ երկերկու տարի տարբերութեամբ, որ օրն ի բուն կէս մը կուշտ կէս մը անօթի կ'անցնեն, մէկտեղ իյնալով ելլելով եւ երբ գիշերը հասնի յարդալից անկողնոյ մը վրայ կը փռուին շունչ շունչի, մէկ վերմակի մը տակ հանդիստ քուն մը վայելելու պատիր յոյսով: Մայրը՝ հիւանդ: Յովնան՝ աշխարհքէն անտեսուած, անարգուած աղքատ մը, այլ յամառ հաւատացող մը Աստուծոյ արդարութեան (դուք ըսէք, «ընկերային արդարութեան»):

«Լուրը» Յովնանի տան մէջ ալ իր արձագանգը գտաւ:

«Հա՛, տղա՛ք, կնի՛կ, Փրկիչ մը ծնա՛ւ. չէի՞ ըսեր ձեզի թէ Աստուած արդար է եւ անարդար կարգերու դէմ պիտի ցցէ վերջապէս իր զօրաւոր բազուկը: Մե՛ր Փրկիչը ծնաւ. ցատկեցէ՛ք, ցնծացէ՛ք:»

«Տէրը ղրկեց (Փրկիչը) աղքատներուն աւետիս տալու:»

* * *

Աքաղաղներուն հետ ոտքի էր Մարթա: Աչքը՝ թաց, բայց ուրախ էր այսօր: Ներքնապէս կ'երգէր: Անդադրում կը մրմռար անլսելի բառեր: Ի՞նչ էր պատահեր Մարթայի որ «վշտաց տէր եւ ցաւոց տեղեակ» մայր մըն էր: Դեռ երիտասարդ էր ու գեղեցիկ երբ ամուսինը կորսնցուցեր էր: Երեք որբ զաւակներ մեծցուցեր էր քսան տարի չարչրկուելով միս մինակ, ու կեանքին գնով: Բայց մեծը, տասնեւվեց տարեկան նուան պէս աղջնակ մը, մեռեր էր, տանը քանդուած օճախին վերջին կածկլտուքն ալ շիջուցանելով: Այդքա՞ն: Մնացած երկու մանչերէն պզտիկը խուլ էր եւ համր. միջինը, իր խաւար հոգւոյն վրայ փայլող միակ աստղը, հիւանդ, շա՛տ հիւանդ:

«Սիրտս զարնուեցաւ ու խոտի պէս չորցաւ… բայց փրկութիւնս Տիրոջմէն է» կը յանկերգէր Մարթա ամէն օր:

Հարցուցին իր դրացիները ա՛յդ առտուն, «Մարթա՛, ի՞նչու ուրախ ես, ի՞նչ պատահեցաւ քեզի:»

«Փրկիչը ծնաւ, ի՞նչպէս չուրախանամ:» Հապա՛, ի՞նչու չ'ուրախանար Մարթա, զի Փրկիչը ծնած էր «կոտրած սիրտ ունեցողները բժշկելու… եւ սգաւորները մխիթարելու»:

* * *

Ո՞վ հաւատաց լուրին:

Նաեւ «գերիները եւ բանտարկեալները»: Անոնք որ ազատութեան կը տենչան: Ես եւ դուն, եւ ամէնքս որ գերիներ ենք այն պայմաններուն—ըլլայ տնտեսական, ըլլայ ընկերային, ըլլայ հոգեկան—որոնցմով պաշարուած ենք, որոնց մէջ պատնէշուած, բանտարկուած ենք: Մեր կեանքը մեր բանտն է: Մեր յարաբերութիւնները մեր շղթաներն են: Եթէ միայն գիտակցինք մեր գերութեան ո՛րքան խորունկ պիտի ըլլայ մեր կարօտութիւնը Փրկչի մը որ ազատութիւն կը խոս-

տանայ։ Հաւատքը կարօտութեան ծնունդն է։ Գիտցիր թէ փրկութեան կարօտ ես եւ պիտի հաւատաս Փրկչի մը որ կրնայ փրկել քեզ։

* * *

Ո՞վ հաւատաց լուրին... ա՛յդ օրը։

Լարան գիւղին արհաւիրքն էր։ Կը հայհոյէր, կը գողնար, կը խաբէր։ Օրէնք ու պատուիրանք իրեն համար ոչ մէկ կապակից ուժ ունեցած էին։ Ոչ Աստուծմէ կը վախնար եւ ոչ ալ մարդոցմէ կ'ամըչնար։ Գիւղացիները «գէշ Լարան» կը կոչէին զինք։ Չեմ գիտեր թէ Աստուած ինչ անուն պիտի տար ատանկ մէկու մը։ Խիղճէ բոլորովին զուրկ կը թուէր։ Հոգիով հիւանդ մըն էր, գրեթէ մահամերձ։ Սրատ, յանդիմանութիւն գիւղին մեծերէն, բարեկամներէն ապարդիւն եղեր էին դարձի բերելու Իսրայէլի այս մէկ զաւակը եւ յաւիտենական կորուստէ փրկելու զինքը։ Ամէնը յուսահատեր ու լքեր էին զինքը։ Բայց ինքն ալ իր կեանքէն ձանձրացեր էր։ Ու քանի մը օրէ ի վեր մտածկոտ եւ շլմորուն վիճակի մը մէջ էր։ Փողոցը վազվռտող մանուկները դիտելով կը հառաչէր ու կ'ըսէր. «Ա՜խ եթէ ես ալ նորէն մանուկ մը ըլլայի...» Շատ դժգոհ էր իր անձէն։ Մեղքի դէմ այս զգայազիրկ մարդը, զգայնութեան նշաններ կը ցուցնէր։ Մեղաց լուծը չէր զգացեր. բայց հիմա սկսեր էր զգալ իր անտանելի ծանրութիւնովը։ Մեղքերը զինքը բանտեր էին։ Կը կարծէր թէ ազատ էր երբ չար էր։ Հիմա կը տեսնէր թէ գերի մըն էր Սատանային։ «Ա՜խ, կ'ըսէր, ո՞վ պիտի ազատէ զիս այս թշուառութենէս։»

Ու ահա՛, ա՛յդ մէկ առտուն, երբ նորէն իր յուսահատ խոկումներուն մէջ ընկղմած էր, լսեց ուրախ աւետիսը որ իր բարեկամներէն մէկը դուռը բաղխելով կը կրկնէր ջղագրգիռ անհամբերութեամբ—

«Լարա՛ն, Լարա՛ն, Փրկիչ մը ծնաւ։»

«Փրկի՞չ մը... ինծի համար... կը հաւատամ... մեղաւոր եմ...։»

* * *

Իսկ այսօր... ո՞վ պիտի հաւատայ լուրին։

Ես ու դուն, մեղաւորներս, զի «ամէն ո՛վ որ հաւատայ պիտի փրկուի»։

* * *

Փրկիչ մը ծնաւ... «աղքատներուն աւետիս տալու, կոտրած սիրտ ունեցողները բժշկելու, գերիներուն՝ ազատութիւն եւ բանտարկեալց բանտին բացուիլը հրատարակելու... բոլոր սգաւորները մխիթարելու ...սուգի տեղ ուրախութեան իւղ, կոտրած հոգիի տեղ գովութեան պատմուճան տալու...։»

Փրկի՜չ մը ծնաւ... աւետիս ձեզի, ո՛վ անիրաւուածներ, հալածուածներ, սգաւորներ, եւ մանաւանդ ձեզի, ո՛վ մեղաւորներ, մե՜ծ աւետիս։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

«ԻՇԽԱՆ խաղաղութեան»...։ Այդ պիտի ըլլար դերը եւ կոչումը Յիսուսի որուն ծնունդը կ'աւետէին երկինքէն ղրկուած հրեշտակներ պարզամիտ հովիւներու, որոնք Բեթլեհէմի մօտակայ բլուրներուն վրայ, լուսաւոր գիշեր մը, հսկողութիւն կ'ընէին իրենց հօտերուն վրայ։

Հրեշտակներուն աւետալի երգին կեդրոնական նիւթն էր «խաղաղութիւն»—«երկրիս վրայ խաղաղութիւն, մարդոց մէջ հաճութիւն»։

Ինչո՞ւ «խաղաղութիւն» արդեօք։ Երկինք առկէ աւելի մեծ պարգեւ չունէ՞ր զոր խոստանար Յիսուսի ծնունդովը։ Աստուծոյ պարգեւները անհամար են եւ այլազան բայց անոնց մէջէն ո՛չ մէկ պարգեւ աւելի մեծ ու արժանի տեսաւ ան խոստանալու մարդոց քան «խաղաղութիւն»։ Առաջին ակնկալութիւնը զոր Աստուած ուզեց ներշնչել մարդոց երբ իր հրեշտակները ղրկեց աւետելու Յիսուսի ծնունդը՝ «խաղաղութիւն» էր։ Ազատութիւն չէր, հարստութիւն չէր, զօրութիւն չէր, կամ փառք, համբաւ, մեծութիւն։ «Խաղաղութիւն» միայն։ Արդեօք ըստ արժանւոյն կ'ըմբռնե՞նք իմաստը այն խաղաղութեան որ աւետաբեր հրեշտակները խոստացան մարդոց յանուն Աստուծոյ, տիեզերքի միակամ Տիրոջը։ Ի՞նչ տեսակ խաղաղութիւն էր սա։

Մենք «խաղաղութիւնը» առհասարակ իր ընկերային եւ քաղաքական իմաստովը կ'ըմբռնենք։ Կռիւի, պայքարի բացակայութիւնը մարդ մարդու միջեւ, ազգ ազգի միջեւ՝ խաղաղութիւն կը համարենք. եւ խաղաղութիւն է արդարեւ։ Բայց մարդոց խաղաղութեան կարօտութիւնը ծնունդ կ'առնէ իր հոգիին խռովքէն, վախերէն, տարակոյսներէն, անձկութիւններէն, հակընդդէմ զգացումներու ընդհարումէն։ Երբ Յիսուս ծնաւ պատերազմներ չէին վրդովեր Հռովմէական կայսրութեան քաղաքական խաղաղութիւնը, գէթ Պաղեստինի սահմաններուն մէջ։ Բայց արտաքին խաղաղութեան մէջ մարդիկ կարօտ էին ներքին խաղաղութեան որմէ զուրկ էին։

Յիսուսի ծնունդովը խոստացուած խաղաղութիւնը աւելի անհրաժեշտ, աւելի կարեւոր, եւ աւելի թանկարժէք խաղաղութիւն մըն է քան այն խաղաղութիւնը որ արտաքին պատերազմի դադարում կ'ենթադրէ։ Ներքին, հոգեւոր խաղաղութիւնը քաղաքական կամ ընկերային խաղաղութեան չի հետեւիր եւ ոչ ալ անով կ'ապահովուի։ Այս խաղաղութիւնը հաւատքի պտուղ է։ «Հաւատա՛ եւ պիտի փրկուիս»—պիտի փրկուիս ներքին պայքարներէդ, մեղքերէդ, կիրքերէդ։ Փրկութիւն համիմաստ է խաղաղութեան։ Յիսուս խաղաղութիւն կուտայ, փրկելով մեզ գերազանցապէս մեր ներքին պայքարներէն եւ փոթորիկներէն։

Ո՛վ Յիսուս, Խաղաղութեան Իշխան, տուր եւ ինծի խաղաղութիւն։ Խաղաղութիւն—եթէ անխուսափելին է—նոյնիսկ մահուամբ խաղաղութիւն. իսկ եթէ կեանքի մէջ—փրկութեամբ խաղաղութիւն։

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ԿԵԱՆՔԸ

ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ի՞նչ, Յիսուս Քրիստոս «գերեզմանին» մէջ...: Անկարելի է: Բայց ահա՛ վկայութիւնը—«Յովսէփ... Յիսուսի մարմինը... կտաւով փաթթեց, ու քարէ փորուած գերեզմանի մը մէջ դրաւ: Եւ... այն կիները... տեսան գերեզմանը, եւ թէ ինչպէ՛ս անոր մարմինը հոն դրուեցաւ:» Եթէ վկայութիւնը հաւաստի է ուրեմն նաեւ իրողութիւնը պատմականօրէն աներկբայելի է: Վկայութիւնը սակայն միայն այդքան չէ: Եթէ ըլլար իսկ նորէն պիտի բողոքէինք յամառօրէն թէ անկարելի է: Յիսուս Քրիստոս եւ գերեզման իրարու հետ անհաշտ, զիրար չէզոքացնող կամ հերքող իրականութիւններ են: Յիսուս «Յիսուս» ըլլայ եւ գերեզմանի մը մէջ թաղուի, կորնչի... անկարելի՛: Կա՛մ Յիսուս «Յիսուս» ըլլալու չէր որ գերեզմանը գերեզման ըլլար, կա՛մ գերեզմանը գերեզման ըլլալու չէր որ Յիսուս «Յիսուս» ըլլար: Ինչ որ էր Յիսուս, ինչ որ ինքն իրեն համար հաւաստած է թէ է, ինչ որ մենք եւս կ'ընդունինք եւ կը հաւատանք թէ էր, եւ է, գերեզմանը չէր կրնար ջրել եւ առ ոչինչ դրել:

«Ամէն բան անով եղաւ...: Կեանքը անով էր»...: Կեանքի իսկութիւնը եւ ակը ինք էր: «Ես եմ կեանքը»...: Յաւիտենականութեան փաստն էր ան: Ուստի եւ մահուան վճռականութեան հերքումը: Աստուծոյ կեանքը իր մէջն էր: «Հայրը եւ Որդին» նոյնացած էին: Աստուածը իսկ եւ իսկ, եւ ինչ որ աստուածային էր իր մէջ—կեանքի անխափանելի յաւիտենականութիւնը, ի մէջ այլոց—ինչպէ՞ս կարելի ըլլար թաղել եւ փճացնել գերեզմանի մը մէջ: Ո՛չ, անկարելի էր: Յաղթանակը կեանքինն էր—եւ Յիսուս Քրիստոս էր «կեանքն եւ յաւիտենականութիւնը»—ո՛չ թէ մահուան, զոր գերեզմանը կը ներկայացնէր: «Մահը յաղթութեան մէջ ընկղմեցաւ», յիրաւի, կեանքի յաղթութեան մէջ: «Ո՞ւր է, ո՛վ մահ, քու խայթոցդ. ո՞ւր է, ո՛վ գերեզման, քու յաղթութիւնդ:»

Յիսուս «գերեզմանի՞» մէջ...: Ո՛չ, անշուշտ: Վկայութեան լրումը եւ պսակը ահա՛—«Ինչո՞ւ համար ողջը մեռելներուն հետ կը փնտռէք. հոս չէ ան»...: Գերեզմանը թափուր՝ որովհետեւ Քրիստոս կենդանի է: Ուր որ կեանք կայ հոն ինչո՞ւ մեռելութիւն փնտռել:

Յիսուսի կրնանք հանդիպիլ ամէն տեղ—լերան վրայ կամ ստորոտը, ճամբուն վրայ, տան մէջ, տաճարին մէջ, պարտէզին մէջ—բայց ո՛չ գերեզմանի մը մէջ: Ան ամէն տեղ է, բայց երբեք գերեզմանի մը մէջ:

Յիսուս չէ երբեք հոն ուր գերեզմանային է, ուր մահը կը բնակի իր բազմադիմի ձեւերովը: Ուր որ մեղք կայ հոն չէ Յիսուս, զի սրբութիւն է ան: Ուր որ ստութիւն կայ հոն չէ Յիսուս, զի ճշմարտութիւն է ան: Խաւարը լոյսը կը մերժէ: «Մեղքն» է մահը, կը հաստատէ առաքեալը: Մեղքն է որ կեանքի գերեզմանը կը փորէ: Հոգիդ մեղաց գերեզման մը ըրէ եւ Յիսուս փնտռէ հոն որ գտնես. կարելի է՞ միթէ:

Ո՛վ անապաշխար մեղաւոր, ինչո՞ւ յամառիս գերեզման մը ըլլալու: Չես կրնար Յիսուս Քրիստոսը թաղուած պահել քու հոգւոյդ գերեզմանին մէջ: Ան յօժար է քեզի համար երկինքը թողուլ, մարդեղանալ, չարչարուիլ, խաչուիլ եւ նո՛յնիսկ ամփոփուիլ պաղ քարի մը փորին մէջ. բայց ո՛չ թէ մեռնիլ յաւիտենապէս: Զի կ'ապրի ան, զի չկրնար մեռնիլ, որպէսզի դո՛ւն ալ կեանք ունենաս: Ինչո՞ւ համար չըսես, «Երբեմն մեղաց մէջ էի, գերեզման մըն էի, եւ Քրիստոս իմ մէջս չէր, բայց այժմ անոր յարուցեալ եւ անմահ կեանքին վկայ եմ իմ կեանքովս»:

ԾԱՌԵՐ

ԿՈՒԼԱՐ, կ'ողբար մայրի մը որ իր բունէն կացինուած, կտըրուած էր։

Հարցուցի—«Ո՞վ անգթօրէն անդամահատեց քեզ, եւ ի՞նչու։»

Չի կրցաւ պատասխանել, իր խոր տագնապին մէջ խլացած եւ համրացած, մարմնազուրկ այս մայրին, բայց երբ աչքերս վեր վերցուցի տեսայ հեռուն, հանդիպակաց բլուրին գագաթը, խաչի մը ուրուագիծը որ կարծես թէ սեւ գոյնով ներկուած ըլլար երկնից կապուտակ յատակին վրայ։

«Հասկցայ, հասկցայ... մրմնջեցի, մարմինդ խաչը ըրին Արդարին, Սուրբին, Փրկչին՝ անարդարին եւ մեղաւորին. ատոր համար սուգի մէջ ես։»

Սգաւորին շուրջ բոլորուած միւս մայրինները ճօճեցին իրենց նուրբ իրանները հաստատել ուզելով ենթադրութիւնս, եւ նոյնհետայն հով մը ելլելով մայրիններուն թելակերպ ճիւղերէն արտադրեց եղերերգ մը որ խառնվեց հոգիս։ Անտառէն դուրս ելլելու փութացի խուսափելու համար տխուր միջավայրէ մը...։ Ծառ մը որ ակամայ ծառացած էր խաչն ըլլալու Փրկչին։

Երբ անտառին եզերքը հասայ... հանդիպեցայ մրտենիի մը որ կաս կարմիր ներկուած էր հրավառ ծաղիկներով։ Հարցուցի—

«Դո՛ւն ի՞նչու այսպէս կարմրած ես. քու տագնապդ ի՞նչ է»։

Նոյն խաչին, որ բլուրին գագաթը կը կանգնէր, հրաւիրեց ուշադրութիւնս եւ ապա զսպուած յուզումով ըսաւ—«Ան որ այդ խաչին վրայ հանեց Փրկիչը գլխ իր կախաղանը ըրաւ. եւ ամօթս ահա՛ այսպէս երեսիս վրայ ներկուած կը տեսնես...»։

Ծառ մըն ալ... կախաղան, աւա՜ղ։

Շարունակեցի քալել մտածկոտ եւ մտայ ձիթենիներու պուրակի մը մէջ։ Հոս մթնոլորտը բոլորովին տարբեր էր։ Փոխան ողբի եւ սուգի, օդը կը լեցնէր ցնծութեան երգ մը որ հոգւոյս ամպերը կը ցրուէր եւ արեւով կ'ողողէր։ Ասոնց ալ հարցուցի—

«Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է ձեր ցնծութեան առիթը, պատճառը»։

Միաբերան պատասխանեցին ձիթենիները—«Մենք մեր ճիւղերովը դիմաւորեցինք եւ հռչակեցինք Անմահ Արքան, որ Տիրոջը անունովը եկաւ փրկելու մարդկութիւնը. ի՞նչպէս չ'երգենք եւ չի ցնծանք։»

Ծառ մըն ալ կոթող ցնծուն հաւատքի... երանի՜։

Իջայ պուրակէն աւելի աղատ շնչելով եւ մտայ պարտէզ մը։ Հոս գլխ դիմաւորեցին պարթեւահասակ նոճիներ որոնք լուռ եւ անշարժ իրենց ստուերները կը տարածէին իրենց ստորոտը։

«Ի՞նչ է, պոռացի, այս մեռելային խաղաղութեան իմաստը։»

«Լո՛ւռ, փսփսաց նոճիներէն մէկը, Փրկիչը կը ննջէ սա դամբանին մէջ։ Մեր պաշտօնն է անոր վրայ սփռել մեր զովարար ստուերները։»

Լռեցի անշուշտ եւ մատներուս վրայ յառաջացայ դէպի դամբանը Փրկչին, կրկնելով նոճիին խօսքը—«Խաղաղութի՜ւն...»։

Դամբանը մրգաստանի մը մօտիկն էր եւ քանի մը կեռասենիներ կը հովանաւորէին զայն։ «Ա՜հ, ըսի, ահա ծառակերպ հրեշտակներ որոնք իրենց թեւերը տարածած են սա խորհրդաւոր դամբանին վրայ, բայց ի՞նչու արդեօք։ Հարցումը բերանս, պատասխանեցին—

«Վաղը երբ Փրկիչը յառնու մենք անոր գլխուն պսակ պիտի դընենք, փառքի եւ յաղթութեան»։

Կ'երազէի...։ Երբ երազէս արթնցայ հարցուցի անձիս—«Հապա դո՛ւն, քու հոգիդ ի՞նչ է—խա՞չ Փրկչին կամ անարգանք, թէ՛ աւետիս հաւատքի, փրկութեան, կամ օթեւան խաղաղութեան, եւ կամ պսակ փառաց յաղթութեան, անմահութեան։»

ԻՐԻԿՈՒՆ ԵՒ ԱՌՏՈՒ

«Իրիկուն եւ առտու ըլլալով» աստուածահրաշ ի՛նչ դէպքեր տեղի ունեցան ստեղծագործութեան պատմութեան մէջ։ Խաւարը երկնեցաւ եւ լոյսը ծնաւ։ Ու երբ նորէն ծագեցաւ լոյսը ու առաւօտ եղաւ, ցամաքները երեւցան թումբեր կազմելով ծածուկ խորութեանց մէջ կուտակուած ջուրերուն շուրջ։ Ամէն «առտու» նոր ստեղծագործութիւն մը ի հանդէս դրաւ։ Երկինքը լուսազարդուեցաւ, եւ ապա, տիրող մեռելային լռութիւնը խզուեցաւ թեւածուն անթիւ, անհամար երգիչներու համերգութեամբը. ապա, շարժում եւ կենդանութիւն դրուեցաւ ծովերուն մէջ եւ ցամաքի վրայ։ Մինչ երբ «իրիկունը առտու» եղաւ Աստուծոյ խորհուրդները եւ կամքը մարմին առին, թանձրացան, այս կամ այն ձեւին տակ։ Եւ երբ դարձեալ արշալոյսը ճեղքեցաւ եւ իրիկունը իր վարագոյրը մէկ կողմ ժողվեց, ստեղծագործութեան թատերաբեմին վրայ երեւցաւ մարդը, Ստեղծողին նմանութեամբը։

Այսպէս «իրիկուն եւ առտու ըլլալով» մահկանացու կեանքը ըսկիզբ առաւ այս երկրիս վրայ։ Եւ նոյն կեանքը շարունակեց անհաշուելի «իրիկուններու եւ առտուներու» յաջորդութեան մը ընթացքին մինչեւ որ իրիկուն մը նորէն առտու եղաւ եւ այս անգամ անմահ կեանքը երեւցաւ այս նոյն երկրին երեսը։

«Եւ մէկշաբթի առտուանց կանուխ...»։ Երեկոյեան խաւարին մէջ թաղուեցաւ մահը եւ երբ լոյսը ծագեցաւ կեանքը եա դարձաւ յաղթական իր նահանջէն։ «Իրիկուն եւ առտու ըլլալով» Անմահը անմահութեան հաւաստիքը հռչակեց մահկանացու մարդկութեան։ «Ո՞ւր է, ո՛վ մահ, քու խայթոցդ, ո՞ւր է, ո՛վ գերեզման քու յաղթութիւնդ»։

«Իրիկուն եւ առտու»... եւ ահա՛ «առջի մարդը Ադամ կենդանի շունչ եղաւ։»

«Իրիկուն եւ առտու» նորէն... եւ ահա՛ «վերջի Ադամը եղաւ կենդանարար հոգի»—կեանքը որ կեանքի աղբիւրն է յաւիտենական։

«Կեանքը Անով էր։»... «Քրիստոսով ամէնը կենդանի պիտի ըլլան։»... «Ես եմ յաւիտենական կեանքը»։

«Իրիկուն եւ առտու» եղաւ եւ այս անգամ ստեղծուեցաւ հոգեւոր տիեզերք մը որ իր անհունութեան մէջ թաղեց նիւթական տիեզերքին անհունութիւնը։ «Բանը մարմին եղաւ եւ մեր մէջ բնակեցաւ։» Մահկանացութիւնը վերստին ծնաւ յանմահութիւն։ Մարդկային կեանքի ճակատագիրը նոր նշանակութեամբ յայտնուեցաւ։

Երբ կրկին «առտու» եղաւ ծագեցաւ «Առաւօտ Լուսոյ»ն, «Արեգակն արդար» հոգեւոր աշխարհին մէջ, որուն փորձառութիւնը աննախընթաց էր։ «Իրիկուն եւ առտու» եւ «լոյս եղաւ»... այո՛, բայց այս անգամ, այդ եղական առտուն, ծագեցաւ լոյս մը որ «Ճշմարիտ Լոյսն էր որ բոլոր մարդիկ կը լուսաւորէ։»

«Իրիկուն եւ առտու» եւ ահա՛ Աստուած ինքն յայտնուեցաւ ի յարուցեալն Քրիստոս իր երկնային փառաց լիութեամբը։ «Աստուանց դեռ չի լուսցած» լսեց աշխարհ այն վկայութիւնը որ անկէ առդին, դարէ դար, արձագանգ գտաւ—«Ես կ'ելլեմ իմ Հօրս քովը ու ձեր Հօրը քովը, եւ իմ Աստուծոյս քովը եւ ձեր Աստուծոյն քովը։» Ա՜հ, նոր յոյսի, նոր հաւատքի ցնծալից առաւօտ... գի կեանքի «վախճան չէ գերեզման, անդին ալ կը նայի։

«Իրիկուն եւ առաւօտ»... «եւ նոր երկինք եւ նոր երկիր մը» ի հանդէս եկաւ։... «Եւ Աստուած ինք անոնց հետ պիտի ըլլայ... եւ անոնց աչքերէն բոլոր արցունքները պիտի սրբէ, եւ ալ մահ պիտի չ'ըլլայ, ո՛չ սուգ, ո՛չ աղաղակ, եւ ո՛չ ցաւ, ինչու որ առջի բաները անցան»։ Երանի՜ է մեզի. Ալէլուիա. Ամէն։

ՔԱՅԼԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ոտքերը կ՚սկսին շարժիլ…: Երբեք օրէ ի վեր հոգին էր որ կը յոգնէր. ոտքերը հանգիստ կ՚առնէին: Երբեք օր թախիծ, սուգ, արցունք եւ… անշարժութիւն: *Իսկ այժմ ակնկալութիւն, հետաքրքրութիւն, յոյս, ուստի եւ շար*ժում…:

Յաւը ձեռք ու ոտք կ՚անդամալուծէ. իսկ ուրախութիւնը՝ կը կայտռացնէ: Մարդ երբ Յոբի պէս զարնուի, կը ծալլուի, կը կծկուի եւ կապարի պէս կը խարսխուի, կը գամուի իր եղած տեղը: Բայց տուէք ոեւէ մէկուն ուրախութեան աւետիս մը եւ ահա՛ զսպանակի մը պէս վեր պիտի նետուի ցատկոտէ, պարէ:

Կանոնէ շեղում չի գործուեցաւ սա երեքին պարագային եւս «մէկշաբթի օրը, առաւօտուն դեռ չի լուսցած»…: Կուգան, կ՚երթան, կը վազեն…:

Առաջ, Մարիամ Մագթաղենացին… «կուգայ»… գերեզման:

Ընդհատ եւ անկանոն քայլեր…: Հեղ մը անհամբեր, արագ… մղուած տիրական խորհուրդէ մը աղջամուղջին աննշմար հասնելու գերեզման եւ օծելու մարմինը իր *Փրկչին: Նոյնիսկ անոր պաղ եւ անշունչ մարմինին դըպչիլ մխիթարութիւն պիտի ըլլար իր կոտրած սրտին համար: «Ահ, շուտ հասնէի, արեւը չի ծագած, ուրիշներէ առաջ»…: Բայց խնդիր մը, որպէս սեղմանիւ* (պրէյք) *յանկարծ կը դանդաղեցնէր անոր քայլերը: Հապա քա՞րը…: Հապա քարը, որ գերեզմանին մուտքը կը փակէր, ո՞վ պիտի գլորէր որ կարենար իր փափաքն ու նպատակը ի գործ դնել: Իր ուժը անբաւական էր. իսկ օգնական ուժ, ուրկէ՞ կրնար յուսալ օրուան այդ պահուն եւ գերեզմանի մը այդ լքեալ ամայութեան մէջ: Յոյս եւ ակնկալութիւն մտրակն էին իր քայլերուն, իսկ յուսախաբութեան վախը՝ սեղմանիւը:*

Բայց մի՛ կենար, քալէ՛, Մարիամ, մինչեւ հասնիս գերեզման: Ամէնքս ալ քեզի պէս, նոյն ճամբէն կը քալենք թէ՛ յուսով—հաստատ եւ արագ քայլերով—եւ թէ՛ վախով—տատամսոտ եւ դանդաղ քայլերով: Գերեզման պիտի հասնինք վերջապէս…: Բայց Փրկիչը պիտի տեսնենք: Այս է նաեւ մեր խնդիրը: Երբ ծանրանանք մեր մեղքերուն վրայ՝ միայն քարին վախն է որ կը դրուէ մեզ. երբ սակայն Փրկիչը *տեսնելու, գտնելու փափաքը, կարօտութիւնը, յոյսը կը տիրէ մեր հոգւոյն, ալ չենք դեղեւիր, այլ արձակ եւ համարձակ յառաջ կը դիմենք արագաքայլ, հաստատաքայլ:*

Երբ հասաւ «քար» չ՚կար բայց նաեւ չ՚կար «Փրկիչը» որ, ինչպէս երեւակայեր, ակնկալեր էր իր պատանքին մէջ փաթթուած հանդչէր անկենդան գերեզմանին խորը: Փրկիչ մը փրկիչ *ըլլայ եւ գերեզմանի մը մէջ, քարի մը ետին բանտարկուի՞: Անկարելիութի՜ւն…: Ուր որ թռաւ Մարիամի երեւակայութիւնը երբ թափուր գերեզմանը տեսաւ, գիտենք արդէն: Քարէն աւելի ծանրակշիռ խնդիր մը ծնաւ անոր մըտ–*

քին մէջ: Բացասական երեւոյթի մը բացասական եզրակացութիւնը, իբր թէ լրտար ձիաւոր մը եղած ըլլար, զարկ տուաւ Մարիամի ոտքերուն որ արագ շարժին. ու շարժեցան… «վազեց» այս անգամ, հեւ ի հեւ, առանց դադարի, առանց տատամսումի, մինչեւ որ հասաւ տունը ուր դեռ իրենց սուգի անդամալուծութեան մէջ էին Պետրոս եւ Յովհաննէս:

«Գերեզմանը պարապ»… «Ի՞նչ, պարա՜պ»…: Ու վազքը նորէն սկսաւ… դէպի գերեզման:

Մոռնանք Մարիամը եւ հետեւինք միւս երկուքին: «Երկուքն ալ կը վազէին» *զի երկուքն ալ կորիճ էին, եւ անհամբեր՝ ստուգելու տըրուած անակնկալ լուրը:*

Սրընթաց քայլեր…: Յովհաննէսի մտքին մէջ խռովիչ տարր չ՚կար: Սէր, վստահութիւն, սրտի մաքրութիւն—ասոնք թեւ կուտային անոր ոտքերուն: Ի՞նչու զարմանալ որ Պետրոսէն «անցաւ» վազքին մէջ: Ի՞նչու զարմանալ որ Պետրոս ետ մնաց: Որովհետեւ տոկունութի՞ւնը, ճկունութի՞ւնը պակաս էր եւ տարիքը՝ աւելի: Ո՛հ, ո՛չ: Պետրոս ալ «քար»ի մը խնդիր ունէր որ սակայն, թէեւ նոյնքան ծանր ու խոշոր որքան գերեզմանին քարը, անտեսանելի, անշօշափելի էր—իր սրտին մէջ…: Կը վազէր, այո՛, եւ երբ վազէր, աւելի արագ կրնար վազել քան իր ընկերը, բայց ան ունէր տանջող խղճահարութիւն մը որ իր քայլերուն վրայ սեղմանիւի դեր կը կատարէր, կը հալածուէր իր ուրացումի մեղքէն…: «Պարապ գերեզման… այո՛, բայց եթէ Տէրը ողջնցած յանկարծ դէմս ելլէ… ի՞նտոր դիմանամ իր «ակնարկ»ին: Կը սիրեմ զինքը… միշտ սիրած եմ… ուրացած պահուս ալ կը սիրէի… բայց ուրացումը ուրացում է: Հապա եթէ երեսը դարձնէ ինծմէ, ուրացականէս…: Չէ՛, չէ՛, լաւ է խուսափիմ զինքը տեսնելէ, եթէ կարելիութիւն մը կայ: Ե՞տ դառնամ արդեօք…: Չէ՛, վըստահիմ: Ան չարերուն շատ ներած է. ինծի ալ կը ներէ. արդեօ՞ք…: Շարունակեմ տեսնեմ…: Ահ, Յովհաննէսն ալ յառաջ անցաւ… անոր սիրտը թեթեւ է… եթէ իմ տեղս ըլլար իր ոտքերն ալ կապար պիտի կտրէին»…:

Այո՛, արագ *էին Պետրոսի քայլերը, բայց անխուսափելի կերպով* ծանր, *ո՛չ սլացիկ, նետաձիգ: Կը վազէր բայց կարծես հողն ալ հետը կը վերցնէր, կամ ետեւէն բեռնասայլ մը կը քաշէր: Հասկնալի՛…:*

Եթէ մենք ալ վազէինք այսօր յարուցեալ Փրկիչը դիմաւորելու համա՛ր վախնամ թէ Պետրոսի պէս պիտի վազէինք: Մեր ուրացումները, մեր անհաւատարմութիւնները, մեր մեղքերը մեր վազքը պիտի ծանրացնէին: Այո՛, բայց այս մեր *տեսակէտն է:* Փրկիչը *սակայն մեզի պէսներուն համար կ՚ապրի: «Եկէք ինծի բոլոր յոգնած ու բեռնաւորուածներ»…: Իրաւ ծանր հոգիով եւ ծանր քայլերով պիտի դիմես, վազես Անոր բայց երբ հասնիս ու գտնես զնա, պիտի տեսնես թէ բոլոր վախերդ, անվստահութիւններդ անհիմն են:*

Քալէ՛, ով մեղաւոր, առ Փրկիչդ, հաստատ քայլերով: Վազէ՛ *Յովհաննէ·ն ոտքերովը: «Փրկիչդ, որ կ՚ապրի» քեզի կ՚սպասէ այսօր:*

⌘ ⌘ ⌘

ԱՊԱՐԴԻՒՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՉԱՐԵՐԸ միշտ կը դաւադրեն բարի մը զոհելու համար: «Որդին Մարդոյ պիտի մատնուի... եւ զանիկա մահուան պիտի դատապարտեն...: Քահանայապետները, ծերերը եւ բոլոր ժողովքը Յիսուսի դէմ սուտ վկայութիւն մը կը փնտռէին որ զանիկա մեռցնեն:» Խաւարը լուսոյ թշնամին է: «Խաւարը զանիկա (լոյսը) չհասկցաւ:» Ուր որ մոլեռանդութիւն կայ, կամ տգիտութիւն, կամ նախանձ, կամ ատելութիւն հոն պիտի ըլլայ նաեւ հալածանք, չարչարանք, եւ մահ: Ուր որ կայ Սանհետրին մը, ուր «քահանայապետներ, դպիրներ ու ժողովուրդին ծերերը կը ժողուուէին», հոն անպատճառ պիտի ըլլայ նաեւ Գողգոթա մը եւ գագաթը խաչ մը իր խաչեալովը: «Ու խորհուրդ ըրին որ նենգութեամբ բռնեն Յիսուսը ու մեռցնեն:»

Դաւադրութիւնը կատարեալ էր. իսկ արդի՞ւնքը...:

Չարին դաւադրութիւնը որքան ալ կատարեալ ըլլայ իր սահմանաւորութիւնները ունի: Եւ գլխաւորը այն է որ նիւթին դէմ միայն կրնայ դաւել, եւ նիւթով: Չարը բարիին հոգին չի կրնար հասնիլ, թէեւ բարին կրնայ չարին հոգիին հասնիլ: Բարին օժտեալ է աւելի խորաթափանց ուժով մը որմէ զրկուած է չարը: Չարը կրնայ բարիին մարմինը մեռցնել, բայց բարութիւնը, որ հոգւոյն կենսունակ յատկութիւնն է, կը մնայ անխոցելի եւ անմահ: Իրողութիւն մըն է սա որ փաստի կարօտ չէ որովհետեւ մարդկային փորձառութիւնը չարունակ կը հաստատէ զայն:

Յիսուս մը պէտք էր մեռցնել: Ի՞նչ ըրին չարերը. ինչ որ միայն կրնան ընել եւ կ'ընեն: «Խորհուրդ ըրին:» «Խորհուրդը» անմիջապէս ձեւ առաւ եւ եղաւ «փշեղէն պսակ մը» եւ քանի մը բիրտ գամեր, եւ խաչափայտ մը, կոփուած ժայռի մը խոռոչը: Ա՛յդքան: Ուրիշ ի՞նչ կրնային ընել: Ոչինչ:

Նիւթական դաւ աննիւթականին դէմ, կրնա՞ր միթէ յաջողիլ: Երբե՛ք: Ու դաւը բացարձակապէս ապարդիւն եղաւ: Տեսէ՛ք:

«Ծաղրեցին զանիկա, եւ ծեծեցին»...
«Կ'աղաղակէին ու կ'ըսէին, խաչը հանէ՛ ատիկա, խաչը հանէ:»
«Փշեղէն պսակ հիւսելով անոր գլուխը դրին:»
«Անոր գլուխը եղէգով կը ծեծէին ու կը թքնէին անոր վրայ:»
«Եւ լեղիով խառնուած քացախ տուին անոր որ խմէ:»
«Եւ խաչեցին զանիկա:»
«Եւ Յիսուս... հոգին տուաւ:»
«Ու զանիկա վար իջեցնելով... դրաւ գերեզմանի մը մէջ, որ քարէ փորուած էր:»

Բայց կեցէ՛ք, պատմութիւնը հոս չի վերջանար: Ապա՞:

Ապա, յարութի՛ւն—մահազերծ հոգւոյն յայտնութիւնը, յաղթանակը անմահութեան մահուան դաւադրութեան վրայ:

Պսակը, եղէգը, քացախը, գամերը, խաչը, դամբանը ամէնը իրենց տեղն են: Բայց մահուան այս բոլոր միջոցները իրենց բացարձակ պարտութիւնը կը խոստովանին այժմ երբ Անմահը կը վերերեւի:

Խաչը թափուր է. գերեզմանը՝ նոյնպէս:

«Ողջը մեռելներուն հետ կը փնտռէք...: Անիկա հոս չէ, ինչու որ յարութիւն առաւ:»

Քրիստոսի յարութիւնը ապացոյցը եւ խորհրդանշանն է նոյն ատեն բարութեան վճռական յաղթանակին: Բարութիւնը Աստուծոյ կեանքն է եւ ուր որ Աստուած կայ հոն մահը անզօր է: Նոյնպէս նաեւ արդարութիւնը: Ասոնք էականապէս մահազերծ են: Մարդոց կիրքն ու դաւը ջախջախելու համար ինչ որ սուրբ է, ճշմարիտ է, արդար է, սէր է միշտ ապարդիւն է եւ ապարդիւն պիտի ըլլայ յաւիտեանս:

«Կ'ԱՊՐԻ, Կ'ԱՊՐԻ»

«ԳԻՏԵՄ որ իմ Փրկիչս կ'ապրի»...: Փաստը հոս փորձառական է. պատմական չէ: Փրկիչը կ'ապրի ո՛չ թէ որովհետեւ գերեզմանը պարապ է, հապա որովհետեւ հոգիս լեցուն է իրմով: Թէ կ'ապրի ան՝ ես ինքս եմ վկան. «գիտեմ.» գիտցողը ես եմ: Ու գիտեմ ո՛չ թէ որովհետեւ կը հաւատամ գերեզմանին վկայութեան, հապա որովհետեւ իմ սիրտս կը բռնադատէ զիս որ հաւատքիս հիմը ընեմ ի՛ր—սրտին—վկայութիւնը: Եթէ Քրիստոս տասն անգամ ալ յառնէր գերեզմանէն, տակաւին պիտի չգիտնայի ես թէ յիրաւի կ'ապրի ան, եթէ անձամբ փորձառու չըլլայի անոր կենդանութեան անժխտելի իրականութեան:

Կ'ապրի, կ'ապրի ան: Ի՞նչպէս գիտեմ: Որովհետեւ գիտեմ: Փաստս ենթակայական է ո՛չ թէ առարկայական. հոգեւոր է, ո՛չ թէ մարմնաւոր: Փաստս չփաստուիր: Գիտութիւնս իր փաստն է. «գիտեմ,» այդչա՛փ. փաստը հո՛դ կ'սկսի եւ հո՛դ կը վերջանայ: Ու եթէ գիտեմ, ինչո՞ւ փաստի պէտք ունենամ, ինչո՞ւ փաստ փնտռեմ:

Գիտեմ ո՛չ թէ որովհետեւ աչքովս տեսայ, ականջովս լսեցի, հապա որովհետեւ «անոր կեանքովը կեանք ունեցայ»: Գիտնալս դէպքի մը հետ աղերս չունի: Ինչ որ գիտեմ կը մոռցնէ ինձ դէպքը: Գիտցածս կեանքի մը հսկայական իրականութիւնն է, որուն քով դէպքը կը նսեմանայ: Գիտեմ որ իմ Փրկիչս կ'ապրի: Անոր կեանքը, ինչպէս որ ես կ'զգամ իմ մէջս, իմ շուրջս, ապացոյցս է թէ կ'ապրի ան:

Պատմական փաստարկութիւնով չէ որ յարուցեալ Քրիստոսը պիտի ըլլայ Փրկիչը որ կ'ապրի: Արեւը արեւ չըլլար որովհետեւ աստեղագէտ մը զայն կը նկարագրէ, հապա որովհետեւ անոր լոյսովը կը լուսաւորուինք եւ ջերմութեամբը կեանք կ'ունենանք: Քրիստոս ալ կ'ապրի որովհետեւ աշխարհի Փրկիչն է: Կ'ապրի ո՛չ թէ որովհետեւ յարեաւ, հապա որովհետեւ կը փրկէ: Անոր փրկարար դերը մեր կեանքին մէջ ապացոյց է որ կ'ապրի ան: Անոր փրկութեան փաստը աւելի վճռական է թէ կ'ապրի ան քան անոր յարութեան փաստը: Փրկիչը կ'ապրի փրկելով: Ու ահա՛, զայս գիտեմ. անոր փրկութեան վկայ եմ ուստի եւ՝ անոր կեանքին իրականութեանը:

«Գիտեմ որ իմ Փրկիչս կ'ապրի» որովհետեւ անոր սէրը կ'ապրի: Սէրը վերացական գաղափար մը չէ, հապա անձնաւորեալ իրականութիւն մըն է: Կը սիրեմ զՔրիստոս, կամ կրնամ սիրել որովհետեւ կ'ապրի ան իբրեւ սիրելի անձնաւորութիւն մը: Ու անձնաւորութիւնը զգայարանապէս ըմբռնելի էակ մը չի ներկայացներ անպատճառ, հապա իրականութիւն մը՝ որուն հետ հոգեւոր հաղորդակցութիւն կարելի է մարդուս համար: Այսպէս, կը սիրեմ զՔրիստոս եւ կ'զգամ, փոխադարձաբար, իր սէրը: Ու եթէ կրնամ սիրել եւ իրմէն սիրոյս արձագանգ ընդունիլ, ուրեմն պէտք է որ ան ալ անձնաւորեալ կենդանի իրականութիւն մը եղած ըլլայ: Կ'ապրի, կ'ապրի ան որքան ատեն որ կը սիրեմ ու կը սիրուիմ:

«Գիտեմ որ իմ Փրկիչս կ'ապրի» որովհետեւ անոր հոգին, իր զօրութեան լիութեամբը, անմահ է: Աստուած չմեռնիր. ու Հայրն ու Որդին «մէկ» են: Ս. Հոգին բուն ինքն Քրիստոսն է մեր մէջ, իր կեանքին «պտուղներովը», կամ, լաւ եւս, «ներգործիչ զօրութեամբը»: Ո՛չ թէ ան որ պատմութիւնը գիտէ, հապա ան որ «Ս. Հոգին ընդունած է» գիտէ թէ Փրկիչը կ'ապրի: Այս իմաստով «գիտեմ» ըսելու կարող ըլլալու է մէկը գիտնալու համար յիրաւի: Այս է գաղտնիքը «Յիսուս Քրիստոսի եւ անոր յարութեան» զարմանալի գիտութեան:

ԱՅԲՈՒԲԵՆԱԿԱՆ

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

	էջ
Ա՛Լ ՁԻ ԴԱՐՁԱՒ	116
ԱԿԱՄԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ	52
ԱՆԿԱՏԱՐ ՄԱՐԴԸ	53
ԱՆԿԵՂԾՈՒԹԻՒՆ	57
ԱՆՀԱՏԸ	80
«ԱՆՈՐ ԱՍՏՂԸ»	113
ԱՆՑԱՒՈՐ ՕՐԵՐ	108
ԱՆՑՈՒԴԱՐՁ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ	81
ԱՇԽԱՐՀՔԸ	49
ԱՊԱՐԴԻՒՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ	132
ԱՌԱՋԻՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆ	114–115
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱՂՕԹԵՆՔ	71
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՍԻՐՈՅՆ	63
ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՄԷՋ	127
ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ ՏԵՐԵՒԻ ՄԸ ՎՐԱՅ	26
ԴԱՍԱԿԱՐԳ ԹԷ ՍԿԶԲՈՒՆՔ	79
ԴԱՐ ՄԸ ՎԵՐՋ	109
ԴՊՐՈՑ ԵՒ ՇՆՈՐՀՔ	69
ԵՐԿԻՆՔ ԵՒ ԴԺՈԽՔ	50
ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ	
Ա.	64
Բ.	65
Գ.	66
Դ.	67
ԵՐԿՈՒՈՒԹԻՒՆ	59
ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆ	60
ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ	77
ԺԵՌԱՊԱՐՏԷԶ	
Ա.	22
Բ.	23
Գ.	24
Ի՞ՆՉ Է ԲԱՐԻՔ	55
Ի՞ՆՉՈՒ ԱՊՐԵՑԱՆՔ	106
Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՊՐԻՆՔ	107
ԻՐԻԿՈՒՆ ԵՒ ԱՌՏՈՒ	129
ԼԱՑՈՂ ՈՒՌԵՆԻՆ	25
ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ	123
ԾԱՂԻԿԻՆ ԱՌԱԿԸ	20
ԾԱՌԵՐ	128
ԿԱՄԵԼԻԱ	21

	էջ
«Կ'ԱՊՐԻ, Կ'ԱՊՐԻ»	133
ԿՐԱԿԻՆ ԴԷՄ	33
Ա.	34
Բ.	35
Գ.	36
Դ.	37
Ե.	72
ՀԱՒԱՏԱՑԷ՛Ք	54
ՀՈԳԵԽՈՒԶՈՒԹԻՒՆ	45
ՀՐԵՂԷՆ ԿԱՌՔ	7–9
ՃՐԱԳ—ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՄԸ	
ՄԱԿԸՆԹԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՂԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	29
Ա.	30
Բ.	31
Գ.	32
Դ.	58
ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ	61
ՄԵՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ	68
ՄԵՐ ԿԱՄՔԸ	
ՄՐՐԻԿ	38
Ա.	39
Բ.	40
Գ.	41
Դ.	42
Ե.	43
Զ.	44
Է.	73
ՑԱՂԹԱԿԱՆ ՈՒԺ	118
ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԱՐԱԶԱՏ ՊԱՏԿԵՐԸ	
ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԵՏ	85
Ա.	86
Բ.	87
Գ.	88
Դ.	89
Ե.	90
Զ.	
ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ	91
Ա.—ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ	92
Բ.—ԼԵՐԱՆ ՍՏՈՐՈՏԸ	93
Գ.—ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ	94
Դ.—ՏԱՆ ՄԷՋ	95
Ե.—ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ	96
Զ.—ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ	

	էջ
ՆՈՒԱԳԵՆՔ	15
Ո՞Վ ՀԱՒԱՏԱՑ	120–122
ՈՐՈ՞ՆՔ ԼՍԵՑԻՆ	119
ՋԱՄԱԼԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ	11
ՉԱՐՈՒԹԻՒՆ	56
ՊԱՀԱՆՋԿՈՏ ԿԵԱՆՔ	78
ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐ	70
ՋՈՒՐԻՆ ՁԱՅՆԸ	
Ա.	17
Բ.	18
Գ.	19
ՍԱՒԱՌՆԱԿ	105
ՍԵՒ ՍՏՈՒԵՐՆԵՐ	28
«ՍՈՒՐԲ ԵՐԿԻՐ»	27
ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ	62
ՑԱՅԳԱՆՈՒԱԳ	16
ՓԱՅԼԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ	130–131
ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԸԼԼԱՆՔ	51
ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՒ ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԸ	
Ա.—ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՆՈՐԸ	97
Բ.—ՄԵՂՔ ԵՒ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ	98
Գ.—ՍԷՐ	99
Դ.—ՆԿԱՐԱԳԻՐ	100
Ե.—ՆԵՐԿԱՅ ԿԵԱՆՔԸ	101
Զ.—ԱՊԱԳԱՅ ԿԵԱՆՔ	102
ՕԴԸ	117

ՆԵՐՍԷ ՏՊԱՐԱՆ - ՆԻՒ ԵՈՐՔ

ԳԻՆ 35 ՍԷՆԹ

Made in U. S. America

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0162282

3/8